

Azərbaycan Dövlət Dəmir
Yolu

Azərbaycan Dövlət
Dəmir Yolunun
Qatarların hərəkəti
və manevr işinə dair
Təlimatı

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Müsiqisi Üzeyir Hacıbəyovun,
Sözləri Əhməd Cavadındır

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırlız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayraqınla mə'sud yaşa!

Minlərlə can qurban oldu,
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan!
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan.

Namusunu hifz etməyə,
Bayraqını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

№ 201/N

Təsdiq edirəm:

Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun

rəisi

Z.Ə.Məmmədov

"24" iyul 2001-ci il.

Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun qatarların hərəkəti və manevr işinə dair Təlimatı (QHT)

*Qatarların hərəkəti və manevr
işinə dair Tə'limat*

*Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun
müvafiq xidmət, birləşmiş rəisləri
və kollegiya üzvləri ilə
razılışdırılmışdır.*

B a k ı - 2002

Buraxılışa məs'ul:

ADDY qatarların hərəkətinin
təhlükəsizliyi üzrə Baş inspektorun müavini

Kazım MƏMMƏD oğlu ŞƏRİFOV

Baş redaktor

Mikayıl MİKAYILOV

Redaktor

Vasif SÜLEYMAN

Kompyuter tərtibatı

Məhəbbət ORUCOV

Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair Tə'limat (QHT) müstəqil Azərbaycan Respublikasında ilk dəfədir ki, nəşr olunur.

Tə'limat Dəmir Yolunun çoxminli mühəndis-texnik və müvafiq xidmət sahələri işçiləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Xidməti istifadə üçündür.

ÖN SÖZ

Müstəqillik yolunda inamla irəliləyən Azərbaycanımızın bu irəliləyişində, sözsüz ki, iqtisadiyyatın qan damarı sayılan dəmir yolu nəqliyyatının müstəsna rolü danılmazdır. Hər sahədə öz qanunlarını qəbul edən demokratik ölkəmizin polad magistralının da özünəməxsus qanunları var. Həmin direktiv sənədlərdən ən əsası Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun "Texniki İstismar Qaydaları" keçən əsrda doğma dilimizdə üçüncü dəfə nəşr olunaraq işıq üzü görmüşdür.

Həmin sənədin hazırlanmasında müstəsna xidməti olan ADDY hərəkətin təhlükəsizliyi üzrə Baş inspektorun müavini Kazım Məmməd oğlu Şərifovun gərgin zəhməti nəticəsində Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun "İşarəvermə Tə'limatı" da Azərbaycan dilində latin və kiril qrafikası ilə çap olunaraq dəmiryolçulara çatdırılmış, onların stolüstü kitabına çevrilmişdir. Bu sahədə fəaliyyətini davam etdirən Kazım Şərifov əlaqədar mütəxəsislərin köməyi ilə daha bir vacib sənədi – "Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair Tə'limat"ı da dəmiryolçuların stolüstü kitabına çevirir.

Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun rəisi Ziya Ərzuman oğlu Məmmədovun milli kökə bağlılığı, dövlət dilinə dərin hörməti və vətəndaşlıq qayğısı hesabına ölkə polad magistralında normativ sənədlərin Azərbaycanca nəşri ön plana çəkilmişdir. Bu yönədə dəmiryolçuların ixtiyarına verilən "Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair Tə'limat"ın işlənib hazırlanmasında Yolun Baş mühəndisi – Mehdi Musa oğlu Mehdiyevin, Yolun hərəkətin təhlükəsizliyi üzrə Baş inspektoru – Tofiq Abbasqulu oğlu Əhmədovun, "Daşma proseslərini idarəetmə" Birliyinin rəisi İsfəndiyar Rəhim oğlu Kərimovun mütəxəsis kimi dəyərli məsləhətləri də böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Eyni zamanda bu vacib sənədin araya-ərsəyə gəlməsində mütəxəssis kimi yolun hərəkətin təhlükəsizliyi üzrə inspektorluq aparattının əməkdaşları Teyyub Rəhim oğlu Rüstəmovun, Valentina Nikolayevna Kovalyovanın, "Daşma proseslərini idarəetmə" Birliyinin əməli sərəncam şö'bəsinin rəis müavini Pənah Sabir oğlu Kərimovun, onu bədii cəhətdən və bütövlükdə redaktə edən "Azərbaycan də-

miryolçusu" qəzetiinin əməkdaşları Vasif İsgəndər oğlu Süleyman və Mikayıl Mürsəl oğlu Mikayılovun əvəzsiz xidmətləri olmuşdur.

Ölkə başçısı Heydər Əliyevin dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi və müstəqil Respublikamızın inkişafı, tərəqqisi yönündə yorulmaz fəaliyyəti hamiya ornəkdir. Azərbaycan dilinin inkişafı və latin qrafikali Azərbaycan əlifbasına keçidlə əlaqədar verilən prezident Fərmanına əməli cavab olan bu mühüm texniki-sərəncam sənədi Azərbaycan Dövlət Dəmər Yolunda yaxın keçmişdən fərqli olaraq, ünsiyyət forması kimi məhz dövlət dilindən istifadə olunmasına əyanı sübutdur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" 18 iyul 2001-ci il tarixli Fərmanında deyilir:

"Azərbaycan dilinin dünya dilləri arasında ən kamil dillərdən biri olduğu həqiqətini bir çox xalqların görkəmli nümayəndləri də dənə-dən etiraf etmişlər. Onlar öz əsərlərində bu dili XIX əsrda Avropana geniş yayılmış fransız dili ilə müqayisə edərək, onu Avrasiyanın hər tərəfində işlənilən bir dil kimi yüksək qiymətləndirmişlər. Milyonlarla azərbaycanının hazırda mədəni inkişaf vasitəsi olan bu dil tarixən nəinki Qafqazda yayılmışdır, hətta müəyyən dövrlərdə daha geniş məkanda müxtəlif dilli xalqların da istifadə elədikləri ümumi bir dil olmuşdur.

Neçə-neçə böyük mədəniyyətin yaradıcısı olan xalqımızın tarixi qədər onun dilinin təşəkkülü tarixi də olduqca qədimdir. Azərbaycan dili türk mənşəli ümumxalq canlı danışq dili zəmənində əmələ gəlib şəfahi ədəbi dilə çevrilənədək və sonradan bu əsasda Azərbaycan ədəbi dilinin yazılı qolu təşəkkül tapana qədər yüz illər boyunca mürəkkəb bir yol keçmişdir".

Ümüdə deyə bilərik ki, dəmər yoluna aid texniki sənədlərin işlənib hazırlanması və onların dəmiryolçuların stolüstü ədəbiyyatına çevrilməsi kimi çətin missiyani üzərinə götürən vətənpərvər insanlar öz həmkarlarını yaxın gələcəkdə də yeni nəşirlərlə sevindirəcəklər.

Baş redaktordan

1-ci BÖLMƏ

Ümumi qaydalar

1. "ADDY-nun qatarların hərəkəti və manevr işinə dair Təlimati" (gələcəkdə – QHT) "ADDY-nun Texniki İstismar Qaydaları"nda (gələcəkdə – TİQ) və "ADDY-nun İşarəvermə Təlimati"nda (gələcəkdə – İT) müəyyən edilmiş əsas qaydalar uyğun olaraq:

- müxtəlif işarəvermə və əlaqə vasitələrinin həm normal şəraitdə, həm də bu qurğuların nasaz vəziyyətində qatarların qəbulu, göndərilməsi və buraxılmasını;
- dəmir yollarında və qurğularda tə'mir-tikinti işləri aparılması zamanı qatarların qəbulu və göndərilməsini;
- stansiyalarda manevrlərin aparılmasını;
- qatarlara xəbərdarlıqların verilməsini və göstərilən əməliyyatların yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar olan digər qaydaları konkretləşdirir.

Əlaqədar işçilərin bu Təlimatın tələblərini dərindən bilməsi və onu dəqiq yerinə yetirməsi qatarların hərəkətinin və manevr işlərinin təhlükəsizliyinin tə'min olunmasında əsas şərtlərdən biridir.

2. TİQ-nin 16.2-ci bəndinə uyğun olaraq hər bir stansiya və yol postu üzrə qatarların hərəkətinə və hər bir qatara rəhbərlik eyni vaxtda bir işçinin tabeliyində olmalıdır: stansiyada-stansiya növbətçisinin; dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə-qatar dispetçerinin; postda-post növbətçisinin; qatarda (motorvaqonlu qatarda) – aparıcı lokomotivi idarə edən maşinistin.

Hər bir stansiya və yol postunda qatarların qəbulu, göndərilməsi və buraxılmasına yalnız bir işçi – stansiya növbətçisi və ya müvafiq postun növbətçisi, dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə isə qatar dispetçeri göstəriş verə bilər.

Stansiyalarda yolların inkişafından asılı olaraq öz iş rayonu daxilində qatarların hərəkətinə və müəyyən əməliyyatların

yerinə yetirilməsinə ayrı-ayrılıqda şəxsən sərəncam verən bir neçə stansiya, post və ya park növbətçisi ola bilər. Belə stansiyalarda idarəetmə rayonlarının ayrılması və qatarların hərəkəti ilə əlaqədar hər bir stansiya, post və ya park növbətçisinin vəzifə dairəsi (bölgüsü) stansianın texniki-sərəncam aktında (TSA (DU-41 forması)) göstərilir.

3. Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair bütün sərəncamlar qısa və aydın verilməlidir. Sərəncam verən işçi hər dəfə sərəncamın qısa təkrarını dinləməli, onun düzgün başa düşülməsinə, sonradan isə düzgün yerinə yetirilməsinə bir daha əmin olmalıdır (nəzarət cihazlarının göstəricisi vasitəsilə, icraçının radiorabitə vasitəsilə və ya şəxsi məlumatına əsasən).

Qatarların qəbulu, göndərilməsi və buraxılması üzrə əməliyyatlar, həmçinin manevr işinin icrası "Texniki İstismar Qaydaları"na, "İşarəvermə Təlimatı"na, bu Təlimata və stansianın texniki-sərəncam aktına (TSA) uyğun olaraq dəqiq yerinə yetirilməlidir.

4. İnsanların həyatı, ADDY nəqliyyatının maddi-texniki vasitələrinin və qurğularının saxlanması üçün təhlükə yaradan ekstrimal vəziyyətin yaranması şəraitində qatarların hərəkəti və manevr işi qaydaları ADDY rəisinin təsdiq etdiyi normativ aktlarla müəyyənləşdirilir.

5. İşarəvermə, mərkəzləşdirilmə və bloklama cihazları ilə idarəetmə, svetoforların (avtomat fəaliyyət göstərənlərdən başqa) açılması və bağlanması icra edilir:

a) **stansiyada** - stansiya növbətçisi (gələcəkdə SN) və ya onun sərəncamı ilə stansiya növbətçisi yanında operator, stansiya mərkəzləşdirilmə postunun növbətçisi və ya operatoru, yoldəyişmə postunun növbətçisi tərəfindən;

b) **yol postunda** - post növbətçisi vəzifəsini yerinə yetirən stansiya növbətçisi tərəfindən;

c) **dispetçer mərkəzləşdirilməsində** - qatar dispetçeri (gələcəkdə QD) tərəfindən

6. Əgər qatar stansiyadan çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində və ya çıxış svetoforu olmayan yoldan göndəri-

lərsə, aparıcı lokomotivin maşinistinə mənzilin tutulmasına icazəvericini (əgər o radiorabitə vasitəsilə verilmirsə) şəxsən stansiya növbətçisi və ya stansianın qatarların hərəkəti ilə əlaqədar işçilərindən biri təqdim edir ki, bu da stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Maşinist verilmiş icazəvericinin qatarın nömrəsinə və mənzilə aid olmasına əmin olmalıdır.

7. Qadağanedici işarə göstəricisi zamanı stansiya növbətçisi tərəfindən radiorabitə vasitəsilə maşinistə qatarın qəbulu və ya göndərilməsi barədə əmr verildikdə, belə əmrin mətni bu Təlimatın 1.14-cü və 1.15-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş formalara uyğun olmalıdır.

Bütün hallarda radiorabitə ilə qatarın maşinistinə əmri verməzdən əvvəl əmrin nömrəsi göstərilməlidir. Əmrin mətnini maşinist təkrarlamalı, stansiya növbətçisi isə onun düzgün başa düşülməsini: "**Düzdür** yerinə yetir!" sözləri ilə təsdiqləməli və əmrin maşinistə verilmə vaxtını (saat, dəqiqə) bildirməlidir.

8. Giriş, marşrut və ya çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində, qatarların qəbulu və ya göndərilməsi hallarında qatarların hərəkət jurnalında qatarın nömrəsinin karşısındadır ("Qeydlər" qrafasında) aşağıdakı müvafiq qeydlər edilməlidir: "**RR**" (radiorabitə ilə), "**Dİ**" (də'vətedici işarə ilə), "**Yİ**" (yazılı icazə ilə). "**RR**" qeydində, bundan başqa, əmrin nömrəsi və onun maşinistə verilmə vaxtı, həmçinin svetoforanın leyteri (və ya çıxış svetoforu olmayan göndərmə yolunun nömrəsi) göstərilməlidir. Məsələn: "**RR №1, 17.32, Ç-2**" Qatarların hərəkət jurnalında (DU-2 və ya DU-3 forması) əmrin mətninin yazılıması tələb olunmur.

Əmrləri sənədləşdirilmiş qeydiyyat sistemi ilə təchiz edilmiş stansiyalarda svetoforun qadağanedici göstəricisində qatarların qəbulu və göndərilməsi haqqında maşinistə verilən əmlər maqnitofon lentində də qeydiyyata alınır.

Qatarların hərəkət jurnalında bütün hallarda yuxarıda göstərilən qeydiyyatların aparılması vacibdir.

9. Stansiya növbətçisi giriş, çıkış (marşrut) svetoforunun

qadağanedici göstəricisində qatarın stansiyaya qəbulu və ya stansiyadan göndərilməsinin bütün hallarında də'vətedici işarənin düyməsindən istifadə etməzdən və ya maşinistə qadağanedici işarəni keçməyə müvafiq icazəvericini verməzdən əvvəl idarəetmə cihazının dəstəyini (düyməsini) svetoforanın qadağanedici göstəricisinə uyğun vəziyyətə çevirməli və stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada qəbul yolunun boş olmasına, marşrutda yoldəyişənlərin düzgün çevirilməsi və qapanmasına, qatarı göndərmə zamanı isə, bundan başqa, birinci blok-sahənin (avtomatbloklama zamanı) və ya mənzilin (yarımatomatbloklama zamanı) boş olmasına və blok-sistemin hərəkətin müvafiq istiqamətinə dəyişdirilməsinə əmin olmalıdır. Qəbul edilən və ya göndərilən qatarın aparıcı lokomotivi svetoforu keçənədək də'vətedici işarənin düyməsini basılı saxlamaq lazımdır.

10. Svetoforanın qadağanedici göstəricisində qatarın qəbulu və ya göndərilməsi zamanı keçidin bağlanması haqda xəbərdarlıq "keçidin bağlanması" düyməsini basmaqla icra edilən yoldəyişən boğazlarında və ya uzaqlaşma sahələrində yerləşən keçidləri olan stansiyalarda stansiya növbətçisi qatarın qəbulu və göndərilməsindən əvvəl bu düyməni basmalı, yalnız qatar keçidən keçəndən sonra onu normal vəziyyətə qaytarmalıdır.

Belə stansiyalarda svetoforanın qadağanedici göstəricisində qatarın qəbulu və göndərilməsinin bütün hallarında, maşinist keçidə yaxınlaşarkən 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə, sonrakı hərəkət üçün manə ilə rastlaşıqdırda isə dayanmağa hazır olmaqla xüsusi sayıqlıqla keçməlidir. Belə stansiyaların siyahısı ADDY rəisinin əmr ilə e'lan edilməlidir.

11. Qatarın çatmasından (qayıtmasından), göndərilməsindən və ya keçməsindən dərhal sonra stansiya növbətçisi qonşu stansiyanın növbətçisinə və qatar dispetçerinə bu barədə xəbər verməlidir.

Qatarın göndərilməsi (keçməsi) haqda aşağıdakı formada xəbərdarlıq edilir:

".....№-li qatar .....saat .....dəq. çatdı (qayıtdı)".

Tərkibində birinci sinif təhlükəli yüklü (partlayıcı maddəli) vaqonları olan qatarın nömrəsini xəbər verərkən qatarın nömrəsinə "PM" hərfi (məsələn, "2783 PM") əlavə edilir. Həmçinin aşağıda göstərilmiş hallarda yük qatarlarının göndərilməsi və hərəkəti zamanı onun nömrəsinə müvafiq hərfələr əlavə edilir: ağırçəkili "AÇ", uzuntərkibli "UT", çəkisi artırılmış "ÇA", uzunluğu artırılmış "UA", birləşdirilmiş "BQ". Əndəzəsiz yüksək qatarların göndərilməsi zamanı "Ə" hərfi və "—" işarəsindən sonra qatarın nömrəsinə "Əndəzəsiz və ağırçəkili yüksəklerin daşınmasına dair Təlimat"da müəyyən edilmiş yüksəklerin əndəzəsizlik dərəcəsini və zonasını xarakterizə edən rəqəm indeksi əlavə edilir. (məsələn: 2785Ə-0430).

Qatarın çatması (qayıtması) haqda aşağıdakı formada xəbər verilir:

".....№-li qatar .....saat .....dəq. çatdı (qayıtdı)"

Əgər qatar itələyici lokomativlə hərəkət edirsə, onun çatması və göndərilməsi haqda xəbərdarlıq (bildirişə) "itələyici ilə" sözləri əlavə edilir.

Avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu sahələrdə düzgün yolla hərəkət edən qatarın çatma vaxtı qonşu stansiyaya (arxada qalan) xəbər verilməyə də bilər. Bu haqda qatarların hərəkət jurnalında qatarın qabaqdakı qonşu stansiyaya çatması vaxtı göstərilmir.

Avtobloklama ilə təchiz edilmiş intensiv hərəkətli ikiyollu sahələrdə qatarların çatması, göndərilməsi və keçməsi haqda bildirişin bir stansiyadan digər stansiyaya verilməsi yalnız qrafikdən kənara çıxan qatarlar haqda müəyyənləşdirilə bilər. Göstərilən qayda, nömrəsinə müvafiq hərfələr və ya rəqəm indeksi əlavə edilmiş, insanla tutulu qatarlara şamil edilmir.

Qatar dispetçerinə qatarların çatması, göndərilməsi və keçməsi haqda məlumatların verilməsinin anoloji (oxşar) qaydası icra edilmiş hərəkət qrafikini avtomat yanan qurğularla (qatar-qraf) təchiz edilmiş biryollu və ikiyollu sahələrdə tətbiq edilə bilər. Belə sahələrin siyahısı və qatarların çatması, göndərilməsi və ya keçməsi haqda məlumatların verilmə qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyənləşdirilir.

Stansiya növbətçisi (stansiya növbətçisi yanında operator) hər bir qatarın faktiki göndərilmə, çatma və ya keçmə vaxtını qatarların hərəkət jurnalında qeyd etməyə borcludur, bununla belə, müvafiq hərflər və ya indekslər əlavə olunmuş qatarların nömrəsi həmin hərflər və indekslər artırılmaqla jurnalda da qeyd edilir.

12. Stansiya növbətçisi şəxsən və ya başqa işçilərin mərzinə əsasən yolların, yoldəyişənlərin, İşarəvermə, Mərkəzləşdirmə və Bloklama (İMБ), rabitə və kontakt şəbəkəsi qurğularının nasazlığını (şəxsən və ya digər işçilərin məlumatına əsasən) aşkar edərsə, bu barədə "Yollara, yoldəyişənlərə, İMB, rabitə və kontakt şəbəkəsi qurğularına baxış jurnalı"nda (gələcəkdə baxış jurnalı) qeydlər etməli və dərhal qurğuya xidmət edən işçini (yol ustasını, elektrik mexanikini və sair) və müvafiq yol, işarəvermə və rabitə və s. distansiyanın növbətçi mühəndisini (dispetçerini) xəbərdar etməlidir.

Stansiya növbətçisi bundan əlavə, hərəkətin təhlükəsizliyinə qorxu yaranan və ya qatarların ləngiməsinə səbəb olan texniki qurğuların bütün nasazlıqları barədə qatar dispetçerini də xəbərdar etməlidir.

Müvafiq işçi tərəfindən nasazlıqların aradan qaldırılması haqda baxış jurnalında qeydlər edilir, özünün və stansiya növbətçisinin imzası ilə təsdiqlənir.

Qatar radiorabitəsinin nasazlığı haqqında lokomotivin (motorvaqonlu qatarın), özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin maşinisti yaxınlıqdakı ayırma məntəqəsindən və ya dəmir yolu keçidindən (maşinist köməkçisi, konduktor, sərnişin qatarının rəisi (briqadir mexaniki) və s. vasitəsilə) bu haqda qatar dispetçerinə və ya stansiya növbətçisinə xəbər verməlidir və mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərinə verilmiş qatar dispetçerinin əmri ilə lokomotivi tərkibdən açmamaqla qatar radiorabitə qurğusu dəyişdiriləcək (tə'mir ediləcək) və ya lokomotiv dəyişdiriləcək yaxınlıqdakı stansiyadək hərəkət etməlidir.

İMБ qurğularının nasazlığı dəvətedici işarənin düyməsindən plombun qırılması zərurəti ilə bağlı olduqda baxış jurnal-

ında (DU-46 forması) aparılan qeyddə dəvətedici işarənin plombunun qırılması da göstərilir, məsələn:

"5-9 SP sahəsi yanlış tutulu göstərir. "N" .....dəvətedici işarənin düyməsindən plomb qırılıb. SN ....."

İMБ qurğularının nasazlığı ilə əlaqədar qatarların qəbulu və göndərilməsi düymələri plomblanmayan (sayğacları olduqda) dəvətedici işarələrlə yerinə yetirildikdə stansiya növbətçisi baxış jurnalında müvafiq qeydlər edir, bununla belə jurnalda (DU-46 forması) qurğuların nasazlığı və normal işinin bərpa edilməsi haqda qeydlərdə sayğacın göstəricisi də göstərilir.

13. Mənzillərin və ya ayrı-ayrı yolların bağlanması və açılması, həmçinin işarəvermə və əlaqə vasitələrinin birindən digərinə keçilməsi qatar dispetçerinin əmri ilə icra edilir.

Mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaların növbətçiləri telefon əlaqə vasitəsinə keçməzdən əvvəl mənzilə çıxışı çəpərləyən çıxış svetoforlarının dəstəklərini onların qadağanedici göstəricilərinə uyğun vəziyyətə gətirməlidirlər.

Biryolu mənzillərdə və yollarından biri ilə ikitərəfli hərəkətin təşkili hallarında, ikiyolu (çoxyolu) mənzillərdə isə əsas işarəvermə və əlaqə vasitələrindən telefon əlaqə vasitəsinə keçərkən stansiya növbətçiləri arasında qatar telefonoqramları mübadiləsi qatar dispetçerinin nəzarəti altında qatar dispetçer rabitəsi vasitəsi ilə həyata keçirilməlidir. Stansiya növbətçiləri qatar dispetçer rabitəsinin nasazlığı halında bu Təlimatın 1.28-ci və 1.29-cu bəndlərinə uyğun fəaliyyət göstərirlər.

14. Stansiya növbətçisi növbəyə başlamazdan əvvəl aşağıdakılari yerinə yetirməlidir:

a) qarşıda görüləcək işlərin planı, qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevr işinə dair mövcud göstəriş və sərəncamlarla, qəbul-göndərmə yollarında hərəkət tərkibinin olub-olmaması və yerləşdirilməsi ilə, stansiyalara qonşu mənzillərin (blok-sahələrin) vəziyyəti ilə (boş və ya tutulu olması ilə) tanış olmalı;

b) İMB və rabitə qurğularının idarəetmə cihazlarının sazlığına və onlarda siyahıya uyğun plombların olmasına, həmçinin şəxsən xidmət etdikləri yoldəyişənlərin sazlığına əmin olmalı;

c) alətin, işarə ləvazimatları və inventarların iş yerində olmasını və sazlığını yoxlamalı;

ç) dispetçer sərəncamları jurnalı, qatarların hərəkət jurnalı, xəbərdarlıqlar kitabı, baxış jurnalı və stansiya növbətçisi tərəfindən qatarların hərəkətinə dair aparılan digər kitab və jurnallardakı qeydlərlə tanış olmalı.

Qatarların hərəkət jurnalında növbəyə daxil olma aşağıdakı forma üzrə qeydlərlə rəsmiləşdirilir.

"....." .....20.....il .....saat .....dəq.

Növbəni qəbul etdi. SN ..... (imza)

"....." .....20.....il .....saat .....dəq.

Növbəni təhvil verdi SN ..... (imza)

Növbənin qəbulu və təhvili haqda mətnindən əvvəl jurnalda sayğacların göstəriciləri (gəlmə nəzarət qurğularının süni işlədilməsində, dəvətedici işarələrdə və ya marşrutun süni ayrılmاسında sayğaclar olduqda), eləcə də stansiya növbətçisinin postunda ciddi qeydiyyatda olan inventarların olub-olmaması barədə qeyd edilir.

15. Stansiya növbətçisi növbəyə başlayarkən aşağıdakıları yerinə yetirməlidir:

a) qatar tərtibatçılarının, mərkəzləşdirilmiş stansiya postları növbətçilərinin, mərkəzləşdirilmə postları operatorlarının və yoldəyişmə postları növbətçilərinin, işarəçilərin və başqa işçilərin işə çıxmاسını (gəlməsini) yoxlamalı;

b) onların vasitəsi ilə xidmət etdikləri iş yerlərinin vəziyyətini, xüsusən hərəkət tərkibinin stansiyanın texniki-sərəncam aktına uyğun bərkidilməsinin düzgünlüyünü yoxlamalı;

c) çatışmazlıqlar olduqda hərəkətin təhlükəsizliyini və normal işi təmin edən lazımı tədbirlər görməli, lazım gəldikdə isə bu barədə stansiya rəisinə xəbər verməli.

16. "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyi işçilərinin növbətçi ştatı ləğv edilən məntəqələrdə İMB və rabitə qurğularının mövcud sistemində asılı olaraq qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevrlərin aparılması ilə əlaqədar əməliyyatların yerinə yetirilməsi qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

2-ci BÖLMƏ

QATARLARIN HƏRƏKƏTİ VƏ MANEVİR İŞİ

I FƏSİL

Avtomat bloklama zamanı qatarların hərəkəti

1.1. İkitərəfli hərəkət üçün avtobloklama ilə təchiz edilmiş biryolu mənzillərdə qatarların hərəkəti hər iki istiqamətdə həyata keçirilir.

Həm birtərəfli, həm də hər bir yolla ikitərəfli avtobloklaması olan ikiyolu mənzillərdə cüt qatarların hərəkəti bir, tək qatarların hərəkəti isə digər baş yolla həyata keçirilir. Onların hər biri göstərilən istiqamətdəki qatarlar üçün düzgündür.

Yollardan hər biri qatarların üstünlük təşkil edən bir istiqamətə buraxılması üçün ixtisaslaşdırılmadıqda, ikitərəfli avtobloklaması olan ikiyolu mənzillərdə hər bir yol üzrə ikitərəfli hərəkət biryolu hərəkət qaydaları ilə həyata keçirilə bilər.

Bu kimi və çoxyollu mənzillərdə hər bir baş yolda hərəkət qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyənləşdirilir.

1.2. TİQ-nın 16.27-ci bəndinə uyğun olaraq avtomat bloklama zamanı:

a) çıxış və ya kecid svetoforunun icazəverici göstəricisi blok-sahənin qatarla tutulmasına icazədir;

b) müstəsna hal kimi sürəkli yoxuşda yerləşən kecid svetoforları üzərində (giriş svetoforlarının qabağında yerləşəndən başqa), istisna olaraq ayrı-ayrı hallarda ADDY rəisinin icazəsi ilə "T" hərfi görünüşündə işiq qaytarıcı nişanlı lövhənin şərti icazəverici işarəsinin qoyulmasına yol verilir.

Belə işarənin olması yüksək qatarına svetoforun qırmızı işığında dayanmadan keçməyə icazə verir.

Bununla maşinist qatarı elə idarə etməlidir ki, svetoforun

qırmızı işığını 20 km/saat-dan çox olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla keçsin və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə qarşılaşdıqda, dərhal onu dayandırmağa hazır olsun;

c) qatar keçid svetoforunun qırmızı işığında, həmçinin aydın olmayan və ya sönmüş göstəricisinin qabağında dayandıqdan sonra maşinist qarşidakı blok-sahənin qatarla tutulu olduğunu görürsə və ya bilirsə, blok-sahə boşalana qədər hərəkəti davam etdirmək qadağandır. Əgər maşinist qarşidakı blok-sahənin qatarla tutulu olmasını bilmirsə, o, dayandıqdan sonra tormozları buraxmalı və bu müddətdə svetoforda icazəverici işıq yanmadıqda, qatarı növbəti svetofora qədər 20 km/saat-dan çox olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla aparmalı və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə qarşılaşdıqda, dərhal onu dayandırmağa hazır olmalıdır.

Növbəti keçid svetoforu oxşar vəziyyətdə olduqda qatar dayanandan sonra hərəkəti həmin qayda ilə davam etdirilir.

Keçid svetoforunun qadağanedici göstəricisini müəyyən edilmiş qayda ilə keçdiqdən sonra lokomotiv svetoforunda icazəverici işarə göründükdə maşinist işarəni rəhbər tutmaqla növbəti svetofora qədər 40 km/saat-dan çox olmayan sürətlə hərəkət edə bilər.

Lokomotiv svetoforunda icazəverici işıq olduqda işığı sönmüş keçid svetoforlarını, lokomotiv svetoforunun göstəricisini rəhbər tutmaqla dayanmadan keçməyə icazə verilir.

Qatarın sahədə hərəkəti zamanı maşinist və onun köməkçisi svetoforların, avtomat lokomotiv işarəvericisi olduqda isə həm yol, həm də lokomotiv svetoforunun göstəricilərini izləməli və onların tələblərini ciddi yerinə yetirməlidir.

Yol svetoforunun işarəsi görünmədikdə (böyük məsafənin, əyrinin, dumanın olması zamanı və başqa hallarda) maşinist və onun köməkçisi yol svetoforunun görünmə məsafəsinə yaxınlaşana qədər lokomotiv svetoforunun göstəricilərini rəhbər tutmağa borcludur.

1.3. Yol və lokomotiv svetoforlarının göstəriciləri bir-birinə uyğun gəlmədikdə, maşinist yalnız yol svetoforlarının göstəricilərini rəhbər tutmalıdır.

Keçid svetoforlarının qırmızı işığının və ya aydın olmayan göstəricisinin keçilməsi, lokomotiv svetoforunun göstəricisiindən asılı olmayaraq, TİQ-nin 16.27-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

Avtomat lokomotiv işarəverici yol qurğuları ilə təchiz edilmiş mənzil və ya stansiya yolları ilə hərəkət zamanı lokomotiv svetoforunda qəflətən aq işıq görünərsə, maşinist qatarı növbəti svetoforadək (və ya lokomotiv svetoforunda icazəverici göstərici yananaqdək) 40 km/saatdan çox olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla və sonrakı hərəkət üçün yolda maneə olarsa, vaxtında dayanmanın mümkünüyünü tə'min etməklə idarə etməlidir.

Avtomat lokomotiv işarəverici qurğularının sıradan çıxmazı zamanı aşağıdakılardan maşinistin vəzifə borcudur:

Radiorabitəsi saz lokomotivlə yük və ya sərnişin qatarını idarə edərkən, bu qatarı lokomotivi açmadan lokomotiv işarəverici qurğularını tə'mir edəcək və ya lokomotiv başqası ilə əvəz ediləcək lokomotiv briqadalarını dəyişmə məntəqəsinə çatdırmaq;

şəhərətrafi elektrik qatarlarını və dizel-qatarları yaxınlıqdakı əsas və ya dövriyyə deposu və ya onların texniki xidmət məntəqəsi olan stansiyaya qədər idarə etməyə icazə verilir.

Nasaz avtomat lokomotiv işarəvericisi və ya təhlükəsizlik sistemi qurğu ilə göstərilən məntəqələrə qədər qatarların hərəkəti qatar dispetcherinin sahədəki stansiya növbətçilərinə verdiyi əmr ilə yerinə yetirilməlidir.

1.4. Qatarların mənzildə birləşməsi zamanı, birləşməyə gedən qatarın maşinistinə qatar dispetcherinin əmri ilə birləşəcəyi qatarla tutulu blok-sahədə dayanmadan həmin qatarın yanında vaxtında dayanmayı təmin edən 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə hərəkət etməyə icazə verilir.

1.5. Bir tərəfli avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə hər bir yolla ikitərəfli hərəkətin təşkili üçün bir istiqamətdə avtomat lokomotiv işarəvericisi tətbiq edilə bilər. Belə mənzillərdə qatarların düzgün istiqamətdə hərəkəti av-

tobloklamanın işaretləri ilə, düzgün olmayan istiqamətdə isə lokomotiv svetoforunun göstəriciləri ilə həyata keçirilir.

Qatarın stansiyadan düzgün olmayan yolla göndərilməsi çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi ilə yerinə yetirilir.

Qatarı düzgün olmayan yolla lokomotiv svetoforunun göstəricisi ilə idarə edərkən aşağıdakılardır: maşinist və onun köməkçisinin vəzifə borcudur:

a) lokomotiv svetoforunun yaşıl işığında belə hallar üçün ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilmiş sür'ətlə hərəkət etmək;

b) sarı işqda 50 km/saatdan çox olmayan sür'ətlə hərəkət etmək;

c) lokomotiv svetoforunda sarı-qırmızı işiq göründükdə sür'əti 20 km/saata qədər azaltmaq və qarşı istiqamətin birinci yol svetoforu qarşısında dayanmaq;

ç) qatar sarı-qırmızı işqda dayandıqdan sonra maşinist qarşidakı blok-sahənin qatarla tutulu olduğunu görür və ya bilirsə, blok-sahənin boşaldılmasını, lokomotiv svetoforunda sarı və ya yaşıl işığın görünməsini gözləmək, bundan sonra hərəkəti lokomotiv svetoforunun işaretəsi ilə davam etdirmək;

d) maşinist qarşidakı blok-sahədə qatarın olduğunu bilmədikdə, dayanma və tormozların buraxılması vaxtı ərzində lokomotiv svetoforunda sarı və ya yaşıl işiq görünməzsə, o, növbəti blok-sahənin sonuna qədər 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə qarşılaşdıqda, qatarı dərhal dayandırmağa hazır olmaqla hərəkətə yenidən başlamalıdır. Blok-sahə ilə hərəkət zamanı lokomotiv svetoforunun qırmızı işığı sarı-qırmızı işığa dəyişilərsə, maşinist hərəkəti 20 km/saatdan çox olmayan sür'ətlə davam etdirə, sarı və ya yaşıl işığın görünməsi zamanı isə sür'əti 40 km/saata qədər artırıa bilər.

e) bu işaretləri rəhbər tutaraq blok-sahənin sonunda sarı və ya yaşıl işqda hərəkəti davam etdirməli, qırmızı işiq saxlanıqda və ya sarı-qırmızı işiq yandıqda maşinist yenidən qatarı dayandırmalı və daha sonra "ç" və "d" yarımbəndlərində göstərilmiş qaydaları rəhbər tutmalıdır;

ə) lokomotiv svetoforunda icazəverici işaretinin yerinə qəf-lətən sarı-qırmızı, qırmızı və ya ağ işiq göründükdə və ya lokomotiv svetoforunun işqları söndükdə, maşinist sürəti azaltmaq üçün tədbirlər görməli və qatarı blok-sahənin sonuna və ya lokomotiv svetoforunun icazəverici işaretinin görünməsinə qədər xüsusi sayıqlıqla, yolda sonrakı hərəkət üçün maneə olduqda isə vaxtında dayanmanın mümkününlüyünü tə'min edən sür'ətlə idarə etməlidir.

Blok-sahənin sonunda lokomotiv svetoforunda sarı-qırmızı, qırmızı və ya ağ işiq saxlandıqda, yaxud işqlar yanmadıqda sonrakı hərəkət "ç" və "d" yarımbəndlərində göstərilən qayda ilə həyata keçirilir.

Lokomotivdə fasılısız avtomat lokomotiv işaretəvericisi (FALİ) qurğu sıradan çıxdıqda qarşı istiqamətin birinci svetoforu yanında qatarı dayandırmalı, sonradan giriş svetoforuna ("stansiyanın sərhədi" işaret nişanına) qədər 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə qarşılaşdıqda qatarı dərhal dayandırmağa hazır olmaqla hərəkətə yenidən başlamalıdır.

Düzungün olmayan yolla hərəkət edən qatarın stansiyaya qəbulu yerli şəraitdə asılı olaraq hərəkət istiqamətinin sol tərəfində də yerləşdirilə bilən xüsusi quraşdırılmış giriş svetoforu ilə də icra edilir.

Bütün hallarda giriş svetoforunun icazəverici göstəricisində düzgün olmayan yolla hərəkət edən qatarın stansiyaya giriş sür'əti yan yola qəbul üçün müəyyən edilmiş sür'ətdən artıq olmamalıdır.

Qatarların qəbulu və göndərilməsi

1.6. Qatarın qəbulu və göndərilməsindən əvvəl stansiya növbətcisi müəyyən edilmiş qaydada qəbul və göndərmə marşrutunu hazırlayıb və giriş (çıxış) svetoforunu açır.

Qatarın biryollu mənzillərdə, eləcə də ikitərəfli avtoblok-lamalı ikiyollu mənzillərdə və ya hərəkətin biryollu qaydası ilə birtərəfli avtomat bloklamalı ikiyollu (çox yollu) mən-

zillərin yollarının biri ilə düzgün olmayan yolla göndərilməsi lazımlı gəldikdə və ya lokomotiv svetoforlarının işarələri ilə düzgün olmayan yolla hərəkət zamanı stansiya növbətçisi, bundan əlavə, mənzilin tutulması qərarını əvvəlcədən qatar dispeserleri ilə (qatar dispeser rəbitəsinin nasazlığı zamanı isə – qonşu stansiyanın növbətçisi ilə) razılışdırmalıdır.

Qatar keçən zaman giriş (çıxış) svetoforu avtomatik olaraq bağlanır. Svetoforum idarə olunması işarə dəstəyi ilə yerinə yetirildikdə stansiya növbətçisi onu normal vəziyyətə qoyur.

İkiyollu sahələrdə stansiyanın baş yollarında düzgün istiqamətdə yerləşən giriş, marşrut və çıxış svetoforları avtomat fəaliyyətə keçirilə bilər. Bu halda svetoforlar mənzillərdəki keçid svetoforları kimi avtomat rejimdə işləyir.

1.7. Göndərmə yolları təkraredici svetoforlarla təchiz edilmədikdə, qatarların qrup çıxış (marşrut) svetoforları ilə göndərilməsi çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi və qatarın göndərilməsinə icazə verilən yolu nömrəsini göstərən yaşıl rəngli marşrut göstəricisi ilə icra edilir;

Göndərmə yolunda qrup svetoforanın təkraredici svetoforu olduqda, qatarın həmin yoldan qrup svetoforuna qədər göndərilməsi təkraredici svetoforanın göstəricisi ilə icra edilir.

Marşrut göstəriciləri və ya çıxış qrup svetoforlarının təkrarediciləri nasaz olduqda və ya qatarın baş hissəsi təkraredici svetoforanın arxasında yerləşdikdə, qatarın açıq çıxış qrup svetoforunda göndərilməsinə lokomotivin maşinistinə radiorabitə vasitəsilə verilən aşağıdakı formada qeydiyyatdan keçmiş əmrlə icazə verilir:

".....yolda olan .....№-li qatarın maşinisti. Sizə qrup svetoforu açıqdır. Yola düşməyə icazə verirəm. SN ....."

Qatarın açıq çıxış qrup svetoforu ilə yola düşməsinə eyni zamanda lokomotivin maşinistinə verilən 2-ci bəndi doldurmuş yazılı icazəverici ilə icazə verilə bilər (DU-54 forması 34-cü səh. göstərilib).

1.8. Qatarların çıxış svetoforları olmayan yollandan göndərilməsinə, bir qayda olaraq, icazə verilmir.

Müstəsna hal kimi qatarların belə yollandan göndərilməsi bu Təlimatın 1.14-cü və 1.15-ci bəndlərində çıxış svetoforunun nasazlığı halında müəyyən edilmiş qaydada icra edilir.

Qatarın baş hissəsi çıxış svetoforunun arxasında olduqda və ya bu svetoforun özbaşına bağlanması görə, bağlanması qəbul edən lokomotivin maşinisti işarəni keçdikdən sonra qatarı dayandırıldıqda, qatarın stansiyadan göndərilməsi həmin qayda ilə icra edilir.

Qatarın aparıcı lokomotivi çıxış (marşrut) işarəsinin icazəverici göstəricisinin arxasında yerləşdikdə, maşinistə radio-rabitə vasitəsilə aşağıdakı formada qeydiyyatdan keçmiş əmrlə verilməlidir.

".....yolda olan .....№-li qatarın maşinisti. Sizə çıxış svetoforu açıqdır. Yola düşməyə icazə verirəm. SN ....."

Qatarın yola düşməsi, həmçinin maşinistə verilən 2-ci bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici (DU-54 forması) ilə yerinə yetirilir.

Aparıcı lokomotiv əks tərəfdən təkraredici başlıqla təchiz edilmiş çıxış svetoforunun arxasında yerləşdikdə qatarın göndərilməsi təkraredici başlığının icazəverici göstəricisi ilə icra edilir.

1.9. Əgər çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisində təkraredici svetoforanın yaşıl işığı yanmazsa, təkraredici svetoforanın qarşısında dayanmış, yola düşməyə hazır olan sərnişin qatarı lokomotivinin maşinistinə stansiya növbətçisi (şəxsən və ya qatar radiorabitəsi ilə, yaxud qatarların hərəkəti ilə əlaqədar stansiya işçilərindən biri vasitəsi ilə) təkraredici svetoforanın nasazlığı, qatarın hərəkətə gətirilməsinin mümkünluğu, çıxış (marşrut) svetoforuna qədər hərəkət etməsi, sonra isə onun göstərişlərini rəhbər tutması barədə məlumat verməlidir.

Təkraredici svetoforanın qarşısında dayanan sərnişin qatarı çıxış (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində göndərildikdə, maşinistə stansiyadan yola düşmə barədə radiorabitə vasitəsilə verilən əmr və ya təqdim edilən icazəverici, eyni zamanda yanmayaq təkraredici svetoforu keçməsinə də icazədir.

Qatarın stansiyadan dayanmadan keçməsi halında stansiya növbətçisi qatarın birinci (stansiyaya yaxın) yaxınlaşma sahəsinə daxil olması zamanı radiorabitə vasitəsilə maşinisti təkraredici svetoforun (marşrut və ya çıxış svetoforunun qabağı) nasazlığı haqqında xəbərdar etməlidir. Lokomotivin maşinisti belə məlumat aldıqda hərəkəti lokomotiv və çıxış və ya marşrut svetoforlarının göstəricilərini rəhbər tutmaqla davam etdirir.

1.10. Bütün mənzil boyu itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarın göndərilməsi və hərəkəti avtomat bloklamanın işarələri ilə icra edilir.

Qatarın mənzildən geri qayıtmaqla itələyici lokomotivlə göndərilməsi və hərəkəti avtomat bloklamanın işarələri ilə icra edilir, mənzildən göndərilmə stansiyasına qayıtmaq üçün isə itələyici lokomotivin maşinistinə jezl-açarı verilir.

1.11. Təsərrüfat qatarlarının göndərilmə stansiyasına qayıtmaqla mənzildə (mənzil bağlanmadıqda) işləməyə göndərilməsi avtomat bloklamanın işarələri ilə (açıq çıxış svetoforu ilə) icra edilir.

Qatar mənzildən qayıtmazdan qabaq maşinistə vermək üçün qatarın stansiyadan göndərilməsindən əvvəl iş rəhbərinə (baş konduktora) təqdim edilən jezl-açarı ilə geriye hərəkət edir.

Jezl-açarından həmçinin vaqonların mənzillərdə xidmət edilməyən köməkçi yol birləşmə postuna verilməsi və götürülməsi zamanı da istifadə oluna bilər.

Lokomotiv svetoforunun göstəricisi ilə qatarların düzgün olmayan yolla hərəkətinə imkan verən qurğularla təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə qatarın jezl-açarı ilə göndərilməsinə ancaq düzgün yolla icazə verilir.

1.12. Jezl-açarının nasazlığı və ya olmadığı hallarda mənzildən qayıdan təsərrüfat qatarını və ya qatarı itələyici lokomotivlə yalnız müstəsna hal kimi telefon əlaqə vasitəsinə keçdiqdən sonra göndərmək olar.

Belə hallarda aparıcı və itələyici lokomotivlərin maşınıstlərinə yol vərəqəsi verilir (DU-50 forması 75-ci səh. göstərilib).

1.13. Özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin mənzilə göndərilməsi avtoblok lamanın işarəsi ilə icra edilir, bununla avtoblok lamalı sahələrdəki özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibləri rels dövriyyəsinin etibarlı şuntlanmasını təmin etməlidir. Bu özü hərəkət edən hərəkət vahidlərinin pasportunda göstərilməlidir.

Götürülə bilən hərəkət vahidləri (drezinlər, təmir qüllələri, yol arabacıqları və s.) təkər cütləri izolyasiyasına malik olmalıdır.

Avtoblok lamanın nasazlıqları zamanı fəaliyyət qaydaları

1.14. Düzgün hazırlanmış marşrutda və birinci boş (idarəetmə cihazlarının göstəricilər ilə) blok-sahadə çıxış svetoforu açılmadıqda, qatar ikiyollu mənzilə aşağıdakı qaydada düzgün yolla göndərilə bilər:

çıxış svetoforundakı dəvətedici işarə ilə;

göndərilən qatarın maşinistinə stansiya növbətçisinin radiorabitə ilə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmr ilə:

"Əmr № ..... Tarix ..... Vaxt..... (saat, dəqiqə)

".....çıxış (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində ..... №-li qatarın ..... yoldan ..... baş yol ilə göndərilməsinə və birinci kecid (çıxış, marşrut) svetoforuna qədər hərəkət etməsinə, sonra isə avtoblok lamanın işarələrini rəhbər tutmasına icazə verirəm. SN ....."

I bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici ilə (DU-54 forması).

1.15. Qatar biryollu mənzilə və ya ikitərəfli avtoblok lamalı ikiyollu mənzilin düzgün olmayan yolu ilə çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində aşağıdakı qaydada göndərilə bilər:

a) Bu Tə'limatın 1.14-cü bəndində göstərilmiş formada radiorabitə ilə stansiya növbətçisi tərəfindən qatarın maşinistinə verilən qeydiyyatdan keçmiş əmrlə;

b) I bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici ilə (DU-54 forması).

Qatarın də'vətedici işarə ilə biryollu mənzilə və ikiyollu mənzilin düzgün olmayan yolu ilə göndərilməsi qadağandır.

Qatarı göndərməzdən əvvəl aşağıdakılardan stansiya növbətçisinin borcudur:

qatar dispetçerinin mənzilin (yolun) qarşısından gələn qatarlardan boş olduğunu təsdiq edən qeydiyyatdan keçmiş aşağıdakı formada əmrini almaq:

".....çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində .....№-li qatarın .....stansiyasından .....baş yol ilə göndərilməsinə icazə verirəm. ..... mənzili (mənzilin baş yolu) qarşısından gələn qatarlardan boşdur. QD ....."

Belə əmr çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində stansiyadan bir və ya bir neçə (bir-birinin ardınca) eyni istiqamətə gedən qatarın göndərilməsi zamanı verilə bilər:

blok-sistemi göndərilən qatarların istiqamətinə qoymaq;

aparatdan müvafiq mənzilin (mənzilin yolunun) jezl-açarını götürmək.

Götürülmüş jezl-açarı göndərilən qatar (onun birinci uzaqlaşma blok-sahəsinə daxil olmasından sonra) mənzili faktiki tutduqdan sonra aparata qaytarılır.

Keçid svetoforları olmayan, istiqamətin dəyişdirilməsi üçün qurğularla təchiz edilməyən biryollu mənzillərə çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində, idarəetmə aparatında jezl-açarı olmadıqda, qatarların göndərilməsi qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir. Bu halda qatarın göndərilməsi "a" və "b" yarımbəndlərində göstərilmiş icazəyə əsasən icra edilir.

Lokomotiv svetoforunun göstəricisi ilə düzgün olmayan yolla hərəkət üçün avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə, çıxış svetoforu düzgün olmayan yola açılmadıqda və ya o olmadıqda qatarın göndərilməsi avtobloklamanın fəaliyyəti dayandırıldıqdan sonra icra edilir.

1.16. Stansiya növbətçisinin birinci blok-sahənin boşluğununa əmin olmadan çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarı avtobloklama ilə təchiz edilmiş mənzilə göndərilməsi qadağandır.

Birinci blok-sahənin əvvəl göndərilmiş qatarın keçməsi üçün lazım olan vaxt müddətində idarəetmə cihazları onun tutulu olduğunu göstərməkdə davam edərsə, stansiya növbətçisi sərəncamında olan digər vasitələrlə (əvvəl göndərilmiş qatarın maşinisti ilə radiorabitə vasitəsi ilə danışmaqla, işarəçilərin, yoldəyişmə postları növbətçilərinin, keçid növbətçilərinin və s. mə'lumatlarına görə) birinci blok-sahənin boşluğununa əmin olmalıdır. Əgər stansiya növbətçisi əvvəl göndərilən qatarın yerini 10 dəqiqə ərzində müəyyənləşdirə bilmirsə, növbəti qatar çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində göndərilə bilər, lakin bununla belə, aparıcı lokomotivin maşinisti stansiyadan göndərilməzdən əvvəl radiorabitə və ya yazılı icazəvericidə (DU-54 forması) birinci blok-sahənin boşluğu haqda mə'lumatın olmaması barədə qeydiyyat aparılmaqla xəbərdar edilməlidir;

Analoji hallarda keçid svetoforları olmayan avtobloklamalı qısa mənzillərə qatarların göndərilməsi qaydası İMB qurğuları sistemindən və iş şəraitindən asılı olaraq Yol rəisinin birinci müavini və ya Hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

1.17. Göndərilən qatarla marşrut svetoforunun qadağanedici göstəricisini (biryollu, eləcə də ikiyollu mənzillərə) keçmə stansiya növbətçisinin svetoforla çəpərlənmiş sahənin boşluğunu yoxlamasından sonra bu Təlimatın 1.14-cü bəndində nəzərdə tutulmuş icazələrə əsasən yerinə yetirilir.

1.18. Çıxış svetoforunda də'vətedici işıq, 1-ci bəndi doldurmuş yazılı icazəverici (DU-54 forması) və ya stansiya növbətçisinin radiorabitə ilə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmr maşinistə bağlı çıxış svetoforunu keçməyə və qatarı birinci keçid svetoforuna qədər (keçid svetoforları olmayan mənzillərdə – qonşu stansiyanın giriş svetoforuna qədər) 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla və qarşıda hərəkət üçün təhlükə yarandıqda, qatarı dərhal dayandırmağa hazır olmaqla idarə etməyə icazə verir. Sonra isə avtobloklama işarələri rəhbər tutulur.

Marşrut svetoforunun nasazlığı zamanı yuxarıda göstərilən icazələr maşinistə çıxış (və ya növbəti marşrut) svetoforuna qədər analoji qaydada keçmək hüququ verir.

Avtostoplu avtomat lokomotiv işarəvericisi ilə təchiz edilmiş sahələrdə stansiyadan göndərilmiş qatarın yuxarıda göstərilən icazəvericilərdən biri ilə hərəkəti zamanı, birinci blok-sahənin boş olması haqda mə'lumatı olan maşinist qatarı mənzilə daxil etdikdən və lokomotiv svetoforunda yaşıl, sarı və ya qırmızı-sarı işqların görünməsindən sonra birinci keçid svetoforuna qədər lokomotiv svetoforunun işarə göstəricilərini rəhbər tutmaqla hərəkət edə bilər.

Maşinist lokomotiv svetoforunun aq işığında və ya birinci blok-sahənin boş olması haqda məlumat olmadıqda birinci keçid svetoforuna qədər 20 km/saatdan çox olmayan sür'ətlə, sonra isə avtobloklamanın işarələri ilə hərəkət etməlidir.

1.19. Qrup svetoforu nasaz olduqda qatarların göndərilməsi stansiya növbətçisinin qeydiyyatdan keçmiş əmri ilə və ya bu Təlimatın 1.14-cü və 1.15-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş qaydada 1-ci bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici (DU-54 frpması) ilə icra edilir.

1.20. Çıxış svetoforunda marşrut istiqamət göstəricisi nasaz olduqda qatarların göndərilməsi açıq çıxış svetoforu ilə icra edilir, ancaq bu halda stansiya növbətçisi maşinistə şəxsən, radiorabitə və ya qataraların hərəkəti ilə əlaqədar digər stansiya işçilərindən biri vasitəsilə göstəricinin nasazlığı və marşrutun qatarın hərəkəti istiqamətində hazır olması barədə xəbər verməlidir.

1.21. Svetoforların təkraredicilərinin və ya idarəetmə aparatında yaxınlaşma və uzaqlaşma sahələrinin nasazlığı zamanı qatarların qəbulu və göndərilməsi stansiya növbətçisinin (telefon və ya radiorabitə ilə), qatar dispetçeri, qonşu stansiyaların növbətçiləri, lokomotivlərin maşinistləri və digər işçilərlə danışıqları əsasında avtomat bloklama ilə yerinə yetirilməlidir. Stansiya İMB qurğularının nəzarət cihazları nasaz olduqda qatarların qəbul və göndərmə marşrutunun

hazırlanması prosesində stansiya növbətçisi bu Təlimatın XIII fəslində müəyyən edilmiş qaydalara riayət etməlidir.

1.22. Mənzilin faktiki boş olması zamanı nəzarət cihazları onun tutulu olduğunu göstərərsə və bununla hərəkət istiqamətinin dəyişdirilməsi tələb olunarsa, (biryollu və ya ikitərəfli avtobloklaması olan ikiyollu mənzillərdə) onda belə dəyişmə köməkçi rejimin dəstəyi (düyməsi) olduqda onun köməyi ilə qatar dispetçeri tərəfindən mənzilin boşluğu qabaqcadan yoxlanıldıqdan sonra mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaların növbətçilərinə verilən aşağıda göstərilən formada qeydiyyatdan keçmiş əmrlə yerinə yetirilir.

"Köməkçi rejimin dəstəklərinin (düymələrinin) köməyi ilə ..... mənzilində (.....mənzilinin .....yolu ilə) avtobloklama ilə hərəkət istiqamətini təkdən cütə dəyişdirməyə icazə verirəm. Mənzil (mənzilin .....yolu) qatarlardan boşdur.

QD ....."

Belə əmr alan hər iki stansiyanın növbətçisi hərəkət istiqamətinin dəyişdirilməsi üçün plombları çıxarır və köməkçi rejimin dəstəklərini (düymələrini) çevirir. İstiqaməti dəyişdirən stansiya növbətçiləri idarəetmə aparatındaki nəzarət cihazlarının göstəricilərinə görə dəyişmənin baş verdiyinə əmin olmalı və köməkçi dəstəkləri (düymələri) normal vəziyyətə qoymalıdır. Baxış jurnalında plombların qoparılması (çıkarılması) haqda qeyd aparılır.

Hərəkət istiqaməti dəyişdikdən sonra qatarların göndərilməsi açıq çıxış svetoforu ilə müvafiq işarə açılmayan hallarda isə bu Təlimatın 1.14-cü və 1.15-ci bəndlərinə uyğun olaraq icra edilir.

1.23. Bütün müəyyən edilmiş telefon əlaqə növlərinin fasiləsi zamanı avtobloklamanın saz fəaliyyətində (nəzarət cihazlarının göstəricilərinə görə uzaqlaşma sahələrinin boşluğunda) ikiyollu mənzillərdə qatarların hərəkəti avtobloklamanın işarələri ilə yalnız düzgün yolla icra edilir. Belə hallarda biryollu mənzillərdə qatarları göndərmək üçün avtobloklamadan yalnız üstünlük təşkil edən istiqamətə (tək) qatar göndərən stansiya o şərtlə istifadə edə bilər ki, orada

avtobloklaşmanın istiqaməti rabitənin kəsildiyi anda bu istiqamətdə qatarların hərəkətinə uyğun gəlsin.

Telefon əlaqəsi kəsildiyi anda avtobloklaşma cüt istiqamətə yönəlmışsa, bu halda stansiyadan birinci qatarın üstünlük təşkil edən istiqamətə göndərilməsi yalnız cüt qatarın mənzildən keçməsi üçün lazımlı olan vaxta telefon əlaqəsi kəsildiyi andan başlayaraq əlavə edilən 10 dəqiqə keçdikdən sonra həmin müddət ərzində nəzarət cihazları mənzilin boş olduğunu göstərsin. Stansiyada üstünlük təşkil edən istiqamətdə tək lokomotiv olduqda birinci o göndərilməlidir. Stansiya növbətçisi birinci qatarı (lokomotivi, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibini) göndərmək üçün avtobloklaşmanı tək istiqamətə dəyişdirməli, aparatdan jezl-açarı çıxarmalı və çıxış svetoforunu açmalıdır. Birinci qatarla (lokomotivlə, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibilə) yazılı bildiriş göndərilir və həmin andan telefon əlaqəsi bərpa edilənə qədər qatarların hərəkəti bu Təlimatın VI fəslində biryollu mənzillər üçün müəyyən edilmiş qaydaya əsasən yerinə yetirilir.

1.24. Avtobloklaşmanın fəaliyyətinin dayandırılmasını tələb edən nasazlıqlara aşağıdakılardır:

a) mənzildə bir-birinin ardınca yerləşən iki və ya daha çox svetoforda işarə işqlarının sönməsi;

b) tutulu blok-sahəyə çıxış və ya keçid svetoforlarında icazəverici işığın olması;

c) biryollu mənzildə və ya ikitərəfli avtobloklaşması olan ikiyollu mənzildə biryollu hərəkət qaydası üzrə qatar düzgün olmayan yolla göndərildikdə istiqamətinin dəyişdirilməsi, o cümlədən, köməkçi rejimin dəstəklərinin (düymələrinin) köməyi ilə mümkün olmadıqda. Avtobloklaşmanın müəyyən edilmiş istiqamətdə istifadəyə icazə verilir.

Qatarın maşinisti "a" və "b" yarımbəndlərində göstərilən avtobloklaşmanın nasazlıqlarını aşkar edərkən bu barədə yaxınlıqdakı stansiya növbətçisinə (qatar dispətçerinə) və arxadan gələn qatarların maşinistlərinə xəbər verməyə borcludur, "b" yarımbəndində göstərilən nasazlıq zamanı isə, bundan başqa, dərhal qatarı dayandırmalıdır.

Keçid svetoforlarının sönmüş işarə işqlarında maşinist mənzildə hərəkəti ("a" yarımbəndində göstərilən nasazlıqda) TİQ-nin 16.27-ci bəndinin tələblərini rəhbər tutmaqla yerinə yetirir.

Qatar tutulu blok-sahənin icazəverici çıxış və ya keçid svetoforlarının işarəsi qarşısında dayandıqdan sonra maşinist hərəkəti blok-sahə qatardan boşaldıqdan sonra bərpa edir:

stansiyada – stansiya növbətçisinin (qatar dispətçerinin) göstərişi ilə;

mənzildə – blok-sahə qatardan boşaldıqdan sonra və sür'eti 20 km/saatdan çox olmayıaraq, xüsusi sayıqlıqla və dayanmağa hazır olmaqla, sonra svetoforların göstəricilərini rəhbər tutmaqla.

Mənzildə avtobloklaşmanın nasazlığı barədə məlumat alan və ya stansiyada onun nasazlığını aşkar edən stansiya növbətçisinin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

a) qatarların bu mənzilə (bu yola) göndərilməsini dayandırmaq, çıxış svetoforlarını qadağanedici vəziyyətə gətirmək;

b) mənzildə olan qatarların maşinistlərini radiorabitə vasitəsilə çağırmaq və onları nasazlıq haqda xəbərdar etmək;

c) qatar dispətçerinə avtobloklaşmanın nasazlığı haqda məlumat vermək;

ç) baxış jurnalında müvafiq qeydlər etmək və İMB elektronikasında (işarə vermə və rabitə distansiyası üzrə növbətiyə) mə'lumat vermək.

Dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə göstərilən işləri qatar dispətçeri yerinə yetirir.

Göstərilən bütün hallarda qatar dispətçerinin əmri ilə avtobloklaşmanın fəaliyyəti dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsilə müəyyən edilir.

Dispetçer qatarların hərəkəti zamanı telefon əlaqəsinə keçilməsi, həmçinin qatarların hərəkətinin avtobloklaşma ilə yenidən bərpa olunması haqda əmr verməzdən əvvəl stansiya növbətçiləri vasitəsilə stansiyalararası mənzilin boşluğununa əmin olmalıdır.

Avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə avtobloklamanın fəaliyyətinin bərpası haqda əmr stansiyalararası mənzilin düzgün yolla göndərilmiş qatarlardan boşalmasına qədər verilə bilər.

1.25. Avtobloklamadan istifadə dayandırıldıqdan və telefon əlaqəsinə keçildikdən sonra lokomotivlərin maşinistlərinə yol vərəqəsi verilir (DU-50 forması).

Yol vərəqəsi eyni zamanda bu Təlimatın 9.24-cü bəndində göstərilmiş qaydada qadağanedici göstəricili çıxış svetoforunu keçmək üçün icazədir. Avtobloklamadan istifadə dayandırıldıqdan sonra qadağanedici göstəricili marşrut svetoforunu keçmək bu Tə'limatın 1.17-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qayda üzrə yerinə yetirilir.

1.26. Nasaz bloklaması olan mənzili məhdudlaşdırın ayırmaya məntəqələrindən birinə stansiya növbətçisi tərəfindən xidmət edilmədikdə, avtobloklamanın fəaliyyəti dayandırıldıqdan sonra, stansiya növbətçisi işə başlayanadək yolların və yoldəyişənlərin vəziyyətinə qatar dispetçeri tərəfindən nəzarət olduqda, qatarların belə ayırmaya məntəqələrindən boş mənzillərə göndərilməsi qatar dispetçerinin lokomotivin maşinistinə aşağıdakı formada verdiyi əmr ilə icra edilir:

".....mənzilində avtobloklama işləmir ..... stansiyasından ..... №-li qatarı göndərməyə və ..... stansiyasının giriş svetoforuna qədər hərəkət etməyə, sonra isə onun göstəricilərini rəhbər tutmağa icazə verirəm. QD ....."

Belə hallarda bloklamanın bağlanması haqda dispetçerin əmri yalnız stansiya növbətçisi olan stansiyaya verilir. Bloklamanın bağlanmasıdan sonra qatarların bu stansiyadan göndərilməsi yol vərəqəsi ilə həyata keçirilir, bununla belə qatar biryolu və ya ikitərəfli avtobloklaması olan ikiyollu mənzilə göndərilərkən yol vərəqəsi yalnız stansiya növbətçisi dispetçerdən aşağıdakı formada, qeydiyyatdan keçmiş əmr alıqdan sonra verilə bilər:

".....mənzili (.....mənzilinin .....baş yolu) qatarlardan boşdur. ..... №-li qatarı göndərməyə icazə verirəm.

QD ....."

Göstərilən əmr qatar telefonoqramları jurnalına yazılır.

1.27. Əgər qatar bütün mənzil boyu bir neçə əsas və ya itələyici lokomotivlə hərəkət edərsə, qatarın yola düşməsi üçün yazılı icazəverici yalnız aparıcı lokomotivin maşinistinə təqdim olunur. Başqa lokomotivlərin maşinistləri aparıcı lokomotivin maşinistinin işarələrini rəhbər tutmalıdırlar.

Avtomat bloklamanın fəaliyyətinin dayandırılması

1.28. Qatar dispetçer rabitəsi işinin fasiləsi zamanı qatarların hərəkətində avtobloklamanın fəaliyyətinin onun nasazlığı səbəbindən dayandırılması və telefon əlaqə vasitəsinə keçilməsi aşağıdakı qaydada yerinə yetirilir:

A. Biryollu mənzillərdə

Avtobloklamanın nasazlığını aşkar edən stansiya növbətçisi qonşu stansiya ilə danışqlardan və qatarların hərəkət jurnalındakı qeydlərdən mənzilin boşluğununa əmin olduqdan sonra qonşu stansiyaya aşağıda göstərilən formada qatar telefonoqramı verir:

" .....stansiyaları arasında avtobloklama işləmir. Sizdən sonuncu ..... №-li qatar gəlib. Sizə sonuncu ..... №-li qatar göndərilib. Xahiş edirəm, telefon əlaqəsinə keçəsiniz.

SN ....."

Qonşu stansiyanın növbətçisi mənzilin boşluğununa əmin olduqdan sonra cavab verir.

"Sizdən sonuncu ..... №-li qatar gəlib. Sizə sonuncu ..... №-li qatar göndərilib. Mənzil boşdur. Telefon əlaqəsinə keçirəm. SN ....."

Çoxyllu mənzillərdə biryolu qaydalar ilə yolda hərəkət zamanı stansiya növbətçiləri analoji qatar telefonoqramları ilə mübadilə edirlər.

B. İkiyolu mənzillərdə

Həmin istiqamət üçün yolu düzgün olan stansiya növbətçisi avtobloklamanın nasazlığını aşkar edərkən, qonşu stansiya növbətçisindən avtobloklama ilə göndərilən sonuncu qatarın çatması barədə bildirişin qatar telefonoqramı ilə verilməsini tələb edir və bildirişi alıb həmin stansiyaya aşağıdakı məz'munda telefonoqram göndərir :

".....mənzilinin .....yolunda avtobloklama işləmir. Bu yolda qatarların hərəkətini telefon əlaqə vasitəsi ilə müəyyən edirəm. SN ....."

İkiyolu mənzilin digər yolunda avtobloklamanın işinin dayandırılması və telefon əlaqəsinə keçilməsində də analoji qayda tətbiq edilir.

Hərəkətin avtomat bloklama ilə bərpası

1.29. Qatar dispetçer rabitəsinin fasıləsi zamanı hərəkətin avtobloklama ilə bərpası aşağıdakı qaydada yerinə yetirilir:

A. Biryolu mənzillərdə

Avtobloklamanın nasazlığı aradan qaldırıldıqdan və baxış jurnalında bu barədə qeydiyyat olduqdan sonra stansiya növbətçisi qonşu stansiyaya aşağıdakı formada telefonoqram verir:

".....stansiyaları arasındaki avtobloklamanın nasazlığı aradan qaldırılıb. Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəlib. Sizə sonuncu .....№-li qatar göndərilib. Xahiş edirəm qatarların hərəkətini avtobloklama ilə bərpa edəsiniz. SN ....."

Qonşu stansiyanın növbətçisi mənzilin boşluğununu yoxlaşdırıldıqdan sonra aşağıdakı formada cavab verir:

"Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəlib. Sizə sonuncu .....№-li qatar göndərilib. Mənzil boşdur. Qatarların hərəkətini avtobloklama ilə bərpa edirəm. SN ....."

B. İkiyolu mənzillərdə

Həmin istiqamət üçün yolu düzgün olan stansiya növbətçisi baxış jurnalında avtobloklamanın nasazlığının aradan qaldırılması barədə yazılış qeydə və ya qonşu stansiyanın növbətçisindən alınmış bildirişə əsasən yolda qarşidan gələn qatarlar olmadıqda aşağıdakı formada telefonoqram verir:

".....mənzilinin .....yolunda avtobloklamanın nasazlığı aradan qaldırılıb. Qatarların hərəkətini avtobloklama ilə bərpa edirəm. SN ....."

1.30. Əgər ikiyolu mənzil hər yol üzrə ikitərəfli hərəkət üçün avtobloklama, o cümlədən, düzgün olmayan istiqamətdə lokomotiv svetoforu işarəvericisi ilə təchiz edilməyibsə, qatar düzgün olmayan yolla göndərilməzdən əvvəl avtobloklamanın bu yol ilə fəaliyyəti dayandırılmalı və maşinistə yol vərəqəsi verilməklə, hərəkət telefon əlaqə vasitəsilə müəyyən edilməlidir.

Sərbəst işarə vermə və əlaqə vasitəsi kimi tətbiq edilən avtomat lokomotiv işarəvericisi zamanı qatarların hərəkət qaydası

1.31. TİQ-nin 16.25 bəndinə uyğun olaraq avtomat lokomotiv işarəvericisi bəzi sahələrdə sərbəst işarə vermə və əlaqə vasitəsi kimi də tətbiq edilə bilər.

Qatarların hərəkəti zamanı sərbəst işarə vermə və əlaqə vasitəsi kimi avtomat lokomotiv işarəverici qurğuları ilə təchiz edilmiş dəmir yolu sahələrində qatarların ikitərəfli hərəkəti (o cümlədən, ikiyolu mənzilin hər bir yolu ilə) lokomotiv svetoforlarının işarələri ilə təmin edilir.

İşıqəksetdiricili və blok-sahənin nömrəsi olan rəqəmli liter lövhəcikli "Blok sahənin sərhədi" işarə nişanları mənzillərdə blok-sahələrin sərhədiridir.

Belə sahələrdə hərəkətin təşkili prinsipi avtomat bloklaması olan hərəkətə oxşardır.

1.32. Lokomotiv svetoforunda müvafiq göstəricisinin olma-

sı ilə bərabər çıxış svetoforundakı icazəverici göstərici qatarə birinci blok-sahəni, lokomotiv svetoforunun icazəverici göstəricisi isə növbəti blok-sahəni tutmağa icazədir.

1.33. Qatarın mənzildə idarə edilməsi qaydası bu Təlimatın 1.5-ci bəndində müəyyən edildiyi kimidir.

İşıqları sönmüş xəbərdaredici (girişqabağı) svetoforu lokomotiv svetoforunun göstəricilərini rəhbər tutaraq dayanmadan keçməyə icazə verilir.

1.34. Stansiyalarda qatarların qəbulu, göndərilməsi və buraxılması bu fəsildə ifadə edilmiş qaydada həyata keçirilir. Bu zaman aşağıdakı əlavə şərtlər yerinə yetirilməlidir:

a) biryollu mənzildə və ikiyollu mənzilin hər bir yolunda hərəkətin istiqamətinin dəyişdirilməsi əsas rejimdə qatar dispetçerinin şifahi göstərişi ilə, köməkçi rejimdə isə qatar dispetçerinin hər iki stansiya növbətçisinə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmrlə yerinə yetirilir;

b) marşrut göstəriciləri və ya çıxış qrup svetoforlarının təkrarediciləri nasaz və ya qatarın başı təkraredici svetoforanın arxasında olduqda, açıq çıxış qrup svetoforunda qatarın göndərilməsinə lokomotivin maşinistinə radiorabitə vasitəsilə aşağıda göstərilən formada qeydiyyatdan keçmiş əmrlə icazə verilir;

- ..... №-li əmr ..... vaxt (saat, dəq.).

"..... yoldakı ..... №-li qatarın maşinisti .... qrup işarəsi Sizə açıqdır. Saz lokomotiv işarəvericisi ilə yola düşməyə icazə verirəm. SN ....."

c) çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın göndərilməsinə lokomotivin maşinistinə radiorabitə vasitəsilə, aşağıda göstərilən formada qeydiyyatdan keçmiş əmrlə icazə verilir:

- ..... №-li əmr ..... vaxt (saat, dəq.).

"..... №-li qatarın ..... yoldan ..... baş yolla çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində yola düşməsinə və mənzilə çıxanadək 20 km/saatdan çox olmayan sür'ətlə, sonra isə lokomotiv svetoforunun işarələrini rəhbər tutmaqla hərəkət etməsinə icazə verirəm. SN ....."

1.35. Avtomat lokomotiv işarəvericisinin fəaliyyətinin dayandırılmasını tələb edən nasazlıqlara aşağıdakılardır:

a) bir-birinin ardınca üç və daha artıq blok-sahənin yanlış tutulu olması;

b) biryollu və ikiyollu mənzillərdə hərəkətin istiqaməti düzgün olmayan yolla müəyyənləşdirildikdə, istiqamətin dəyişdirilməsinin, o cümlədən, köməkçi rejimin dəstəklərinin (düymələrinin) köməyi ilə mümkünəzlüyü;

c) blok-sahə qatar tərəfindən faktiki tutulu olduqda onun boşluğu barədə nəzarətin olması (lokomotiv svetoforunun icazəverici göstəricisi).

Göstərilmiş hallarda, həmçinin lokomotiv svetoforunda istənilən nasazlıq aşkar edildikdə, qatarın stansiyadan və ya kodlaşdırılmayan yoldan göndərilməsindən qabaq avtomat lokomotiv işarəvericisinin fəaliyyəti dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsilə müəyyən edilir.

1.36. Telefon əlaqə vasitəsinə kecid və avtomat lokomotiv işarəvericisinin fəaliyyətinin bərpası qaydası bu Təlimatın 1.25.-1.30-cu bəndlərində göstərilmişdir.

Bu zaman dispetçer əmrlərinin və qatar telefonoqramlarının mətnlərində "avtobloklama" sözü "avtomat lokomotiv işarəvericisi" ilə əvəz edilir.

1.37. Qatarların hərəkəti zamanı sərbəst işarə vermə və əlaqə vasitəsi kimi avtomat lokomotiv işarəverici qurğuları ilə təchiz edilmiş sahələrdə hərəkətin təşkilinin konkret qaydası bu Təlimatın tələblərinə müvafiq olaraq ADDY rəisi tərəfindən təsdiq edilmiş yerli təlimatlarla müəyyən edilir və stansiyanın texniki sərəncam aktında öz əksini tapır.

**DU-54 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

..... №-li İcazəvericinin
kötüyü

Stansiya (ştamr)

"....." ..... 20 il

İcazəverici ....bəndi doldurulmaqla ..... №-li qatara verilmişdir.

Stansiya növbətçisi

(imza)

(lazım olmayanın üstündən xətt çək)

**DU54 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

..... №-li İcazəverici

Stansiya (ştamr)

"....." ..... 20 il

I

..... №-li qatara ....yoldan .... yolla çıxış (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində yola düşməyə və 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə, xüsusi sayıqliq və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə rastlaşıqdə dərhal dayanmağa hazır olmaqla birinci ..... №-li kecid, (çixış, marşrut) svetoforuna qədər, sonra isə avtobloklamanın işarələri ilə hərəkət etməyə icazə verirəm.

II

.... №-li qatara ....yoldan ....açıq çıxış (marşrut) qrup svetoforu ilə və sonradan avtobloklamanın işarələri ilə hərəkət etməyə icazə verirəm.

Stansiya növbətçisi

(imza)

(lazım olmayanın üstündən xətt çək)

II FƏSİL

**Dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz
edilmiş sahələrdə qatarların hərəkəti**

2.1. Dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə qatarların hərəkəti zamanı əsas işarəvermə və əlaqə vasitəsi avtomat bloklamadır.

Sahədəki bütün svetoforların və yoldəyişənlərin idarə edilməsi bilavasitə qatar dispetçeri tərəfindən yerinə yetirilir. Elektrik izolyasiyası ilə təchiz edilmiş yoldəyişənlərin, svetoforların, stansiya yollarının, yoldəyişən sahələrin və mənzillərin vəziyyətinə idarəetmə aparatının cihazları ilə qatar dispetçeri tərəfindən nəzarət edilir.

Qatar dispetçeri telefon və ya radiorabitə vasitəsilə qatarların hərəkətinə və manevr işinə dair bütün sərəncamları bilavasitə maşinistə və ya ayırma məntəqəsində qatarların qəbulu və göndərilməsi, manevrlərin aparılması əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi həvalə olunan işçiyə verir.

2.2. Bu Təlimatda nəzərdə tutulmuş zəruri hallarda qatar dispetçeri stansiyaları ehtiyat idarəetməyə verə bilər, bundan sonra qatarların qəbulu və göndərilməsi, manevr işi, həmçinin işarələrin açılması və bağlanması stansiya rəisi və ya həmin ayırma məntəqəsində bu əməliyyatların yerinə yetirilməsi həvalə edilən digər stansiya işçi tərəfindən icra edilir. Stansiya ehtiyat idarəetməyə verilənədək qatar dispetçeri qonşu mənzillərdə yerləşən qatarlar haqda həmin işçini məlumatlandırmağa borcludur.

Stansiya ehtiyat idarəetməyə verilənədək stansiya yollarında gərginliyi çıxarmaqla kontakt şəbəkəsində işlərin icrasına qatar dispetçeri icazə verdikdə, o, bu barədə növbəyə çıxan işçini dispetçerin əmri barədə məlumatlandırmağa borcludur.

Stansiyanın ayrı-ayrı yoldəyişənləri və ya boğazları qatar dispetçeri tərəfindən yerli idarəetməyə verilə bilər. Bu halda yoldəyişənlərin çevirilməsi stansiyanın həmin rayonunda manevr işinə rəhbərliyi həyata keçirən işçi tərəfindən icra edilir.

Yerli idarəetməyə verilmə öz xarakterinə görə baxış jurnalında əvvəlcədən qeyd edilməsi tələb olunmayan İMB qurğularının tə'miri zərurətindən irəli gəldikdə, elektromexanikə yerli idarəetməyə verilmiş yoldəyişənlərin düzgün işləməsini yoxlamaq üçün onları çevirməyə icazə verilir.

Qatarların qəbulu və göndərilməsi

2.3. Qatar dispətçeri qatarın stansiyaya qəbulundan əvvəl nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən qəbul yolunun və yoldəyişən sahələrinin boşluğununa əmin olub qəbul marşrutunu hazırlayır.

Marşrutların əvvəlcədən hazırlanmasına imkan verən dispətçer mərkəzləşdirilməsi qurğuları ilə təchiz edilmiş sahələrdə qəbul marşrutunun hazırlanması yol və yoldəyişən sahələri (yolların və yoldəyişənlərin özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibi ilə tutulu olması istisna edilməklə) tutulu olduqda da icra edilə bilər.

Yoldəyişənlərin faktiki çevirilməsi və giriş svetoforunun açılması müvafiq nəzarət cihazlarının göstəriciləri ilə yoxlanılır.

2.4. Qatar dispətçeri qatarı göndərməzdən əvvəl mərkəzi aparatdakı nəzarət cihazlarının göstəriciləri üzrə yoldəyişən sahələrin, istiqamətin dəyişdirilməsi zamanı isə həm də mənzilin boşluğununa əmin olduqdan sonra göndərmə marşrutunu hazırlayır.

Marşrutların əvvəlcədən hazırlanmasına imkan verən dispətçer mərkəzləşdirilməsi qurğuları ilə təchiz edilmiş sahələrdə göndərmə marşrutunun hazırlanması yoldəyişən sahələri (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibi ilə tutulu olması istisna edilməklə) tutulu olduqda da icra edilə bilər.

Yoldəyişənlərin faktiki çevirilməsi və çıxış svetoforunun açılması müvafiq nəzarət cihazlarının göstəriciləri ilə yoxlanılır.

2.5. Giriş və çıxış svetoforları açıldıqdan sonra marşrutu dəyişmək zərurəti yarandıqda dispətçer müvafiq svetoforu bağlayaraq maşinistə bu haqda xəbər verdikdən sonra yenidən marşrutun hazırlanmasına başlaya bilər və yalnız qatarın

giriş svetoforunda və ya göndərmə yolunda saxlandığına əmin olduqdan sonra svetoforu ikinci dəfə aça bilər.

2.6. Təsərrüfat qatarlarının mənzildə işləməsi və sonradan qonşu stansiyaya qəbul edilməsi, eləcə də bütün mənzil boyu itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarların avtobloklamanın işarələri ilə göndərilməsi adı qaydada yerinə yetirilir.

2.7. Təsərrüfat qatarlarının geriyə qayıtmaqla və ya itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarların göndərilən stansiyaya qayıtmaqla mənzilə göndərilməsi, mənzildən geriyə qayıtmaga əsas verən jezl-açarını iş rəhbərinə (baş konduktora) və ya itələyici lokomotivin maşinistinə verməklə avtobloklamanın işarələri ilə yerinə yetirilir.

Stansiya ehtiyat idarəetməyə verilərkən dispətçer jezl-açarını iş rəhbərinə və ya itələyici lokomotivin maşinistinə vermək üçün stansiya rəisini və ya həmin ayırma məntəqəsində qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi həvalə olunan digər işçini çağırır. Jezl-açarının nəsəzliyi və ya jezl-açarı ilə təchiz edilməyən stansiya aparatları olduqda göndərmə stansiyasına qayidian təsərrüfat qatarının və ya qatarın itələyici lokomotivlə göndərilməsində avtobloklamadan istifadə dayandırılmalı və qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsilə müəyyən edilməlidir.

Bu hallarda təsərrüfat qatarı göndərilən mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalar telefon əlaqə vasitəsinə keçənədək ehtiyat idarəetməyə keçirilir.

2.8. Bərpa və bu kimi başqa işlərin yerinə yetirilməsi lazım olan mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalardan bərpa, yanğınsöndürən qatarların və köməkçi lokomotivlərin göndərilməsi həmin stansiyalarda stansiya rəisləri və ya qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi və mənzilin bağlanması həvalə edilən digər işçilər növbəyə daxil olduqdan sonra həyata keçirilir. Belə hallarda maşinistlərə diogonal üzrə qırmızı zolaqlı ağ rəngli vərəqədəki icazəverici verilir. Köməkçi lokomotiv, müvafiq işçilər növbəyə daxil olanađək dispətçerin bilavasitə lokomotivin maşinistinə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmri ilə mənzilə göndərilə bilər.

“..... №-li qatarın maşinistinə ..... №-li qatara kömək göstərmək üçün ..... stansiyasının ..... yolundan ..... mənzilinə ..... yol ilə ..... km-dək ..... stansiyasına qəbul edilməklə (qayutmaqla) yola düşməyə icazə verirəm. QD ..... ”.

Manevrlərin aparılması

2.9. Manevrlər zamanı yoldəyişənlərin çevirilməsi aşağıda göstərilən formada yerinə yetirilə bilər:

a) manevr hərəkəti üçün marşrutun hazırlığı barədə müvafiq işçilərə radiorabitə və ya stansianın boğazlarında quraşdırılmış dispetçer telefon rabitəsilə qatar dispetçerinin mərkəzi pultdan verdiyi göstərişlə;

b) stansiya ehtiyat idarəetməyə verildikdə stansiya rəisi və ya qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi həvalə olunan digər işçilərin vasitəsilə;

c) Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən təsdiq edilmiş dispetçer mərkəzləşdirilməsi zamanı qatarların hərəkətinin və manevr işinin təşkilinə dair Təlimata uyğun olaraq stansiyaların ayrı-ayrı yoldəyişənləri yerli idarəetməyə verildikdə qatar tərtibatçısı və ya digər stansiya işçisi vasitəsilə.

Tək lokomotivlərin və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin stansiya yollarında hərəkəti zamanı yerli idarəetməyə verilmiş yoldəyişənlərin çevirilməsi lokomotiv briqadası (sürücü) işçilərindən biri tərəfindən yerinə yetirilə bilər.

Yoldəyişənləri çevirən işçi hər bir çevirmədən sonra tiyelərin vəziyyətinin düzgünlüğünə yerli idarəetmə pultundakı nəzarət cihazları vasitəsi ilə və ya tiyelərin vəziyyətinə görə əmin olmalıdır.

2.10. İzolə edilmiş yoldəyişən sahəsi boşalanadək, yoldəyişən izolə sahəsi asılılığa qoşulmadığı yerlərdə isə hərəkət tərkibindən boşalanadək yoldəyişəni yerli idarəetmə pultundan və ya yerli idarəetmənin açarı ilə çevirmək qadağandır.

2.11. Manevr işi sona çatdıqda yoldəyişən və manevr dəstəkləri, həmçinin yerli idarəetmənin açarı normal vəziyyətə qoyulur, manevrlərin rəhbəri qatar dispetçerinə işin qur-

tarması barədə məruzə edir, sonuncu isə müvafiq düymələri normal vəziyyətə qoyur.

2.12. Yerli idarəetmə pultları daim bağlı olmalıdır. Yerli idarəetmə pultlarından istifadə və ya onlara baxış üçün daxil olmağa icazə verilən işçilərin siyahısı, həmçinin pultların açarlarının saxlanması və verilmə qaydası Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Dispetçer mərkəzləşdirilməsi qurğularının nasazlıqları zamanı fəaliyyət qaydaları

2.13. Düzgün hazırlanmış boş qəbul yoluna (idarəetmə ci-hazlarının göstəriciləri ilə) giriş svetoforu marşrut üzrə açılmadıqda, qatar stansiyaya onun qadağanedici göstəricisində qatar dispetçerinin lokomotivin maşinistinə aşağıda göstərilən formada verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmri ilə daxil edilir:

“ ..... №-li qatarın ..... stansiyasının ..... yoluna giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində daxil olmasına icazə verirəm. QD ..... ”.

Qatar dispetçerinin əmri ilə stansiyaya hərəkət zamanı maşinist qatari 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə, xüsusi sayıqlıqla və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə rastlaşıqdırda isə dərhal onu dayandırmağa hazır olmaqla idarə etməlidir.

Stansiya ehtiyat idarəetmədə olduqda qatarın nasaz giriş svetoforunda qəbulu bu Tə'limatın 9.30-cu bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

2.14. Çıxış svetoforunun nasazlığı zamanı qatarın göndərilməsi yalnız qarşidan gələn qatarlardan boş olan mənzildə və göndərili qatar üçün müəyyən edilmiş hərəkət istiqamətində qatar dispetçerinin maşinistə aşağıda göstərilən formada verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmri ilə icra edilir:

“ ..... №-li qatarın ..... stansiyasının ..... yolundan ..... çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində yola düşməsinə icazə verirəm. QD ..... ”.

Bələ əmr olduqda maşinistin stansiyadan yola düşməyə və qatari 20 km/saatdan çox olmayan sürətlə, xüsusi sayıqlıqla və

sonrakı hərəkət üçün maneə ilə rastlaşarsa dərhal onu dayandırmağa hazır olmaqla birinci keçid svetoforuna qədər, sonra isə avtoblokłamanın işarələri üzrə hərəkət etmək hüququ var.

Avtomat lokomotiv işarəvericisi ilə təchiz edilmiş sahələrdə qatar mənzilə daxil olduqdan sonra maşinist bu Təlimatın 1.18-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qayda ilə fəaliyyət göstərir.

Stansiya ehtiyat idarəetmədə olduqda nasaz çıxış svetoforunda qatarın göndərilməsi bu Təlimatın 1.14-cü və 1.15-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

2.15. Yoldəyişəni mərkəzi pultdan çevirmək mümkün olmadıqda, qatar dispetçeri yoldəyişənlərin təmizlənməsini icra edən işçini və ya stansiyanın digər işçisini çağıraraq yoldəyişəni müayinə etməyi və idaretmənin pozulma səbəbini mümkün qədər aradan qaldırmağı tələb edir (məsələn, tiyə və çərçivə relsi arasına düşmüş kənar əşyani götürmək). Müvafiq işçi zahiri müayinə ilə yoldəyişənin çevrilənməsi səbəbini aşkar edib aradan qaldırıa bilmədikdə, dispetçer qatarların marşrut üzrə buraxılmasını dayandıraraq yoldəyişəni başqa vəziyyətə çevirir, ona baxmaq və tə'mir etmək üçün elekromexanik çağırır, həmin yoldəyişənin çevrilənməsi isə yerli idarəetmə pultundan icra edilir və ya stansiya ehtiyat idarəetməsinə verilir.

Yoldəyişəni yerli idarəetmə və ya ehtiyat idarəetmə pultundan çevirmək mümkün olmadıqda, nasaz yoldəyişəni bu Təlimatın 13.9-cu bəndində müəyyən edilmiş qaydada yerli idarəetməyə verilir və bu qatar dispetçerinin əmri ilə rəsmiləşdirilir.

Növbətçi işçilər tərəfindən xidmət edilməyən ayırma məntəqələrində yoldəyişənlərə baxış, lazım gəldikdə isə onu çevirmək üçün ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilən qaydada oradan keçən qatarların lokomotiv briqadaları da bu işə cəlb edilə bilərlər.

2.16. Yoldəyişən izolə sahəsinin nasazlığı zamanı sonuncu yanlış tutulu göstərən zaman, yoldəyişənlərin müvafiq qrupu yerli idarəetmə pultundan çevirilir və ya stansiya ehtiyat idarəetməsinə verilir.

2.17. Lövhə qəbul yolunun yanlış tutulu olduğunu göstərdikdə qatar dispetçeri nasazlıq düzəldilənədək bir qayda ola-

raq, qatarı həmin yola qəbul etməməlidir. Zəruri halda qatarın göstərilən yola qəbulu qatar dispetçerinin qeydiyyatdan keçmiş əmri ilə bağlı giriş svetoforunda, onun stansiya rəisi və ya qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi həvalə olunan digər işçi vasitəsilə qəbul yoluñun boşluğu yoxlandıqdan sonra yerinə yetirilir və ya stansiya ehtiyat idarəetməsinə verilir.

“Daşima proseslərini idarəetmə” Birliyinin növbətçi işçiləri tərəfindən xidmət olunmayan ayırma məntəqələrində qatarın qəbul yoluñun boşluğunun yoxlanması ADDY rəisinin müəyyən etdiyi qaydada lokomotiv briqadasına da həvalə edilə bilər.

2.18. Bir və ya bir neçə stansiyada kodlu idarəetmə nasaz olduqda qatar dispetçeri həmin stansiyaları ehtiyat idarəetməyə keçirməlidir. Belə hallarda qatar dispetçerinə bu stansiyaların yollarının, yoldəyişənlərinin və svetoforlarının vəziyyətinə nəzarət cihazlarının göstəricilərini əsas (rəhbər) tutmaq qadağandır.

2.19. Mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalarda avtobloklama nasaz olduqda stansiyaların rəisləri və ya qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi həvalə olunan işçilər dispetçerin göstərişi ilə növbəyə daxil olurlar.

Qatar dispetçerinin əmri ilə avtoblokłamanın fəaliyyəti dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsilə icra edilir. Telefon əlaqəsinə keçid rəsmiləşdirilənə qədər qatar dispetçeri stansiyalararası mənzilin boşluğunu müəyyən etməli, stansiyaları isə ehtiyat idarəetməyə verməlidir.

Avtobloklaması nasaz olan mənzillər qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarını yerinə yetirən növbətçi işçilər ştatı olmayan ayırma məntəqələri ilə məhdudlaşdıqda, stansiyaya müvafiq işçilər gələnədək qatar dispetçerində yolların və yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzarət olduqda, ayrı-ayrı qatarlar boş mənzilə bu Təlimatın 1.26-ci bəndində nəzərdə tutulmuş forma ilə qatar dispetçerinin bilavasitə lokomotivin maşinistinə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmrilə göndərilə bilər.

Belə qaydanın tətbiqinə icazə verilən mənzilləri və qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyini tə'min edən tələblər ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

2.20. Avtobloklamanın idarəetmə cihazları köməkçi rejim dəstəkləri və ya düymələri ilə təchiz edilmiş biryolu mənzillərdə qatar dispetçeri hərəkət istiqamətini dəyişdirə və çıxış svetoforunu mənzilin faktiki boşluğu halında onun tutulu göstəricisine görə aça bilmədikdə, avtobloklamanın fəaliyyətini dayandırmaq tələb olunmur. Bu halda qatar dispetçeri mənzilin boşluğunu müəyyənləşdirərək, stansiya rəislərini və ya qatarların qəbulu və göndərilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi həvalə olunan digər işçiləri məhdudlaşdırıcı ayırmama məntəqələrinə çağırır və onlara avtobloklamanın istiqamətini xüsusi dəstəklərin (düymələrin) köməyi ilə dəyişdirmək üçün qeydiyyata alınmış əmr verir. Çağırılmış işçilər plombları qırır, avtobloklamanın istiqamətini dəyişdirir və nəzarət cihazlarının göstəricilərinə görə dəyişmənin baş tutduğuna əmin olaraq, köməkçi dəstəkləri (düymələri) normal vəziyyətə qoyurlar. Bundan sonra qatarların göndərilməsi qatar dispetçeri tərəfindən avtobloklama ilə icra edilir.

Hərəkət istiqamətinin dəyişdirilməsi ilə bağlı əməliyyatları yerinə yetirmək üçün stansiyaya çağırıla bilən işçilər ştatı olmayan, ayırmama məntəqələri ilə məhdudlaşdırılan ayrı-ayrı mənzillərdə avtobloklama ilə hərəkət istiqamətinin dəyişdirilməsi üçün köməkçi dəstəklər (düymələr) bilavasitə qatar dispetçerinin pultunda qoyula bilər. Belə mənzillərin siyahısı və qatar dispetçerinin hərəkət istiqamətinin dəyişdirilməsi əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Avtobloklamanın istiqamətini dəyişdirmək mümkün olmadıqda ondan istifadə dayandırılır.

2.21. Bu fəsildə göstərilən qayda dispetçer mərkəzləşdirilməsində qatarların hərəkətinin və manevr işinin təşkili üzrə əsas müddəaları müəyyən edir.

Konkret şərtlər nəzərə alınmaqla hər bir sahə (istiqamət) üçün bu müddəalara uyğun yerli təlimatlar işlənib hazırlanır və ADDY rəisinin birinci müavini tərəfindən təsdiq edilir.

Yarımavtomat bloklama zamanı qatarların hərəkəti. Qatarların qəbulu və göndərilməsi

3.1. TİQ-nin 16.28-ci bəndinə uyğun olaraq yarımavtomat bloklama zamanı:

a) çıxış və ya kecid svetoforunun icazəverici göstəricisi mənzilin qatarla tutulmasına icazədir;

b) biryolu sahələrdə çıxış svetoforunu açmaq üçün əvvəlcə-dən qatar göndərilən qonşu stansiyanın növbətçisindən blok-aparat vasitəsi ilə razılıq bloklama işarəsi alınmalıdır və ya blok sistem uyğun hərəkət istiqamətinə keçirilməlidir.

Stansiya növbətçisi qatarı qəbul etməzdən əvvəl qəbul marşrutunu hazırlayıb, giriş svetoforunu açır və ya onun açılması haqda icraçı posta sərəncam verir.

Çatan (gələn) qatar giriş svetoforunu keçdikdən sonra sonuncu avtomatik olaraq bağlanır. Yolların və yoldəyişənlərin elektrik izolyasiyası olmayan stansiyalarda qatar giriş svetoforunu keçdikdən sonra stansiya növbətçisi (mərkəzləşdirilmə postunun operatoru) işarə düyməsini (dəstəyini) işarənin bağlanması vəziyyətinə qoyur.

Stansiya növbətçisi qatarın stansiyaya tam tərkibdə çatmasına (gəlməsinə) əmin olduqdan sonra göndərmə stansiyasına gəlmə bloklama işarəsi verir, qatarın çatma vaxtını isə ona telefonla xəbər verir. Qatar itələyici lokomotivlə hərəkət etdiqdə stansiya növbətçisi itələyicinin gəlməsinə əmin olduqdan sonra göndərmə stansiyasına çatma haqda xəbər və gəlmə bloklama işarəsi verir.

3.2. Stansiya növbətçisi əvvəlcədən qatarın mənzildən tam tərkibdə çatmasına əmin olmadıqda göndərmə stansiyasına qatarın çatması haqda xəbər və gəlmə bloklama işarəsi vermək qadağandır.

Stansiya növbətçisi qatarın stansiyaya tam tərkibdə çatmasına qatarın sonuncu vəqonunda "qatarın sonu" işarəsinin olmasına görə şəxsən və ya yoldəyişmə postu növ-

bətçisinin məlumatına görə, yoldəyişmə postunun növbətçisi olmayan yoldəyişənləri mərkəzləşdirilmiş stansiyalarda isə Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilmiş və stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilmiş qaydada qatarların hərəkəti ilə əlaqədar digər stansiya işçilərinin və ya keçid növbətçilərinin mə'lumati əsasında əmin olur.

Avtomat nəzarət qurğuları olduqda stansiya növbətçisi qatarın stansiyaya tam tərkibdə çatmasına və bundan sonra mənzilin boşluğununa bu qurğuların nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən əmin olur.

Stansiyaya qəbul edilən yüksək qatarının mənzildə özbaşına tormozlanma və tormoz magistralının açılması işarəvericisinin işə düşməsi üzündən qəflətən dayanması baş verdiyikdə, lokomotivin maşınısti TİQ-nin 16.18-ci bəndində nəzərdə tutulmuş tələblərə riayət etməklə radiorabitə ilə stansiya növbətçisine belə dayanma haqda xəbər verməli, mənzildən həmin xəbərin verilməsi mümkün olmadıqda isə bu məlumatı şəxsən stansiya növbətçisinə çatdırmaq üçün stansiyada dayanmalıdır. Belə halarda qatarın tam tərkibdə hərəkət etməsinə nəzarət stansiya işçiləri kimi lokomotiv briqadalarına da həvalə olunur.

3.3. Qatarın qəbulundan sonra gəlmə nəzarət qurğuları işə düşmədiyikdə stansiya növbətçisi qatarın tam tərkibdə çatmasına əmin olduqdan sonra bu barədə qatar dispetçerinə məlumat verir. Qatar dispetçeri mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçiləri ilə danişqılar vasitəsilə onun boşluğununa əmin olduqda hər iki stansiyaya eyni zamanda gəlmə bloklama işarəsinin verilməsinə icazə verir, bundan sonra stansiya növbətçisi bu əməliyyatı köməkçi düymənin vasitəsilə, elektromexaniki bloklamada isə pedallı qapanmanın sün'i işə salınması yolu ilə yerinə yetirir.

İcazə aşağıdakı formada verilir:

" .....stansiyasının növbətçisinə ..... №-li qatara köməkçi düymə vasitəsilə (pedallı qapanmanın sün'i işə salınması ilə) .....stansiyasına gəlmə bloklama işarəsini verməyə icazə verirəm. QD ..... ".

Bu qaydaya giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın stansiyaya qəbulu hallarında da riayət olunmalıdır. Stansiya növbətçisi köməkçi gəlmə düyməsindən və ya pedallı qapanmadan plombun qırılması haqda baxış jurnalında qeyd edir.

Yol bloklama qurğularının idarəetmə aparatları köməkçi gəlmə və pedallı qapanmanın sün'i işə salınması düymələrinin basılmasını qeyd edən saygıclarla təchiz edildikdə göstərilən düymələr plomblanmışdır. Bu halda sün'i gəlmə bloklama işarəsi verildikdə hərəkət jurnalında müvafiq qatarın nömrəsi karşısındakı stansiya növbətçisi tərəfindən saygacın göstəricisi də qeyd edilir.

İMБ qurğularının nasazlığı üzündən sün'i işə salınma yarandıqda həmin nasazlıq baxış jurnalında qeyd edilir.

3.4. Stansiya növbətçisi qatarı göndərməzdən əvvəl marşrutu hazırlayaraq çıxış svetoforunu açır və ya onun açılması haqda icra postuna sərəncam verir.

Çıxış svetoforunun açılması ilə eyni zamanda qonşu stansiyaya avtomatik olaraq qatarın göndərilməsi haqda bloklama işarəsi verilir (icra postları olmadıqda elektromexaniki bloklamada qatarın göndərilməsi haqda bloklama işarəsi qonşu stansiyaya ayrıca çıxış svetoforu bağlandıqdan sonra verilir).

Qatar çıxış svetoforunu keçdiyikdən sonra işarə düyməsi (dəstək) işarənin bağlı vəziyyətinə qoyulur və stansiya növbətçisi qonşu stansiyani telefonla qatarın faktiki göndərilməsi vaxtı haqda xəbərdar edir. Gəlmə bloklama işarəsinin olmasından asılı olmayaraq stansiya növbətçisi qonşu stansiyadan telefonla əvvəl göndərilmiş qatarın çatması haqda bildiriş aldıqdan sonra çıxış svetoforunu açmaq və qatarı göndərmək hüquqna malikdir.

Qonşu stansiyadan əvvəl göndərilmiş qatarın çatması haqda telefonla bildiriş almayan stansiya növbətçisinə biryolu mənzillərdə qarşı istiqamətdən gələn qatarın qəbulu üçün razılıq-bloklama işarəsi vermək qadağandır.

3.5. Boş mənzildə və düzgün hazırlanmış marşrutda çıxış

svetoforu izolə edilmiş yoldəyişən sahəsinin yanlış tutulu olması səbəbindən açılmadıqda, stansiya növbətçisi bu sahənin faktiki boşluğunу yoxladıqdan sonra qatar dispetçerinin razılığı ilə "Göndərmə marşrutlarında izolə edilmiş yoldəyişən sahələrin boşluğununa nəzarətin ayrılması" düyməsini (o olan stansiyalarda) əvvəlcədən basıldıqdan sonra çıxış svetoforunu aça bilər.

3.6. Çıxış svetoforu açıldıqdan sonra qatar hər hansı səbəbdən göndərilmədikdə stansiya növbətçisi çıxış svetoforunu bağlamağa, bu barədə qatarların hərəkət jurnalında qeyd etməyə və qatarın dayandırılması haqda qonşu ayırma məntəqəsinə və qatar dispetçerinə mə'lumat verməyə borcludur.

Dayandırılmış və ya digər qatarın həmin istiqamətə – bağlı çıxış svetoforunda göndərilməsi 1-ci bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici ilə (DU-52 forması 54-cü səh. göstərilib) icra edilir. Qatarın faktiki göndərilmə vaxtı haqda xəbəri qonşu ayırma məntəqəsi telefon vasitəsilə alır. İcra postları olmayan elektromexaniki bloklama zamanı dayandırılmış və ya digər qatarın həmin istiqamətə faktiki göndərilməsindən sonra qonşu ayırma məntəqəsinə bloklama işarəsi verilir. Növbəti qatarlar bloklama ilə adı qaydada göndərilir.

Birinci bəndi doldurulmuş ağ rəngli vərəqədəki icazəverici bu Təlimatın ümumi Qaydalarının 9-cu bəndinin tələblərinə riayət etməklə aparıcı lokomotivin maşinistinə, həmçinin çıxış svetoforunun (izolə edilmiş seksiyanın yanlış tutulu olmasına, svetofor lampasının sıradan çıxmazı və ya çıxış svetoforunun səhvən bağlanması nəticəsində) özbaşına bağlanması hallarında bloklamanın saz fəaliyyəti zamanı verilir.

Qatar radiorabitəsi, danışıqların avtomat qeydiyyat sistemi ilə təchiz edilmiş qurğuları olan stansiyalarda yazılı icazəverici əvəzinə qatar lokomotivinin maşinistinə radiorabitə vasitəsilə göndərilmə haqda maqnitofon lentində qeydə alınmış aşağıdakı formada əmr də verilə bilər:

"Əmr №....., ...saat .....dəq., ...№-li qatara .....yol-dan .....baş yolla yola düşməsinə və .....stansiyasına (blok posta) qədər hərəkət etməsinə icazə verirəm. Mənzil boşdur. SN .....".

Mənzil boş olduqda çıxış svetoforunun təkrar açılmasına imkan verən qurğuları olan stansiyalarda qatarın göndərilməsi yenidən açılmış çıxış svetoforu ilə icra edilir. Stansiya növbətçisi çıxış svetoforunun təkrar açılması üçün qurğular-dan yalnız qatar dispetçerinin razılığı ilə istifadə edə bilər.

3.7. Biryollu mənzili məhdudlaşdırılan stansiyada çıxış svetoforu açıldıqdan sonra qatarı dayandırmaq və bu mənzilə qarşı tərəfdən qatar göndərmək zərurəti yarandıqda, çıxış svetoforu bağlanır, yarımvomat bloklamadan istifadə dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqəsi ilə müəyyən edilir. Bu halda qarşı istiqamətdə hərəkət edən qatarlara mənzili tutmaq hüququ verən yol vərəqəsi təqdim edilir.

Əvvəlcədən dayandırılmış və ya həmin istiqamətdə hərəkət edən digər növbəti qatar mənzilə göndərilərkən yarımvomat bloklamanın fəaliyyəti yenidən bərpa olunur, bununla belə həmin qatar bu Tə'limatın 3.6-ci bəndində nəzərdə tutulmuş icazələrdən biri ilə göndərilir.

3.8. Çıxış qrup svetoforları olduqda qatarların göndərilməsi çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi və qatarın göndərilməsinə icazə verilən yolu nömrəsinə müvafiq olaraq üzərində yaşıl rəngli rəqəm olan marşrut göstəricisi üzrə icra edilir.

Qrup svetoforlarının marşrut göstəricilərinin nasaklısı hallarında qatarların stansiyadan göndərilməsi açıq çıxış qrup svetoforu üzrə maşinistə, stansiya növbətçisi tərəfindən bu Təlimatın 1.7-ci bəndində nəzərdə tutulmuş formada qeydiyyatdan keçmiş əmrin verilməsi və ya lokomotivin maşinistinə 2-ci bəndi doldurmuş yazılı icazvericinin (DU-52 forması) təqdim edilməsi ilə icra edilir.

Çıxış svetoforunun istiqamət marşrut göstəricisinin (ağ rəngdə) nasaklısı zamanı qataraların göndərilməsi bu Təlimatın 1.20-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

3.9. Göndərilməyə hazır olan qatarın aparıcı lokomotivi icazəverici göstəricisi olan çıxış svetoforunun arxasında yerləşdikdə və maşinist onun göstəricisini görmədikdə qatarın göndərilməsi bu Tə'limatın 1.8-ci bəndində nəzərdə tutulmuş

formada stansiya növbətçisinin maşinistə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmri ilə və ya 2-ci bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici (DU-52 forması) ilə icra edilir.

Bununla belə izolə edilmiş yoldəyişən sahəsinin nasazlığı və ya onun göndərilən qatarın başı ilə tutulu olduğu hallarında çıxış svetoforunun açılması üçün "Göndərmə marşrutlarında izolə edilmiş yoldəyişən sahələrin boşluğununa nəzarətin ayrılması" düyməsindən istifadə oluna bilər.

Göndərilən qatarın başı çıxış svetoforunun arxasında yerləşdikdə və onu açmaq mümkün olmadıqda, bloklamanın fəaliyyəti dayandırılır; qatarın göndərilməsi yol vərəqəsinə (DU-50 forması) maşinistə verməklə telefon əlaqə vasitəsilə icra edilir. Mütəşəkkil göndərmə marşrutu olmayan yolların qatarların göndərilməsi də bu qaydada icra edilir.

3.10. Qatarların biryolu və ikiyolu mənzillərdə (düzgün yolla) mənzildən göndərmə stansiyasına qayıtmaqla göndərilməsi maşinistə bağlı çıxış svetoforunu keçməklə geriyə hərəkət etmək hüququ verən jezl-açarı verilməklə bağlı çıxış svetoforu ilə icra edilir.

Bununla belə qatarın mənzilə sonradan geri qayıtmaqla göndərilməsindən əvvəl biryolu mənzillərdə müəyyən edilmiş qaydada, qonşu stansiyalardan blok-aparat vasitəsilə qatarın göndərilməsinə razılıq alınmalıdır və ya blok-sistem hərəkətin müvafiq istiqamətinə dəyişdirilməlidir.

Mənzildə ayrılması nəzərdə tutulmuş iki və daha çox özü hərəkətedən xüsusi hərəkət tərkibinin qoşquda jezl-açarı ilə göndərilməsi qadağandır.

3.11. Qatarın hərəkət edəcəyi yer birinci (qatarın hərəkəti istiqamətində) yol postunun (blok postun) arxasında yerləşdikdə, həmin postun növbətçisi qarşidakı mənzil boş olduqda maşinistə bağlı kecid svetoforunu keçməyə və sonradan geri qayıtmağa hüquq verən 1-ci bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici (DU-52 forması) təqdim edir. Yol boyu yerləşən digər postların növbətçiləri də bu qaydada fəaliyyət göstərirlər.

Qatar göndərmə stansiyasına qayıdarkən göstərilən bütün

postları dayanmadan keçir və stansiyaya açıq giriş svetoforu və ya giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində daxil olmaq hüququ verən müəyyən edilmiş icazə ilə qəbul edilir.

Blok-postların növbətçiləri bütün hallarda telefonla qonşu ayırma məntəqələrinin növbətçilərinə qatarın faktiki hərəkəti (keçməsi) haqda məlumat verirlər.

Qatar stansiyaya çatdıqdan sonra jezl-açarı stansiya növbətçisinə qaytarılır ki, onu aparata qoysun və telefonla qatarın qayıtması haqda qonşu ayırma məntəqəsinin növbətçisinə xəbər versin.

3.12. Jezl-açarın nasazlığı, həmçinin blok-aparatin jezl-açarla təchiz edilmədiyi hallarda qatarların sonradan mənzildən göndərmə stansiyasına qayıtmaqla göndərilməsi, bloklamanın fəaliyyətini dayandırmaqla telefon əlaqəsi ilə yerinə yetirilir.

Bu halda qatarlar çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində maşinistə yol vərəqəsi (DU-50 forması) verməklə göndəriliirlər.

Ikiyolu mənzildə qatarın gedəcəyi yer qarşıda yerləşən blok-postun arxasında olduqda göndərmə stansiyası yol vərəqəsini blok-posta qədər verir, blok-postun növbətçisi isə postlararası mənzil boş olduqda sonrakı hərəkət üçün yol vərəqəsi verir. Qatarın qayıtması bu Təlimatın 3.11-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

Qatar vəziyyətindən (şəraitindən) asılı olaraq bloklamanın fəaliyyəti qatarın keçməli olduğu bütün postlararası mənzillərdə eyni vaxtda, ya da əvvəlcə stansiyaya yaxın olan birinci mənzildə, sonra isə hər bir növbəti boş mənzildə dəyandırılmalıdır.

Blokłamanın fəaliyyəti qatar mənzildən qayıtdıqdan sonra bərpa edilir.

3.13. Qonşu stansiyaya qədər yol bloklaması ilə hərəkət edən qatarın itələyici lokomotivlə göndərilməsi bu stansiyanın qatarın itələyici lokomotivlə göndərilməsi haqda telefonla xəbərdar etməklə, adı qaydada yerinə yetirilir.

Qatar itələyici lokomotivlə sonuncu mənzildən göndərmə stansiyasına qayıtdıqda onun göndərilməsi bloklama ilə (açıq

çıxış svetoforu ilə) icra edilir. Göndərmə stansiyasında itələyici lokomotivin maşinistinə geriyə qayıtmaq hüququ verən jezl-açarı təqdim edilir.

3.14. Jezl-açarın nasazlığı, həmçinin blok-aparatın itələyici lokomotiv üçün jezl-açarla təchiz edilmədiyi hallarda göndərmə stansiyasına qayıdan qatar itələyici lokomotivlə göndərilərkən bloklamanın fəaliyyəti dayandırılır və telefon əlaqəsi ilə icra edilir. Aparıcı və itələyici lokomotivlərin maşınıstlərinə yol vərəqələri verilir.

Mənzildə blok-postlar olduqda icazəvericinin verilməsi və itələyici lokomotivin göndərmə stansiyasına geriyə qayıtması (hərəkəti) bu Təlimatın 3.11-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir. Bloklamanın fəaliyyəti qatarın qonşu stansiyaya çatması haqda xəbəri alıqdan və itələyici lokomotivin qayıtmasından sonra bərpa edilir.

3.15. Özü hərəkətedən xüsusi hərəkət tərkibi mənzilə (o cümlədən, geriyə qayıtmaqla) qatar kimi adı qaydada göndərilir.

Yol postları (blok-postları) olan mənzillərdə qatarların hərəkəti

3.16. Qonşu ayırma məntəqəsindən qatarın göndərilməsi haqda bloklama işarəsi alan blok-post növbətçisi qarşidakı mənzil boş olduqda keçid svetoforunu açır. Keçid svetoforunun açılması ilə eyni vaxtda qonşu ayırma məntəqəsinə avtomatik olaraq göndərmə bloklama işarəsi verilir (elektroməkaniki bloklamada bloklama işarəsi keçid svetoforunun bağlanmasından sonra ayrıca verilir).

Qatar keçid svetoforundan keçəndən sonra işarə düyməsi (dəstəyi) blok-post növbətçisi tərəfindən işarənin bağlı vəziyyətinə qoyulur. Qatarın tam tərkibdə keçməsinə əmin olan blok-post növbətçisi qatarın faktiki keçməsi barədə qonşu stansiyalara xəbər verir, bundan başqa arxada qalan ayırma məntəqəsinə isə keçmə-bloklama işarəsi verir (elektroməkaniki bloklamada isə keçmə bloklama işarəsi eyni zamanda qarşidakı ayırma məntəqəsinə də verilir).

3.17. Qatar itələyici lokomotivlə hərəkət etdikdə, blok-post növbətçisi arxadakı ayırma məntəqəsinə keçmə bloklama işarəsinə yalnız itələyicinin keçməsinə əmin olduqdan sonra verir.

Qatar itələyici lokomotivsiz hərəkət edərkən blok-post növbətçisi dərhal bu barədə qonşu ayırma məntəqələrinə xəbər verir, ancaq bloklama işarəsini vermir (elektroməkaniki bloklama zamanı keçid svetoforunu da bağlamır).

Qarşidakı blok-postun növbətçisi də eyni qaydada fəaliyyət göstərir. Elektroməkaniki bloklama zamanı qarşidakı blok-postun növbətçisi maşinistə birinci bəndi doldurulmuş yazılı icazəverici (DU-52 forması) təqdim etməklə qatarı bağlı keçid svetoforunda boş mənzilə buraxır.

Hər bir blok-post tərəfindən keçmə-bloklama işarəsinin verilməsi geridə qalan itələyici lokomotivin blok-postdan keçməsindən sonra icra edilir.

Qarşıda gedən qatarla keçid svetoforu avtomatik bağlanıqdə itələyici lokomotiv qonşu blok sahəyə keçid svetoforunun qadağanedici göstəricisində hərəkət edir.

3.18. Avtomat blok-postlarla, yol birləşmə məntəqələrinə xidmət edilən postlarla, yol inkişaflı ayırma məntəqələrinin əvəzinə dövri açılan blok-postlarla (sonuncular gecə-gündüz fəaliyyət göstərdikdə) təchiz edilmiş mənzillərdə qatarların hərəkətinin təşkili qaydası, qurğuların sistemindən asılı olaraq, ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Yarımavtomat bloklamanın nasazlığı zamanı qatarların hərəkəti

3.19. Yarımavtomat bloklamanın fəaliyyətinin dayandırılmasını tələb edən nasazlıqlara aşağıdakılardır:

- a) çıxış və ya keçid svetoforunun bağlanması mümkün olmadıqda;
- b) mənzil boş olan zaman çıxış və ya keçid svetoforlarının açılması mümkün olmadıqda (o cümlədən, çıxış svetoforlarında izolə edilmiş sahələrin boşluğununa nəzarətin açılması üçün köməkçi düymələrin tətbiqi ilə);

- c) bloklama işaretleri özbaşına alındıqda;
- c) bloklama işaretlerinin verilməsi və alınması mümkün olmadıqda;

d) blok-aparatda plomb olmadıqda (pedallı qapanmada və ya köməkçi düymədə plomb istisna edilməklə);

Bütün göstərilən hallarda, həmçinin yenidən təchizetmə, köçürmə, təmir, sinaq və bloklama qurğularını dəyişmə və qurğuların işinin müvəqqəti dayandırılmasına səbəb olan digər əməliyyatlar zamanı qatarların bloklama ilə hərəkəti dayandırılır və telefon əlaqəsi ilə müəyyənləşdirilir.

3.20. Elektromexanik tərəfindən yarımavtomat bloklama-yə (stansiya növbətçisinin idarəetmə aparatı) baxış zamanı bloklamanın fəaliyyəti dayandırılmır. Bununla yanaşı blok-aparat açıq olduqda stansiya növbətçisi və elektromexanik bloklama qurğularının düzgün işləməsini xüsusi diqqətlə izləməlidirlər.

Yarımavtomat bloklama cihazlarına baxışın qurtarmasından, tənzimlənməsi və yaqlanmasından sonra elektromexanik plomblamadan əvvəl stansiya növbətçisi ilə birlikdə nəzarət cihazlarının göstəriciləri ilə blok-aparatın göstəricilərinin mənzillərin vəziyyətinə uyğunluğunu yoxlayır (qatarların hərəkət jurnalındaki qeydlərə görə və qonşu ayırma məntəqələrinin növbətçiləri ilə danışıqlar yolu ilə).

Blok-aparatın baxış və ya tə'mir üçün açıldığı hər bir halda, həmçinin bu işin qurtarması haqda elektromexanik tərəfindən baxış jurnalına müvafiq qeydlər edilir.

3.21. Telefon əlaqəsinə keçilməsi, həmçinin qatarların bloklama ilə hərəkətinin bərpa edilməsi qatar dispetçerinin əmri ilə əvvəlcədən stansiya növbətçiləri ilə mənzilin boşluğunun yoxlanılmasından sonra icra edilir.

Dispetçer rabitəsinin nasazlığı zamanı qatarların hərəkətində telefon əlaqəsinə keçilməsi və bloklamanın fəaliyyətinin bərpası bu Təlimatın 1.28-ci və 1.29-cu bəndlərində göstərilən qaydada telefonoqramların mətnində “**avtobloklama**” sözünün “**bloklama**” ilə dəyişdirilməsilə yerinə yetirilir.

3.22. Bloklamanın fəaliyyəti dayandırıldıqdan və telefon

əlaqəsinə keçildikdən sonra qatarın maşinistinə qonşu ayırma məntəqəsinə qədər hərəkət etmək üçün yol vərəqəsi (DU-50 forması) verilir.

3.23. Qatarların marşrut svetoforunun qadağanedici göstəricini keçməsi (çıxış svetoforuna qədər) aşağıda göstərilən formada icra edilə bilər:

də'vətedici işaret ilə;

stansiya növbətçisinin göndərilən qatarın maşinistinə rədiorabitə ilə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmrilə;

1-ci bəndi doldurulmuş yazılı (DU-52 forması) icazəverici ilə (mətndə əl ilə müvafiq dəyişiklik edilməklə)

3.24. Qatarın ikiqat dərti və ya itələyici lokomotivlə bütün mənzil boyu hərəkəti zamanı mənzilin tutulmasına hüquq verən icazəverici yalnız aparıcı lokomotivin maşinistinə verilir. İkinci (ikiqat dərtida) və itələyici lokomotivlərin maşinistləri aparıcı lokomotivin maşinistinin işaretərini və ya radiorabitə ilə verdiyi məlumatlarını əldə rəhbər tutmalıdır.

3.25. Stansiyalararası telefon əlaqəsinin nasazlığı zamanı stansiya növbətçisi idarəetmə aparatındaki nəzarət cihazlarının göstəricilərinin dəyişməsini xüsusi diqqətlə izləməlidir.

Bu halda qatarların hərəkəti haqda məlumatın verilməsi qatar dispetçeri və ya stansiya növbətçisinin sərəncamında olan digər əlaqə vasitələri ilə yerinə yetirilir.

3.26. Qatarların bir istiqamətdə hərəkəti üçün yarımavtomat bloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu (çoxiyollu) mənzillərdə qatarların düzgün olmayan yolla göndərilməsi və ya tənzimlənməsi qatar dispetçerinin əmri ilə biryollu hərəkət qaydası üzrə telefon əlaqəsinə keçməklə icra edilir.

3.27. Yarımavtomat bloklama sistemindən və bu və ya digər sahələrdəki işlərin konkret şəraitində asılı olaraq qurğulardan istifadə qaydası, eləcə də qatarların qəbulu, göndərilməsi və buraxılması zamanı işçilərin fəaliyyət qaydası, lazım gəldikdə ADDY-da işlənib hazırlanan yerli tə'limatlarla müəyyən edilir.

*DU-52 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir*

.....№-li İcazəvericinin
kötüyü

Stansiya (stamp)

"....." .....20.....-ci il

İcazəverici ..... bəndi doldurulmaqla ..... №-li qatara verilmiştir.

Stansiya növbətçisi

.....
imza

(lazım olmayanın üstündən xətt çək)

*DU-52 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir*

.....№-li İcazəverici

Stansiya (stamp)

"....." .....20.....-ci il

I

.....№-li qatara (qatarın itələyi-
cisinə) .....yoldan .....yolla çıxış
(kecid, marşrut) işarəsinin qada-
ğanədici göstəricisi ilə, ...km-ə
qədər geri qayıtmaqla göndəril-
məsinə və .....
stansiyanın (blok-postun) giriş
(kecid, çıxış) işarəsinə qədər hərə-
kət etməyə icazə verirəm.

II

.....№-li qatarın .....yoldan
.....açıq çıxış (qrup,marşrut) işa-
rəsi ilə göndərilməsinə icazə veri-
rəm.

Stansiya növbətçisi

.....
imza

(lazım olmayanın üstündən xətt çək)

IV FƏSİL

Elektrojezl sistemində qatarların hərəkəti

4.1. TİQ-nin 16.25-ci bəndinə uyğun olaraq azfəaliyyətli sahələrdə və dalan dəmir yollarında qatarların hərəkəti zamanı əlaqə vasitəsi kimi elektrojezl sistemi və telefondan istifadə edilməsinə icazə verilir.

Elektrojezl sistemində mənzilin qatarla tutulmasına icazəverici məşinistə təqdim edilən həmin mənzilin jezlidir.

4.2. Elektrojezl sistemi qurğusu jezl aparatlarından eyni vaxtda birdən artıq jezl götürməyə yol verməməlidir. Yol-dəyişmə postları binasında qurulmuş jezl aparatları həmin stansiya növbətçisinin icazəsi olmadan jezlin aparatdan götürülməsinə imkan verməməlidir.

4.3. Hər bir jezl sira nömrəsinə, seriyaya və mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaların adlarına malik olmalıdır. Hər bir mənzil üçün jezllərin öz müvafiq seriyaları olmalıdır. Eyni seriyalı jezl aparatlarının üç mənzildən, qovşaqlara yaxınlaşan yerlərdə isə iki mənzildən əvvəl qurulmasına yol verilmir. Mənzili məhdudlaşdırılan hər iki stansiyanın jezl aparatlarında qatarlar mənzildə olmadığıda jezllərin sayı ümumilikdə cüt olmalıdır.

4.4. Mənzildən stansiyaya geri qaydan itələyici lokomotivlə qatarların göndərilməsi icra edilən stansiyaların jezl aparatları jezl-açarı olan cihazlarla tamamlanmalıdır.

Jezl-açarlı cihazla tamamlanmış jezl aparatının konstruksiyası əsas jezl götürülənədək aparatdan jezl açarın çıxarılmasına və ya jezl-açarı çıxarılan zaman əsas jezlin götürülməsinə yol verməməlidir.

4.5. Qonşu stansiyaya qədər itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarların göndərilməsini icra edən stansiyanın jezl aparatının jezlləri vintlə açılan olmalıdır. Hər bir vintlə açılan jezl iki hissədən ibarət olmalıdır: "jezl" və "bilet". Vintlə açılan jezlin jezl aparatları həmçinin vaxt ayrılığı ilə qatarların hərəkətinin təşkili şəraitində də tətbiq edilir.

4.6. Stansiya növbətçisinin gəlmış qatardan alınmış jezli aparatından buraxmadan həmin mənzilə göndərilən qatarla vermək hüquq var. Bu halda qatar göndəriləcək qonşu stansiyanın növbətçisindən hökmən əvvəlcədən razılıq alınmalıdır. Jezl aparatlarının jezl-açarları olan stansiyalarda jezli jezl aparatından buraxmadan vermək qadağandır.

4.7. Jezllərin dəyişdirilməsi mexaniki jezldəyişdiricilər vasitəsilə və ya əl ilə, bir qayda olaraq stansiya növbətçisinin binasının qarşısında icra edilir. Jezllərin əl ilə dəyişdirilməsi zamanı jezller jezlvericiyə qoyulmalıdır. Qatarlar dayanmadan buraxılarkən jezllerin çıxış boğazlarında dəyişdirilməsi qadağandır.

4.8. Aşağıda göstərilənlər qadağandır:

a) qatarların dayanmadan buraxılması və ya onların cədvəl üzrə 5 dəqiqədən artıq olmayıaraq dayanması halları istisna edilməklə qatarın göndərilməyə hazırlığından əvvəl jezlin çıxarılmasına icazə istəmək;

b) fəaliyyətdə olan (işlədilən) jezllerin aparata qoyulmadan saxlanması;

c) jezlləri qonşu mənzilə aparmaq.

Qatarların qəbulu və göndərilməsi

4.9. Qatar çatmazdan əvvəl stansiya növbətçisi qabaqcada onun qəbulu üçün marşrut hazırlayıb və giriş işarəsini açır. Qatar stansiyaya çatan zaman jezl stansiya növbətçisinə təhvil verilir, o, isə öz növbəsində qatarın tam tərkibdə çatmasına əmin olduqda jezlin qatar gələn mənzilə mənsub olmasını yoxlayaraq onun nömrəsini qatarların hərəkət jurnalına yazar, jezli jezl aparatına qoyur və telefonla qatarın çatmasına haqda göndərmə stansiyasını xəbərdar edir.

Jezl aparatları yoldəyişmə postlarının otaqlarında qurulan stansiyalarda gələn qatarın jezli yoldəyişmə postunun növbətçisinə verilir, o isə öz növbəsində qatarın tam tərkibdə çatmasına əmin olduqdan sonra jezlin verilən mənzilə mənsub olduğunu yoxlayıb aparata qoyur və onun nömrəsini

qatarların hərəkət jurnalına qeyd etmək üçün stansiya növbətçisinə xəbər verir.

4.10. Qatar itələyici lokomotivlə stansiyaya çatan zaman stansiya növbətçisi qatar lokomotivinin maşinistindən jezlin birinci hissəsini, itələyici lokomotivin maşinistindən isə ikinci hissəsini alıb hər iki hissəni bir-birinə burub bağlamağa, bundan sonra jezli jezl aparatına qoymağa borcludur.

4.11. Stansiya növbətçisi qatarın göndərilməsi üçün telefonla qatarı göndərəcəyi stansiyanın növbətçisinin razılığını aşağıdakı formada soruşur:

".....**Nö-li qatarı göndərə bilərəmmi ?**"

Qatarın qəbulu üçün maneələr olmadıqda, stansiya növbətçisi telefonla aşağıdakı formada razılıq verir:

".....**Nö-li qatarı gözləyirəm ?**"

və jezli çıxarmağa icazə verir.

Göndərmə stansiyasının növbətçisi jezli aparatdan çıxardıqdan sonra onun nömrəsini qatarların hərəkət jurnalında yazmağa və göndərilən qatarın maşinistinə təqdim etməyə borcludur.

Jezl aparatları yoldəyişmə postlarında olan stansiyalarda yoldəyişmə postunun növbətçisi götürülmüş jezlin nömrəsini stansiya növbətçisinə xəbər verir.

Stansiya növbətçiləri qəbul edilən qatarın jezlini aparatdan buraxmadan həmin jezllə əks istiqamətdə qatar göndərilməsinin mümkünüyünü əvvəlcədən razılaşdırıldıqda, qatarların hərəkət jurnallarında (hər iki stansiyanın) bu qatarın nömrəsi qarşısında aşağıdakı formada qeydiyyat aparmalıdır:

".....**Nö-li qatardan alınmış jezl ilə göndərilməsi razılaşdırılıb. SN .....(imza)**".

4.12. Qatar, elektrojezl sistemi ilə təchiz edilmiş mənzilə çıxış svetoforu olan yoldan göndərilərkən, jezli olduqda bu svetoforun qadağanedicili göstəricisini aq-ay işığı ilə svetoforun sönmüş qırmızı işığında keçməyə icazə verilir.

Aq-ay işığını yandırmaq mümkün olmadıqda qatarın göndərilməsi jezllə icra edilir. Stansiya növbətçisi bu halda

maşinisti (şəxsən, yoldəyişmə postunun növbətçisi və ya işarəçi vasitəsilə, radiorabitə ilə) xəbərdar etməlidir ki, ağ-ay işığını yandırmaq mümkün deyil və qatarın göndərmə mərşutu hazırlıdır.

4.13. Qatarın göndərilməsi üçün jezl götürüldükdən sonra qatar hər hansı səbəb üzündən göndərilmədikdə stansiya növbətçisi jezli aparata qoymağa, bu barədə qonşu stansiyanın növbətçisini xəbərdar etməyə və qatarların hərəkət journalında aşağıdakı formada qeydiyyat aparmağa borcludur:

"..... №-li qatar saxlanılmışdır."

4.14. Qatar mənzildən geri, göndərmə stansiyasına qayıtmalı göndərildikdə jezl lokomotivin maşinistinə adı qayda da verilir. Qonşu stansiyanın növbətçisi qatarın həm göndərilməsi, həm də mənzildən qayıtması haqda xəbərdar edilir.

4.15. Bütün mənzil boyu itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatar göndərilərkən aparıcı lokomotivin maşinistinə jezlin "Bilet", itələyicinin maşinistinə isə "jezl" hissəsi təqdim edilir.

Göndərmə stansiyasının növbətçisi sorğu zamanı göndərmə barədə itələyici lokomotivlə qatarın ona tərəf hərəkət etməsi haqda qonşu stansiyanın növbətçisini xəbərdar edir.

İtələyici lokomotivin qatarın tərkibinə qoşulu halında bütün mənzil boyu hərəkəti vaxtı, jezl yalnız aparıcı lokomotivin maşinistinə təqdim edilir.

4.16. Jezl aparatlari vinti açılan jezllərlə təchiz edilmədikdə, itələyici lokomotivin tərkibə qoşulmadan bütün mənzil boyu göndərilən qatarla hərəkətinə zərurət yarandıqda, jezl sisteminin fəaliyyəti dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqəsi ilə həyata keçirilir.

4.17. Mənzildən göndərmə stansiyasına qayıdan qatarlar itələyici lokomotivlə göndərilərkən aparıcı lokomotivin maşinistinə jezl, itələyicinin maşinistinə isə jezl-açar verilir.

Jezl-açarlardan həmçinin mənzillərə birləşən dalan yollarına vaqonların verilməsi və götürülməsinin təşkili, təsərrüfat qatarlarının sonradan göndərmə stansiyasına qayıtmalı göndərilmiş qatarın arxasında hərəkəti zamanı da Yol rəisi-

nin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilmiş təhlükəsizlik tələblərinə riayət etməklə istifadə oluna bilər.

4.18. Jezl aparatlari jezl-açarları ilə təchiz olunmayan, mənzildən göndərmə stansiyasına qayıtmalı qatarların itələyici lokomotivlə göndərilməsi lazımlı gəldikdə jezl sisteminin fəaliyyəti dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqəsi ilə həyata keçirilir.

Yol birləşmələri olan mənzillərdə qatarların hərəkəti

4.19. Köməkçi post vasitəsilə xidmət edilməyən yol birləşməsi olan mənzildə birləşmə yoldəyişənin vəziyyətinə jezl və ya jezl-açarı ilə birbaşa qoşulmuş birləşmə yoldəyişənin nəzarət kilidinin açarı vasitəsi ilə nəzarət edilir.

4.20. Köməkçi post vasitəsilə xidmət edilməyən yol birləşməsinə vaqonların verilməsi (götürülməsi) zərurəti olduqda, lokomotivin göndərmə stansiyasına qayıtması və ya sonradan qonşu stansiyaya qədər hərəkət etməsi üçün maşinistə birləşmə yoldəyişənin nəzarət kilidinin açarı ilə birlikdə jezl də verilir. Qonşu stansiya növbətçisi vaqonların yol birləşməsinə verilməsi (götürülməsi) üçün lokomotivin göndərilməsi haqda olduğu kimi, stansiyaya qayıtması barədə də xəbərdar edilir.

4.21. Mənzildə köməkçi post vasitəsilə xidmət edilən yol birləşməsi olduqda bu post mənzilin stansiyalarından biri ilə əlavə jezl rabitəsilə birləşdirilir.

Əlavə əlaqənin jezlləri və aparatlari da mənzilin aparatlari kimi eyni seriyaya və yazırlara malik olmalıdır.

Mənzilin stansiyalarını əlaqələndirən aparatlari cütündə mənzildə qatarlar olmadıqda jezllərin sayı cüt, stansiyani postla əlaqələndirən aparatlarda isə tek olur.

Bilavasitə stansiyalar arasında hərəkət edən qatarların hərəkətində köməkçi post iştirak etmir. Birləşmə yoldəyişənləri aşağıda göstərilənləri istisna etmək üçün müvafiq asılılıqla təchiz edilir:

post növbətçisində götürülmüş jezl olmadan yoldəyişənlərin çevrilməsini;

baş yol istiqamətə – birləşmə yoldəyişənini normal vəziyyətə qoymadan postda qurulmuş aparata jezlin qoyulmasını.

4.22. Stansiya növbətçisi köməkçi post vasitəsilə xidmət edilən yol birləşməsinə qatar göndərilərkən qatarın ora göndərilməsini postla razılaşdırmaqla birləşməyə göndərilən qatarın maşinistinə verilən jezli çıxarmaq üçün qonşu stansiyanın növbətçisinin də razılığını almalıdır. Qatarın göndərilməsi haqda post və qonşu stansiya növbətçilərinə telefonla xəbər verilir.

4.23. Qatar köməkçi posta çatdıqdan və yol birləşməsinə yığışdırıldıqdan sonra yoldəyişən normal vəziyyətə qoyulur, post növbətçisi birləşməyə gələn qatarın jezlini aparata qoyur və hər iki stansianın növbətçisinə qatarın çatma vaxtını və baş yolu qatardan boş olmasına xəbər verir. Sonra isə postun jezl əlaqəsi ilə birləşmiş stansiya növbətçisinə jezli əlavə aparatdan götürüb əsas aparata qoymaq üçün icazə verir.

4.24. Qatarın postdan stansiyalardan birinə göndərilməsi postla jezl əlaqəsi ilə birləşmiş stansiya növbətçisinin icazəsi ilə alınan jezllə yerinə yetirilir.

Bu stansianın növbətçisi göndərmənin mümkünüyünü qabaqcadan qonşu stansianın növbətçisi ilə razılaşdırır, jezli çıxarır və onu əsas aparatdan əlavə aparata qoyur.

4.25. Jezl əlaqə sistemində buraxma qabiliyyətinin artırılması üçün yol postlarının açıldığı mənzillərdə qatarların hərəkəti ADDY rəisi tərəfindən təsdiq edilən yerli təlimatla müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Elektrojezl sisteminin nasazlığı zamanı qatarların hərəkəti və jezl aparatlarında jezllərin sayının tənzimlənməsi qaydaları

4.26. Elektrojezl sistemi aşağıdakı hallarda nasaz sayılır:

a) mənzilin boşluğu zamanı jezli aparata qoymaq və ya onu aparatdan çıxarmaq mümkün olmadıqda;

- b) mənzilə məxsus olan jezl itdikdə;
- c) jezl aparatında və ya induktorda plomblar olmadıqda;
- ç) induktorun dəstəyini əks istiqamətə (yakorla birlikdə) fırlatmaq mümkün olduqda;
- d) qonşu stansiya cərəyan vermədikdə jezl aparatının ampermetrinin əqrəbi döndükdə və ya zəng çaldıqda.

4.27. Göstərilən hallarda, həmçinin jezl aparatlarının tə'miri, köçürülməsi və dəyişdirilməsi zamanı elektrojezl sistemindən istifadə dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqəsi ilə təşkil edilir.

Qatarların hərəkəti zamanı əlaqənin başqa növünə keçilməsi, həmçinin əsas əlaqə növünün bərpa edilməsi qatar dispetçerinin əvvəlcədən stansiyaların növbətçiləri vasitəsilə mənzilin boşluğununu və jezllərin aparatlarda olduğunu yoxlaşdırıqdan sonra verdiyi əmrlə həyata keçirilir.

Jezl telefon rabitəsinin nasazlığı, lakin jezl aparatlarının saz fəaliyyəti zamanı qatarların hərəkəti elektrojezl sistemi ilə icra edilir, danışqlar isə qatar dispetçer rabitəsi ilə aparılır.

İMB elektromexanikinin jezl aparatlarına baxış keçirdiyi zaman elektrojezl sisteminin fəaliyyətinin dayandırılması tələb olunmur.

4.28. Qatar-dispetçer rabitəsinin nasazlığı zamanı stansiya növbətçisi elektrojezl sisteminin nasazlığını aşkar edərkən, bu barədə baxış jurnalında qeyd edir və qonşu stansianın növbətçisinə aşağıdakı formada qatar telefonogramı verir:

"Jezl sistemi nasazdır. Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəlib. Sizə sonuncu ...№-li qatar göndərilib. .....ədəd jezlim var. Xahiş edirəm telefon əlaqəsinə keçəsiniz. SN ..... (imza)".

Qonşu stansianın növbətçisi verilmiş və özündə olan mə'lumatlara əsasən jezllərin sayını yoxlayır və hər iki aparatda jezllər cüt sayda olduqda, aşağıdakı formada cavab verir:

"Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəlib. Sizə sonuncu .....№-li qatar göndərilib. .....ədəd jezlim var. Mənzil boşdur. Telefon əlaqəsinə keçirəm. SN ..... (imza)".

4.29. Elektrojezl əlaqəsinin düzəldilməsindən və elektro-

mexanikin baxış jurnalında bu barədə apardığı qeyddən sonra, lakin qatar dispetçer rabitəsi nasaz olduqda, stansiya növbətçisi qonşu stansiyaya aşağıdakı formada qatar telefonoqramı verir:

".....saat .....dəqiqədə elektrojezl sisteminin fəaliyyəti bərpa edilib. Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəlib. Sizə sonuncu .....№-li qatar göndərilib. Xahiş edirəm jezl vasitəsilə hərəkətə keçəsiniz.

SN .....(imza)".

Qonşu stansianın növbətçisi mənzilin boşluğununa əmin olduqda aşağıdakı formada cavab verir:

"Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəlib. Sizə sonuncu .....№-li qatar göndərilib. Mənzil boşdur. Jezl vasitəsilə hərəkətə keçirəm.

SN .....(imza)".

4.30. Jezlin itirilməsi, o cümlədən, gələn və ya keçən qatar- dan jezl alınmadığı halda stansiya növbətçisi bu barədə baxış jurnalında qeyd edir və qatar dispetçerinə məlumat verir. Qatar dispetçeri mənzilin boşüğunu və onu məhdudlaşdırıstan stansiyaların jezl aparatlarında jezllərin faktiki mövcudluğunu yoxlayaraq, telefon əlaqəsinə kecmə haqda əmr verir.

Elektrojezl sisteminin fəaliyyətinin (işinin) bərpa edilməsi üçün stansiya növbətçisi İMB elektromexanikindən aparatdan daha bir jezl götürməsini tələb etməlidir. Aparatdan çıxarılmış jezl elektromexanikdə qalmalıdır.

Elektromexanik və stansiya növbətçisi jezin götürülməsi barədə baxış jurnalında qeydiyyat aparmalı və qatar dispetçerinə məlumat verməlidir, bundan sonra elektrojezl sisteminin fəaliyyəti bərpa edilir.

Stansiya növbətçisi itirilmiş jezl tapıldıqda, elektromexaniki xəbərdar edir və elektromexanik onu əvvəl götürülmüş jezllə birlikdə jezl aparatına qoyanadək jezli özündə saxlayır və bu barədə baxış jurnalında qeyd aparır.

4.31. Stansiyaların birindəki aparatda jezllərin sayı mənzilin hər iki aparatında olan ümumi sayının dördə birindən az olduğu aşkar edildikdə, həmin stansiya növbətçisi elektro-

mexaniki jezllərin sayının tənzimlənməsinin zəruriliyi barədə xəbərdar edir.

Elektromexanik mənzili məhdudlaşdırıran qonşu stansiya növbətçisinin yanına gəlməyə, onun yanında jezl aparatını açmağa və cüt sayda jezlləri götürməyə, götürülmüş jezllərin sayını göstərməklə stansiya növbətçisi ilə birgə bu barədə baxış jurnalında qeydiyyat etməyə borcludur.

Götürülmüş jezllər elektromexanik tərəfindən jezllərin sayının tənzimlənməsinin zəruriliyini bildirən stansiya növbətçisinə verilir. Jezllər stansiya növbətçisinin iştirakı ilə aparata qoyulmalı və elektromexanik aparata qoyulan jezllərin sayını göstərməklə bu barədə baxış jurnalında qeydiyyat aparmalıdır.

İMB elektromexanikinin jezllərin tənzimlənməsi barədə qeydləri stansiya növbətçilərinin imzası ilə təsdiqlənməlidir.

4.32. Yol bloklaması ilə təchiz edilmiş ayrı-ayrı biryollu mənzillərdə ondan istifadə dayandırılan vaxt qatarların hərəkətinin elektrojezl əlaqəsi ilə müəyyən edilməsinə icazə verilir.

Bələ mənzillər ADDY rəisinin göstərişinə əsasən ehtiyat kimi elektrojezl əlaqəsi ilə təchiz edilir. Əsas əlaqə vasitəsindən ehtiyata və əksinə keçilməsi, müəyyən edilmiş qaydada qatar dispetçerinin əmri ilə icra edilir.

Telefon əlaqə vasitəsi zamanı qatarların hərəkəti

5.1. Telefon əlaqə vasitəsi zamanı mənzilin qatarla tutulmasına icazə lokomativin maşinistinə təqdim edilən yol vərəqəsidir. (DU-50 forması 75-ci səh. göstərilmişdir).

Stansiya növbətçisi yol vərəqəsini verməzdən əvvəl aşağıdakılardan etməlidir: biryolu mənzillərdə qatarın qəbulu üçün razılıq haqda qonşu stansiyadan qatar telefonoqramı, ikiyolu mənzillərdə isə əvvəl göndərilmiş qatarın stansiyaya çatması haqda qatar telefonoqramı almalıdır.

5.2. Qonşu stansiyalar arasında qatar telefonoqramlarının mübadiləsini şəxsən stansiya növbətçiləri və ya onların göstərişləri ilə operatorlar aparırlar.

5.3. Qatarların hərəkəti haqda qatar telefonoqramlarının mübadiləsi stansiyalararası rabitə və ya qatar dispetçer rabitəsi vasitəsilə aparılmalıdır.

Stansiyalararası rabitənin və qatar dispetçer rabitəsinin nasazlığı zamanı qatarların hərəkəti haqda danışqlar, müstəsna hallarda, bilavasitə qonşu stansiyanın növbətçisi ilə stansiya növbətçisinin sərəncamında olan digər əlaqə növləri ilə də həyata keçirilə bilər.

5.4. Yol vərəqəsi şəxsən stansiya növbətçisi və ya operator tərəfindən doldurulur.

Stansiya növbətçisi və ya operatorun yol vərəqəsini yalnız qatar telefonoqramları jurnalında müvafiq qeydlər edildikdən sonra aşağıda göstərilən formada doldurmaq hüququ var: **biryolu mənzillərdə** – qatarın qəbuluna qonşu stansiyanın razılığı barədə qatar telefonoqramının, **ikiyolu mənzillərdə** – əvvəl göndərilmiş qatarın qonşu stansiyaya çatması haqda qatar telefonoqramının.

Operator tərəfindən doldurulmuş yol vərəqəsini stansiya növbətçisi qatar telefonoqramları jurnalındaki qeydlərə əsasən yoxlamalı və stansiyanın stampı və öz imzası ilə təsdiq etməlidir.

Göndərmə yolları stansiya növbətçisinin postundan uzaqda yerləşən, xidməti danışqları isə qeydiyyatçı tərəfindən qeydiyyata alınan stansiyalar üçün stansiya növbətçisinin özündəki və park növbətçisindəki xüsusi jurnallarda qeyd edilən əmri əsasında bu hüquq stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilən park növbətçisinə də həvalə edilə bilər. Bu halda yol vərəqəsini park növbətçisi imzalayır və maşinistə təqdim edir.

5.5. Aşağıdakılardan qadağandır:

- mənzil başqa qatarla tutulu olduqda növbəti qatarın göndərilməsi haqda sorğu etmək;
- qatarın qəbuluna (biryolu mənzillərdə) razılıq haqda və ya əvvəl göndərilmiş qatarın (ikiyolu mənzillərdə) çatması haqda qonşu stansiyadan qatar telefonoqramlarını alanadək yol vərəqəsini doldurmaq;
- göndərilən telefonoqramları qatar telefonoqramları jurnalına qeyd etmədən və stansiya növbətçisi imzalamadan vermək.

5.6. Yol vərəqəsi maşinistə qatarla qonşu stansiyanın giriş işarəsinə qədər, qatar düzgün olmayan yolla göndərildikdə və giriş işarəsi olmadıqda isə "**Stansiyanın sərhədi**" işarə nişanına qədər hərəkət etmək hüququ verir.

Qatarların dayanmadan hərəkəti zamanı yol vərəqələri lokomotivə əl ötürücsünə qoyulmaqla və bir qayda olaraq, stansiya növbətçisinin otağı tərəfdən verilməlidir.

5.7. Qatar çıxış işarəsi olan yoldan göndərilərkən, yol vərəqəsi olduqda, onun bağlı işarəni keçməsinə əlavə yazılı icazəverici tələb olunmur.

Həmin halda qatarların göndərilməsi bu Təlimatın 9.24-cü bəndində nəzərdə tutulmuş qayda ilə icra edilir.

5.8. Qatarın bütün mənzil boyu ikiqat dartı və ya itələyici lokomotivlə hərəkəti zamanı yol vərəqəsi aparıcı lokomotivin maşinistinə təqdim edilir.

Qatarın mənzilin bir hissəsinə qədər itələyici lokomotivlə hərəkəti zamanı itələyicinin maşinistinə də yol vərəqəsi təqdim edilir.

Qatar telefonoqramları jurnalının aparılma qaydası

5.9. Qatarların telefon əlaqəsi ilə hərəkəti zamanı hər bir stansiyada qatar telefonoqramları jurnalı aparılır.

Qatar telefonoqramları jurnalından hər an müvafiq mənzilin (və ya mənzilin yolunun) boş və ya tutulu olması aydın görünməlidir.

5.10. Biryolu mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalarda bir jurnal aparılır. Jurnalın sol səhifələrində bir mənzilə, sağ səhifələrində isə digər mənzilə aid olan telefonoqramlar yazılır.

Biryolu mənzilləri məhdudlaşdırılan dalan stansiyalarında qatar telefonoqramları ardıcılıqla səhifələrə bölünmədən yazılır.

5.11. İkiyolu mənzilləri məhdudlaşdırılan stansiyalarda hər bir mənzil üçün ayrıraqda bir qatar telefonoqramları jurnalı aparılır: hər bir jurnalın sol səhifəsində tək, sağ səhifəsində isə cüt istiqamətli qatarlara aid telefonoqramlar yazılır.

İkiyolu mənzillərdə qatarların düzgün olmayan yolla göndərilməsi zamanı telefonoqramlar tək istiqamətli qatarlar üçün jurnalın sağ səhifəsində, cüt istiqamətli qatarlar üçün isə jurnalın sol səhifəsində yazılır.

Əgər stansiyaya üç və daha artıq istiqamət birləşərsə, onda bu istiqamətlərin hər birinin birləşdiyi mənzil üçün ayrıca qatar telefonoqramları jurnalı aparılır.

5.12. Bütün qatar telefonoqramları jurnalda şəxsən stansiya növbətçisi və ya operator tərəfindən mütləq mürəkkəblə yazılır.

Göndərilən telefonoqramlar şəxsən stansiya növbətçisi tərəfindən imzalanmalıdır.

Operator daxil olan telefonoqramları yazılıqdan sonra onu oxumaq və imzalamaq üçün dərhal stansiya növbətçisinə təqdim etməlidir.

Qatar telefonoqramlarının jurnalda yazılma vaxtını qısaltmaq üçün Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisinin göstərişi ilə qatar telefonoqramının mətni olan xüsusi ştamplar tətbiq edilə bilər.

5.13. Göndərilən qatar telefonoqramlarının nömrələnməsi gündəlik (birinci nömrədən) hər bir mənzil üzrə ayrıca, yerli vaxtla sıfır saatdan başlayaraq aparılır. Əsas işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işində fasılə yarandığına görə telefon əlaqəsinə keçildikdə, göndərilən telefonoqramların nömrələnməsi telefon əlaqə vasitəsinə keçilən andan birinci nömrədən başlanır. Gün ərzində əsas işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işində təkrar fasılə yarandıqda və telefon əlaqəsinə keçildikdə, göndərilən telefonoqramların nömrələnməsində birinci dəfədən başlanan ardıcılıq saxlanılır.

Daxil olan telefonoqramlar jurnalda onları göndərən stansiyanın verdiyi nömrənin altında yazılır.

5.14. Qatar telefonoqramlarında heç bir düzəlişə, əlavələrə və pozub düzəltmələrə yol verilmir. Göndəriləcək telefonoqram düzgün yazılmadıqda üzərində çarpaz xət çəkilir və altından "**Düzungün deyil**" yazılır. Bu telefonoqram nömrələnmir və qonşu stansiyaya verilmir.

5.15. Növbənin qəbulu və təhvili zamanı stansiya növbətçiləri və operatorlar qatar telefonoqramları jurnalında aşağıdakı formada imza edirlər:

"Tarix, saat, dəqiqə.

Növbəni qəbul etdi SN ..... (imza)

Operator ..... (imza)

Növbəni təhvil verdi SN ..... (imza)

Operator ..... (imza)"

Əsas işarəvermə və əlaqə vasitələrinin fəaliyyətinin pozulması və onların bərpa edilməsi hallarında telefon əlaqəsinə keçildikdə, jurnalda növbənin qəbulu və təhvili haqda qeydlər qatar dispetçerindən bu barədə əmr alıqdan sonra aşağıdakı formada tərtib olunur:

"Tarix, saat, dəqiqə.

**Dispetçerin ..... №-li əmri ilə ..... mənzilinin ..... yolu ilə
qatarların hərəkəti telefon əlaqəsi ilə müəyyən edilir.**

Telefon əlaqəsi ilə növbəni qəbul etdi:

SN ..... (imza)

Operator ..... (imza)"

"Tarix, saat, dəqiqə.

Dispetçerin ..... №-li əmri ilə ..... mənzilinin yolu ilə qatarların hərəkəti ..... (əlaqə vasitəsi göstərilir) ilə bərpa edilir.

Telefon əlaqəsi ilə növbəni təhvıl verdi:

SN ..... (imza)

Operator ..... (imza)"

Növbəyə daxil olmuş stansiya növbətçisinin və operatorun soyadları qonşu stansiyaya xəbər verilir və onlar qatar telefonoqramları jurnalında növbələrin qəbulu və təhvili haqqda qeydin altında yazılır.

5.16. Telefon əlaqə vasitəsinə keçid bir tərəfi stansiya növbətçisi olmayan ayırma məntəqəsi ilə məhdudlaşan mənzildə həyata keçirildikdə, stansiya növbətçisi olan digər stansiyanın qatar telefonoqramları jurnalında qatarların hərəkəti haqqda qatar dispetçeri ilə danışıqlar bu Təlimatın 5.19-cu bəndindəki 2 №-li forma istisna olmaqla 1.26-cı bəndində qatar telefonoqramları üçün nəzərdə tutulmuş formada, dispetçerin əmrinin mətnində "*Avtobloklama*" sözünü "*Bloklama*" ilə dəyişdirməklə qeyd olunur.

5.17. Stansiya növbətçiləri və ya operatorlar qatar telefonoqramını verməzdən əvvəl bir-birinə öz vəzifə və soyadlarını xəbər verməlidirlər.

Telefonoqramların verilməsinə və qəbulunun icrasına yalnız qatar telefonoqramları jurnalında növbənin qəbulundan əvvəl yazılın soyadlar uyğun gəldikdə yol verilir.

5.18. Qatar telefonoqramı verildikdən sonra telefonoqramı qəbul etmiş işçi tərəfindən onun yoxlanılması təkrarlama yolu ilə yerinə yetirilməlidir. Əgər mətnin təkrar edilməsi verilmiş telefonoqrama uyğundursa, onda telefonoqramı verən stansiya növbətçisi və ya operator bunu "*Düzdür*" sözü ilə təsdiqləyir, bundan sonra telefonoqramın verilmə və qəbul vaxtı hər iki stansiyanın qatar telefonoqramları jurnalında qeyd edilir və stansiya növbətçisinin və ya operatorunun imzası ilə təsdiqlənir.

Biryollu mənzillərdə qatarların hərəkəti zamanı telefonoqramlarının formaları

5.19. Biryollu mənzillərdə qatarların qəbulu və göndərilməsi zamanı qatar telefonoqramlarının aşağıdakı əsas formaları tətbiq edilir:

Göndərilən telefonoqramların ünvanlandırılması aşağıdakı formada icra edilir:

Məsələn, "Cəlilabaddan Masallıya"

Göndərmə stansiyası

Forma 1.

"..... №-li qatarı göndərə bilərəmmi ?

SN..... (imza)"

Qəbul stansiyası

Forma 2.

"..... №-li qatarı gözləyirəm.

SN..... (imza)"

Forma 3.

"..... №-li qatar ..... saat ..... dəqiqədə yola düşdü.

SN..... (imza)"

Forma 4.

"..... №-li qatar ..... saat ..... dəqiqə çatdı

SN..... (imza)"

5.20. Mənzildən göndərmə stansiyasına qayidian qatarların və itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarların göndərilməsi zamanı verilən qatar telefonoqramlarının mətnində müvafiq dəyişikliklər edilməklə eyni ardıcılığa riayət olunmalıdır:

a) qatar mənzildən geri qayiadarkən:

Forma 5.

"..... №-li qatarı ..... km-ə qədər və geri göndərə bilərəmmi ?

SN..... (imza)"

Forma 6.

"..... №-li qatarı ..... km-ə qədər geri qayıtmaqla göndərə bilərsiniz.

SN..... (imza)"

Qatarın göndərilməsi haqda bildiriş 3 №-li forma ilə, geri qayıtma haqda isə 7 №-li forma ilə verilir:

- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə geri qaytdı.*
- Forma 7.*
- Vadonlarin yol birləsməsi vərilməli olan qatarlarin kəsi-
 mekçi postla xiđmat edilməyan manzılıla göndəriməsi bu for-
 ma ilə icra edilir.
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə geri qaytdı.*
- Forma 8.*
- b) italyicili lokomotivlə qatarların hərəkəti zamanı:
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki geri qaytdıla*
dan Sıza geri qaytdıla
la göndəre birləşəməni?
- Forma 9.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki geri qaytdıla*
da göndəre birləşəməni?
- Forma 10.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**itälyicisi .....**satt .....**dədəqəyə qaytdı.*
- Forma 11.*
- Qatarın göndəriməsi qədər italyicili lokomotivlə hərəkət edən
 gəzinti postla „itäləyicili“ sözündü artırmalı verilir.
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə qaytdı.*
- Forma 12.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 13.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 14.*
- Göndərme stansiyasının növbətgəisi qatarın posta göndə-
 rimi hədədə post və qonşu stansiyaya növbətgələri 3 Nö-li
 forma ilə xəbərdar edir. Qatar birləsməyə qətididən və bir-
 təsdiq olunduğu normal vəziyyətə qayıdubdan sonra post
 laşma yoldaşınamı qatarın post və qonşu stansiyaya növbətgələri 4 Nö-li forma ilə
 növbətgəisi hər iki stansiyanın növbətgələrləri 5 Nö-li forma ilə
 xəbərdar edir.
- Forma 15.*
- Arxadakı stansiyanın növbətgəsi posta və qarşidakı
 stansiyaya 15 Nö-li forma ilə cavab verir:
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyasına göndəre birləşəməni?*
- Forma 16.*
- Qarşidakı stansiyanın növbətgəsi bu icazə istəyir:
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyasına göndəre birləşəməni?*
- Forma 17.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə keçidi.*
- Forma 18.*
- Qatarın göndəriməsi qədər italyicili lokomotivlə hərəkət edən
 gəzinti postla „itäləyicili“ sözündü artırmalı verilir.
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə keçidi.*
- Forma 19.*
- Qonşu stansiyaların keşan qatarları telefoni
 „itäləyicili“ qatarın keçmişləri (gəlməsi) və göndərilməsi hədədə
 aparılır, qatarın mühəddisi adı qaydada, 1 və 2 Nö-li formalar üzərində
 növbətgəisi qarşılıqlı dəyərləndirilməlidir. 2 və 3 və 4 Nö-li
 formalar üzərindən 4 və 5 qatarın keçməsi 4 və 5 qatarın keçməsi
 5.21. Stansiyaların keşan qatarları telefoni
 „itäləyicili“ qatarın keçməsi (gəlməsi) və göndərilməsi hədədə
 aparılır, qatarın mühəddisi adı qaydada, 1 və 2 Nö-li formalar üzərində
 növbətgəisi qarşılıqlı dəyərləndirilməlidir. 2 və 3 və 4 Nö-li
 formalar üzərindən 4 və 5 qatarın keçməsi 4 və 5 qatarın keçməsi
 5.22. Qatarların stansiyada görüsəsi zammalı stansiyaya
 növbətgəisi dəyərli istiqamətə dataran göndərilməlidir. 5.22. Qatarların stansiyada görüsəsi zammalı stansiyaya
 növbətgəisi dəyərli istiqamətə dataran göndərilməlidir. 5.22. Qatarların stansiyada görüsəsi zammalı stansiyaya
 növbətgəisi dəyərli istiqamətə dataran göndərilməlidir.

- Forma 1.*
- 5.23. Yol birləsməsindən xidmət üçün manzılıda kəməkçi
 post agildığıda hamim post yarmız birləsməyə və ya əksinə-
 teşyi mat üzərində hərəkət edən qatarların hərəkəti hədədə danışdır-
 lar da istirak edir.
- Forma 2.*
- 5.24. Göndərme stansiyasının növbətgəisi qatarın qonşu
 stansiyaların birləsmənən val post növbətgəsindən və qarşidakı stansiyanın növbə-
 tgəsindən vəl post növbətgəsindən və qarşidakı stansiyanın növbətgəsindən və-
 ləyimət üzərində hərəkət edən qatarların hərəkəti hədədə danışdır-
- Forma 3.*
- 5.25. Qatarın yol birləsməsindən qonşu stansiyaların birləş-
 deri edir. Dəyərli istiqamətə dataran göndərilməlidir. 5.25. Qatarın yol birləsməsindən qonşu stansiyaların birləş-
 deri edir. Dəyərli istiqamətə dataran göndərilməlidir. 5.25. Qatarın yol birləsməsindən qonşu stansiyaların birləş-
 deri edir. Dəyərli istiqamətə dataran göndərilməlidir.
- Forma 4.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 5.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 6.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 7.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə geri qaytdı.*
- Forma 8.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki geri qaytdıla*
da göndəre birləşəməni?
- Forma 9.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki geri qaytdıla*
da göndəre birləşəməni?
- Forma 10.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**itälyicisi .....**satt .....**dədəqəyə qaytdı.*
- Forma 11.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**satt .....**dədəqəyə keçidi.*
- Forma 12.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 13.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 14.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 15.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**km-deki postla göndəre birləşəməni?*
- Forma 16.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 15 Nö-li forma ilə cavab verir:*
- Forma 17.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 15 Nö-li forma ilə cavab verir:*
- Forma 18.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 15 Nö-li forma ilə cavab verir:*
- Forma 19.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 15 Nö-li forma ilə cavab verir:*
- Forma 20.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 15 Nö-li forma ilə cavab verir:*
- Forma 21.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 11 Nö-li forma ilə cavab verir:*
- Forma 22.*
- SN .....(imza)*
 „.....*Nö-li qatari .....**stansiyaya 11 Nö-li forma ilə cavab verir:*

növbətçisinə qatarın qəbulu üçün **2 №-li forma** ilə razılıq verir. Post növbətçisi icazəni aldıqdan sonra qatarı göndərir, birləşmə yoldəyişənini normal vəziyyətə qoyur və hər iki stansiya növbətçisini qatarın göndərilməsi haqda **3 №-li forma** ilə xəbərdar edir.

Qəbul stansiyasının növbətçisi post və qonşu stansiya növbətçilərini qatarın gəlməsi haqda **4 №-li forma** ilə xəbərdar edir.

5.26. Sonradan yol birləşməsinə qayıtmaqla, hərəkət tərkibi ilə yol birləşməsindən baş yola çıxməq lazımlı gəldikdə qatar dispetçerinin əmri ilə mənzil bütün qatarların hərəkəti üçün bağlanır.

Mənzilin bağlanması haqda qatar dispetçerinin əmri verildikdən sonra baş yola çıxış post növbətçisinin işarəsi ilə icra edilir.

Mənzil qatarların hərəkəti üçün hərəkət tərkibindən boşaldıqdan və birləşmə yoldəyişənini normal vəziyyətə qoyduqdan sonra açılır.

Qatarların ikiyollu sahələrdə hərəkəti zamanı telefonoqramların formaları

5.27. İkiyollu mənzillərdə qatarların qəbulu və göndərilməsi zamanı telefonoqramların verilməsi **3 və 4 №-li formalar** üzrə həyata keçirilir. Belə ki, qəbul stansiyasından **4 №-li forma** ilə alınan bildiriş həmin istiqamətə hərəkət edən növbəti qatarı göndərməyə hüquq verir. Qatarların itələyici lokomotivlərlə hərəkəti zamanı **3 və 4 №-li formalara** bu Tə'limatın 5.20-ci bəndində həmin hallar üçün nəzərdə tutulmuş mətn əlavə edilir.

5.28. Qatar stansiyadan dayanmadan keçərkən onun çatması və göndərilməsi haqda qonşu stansiyalara **11 №-li formada** bildiriş verilir.

5.29. İkiyollu mənzillərdə yol postları olduqda göndərmə stansiyasının növbətçisi qatarın **3 №-li forma** ilə göndərilməsi haqda post növbətçisini xəbərdar edir.

Növbəti postarası mənzil qatardan boş olduqda, post növbətçisi giriş işarəsini açır və hərəkət zamanı yol vərəqəsini maşinistə təqdim edərək qatarı dayanmadan buraxır.

Post növbətçisi qatarın keçməsindən sonra giriş işarəsini bağlayır və hər iki qonşu stansiyanın növbətçisini qatarın keçməsi haqda **11 №-li forma** ilə xəbərdar edir.

Qarşidakı postarası mənzil tutulu olduqda çatan qatar mənzil boşalanı qədər bağlı giriş işarəsinin qarşısında ləngidilir. Bu qatarın postdan göndərilməsi haqda telefonoqram arxadakı stansiyaya yalnız qatar postdan göndərildikdən sonra verilir.

Qatarı qəbul edən stansiyanın növbətçisi onun gəlməsi haqda post növbətçisini **4 №-li forma** ilə xəbərdar edir.

Yol postunun giriş işarəsi nasaz olduqda post növbətçisi qarşidakı mənzil boş olduqda qatarı bilavasitə giriş işarəsinin yanında qarşılıyor və maşinistə sonraki hərəkət üçün əsas vərən yol vərəqəsi təqdim edir. Yol vərəqəsinin yuxarısında "**Postda svetofor nasazdır**" qeydi edilir.

5.30. Qatarın geri qayıtmaqla düzgün yolla göndərilməsi haqda göndərmə stansiyasının növbətçisi qonşu stansiyası (yol postunu) **3 №-li forma** ilə ".....km-ə qədər geri qayıtmaqla" sözleri artırılmış telefonoqramla xəbərdar edir, qatarın geri qayıtması haqda isə qonşu stansiya (yol postu) **7 №-li forma** ilə xəbərdar edilir.

Göndərilən qatarın maşinistinə mətnində ".....km-ə qədər geri qayıtmaqla" sözleri artırılmış yol vərəqəsi verilir.

Göndərmə stansiyasına geri qayıdan qatarlar mənzillərdə yol postları olduqda onları dayanmadan keçir. Qayıdan qatarın hərəkəti haqda post növbətçisi qarşidakı postu və ya stansiyası da **7 №-li forma** ilə xəbərdar edir.

5.31. Stansiyalararası mənzili ayırmaya məntəqəsi olan postda yol birləşməsi olduqda qatarlar stansiyadan yol birləşməsinə və oradan adı qaydada düzgün yolla stansiyaya göndərilir. Stansiya və ya post növbətçisi qatarın göndərilməsi haqda **3 №-li forma** ilə, gəlməsi haqda **4 №-li forma** ilə telefonoqram verir.

Yol birləşməsinə köməkçi post tərəfindən xidmət edildikdə, o yalnız yol birləşməsinə və ya yol birləşməsindən hərəkət edən qatarların hərəkəti haqda danışqlarda iştirak edir. Qa-

tarın yol birləşməsinə göndərilməsi haqda qonşu stansiya və post ".....km-dəki posta" sözləri artırılmaqla **3 №-li forma** ilə xəbərdar edilir.

Birləşmə yoldəyişəni normal vəziyyətə qoyulduqdan sonra post növbətçisi hər iki stansiya növbətçisini qatarın gəlməsi haqda **4 №-li forma** ilə xəbərdar edir. Qatarın köməkçi post tərəfindən xidmət edilən birləşmədən qonşu stansiyaların birinə göndərilməsi bu Təlimatın 5.25-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qayda ilə icra edilir.

5.32. Qatar tənzimləmə qaydasında düzgün olmayan yolla göndərildikdə (qatar dispetçerinin əmri alındıqdan sonra) stansiyalar arasında telefonoqram mübadiləsi aşağıdakı formalar üzrə icra edilir:

Forma 16.

".....№-li qatarı ..... düzgün olmayan yolla göndərə bilərəmmi?"

SN .....(imza)

Forma 17.

".....№-li qatarı .....düzgün olmayan yolla gözləyirəm."

SN .....(imza)

Qatarın göndərilməsi haqda bildiriş **3 №-li forma**, çatması haqda isə **4 №-li forma** ilə, hər iki halda ".....düzgün olmayan yolla" sözləri artırılmaqla verilir.

Qatarın göndərmə stansiyasına geri qayıtməqla düzgün olmayan yolla göndərilməsi zamanı **16 və 17 №-li formalı telefonoqramlara**, ".....km-ə qədər və geriyə" sözləri artırılır, **17 №-li formada** isə, bundan əlavə, "gözləyirəm" sözü "göndərə bilərsiniz" sözləri ilə əvəz olunur.

Maşinistə verilən yol vərəqəsinin yuxarısında aşağıdakı sözlər qeyd edilir: ".....düzgün olmayan yolla".

5.33. Dəmir yoluñun ikiyollu sahəsində yollardan biri bağlandıqda, açıq yolla biryollu hərəkətin müəyyən edilməsi üzrə qatarların göndərilməsi və gəlməsi barədə telefonoqramlar **1,2,3,4 №-li** və biryollu sahələr üçün müəyyən edilən digər formalarda verilir. Bu hallarda yol vərəqəsinin yuxarısında ".....yol hərəkət üçün bağlıdır" qeydi edilir.

*DU-50 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir*

*DU-50 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir*

.....№-li Yol vərəqəsinin kötüyü

Stansiya (stamp)

"....." ..... 20..... il

.....saat .....dəqiqə

.....№-li qatara (.....№-li qatarın itələyicisinə) verilmişdir

Stansiya (stamp)

"....." ..... 20..... il

.....saat .....dəqiqə

.....№-li qatara (qatarın itələyicisinə) .....yoldan .....yol ilə yola düşməyə və .....stansiyasının giriş işarəsinə qədər (.....km-ə qədər) geriyə qayıtməqla hərəkət etməsinə icazə verirəm. Bloklama işləmir.

Stansiya növbətçisi

.....
(imza)

(lazım olmayanın üstündən xətt çək)

Stansiya növbətçisi

.....
(imza)

(lazım olmayanın üstündən xətt çək)

Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı qatarların hərəkət qaydaları

6.1. TİQ-nın 16.29-cu bəndinə uyğun olaraq bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı qatarların hərəkəti biryollu sahələrdə yazılı bilidiriş vasitəsilə, ikiyollu sahələrdə isə stansiyalararası mənzili keçməsinə lazım olan vaxt ayrılhğı ilə yerinə yetirilir.

Yazılı bildirişlər vasitəsilə və ya qatarın mənzili keçməsinə lazım olan vaxt ayrılhğı ilə qatarların hərəkəti o halda müəyyənləşdirilir ki, mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçiləri arasında qatarların hərəkəti haqda danışqları onların sərəncamında olan əlaqə növlərinin heç biri ilə yerinə yetirmək mümkün olmasın.

6.2. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı mənzilin qatarla tutulmasına stansiya növbətçisi tərəfindən maşinistə verilən diaqonallar üzrə iki qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici əsas verir. (DU-56 forması 84-cü səh. göstərilmişdir).

Bununla belə əvvəl göndərilmiş qatarın qonşu stansiyaya çatması haqda mə'lumat olmadıqda, maşinist mənzil boyu xüsusi sayıqlıqla və qatarı dərhal dayandırmağa hazır olmaqla hərəkət etməlidir, belə ki, əvvəl göndərilmiş qatarın sonu çəpərlənməmiş ola bilər.

6.3. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı aşağıdakı qatarları göndərmək qadağandır:

- birinci sinif təhlükeli (partlayıcı maddə) yüklü, əndazəsiz yüklü, birləşmiş, çəkisi və uzunluğu artırılmış, həmçinin bir maşinist tərəfindən idarə edilən;
- mənzildə işləmək üçün dayanmaqla, bərpa, yanğınsöndürən qatarlardan və köməkçi lokomotivlərdən başqa;
- mənzildə yol birləşməsinə hərəkət edən.

İtələyici lokomotivlər bütün mənzil boyu qonşu stansiyaya qədər hərəkət etməlidir.

Biryollu mənzillərdə qatarların hərəkət qaydaları

6.4. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı aralarında əlaqə kəsilən stansiyalarla məhdudlaşdırılmış mənzildə qatarların hərəkəti yazılı bildirişlə müəyyən edilənədək biryollu mənzillərə yalnız üstünlük təşkil edən **tək istiqamət** qatarı göndərilə bilər. Hərəkət yazılı bildirişlə müəyyən edilənədək üstünlük təşkil edən istiqamətə əks istiqamət qatarlarının heç biri aşağıda göstərilən hallar istisna olmaqla mənzilə göndərilə bilməz:

a) əlaqə kəsilənə qədər üstünlük təşkil edən istiqamət stansiyasından göndərilməsinə icazə alınan qatarlar (yarım-avtomat bloklama zamanı razılıq bloklama işarəsi, telefon əlaqəsində qatar telefonoqramı, elektrojezl sistemində mənzilin çıxarılmış jezli). Bu istisna ikitərəfli avtobloklama ilə biryollu mənzilərə aid edilmir.

b) kömək göndərilməsi haqda mənzildən alınmış tələb ilə bərpa və yanğınsöndürən qatar və ya köməkçi lokomotiv.

Üstünlük təşkil edən, həmçinin ona əks olan istiqamətin stansiya növbətçisi mənzildən kömək göstərilməsi haqqda tələb alıqdə bu Təlimatın VII fəsilinin tələblərinə uyğun olaraq maşinistə diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəvericini (DU-64 forması) təqdim etməklə bərpa, yanğınsöndürən qatarın və ya köməkçi lokomotivin göndərilməsini təşkil edir.

İkiyollu mənzillərdə yollardan biri əlaqənin fasiləsinə qədər bağlandıqda, bundan sonrakı hərəkət yazılı bilidirişlə müəyyən edilənədək, birinci qatar yalnız o istiqamətə göndərilə bilər ki, bu ikiyollu hərəkətdə fəaliyyət göstərən yol üçün düzgün olsun.

6.5. Mənzil ikitərəfli avtobloklama ilə təchiz olunmadıqda, birinci qatarın üstünlük təşkil edən istiqamətə göndərilməsinə qonşu stansiya növbətçisindən icazə tələb olunmur.

İkitərəfli avtobloklama ilə təchiz olunmuş biryollu mənzildə üstünlük təşkil edən istiqamətə stansiyadan birinci

qatarın göndərilməsi yalnız stansiya növbətçisinin bütün yol boyu mənzilin boşluğunun natura yoxlamasını tə'min edərək qatarların sonrakı hərəkət qaydaları haqda qonşu stansiya növbətçisinə yazılı bildiriş çatdırıldıqdan sonra icra edilə bilər. Mənzilin boşluğunun yoxlanılması, yoxlamanın üsulu və yoxlama aparan işçinin soyadı qatarların hərəkət jurnalında qeyd edilir.

6.6. Bərpa qatarını (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibini), yanğınsöndürən qatarı və ya köməkçi lokomotivi mənzilə bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işi dayandıqda həm üstünlük təşkil edən, həm də əks istiqamətlərə yalnız mənzildə dayanmış qatarın maşinistindən və ya yol, işarəvermə və rabitə, elektrik təchizatı distansiyalarının işçilərindən müvafiq tələbnamə aldıqdan sonra göndərməyə icazə verilir. Bununla belə avtomat bloklama ilə təchiz edilmiş mənzildə stansiya növbətçisi kömək göstərmək haqda tələbnamə aldıqda, bərpa qatarını və ya lokomotivi göndərməzdən əvvəl stansiya ilə kömək göstərilən yer arasında başqa qatarların olmadığına əmin olmalıdır.

6.7. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı stansiyalar arasında yazılı bildirişlərin verilməsi ilk qatarın mənzilə göndərilməsilə başlanır.

Bu zaman aparıcı lokomotivin maşinistinə mənzili tutmaq üçün diaqonallar üzrə iki qırmızı zolaqlı ağ rəngli vərəqədəki icazəverici verilir. Bundan əlavə, həmin qatarın maşinisti ilə qonşu stansiyaya qatarların gələcək hərəkət qaydaları haqqda aşağıdakı formalardan biri doldurulmaqla xüsusi vərəqədə yazılı bildiriş (DU-55 forması 83-cü səh. göstərilmişdir) göndərilir.

Forma A. "Sizə ... saat... dəqiqə... №-li qatarı göndərdim. O çatdıqdan sonra Sizdən qatar gözləyirəm.

SN ..... (imza)"

Forma B. "Sizə... saat.. dəqiqə .... №-li qatarı göndərdim, ondan sonra ... saat.... dəqiqə yenə,... №-li qatarı göndərəcəm.

SN ..... (imza)"

6.8. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi

zamanı stansiyada aralarında rabitə kəsilmiş stansiyalarla məhdudlaşan mənzilə göndərmək üçün tək qatar olmadıqda, birinci (ilk) qatarı göndərmək hüququ olan stansiya növbətçisi ona qonşu stansiyadan bu mənzilə qatar göndərilməsi məlum olduqda həmin stansiyaya aşağıda göstərilmiş "C" formalı bildiriş göndərir:

Forma C. "Sizdən qatar gözləyirəm.

SN ..... (imza)"

İkitərəfli avtobloklama ilə təchiz olunmayan mənzillərdə "C" formalı yazılı bildirişin göndərilməsi üçün götürülməyən drezinlərdən, tək lokomotivlərdən, həmçinin digər nəqliyyat vasitələrindən istifadə etməyə icazə verilir.

6.9. Stansiya növbətçisi "A", "B" və ya "C" formalı bildiriş aldıqdan sonra qatarların hərəkəti yazılı bildirişlə müəyyən olunmuş hesab edilir.

6.10. Bir istiqamətdə hərəkət edən qatarların göndərilməsi əvvəlcədən göndərilmiş qatarın stansiyalararası bütün mənzili keçməsi üçün lazımlı olan vaxta 5 dəqiqə əlavə edilən vaxt ayrılığı ilə icra edilir.

Ayırma məntəqələri kimi fəaliyyət göstərən yol postları əlaqənin fasiləsinə qədər qatarların hərəkətində iştirak etmir.

Bütün müəyyən olunmuş işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsinədək stansiyadan üstünlük təşkil edən istiqamətdəki mənzildə olan yol birləşməsinə qatar göndərildikdə, lakin onun çatması və yol birləşməsinə yiğisdiriləməsi (götürülməsi) haqda köməkçi post növbətçisindən bildiriş alınmadıqda, qatarın köməkçi postu keçməsi və yol birləşməsinə yiğisdiriləməsi üçün lazımlı olan vaxta 5 dəqiqə artırılan bütün müddətdə mənzil tutulu sayılır.

Köməkçi post növbətçisi qatarı birləşməyə yiğisdirildikdən sonra birləşmə yoldəyişənini normal vəziyyətə (baş yolun istiqamətinə) çevirməli və qonşu stansiya ilə əlaqə bərpa olunandaqədə hərəkət tərkibinin baş yola çıxmasına yol verməməlidir.

6.11. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi müddətində qatarlar diaqonallar üzrə iki qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici ilə göndərilir.

Stansiya növbətçiləri bir-birilə əlaqəni kəsməmək üçün qurğuların normal fəaliyyəti bərpa olunanadək bu və ya digər istiqamətlərdə hər bir qatarın aparıcı lokomotivinin maşinisti ilə qatarların sonradan (gələcək) göndərilməsi haqda A və ya B **formalı** yazılı bildirişlər göndərməlidirlər.

Hər iki stansiyada A, B və C **formalı** bildirişlər qatar telefonoqramları jurnalında qeyd olunur.

Qatarların hərəkətinin yazılı bildiriş vasitəsinə keçməsi qatar telefonoqramları jurnalında aşağıdakı formalı qeyd ilə rəsmiləşdirilir.

".....tarix, ...vaxt .....mənzilində bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi ilə əlaqədar olaraq qatarların hərəkəti yazılı bildiriş vasitəsilə müəyyənləşdirilir.

SN ..... (stansiyanın adı və imza)."

6.12. Əgər bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsinə qədər əlaqənin kəsilməsi ilə bağlı qatarları üstünlük təşkil edən istiqamətə göndərməyə hüququ olan stansiya növbətçisi tərəfindən üstünlük təşkil etməyən istiqamətdən (cüt) aralarında əlaqə kəsilmə stansiyalarla məhdudlaşdırılmış mənzilə qatarların göndərilməsinə razılıq verilibsə, bu qatar çatanadək və ya qonşu stansiyadan (postdan) qatarın göndərilməyəcəyi haqda bildiriş alınanadək mənzil tutulu sayılır.

Cüt qatarın yol birləşmə postuna göndərilməsinə razılıq verildikdə postdan qatarın çatması və onun yol birləşməsinə yığışdırılması haqda bildiriş alınana qədər mənzil tutulu sayılır.

6.13. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsinə qədər köməkçi post növbətçisi ilə tək istiqamət qatarının yol birləşməsindən göndərilməsinə icazə verildikdə və post növbətçisindən bu qatarın göndərilməsi barədə məlumat alındıqda, qatarı mənzilə göndərən üstünlük təşkil edən istiqamətin stansiya növbətçisi əlaqənin fasiləsindən sonra qonşu stansiyaya bu istiqamətdə birinci qatarı, göndərilən qatarın postdan stansiyaya qədər olan mənzilin bir hissəsini keçmə vaxtına 5 dəqiqə artırılan vaxt ayrılığı ilə göndərməyə icazə verilir.

Tək qatarın yol birləşmə postundan göndərilməsi barədə məlumat alınmadıqda, post növbətçisindən qatarın göndərilməsi və baş yoldakı birləşmə yoldəyişənin baş yola çevirilməsi (qoyulması) və ya qatarın göndərilməsinin tə'xirə salınması haqda mə'lumat alınana qədər mənzil tutulu hesab olunur.

Əlaqənin fasiləsinədək qatarı yol birləşməsindən geriyə-yol birləşməsinə qayitmaqla göndərmək razılışdırıldıqda post növbətçisindən müvafiq bildiriş alınanadək qatarı mənzilə göndərmək qadağandır.

6.14. Əlaqənin kəsilməsi ilə üstünlük təşkil edən istiqamətə birinci qatarı göndərmək hüququ olan stansiya növbətçisi tərəfindən qatarın göndərilməsinə əlaqənin fasiləsinədək razılıq alındıqda o, həmin icazə ilə qatar göndərməli və eyni zamanda qonşu stansiyanın növbətçisi ilə yazılı əlaqə yaratmalıdır.

6.15. Müvafiq işarəvermə və əlaqə vasitəsinin işinin bərpa-sından sonra qatarların həmin əlaqə növü ilə hərəkəti əvvəlcədən mənzilin boşluğununu yoxlamaqla qatar dispetçerinin əmri ilə yenidən başlanır.

6.16. İşarəvermə və əlaqə vasitəsi dispetçer rabitəsindən əvvəl bərpa edildikdə, üstünlük təşkil edən istiqamətə qatarlar göndərmək hüququ olan stansiya növbətçisi qonşu stansiyaya aşağıda göstərilən formada telefonoqram verir:

".....stansiyaları arasındakı mənzildə qatarların hərəkəti .....(hansısa) əlaqə vasitəsi ilə müəyyən edilir.

Sizdən sonuncu .....№-li qatar gəldi. Sizə.....№-li qatar göndərildi.

SN .....(imza)"

Mənzilin boşluğununa əmin olan qonşu stansiyanın növbətçisi aşağıda göstərilən formada cavab verir:

"Sizdən sonuncu...№-li qatar gəldi. Sizə ...№-li qatar göndərildi, mənzil boşdur.

SN .....(imza)"

Hər iki stansiyanın növbətçisi bu telefonoqramlarla mübadilədən sonra əsas işarəvermə və əlaqə vasitəsi ilə qatarların hərəkətinə rəhbərlik etməyə keçir.

İkiyollu mənzillərdə qatarların hərəkət qaydaları

6.17. İkiyollu mənzillərdə bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı, əgər əlaqənin kəsilməsi anında bloklama müvafiq istiqamətə qoyulmuşdusa, qatarlar mənzili düzgün yolla keçmək üçün cədvəldə nəzərdə tutulmuş vaxta 5 dəqiqə əlavə edilən vaxt ayrılığı ilə göndərilir.

Əgər bütün əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsinədək stansiya növbətçisi tərəfindən qonşu stansiyadan düzgün olmayan yolla qatar göndərilməsinə razılıq verilmişdisə, onda bu qatarın stansiyaya qəbulundan sonra düzgün yolla birinci qatar göndərilməzdən əvvəl stansiya növbətçisi mənzilin qarşısından gələn qatarlardan boş olmasına əmin olmalıdır.

6.18. Stansiyalar arasında əlaqənin fasiləsinədək mənzildə ayırma məntəqəsi kimi fəaliyyət göstərən yol postları olduqda həmin postlar əlaqənin fasiləsi zamanı da fəaliyyət göstərir.

Bu halda stansiya növbətçisi qatarı göndərərkən əvvəl göndərilmiş qatarın yol postuna çatması üçün cədvəl ilə nəzərdə tutulmuş vaxta artırılan 5 dəqiqə müddəti gözləyir və qatarın yalnız birinci yoluüstü yol postuna qədər hərəkətinə icazə verir.

6.19. Stansiya növbətçisi bərpa qatarının, yanğınsöndürən qatarın, özü hərəkət edən hərəkət tərkibinin və ya köməkçi lokomotivin göndərilməsi haqda tələbnamə aldıqda, onu düzgün olmayan yolla göndərmək lazımlı gəldikdə, həmin yolun qatarlardan (stansiyadan kömək göndərilməsi lazımlı olan yerədək) boş olmasına əmin olmalıdır.

6.20. Müvafiq işarəvermə və əlaqə vasitəsinin bərpasından sonra qatarların bu əlaqə növü ilə hərəkəti qatar dispeçerinin əmri ilə, qatar dispeçer rabitəsi olmadıqda isə hər bir stansiya üçün düzgün olan yolla yenidən başlayır.

6.21. Bu Təlimatın 6.5, 6.6, 6.8, 6.17 və 6.19-cu bəndlərində nəzərdə tutulmuş hallarda mənzillərin boşluğununu aydınlaşdırmaq üçün stansiya növbətçisinə hər hansı imkandan (qonşu stansiya növbətçisi ilə şəhər rabitəsi, mobil telefon və radiorabitə ilə danışmaqla avtonəqliyyat vasitələri ilə, götür-

rülən avtodrezinlərlə və s.), bu təlimatın 6.8-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hallarda isə tək lokomotivlərdən də istifadə etməyə icazə verilir.

**DU-55 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

.....№-li Bildirişin kötüyü

Stansiya (stamp)

"....." 20..... il

Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin fasiləsi zamanı bircə yollu mənzillərdə qatarların hərəkəti haqqında .....

Stansiyasının növbətçisiniə

.....
.....
.....

Stansiya növbətçisi

(imza)

**DU-55 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

.....№-li Bildiriş

Stansiya (stamp)

"....." 20..... il

Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin fasiləsi zamanı bircə yollu mənzillərdə qatarların hərəkəti haqqında .....

Stansiyasının növbətçisiniə

.....
.....
.....

Stansiya növbətçisi

(imza)

**DU-56 forması ADDY rəisi tərəfindən
dən 2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

**..... №-li İcazəvericinin
kötüyü**

Stansiya (stamp)

"....." ..... 20 il

..... №-li qatara verilmişdir.

Stansiya (post) növbətçisi
.....
(imza)

(lazım olmayanın üstündən xətt çək),
diaqonallar üzrə iki qırmızı zolaqlı

**DU-56 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

..... №-li İcazəverici

Stansiya (stamp)

"....." ..... 20 il

..... stansiyasından (postundan) ..... №-li qatarın çıxış svetoforunun bağlı halında yola düşməsinə və ..... stansiyasının (postunun) giriş svetoforuna qədər hərəkət etməsinə icazə verirəm. Bütün işarə vermə və əlaqə vasitələri kəsilmişdir.

Xəbərdarlıq:

Əvvəl göndərilmiş qatarın qonşu stansiyaya çatması barədə məlumat var (yoxdur)

Stansiya (post) növbətçisi
.....
(imza)

(lazım olmayanın üstündən xətt çək),
diaqonallar üzrə iki qırmızı zolaqlı

VII FƏSİL

**Bərpa və yanğınsöndürən qatarların,
özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin
və köməkçi lokomotivlərin hərəkəti**

7.1. Bərpa və yanğınsöndürən qatarlar, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibləri və köməkçi lokomotivlər yolda dayanmış qatarın aparıcı lokomotivinin maşinistindən (maşinist köməkçisindən) alınmış kömək haqda tələb (yazılı, telefon və ya radiorabitə) əsasında, elcə də yol, elektrik təchizatı, işarəvermə və rabitə birlikləri işçilərinin tələbləri ilə tə'yin olunur.

Bərpa və yanğınsöndürən qatarların çağırılması, bu qatarlar barədə qüvvədə olan müvafiq əsasnamələrlə yerinə yetirilir. Bərpa və yanğınsöndürən qatarların, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin və köməkçi lokomotivlərin təyin olunmuş yerə göndərilməsi və hərəkəti qatar dispetçerinin əmri ilə həyata keçirilir.

7.2. Mənzildə dayanmış qatarın maşinisti (maşinist köməkçisi) kömək tələb edilən zaman stansiya növbətçisinə və ya qatar dispetçerinə qatarın baş hissəsinin hansı kilometrdə və piketdə yerləşdiyini, köməyin nə ilə əlaqədar tələb edildiyini, onun tələb edilmə vaxtını xəbər verməlidir. Müstəsna hallarda stansiya növbətçisi və ya qatar dispetçeri ilə telefon və ya radiorabitə əlaqəsi olmadığıda, yazılı tələbnamənin stansiyaya çatdırılması üçün qatarın lokomotivindən istifadə oluna bilər. Lokomotivi tərkibdən (qatardan) açmağa ancaq vagonların təkərlərinin altına tormoz başmaqları qoymaqla və əl tormozlarını işə salmaqla vagonların qaçmaması (hərəkətə gəlməməsi) üçün bərkididkən sonra icazə verilir. Lokomotivin tərkibdən açılmasından əvvəl, həmçinin qalan vagonların avtotormozları da (sonluq kranını tam açmaqla) işə salınmalıdır. Tələbnamənin stansiyaya çatdırılması üçün sərnişin qatarının lokomotivindən istifadə etməyə icazə verilmir.

Dayanmış qatar tərkibinin yerləşdiyi yolun profilinin şəraitinə görə vagonların bərkidilməsi üçün lazımlı olan va-

sitələr kifayət etmədikdə lokomotivi tərkibdən açmaq qadağandır. İkiyollu mənzillərdə lazım gəldikdə, stansiya növbətçisinə kömək barədə yazılı tələbnaməni çatdırmaq üçün qarşısından gələn qatarın lokomotiv briqadasından da istifadə edilməsinə icazə verilir.

7.3. Bərpa və yanğınsöndürən qatarın, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin və ya köməkçi lokomotivin göndərilməsi haqda tələbnamə alan stansiya növbətçisi bu barədə dərhal qatar dispetçerinə mə'lumat verir. Telefon və ya radiorabitə ilə alınmış tələbnamələr qatarların hərəkət jurnalında yazılır.

7.4. Kömək göstərilməsi barədə tələbnamə alan qatar dispetçeri dərhal bu haqda dəmir yolu hissəsinin və ya sahəsinin növbətçisinə xəbər verir. Dəmir yolu hissəsinin və ya sahəsinin növbətçisi və qatar dispetçeri birlikdə mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaların hansından kömək verilə biləcəyinin və lazım gəldikdə vaqonların hansı stansiyaya çıxarılmasının mümkününü müəyyənləşdirməlidir.

Qatar dispetçeri qatar radiorabitəsi olduqda, dayanmış qatarın maşinistinə göstərilən köməyin qaydası barədə bila-vasitə (və ya stansiya növbətçisi vasitəsilə) xəbər verməlidir.

Qatar dispetçeri bərpa, yanğınsöndürən qatarların və köməkçi lokomotivlərin hərəkətinin tezləşdirilməsini tə'min etməli və müvafiq məlumatlar olduqda qatarların işə hazırlanması üçün hadisə yerindəki vəziyyət haqda bərpa (yanğınsöndürən) qatarlarının rəislərini xəbərdar etməlidir.

7.5. Bərpa və yanğınsöndürən qatarları, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibi və köməkçi lokomotivlər bütün hallarda bu Təlimatın 10.10-cu bəndində nəzərdə tutulmuş qayda ilə bütün digər qatarların hərəkəti üçün bağlı olan mənzilə göndərilir. Lokomotivin maşinistinə dioqanal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması 98-ci səh. göstərilmişdir) verilir. Onun üzərində tələbnaməyə uyğun və köməyin hansı tərəfdən (baş hissədən və ya sondan) göstərilməsindən asılı olaraq bərpa və yanğınsöndürən qatarın və ya köməkçi lokomotivin hərəkət edəcəyi yer (kilometr) göstərilməlidir.

Kömək son (quyruq) hissədən (arxadan) göstərildikdə, kömək haqda tələbnamədə qeyd edilən kilometr qatarın uzunluğu nəzərə alınmaqla dəyişdirilir.

Diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) maşinistə mənzildə qatarların hərəkətinə maneə olan yerdə müvəqqəti post açıldıqda da verilir. Bu zaman bərpa, yanğınsöndürən qatarların və köməkçi lokomotivlərin hərəkəti mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərinin post növbətçisi ilə əvvəlcədən razılığı ilə icra edilir.

Dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrə köməkçi lokomotivlərin göndərilməsi qaydası bu Təlimatın 2.8-ci bəndində nəzərdə tutulmuşdur.

7.6. Mənzilə kömək üçün göndərilen bərpa (yanğınsöndürən) qatar lokomotivinin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin və ya köməkçi lokomotivin maşinisti diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəvericidə (DU-64 forması) göstərilən yerə iki kilometr qalmış sür'əti azaltmaq üçün tədbir görməli və sonradan xüsusi sayıqlıqla və maneə ilə rastlaşıdqda dərhal dayanmağa hazır olmaqla hərəkət etməlidir.

Kömək tələb olunan qatara və ya hərəkətin bərpası üzrə işlərin yerinə yetirilməsi lazım olan yerə (yanğını söndürmək, uçqunu yığışdırmaq və s.) tam yaxınlaşmamış maşinist qatarı saxlamalı və sonra normal hərəkətin bərpasına rəhbərlik edən şəxsin göstərişi əsasında fəaliyyət göstərməlidir. Köməkçi lokomotivin maşinisti tə'yinat yerinə çatandan sonra öz fəaliyyətini dayanmış qatarın maşinisti ilə razılaşmalıdır.

7.7. Stansiya növbətçisi bərpa və yanğınsöndürən qatarın, köməkçi lokomotivin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin mənzilə göndərmə, həmçinin mənzildən qayıtma vaxtlarını qatarların hərəkət jurnalında qeyd etməli və mənzili məhdudlaşdırılan qonşu stansiyanın növbətçisinə və qatar dispetçerinə dərhal mə'lumat verməlidir.

7.8. Qatarların hərəkəti üçün mənzil və ya müvafiq yol qatar dispetçerinin əmri ilə yaranmış maneələrin aradan qaldırılmasında iştirak edən “Yol təsərrüfatı” İstehsalat Birliyinin səlahiyyətli işçisinin (yol ustası vəzifəsindən aşağı olma-

maqla) mənzil boyu qatarların hərəkətinin bərpasının mümkünlüyü barədə bildirişi (yazılı, telefonla və ya radiorabitə vasitəsilə verilmiş) əsasında açılır.

Enerji dispetçeri tərəfindən kontakt şəbəkəsində zədələnmənin aradan qaldırılması barədə bildiriş bərpa işlərinə rəhbərlik edən elektrik təchizatı distansiyası işçisinin mə'lumatı əsasında verilir.

Qatar dispetçeri avtobloklama ilə təchiz edilmiş mənzillərdə əgər onun qurğuları zədələnmişdirse, qatarların hərəkətini avtomat bloklama üzrə açmaq üçün İMB-nin elektrik mexanikindən müvafiq bildiriş almalıdır.

Mənzildə hərəkət tərkibinin relsdən çıxması və hər hansı bir qurğunun zədələnməsi hali olmadıqda, hərəkət köməkçi lokomotivin maşinistinin və ya kömək göstərməyə rəhbərlik edən işçinin hərəkət tərkibinin çıxarılması və mənzilin boşalması barədə mə'rüzəsindən sonra açılır.

Avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə mənzilin müvafiq yolu köməkçi lokomotivin maşinistinin radiorabitə vasitəsilə dayanmış qatarın tərkibinin düzgün yolla çıxarılmasına başlanması barədə mə'lumat verməsindən sonra açıla bilər.

7.9. Qatar mənzildə aralanarkən maşinistin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

hadisə barədə dərhal radiorabitə vasitəsilə mənzildə hərəkət edən qatarların maşinistlərinə və mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərinə məlumat vermək (onlar isə bu barədə qatar dispetçerinə dərhal mə'rüzə etməlidirlər). Radiorabitə olmadıqda mə'lumat "Texniki İstismar Qaydaları"nın 16.43-cü bəndində müəyyən edilmiş qaydada digər əlaqə növləri ilə verilir;

maşinist köməkçisi vasitəsilə tərkibin və ayrılmış vaqonların qoşqu cihazlarının vəziyyətini yoxlamaq və onların saz halında qatarın tərkiblərini qoşmaq. Tərkibin ayrılmış hissəsi qoşmaq üçün xüsusi ehtiyatla geriyə elə basılmalıdır ki, vaqonlar bir-birinə dəyərkən (toxunarkən) sür'ət 3 km/saatdan çox olmasın;

zədələnmiş rezin tormoz borularını ehtiyat boru ilə və ya sonuncu vaqondan və lokomotivin qabaq tirindən çıxarılmış boru ilə əvəz etmək.

Qatarın tərkibinin ayrılmış hissələrinin birləşdirilməsi üzrə əməliyyatlar 20 dəqiqə və daha çox vaxt ərzində yerinə yetirilmədikdə, lokomotivin maşinisti qatarın lokomotivsiz qalan hissəsinin tormoz başmaqları və əl tormozları ilə bərkidilməsi üçün lazımi tədbirlər görməlidir.

Açılmış hissələr qoşulduqdan sonra maşinist köməkçisi sonuncu vaqonun nömrəsinə və onun üzərində qatar işarəsinin olmasına görə tərkibin tamlığına (bütövlüyüne) əmin olmalıdır. Hərəkətə yenidən başlamazdan əvvəl vaqonların altından tormoz başmaqları çıxarılmalı, əl tormozları buraxılmalı və tormozların qısa yoxlanışı aparılmalıdır.

7.10. Mənzildə qatarın aralanmış hissələrini aşağıdakı hallarda birləşdirmək qadağandır:

- duman, çovğun və işarələrin çətin seçildiyi digər əlverişsiz şəraitlərdə;
- aralanmış hissə yoluñ mailliyi 0,0025-dən çox olan yerdə yerləşdiqdə və qoşulma zamanı təkandan qatarın hərəkətinin əks istiqamətə qaçması mümkün olduqda.

Müstəsna hallarda tərkibin açılmış hissəsini birləşdirmək üçün bu Təlimatın 7.22-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada arxadan gələn qatarın lokomotivindən istifadə oluna bilər.

7.11. Qatarı birləşdirmək mümkün olmadıqda, maşinist bu Təlimatın 7.2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada tələbnaməyə əlavə olaraq qatarın ayrılmış hissələri arasındaki məsafəni təxminini göstərməklə bərpa qatarı və ya köməkçi lokomotiv tələb etməlidir.

Bu Təlimatın 7.2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş müstəsna hallarda kömək barədə yazılı tələbnaməni stansiyaya çatdırmaq üçün qatar lokomotivindən (vaqonlarla və ya onlarsız) istifadə oluna bilər. Belə lokomotivin sonu İşarəvermə Təlimatının 7.5-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada nişanlanmalıdır.

İçərisində insan və birinci sinif təhlükəli yüklü (partlayıcı maddələrlə) vaqonları olan tərkibləri mənzildə mühafizəsiz qoymaq qadağandır.

7.12. Kömək barədə tələblə stansiyaya hərəkət edən lokomotivin maşinistinin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

avtomat bloklama ilə təchiz edilmiş mənzillərdə yol sve-toforlarının göstəricilərini rəhbər tutmaq;

yarımavtomat bloklama ilə təchiz edilmiş yol postları (blok-postlar) olan mənzillərdə hərəkət yolundakı birinci blok-postda dayanmalı və hadisə barədə qatar dispetçerinə mə'lumat verməlidir. Blok-post növbətçisi belə lokomotivi keçid işarəsinin icazəverici göstəricisi əsasında göndərir, lakin keçmənin bloklama işarəsini vermir. Mənzildə olan digər blok-post növbətçiləri bu Təlimatın 3.17-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada fəaliyyət göstərirlər.

Elektrojezl sistemi ilə təchiz olunmuş mənzillərdə kömək barədə tələbnamə ilə stansiyaya daxil olmuş maşinist qatar tərkibinin dayanmış olduğu mənzilin jezlini stansiya növbətçisinə verir. Stansiya növbətçisi mənzil boşalana və normal hərəkət bərpa olunana qədər jezli aparata qoymadan saxlamalıdır.

7.13. Mənzildə dayanmış qatara kömək üçün mənzilin bağlanması və lokomotivin və ya qatarın göndərilməsi bu Təlimatın 7.5-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir. Qatarın sonundan (quyruq hissəsindən) kömək göstərilərkən son hissənin yerləşdiyi yer mə'lum olmadıqda, köməkçi lokomotivin (bərpa qatarının) maşinistinə diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı ağ vərəqədəki icazəvericidən başqa aşağıda göstərilən formada xəbərdarlıq verilir;

"Mənzildə aralanmış vagonların yerləşdiyi yer mə'lum deyil".

Bələ xəbərdarlığı alan köməkçi lokomotivin maşinisti mənzil boyu xüsusi sayıqlıqla və elə sür'ətlə hərəkət etməlidir ki, manə ilə rastlaşıqdə vaxtında dayanmanın tə'min edə bilsin.

Qatarın mənzildən göndərmə stansiyasına qaytarılması

7.14. Qatar mənzildə dayandıqdan sonra qabağa hərəkət edə bilmədikdə və onu göndərmə stansiyasına qaytarmaq lazımlı olduqda, maşinist şəxsən baş konduktor və ya lokomotiv

briqadası işçisi vasitəsilə bu barədə (yazılı, telefon və ya radiorabitə vasitəsilə) stansiya növbətçisinə və ya qatar dispetçerinə mə'lumat verməlidir.

Belə məlumatı alan qatar dispetçeri mənzili (mənzilin müvafiq yolu) bağlayır və qatarın göndərmə stansiyasına qaytarılması qaydasını müəyyən edir.

7.15. Qatarın mənzildən qaytarılması, bir qayda olaraq, köməkçi lokomotiv ilə həyata keçirilməlidir.

Dayanmış qatar (sərnişin qatarından başqa) müstəsna hallarda giriş işarəsinə və ya "**Stansiyanın sərhədi**" işarə nişanına qədər geriyə basıla bilər. Geriyə basılma qatar dispetçerinin əmri ilə mənzilin (və ya yolu) bütün qatarların hərəkəti üçün bağlanmasından sonra stansiya növbətçisinin dayanmış qatarın maşinistinə verilmiş qeydiyyatdan keçmiş aşağıdakı formada əmrilə həyata keçirilir:

".....mənzili (və ya mənzilin yolu) bütün qatarların hərəkəti üçün bağlıdır. ....№-li qatarın giriş işarəsinə (və ya "Stansiyanın sərhədi" işarə nişanına qədər) qədər geriyə basılmasına icazə verilir.

SN ..... (stansiyanın adı və imza)".

Radiorabitə və ya telefon rabitəsi olmadıqda, qatarın geriyə basılması mənzilin bağlanması barədə qatar dispetçerinin əmrindən sonra dayanmış qatarın maşinistinə diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) təqdim edildikdən sonra yerinə yetirilir.

Avtobloklama ilə təchiz olunmuş mənzillərdə qatarın geriyə basılmasının mümkünüyü barədə əmr və ya diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) dayanmış qatarın maşinistinə yalnız dayanmış qatarla stansiyanın giriş işarəsi (və ya "**Stansiyanın sərhədi**" işarə nişanının) arasındaki yol sahəsinin başqa qatarlardan boş olduğu halda verilir.

Avtobloklama ilə təchiz olunmuş mənzillərdə göndərilmiş qatar birinci blok-sahəni boşaltmadan dayandıqda qatarın giriş işarəsinə və ya "**Stansiyanın sərhədi**" işarə nişanına qədər geriyə basılması stansiya növbətçisinin aşağıda göstərilən

formada icazəsi ilə mənzili bağlamadan icra edilə bilər:

".....№-li qatarın maşinistinə qatarın giriş işarəsinə ("Stansiyanın sərhədi" işarə nişanına qədər) qədər geriyə basılmasına icazə verirəm.

SN.....(stansiyanın adı və imza)".

7.16. Mənzildə dayanmış qatarın giriş işarəsinə (və ya "Stansiyanın sərhədi" işarə nişanına qədər) qədər geriyə basılma sür'əti 5 km/saatdan artıq olmamalıdır. Mənzil boyu geriyə basılan qatarın qabağında (keçid meydançasında və ya vaqonun xüsusi pilləkənindəki ayaqqoyanda) lokomotiv briqadasının işçisi, konduktor və ya maşinistin göstərişi ilə başqa işçi olmalıdır.

Motorvaqonlu qatarların, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin və tək lokomotivlərin mənzildən geriyə basılması, işarələrin və hərəkət tərkibinin görünmə dairəsində dayanmasını tə'min edən sür'ətlə icra edilir; motorvaqonlu qatarın maşinisti başqa idarəetmə kabinəsinə (geriyə basılma istiqamətində baş kabinəyə) keçir.

Sonu stansiyanın sərhədindən çıxmayan göndərilmiş qatarın geriyə basılması lazım gəldikdə, bu stansiya növbətçisinin şifahi göstərişinə əsasən manevr qaydasında 5 km/saatdan çox olmayan sür'ətlə aparılır. Hərəkət istiqamətində geriyə basılan qatarın birinci vaqonunun keçid meydançasında və ya xüsusi ayaqqoyanında lokomotiv briqadasının işçisi, konduktor ya-xud stansiya növbətçisinin göstərişi ilə başqa işçi olmalıdır.

7.17. Mənzildən stansiyaya qaytarılan qatarların qəbulu açıq giriş svetoforu və ya svetoforun qadağanedici göstəricisində bu Təlimatın 9.30-cu bəndində müəyyən edilmiş qayda ilə icra edilir.

Bu Təlimatın 7.15-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada geriyə basılan qatarın stansiyaya qəbulu üçün marşrut hazır olduqda, qatarın mənzil boyu geriyə basılması üçün icazə stansiyaya qəbul barədə əmrlə birləşdirilə bilər. Bu halda giriş svetoforunun olmasından və qəbulun şərtlərindən asılı olaraq, geriyə basılma icazəsinin mətninə aşağıdakı sözlər əlavə edilir:

"və .....yola hərəkət edin. Giriş svetoforu açıqdır";

"və giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisi ilə .....yola hərəkət edin. Qəbul marşrutu hazırlanır";

"və .....yola hərəkət edin. Qəbul marşrutu hazırlanır".

Mənzildə dayanmış qatara arxadan gələn qatarın lokomotivi ilə kömək göstərilməsi

7.18. Avtobloklama və qatar radiorabitəsi ilə təchiz olunmuş sahələrdə yaxşı görünmə şəraitində mənzildə dayanmış qatara kömək göstərmək üçün aşağıdakılardan istifadə oluna bilər:

dayanmış qatarın arxasında mənzil boyu hərəkət edən tək lokomotivdən;

dayanmış qatarın arxasında mənzil boyu hərəkət edən yük qatarının tərkibindən açılmış lokomotivdən;

axadan gələn yük qatarının tərkibində açılmayan aparıcı lokomotivdən.

Kömək göstərməyin bu və ya digər üsulu yaranmış şəraiti hərtərəfli öyrəndikdən sonra hər iki lokomotivin maşinistinə qatar dispetçerinin verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmr ilə icra edilir.

Kömək göstərmək üçün tərkibində insan olan yük qatarından və birinci sinif təhlükəli yüklü (partlayıcı maddələr) vaqonları olan qatardan lokomotivi açmaq qadağandır. Belə qatarlardan, həmçinin tərkibdən lokomotivi açmadan da kömək üçün istifadə etmək olmaz.

7.19. Mənzildə dayanmış qatarın arxasında gedən tək lokomotivlə kömək göstərildikdə əmr aşağıdakı formada verilir:

".....№-li qatarın maşinistinə. Qabaqda dayanan .....№-li qatara kömək edin.

QD .....(imza)".

Arxadan gələn qatarın tərkibində açılmış tək lokomotivlə kömək göstərildikdə əmr aşağıdakı formada verilir:

" ..... №-li qatarın maşinistinə. Qatarın tərkibini bərkidin, ondan açıln və qabaqda dayanmış ..... №-li qatara kömək edin.

QD ..... (imza) .

Qatar dispetçeri belə əmri verməzdən əvvəl lokomotivi açılması lazım olan qatarın tərkibinin əlverişli profildə yerləşməsinə, onun bu Təlimatın 7.2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada özbaşına hərəkətə gəlməməsi üçün tormoz başmaqları və əl tormozları ilə bərkitməyin mümkünlüyünə əmin olmalıdır. Lokomotivin maşinistinə qatar tərkibinin özbaşına hərəkətə gəlməməsi üçün vaqonları bərkitmədən lokomotivi açmaq qadağandır.

7.20. Kömək göstərmək üçün istifadə olunan lokomotivlərin maşinistlərinə qatar dispetçerinin əmrini aldıqdan sonra tutulmuş blok-sahəyə hərəkət etməyə və qabaqda dayanmış qatarın yanında dayanmanın tə'min edən sür'ətlə hərəkəti davam etdirməyə icazə verilir. Maşinist həmin qatarın tərkibinə yaxınlaşmamış dayanmalı, sonuncu vaqonun avtoqoşqusunu şəxsən müayinə etməli, lokomotivin (idarə etdiyi) avtoqoşqusunu "Bufer" vəziyyətində bərkitməli və yalnız bundan sonra ehtiyatla tərkibə yaxınlaşmalıdır. İtələmə birinci qatarın maşinistinin işarəsi (göstərişi) ilə başlanır, sonra isə hər iki lokomotivin maşinisti bir-biri ilə radio vasitəsilə əlaqə saxlamalı və öz fəaliyyətlərini razılaşdırmalıdır. Kömək göstərməyə ehtiyac olmadıqda ikinci lokomotiv aparıcı lokomotivin işarəsi (göstərişi) ilə itələməni dayandırır. Kömək, dayanmış qatarın ardınca hərəkət edən tək lokomotivlə göstərildikdə o, itələməni qurtardıqdan sonra avtobloklananın işarələrini əsas tutaraq hərəkəti sərbəst davam etdirir.

Arxadan gələn qatardan açılmış lokomotivlə kömək göstərildikdə həmin lokomotiv itələməni qurtardıqdan sonra tərk edilmiş (qoyulmuş) tərkibin yanına qayıdır. Əgər bu lokomotiv kömək göstərmə prosessində qatarla birlikdə qabaqda yerləşən stansiyaya gələrsə, onun mənzildə tərk edilmiş hərəkət tərkibinin yanına qayıtması, mənzili tutmaq üçün əlavə icazəverici təqdim etmədən stansiya növbətçisinin şifahi göstərişi ilə icra edilir. Tərk edilmiş tərkibə qoşulmazdan əvvəl ma-

şinist lokomotivi saxlayır və avtoqoşqunun qoşulmağa hazırlığına şəxsən əmin olur. Lokomotivin tərkibə qoşulması üçün sonrakı hərəkəti xüsusi ehtiyatla icra edilir.

Lokomotiv qoşulduğdan və tormoz hava magistralı müəyyən edilmiş təzyiqə qədər doldurulduğdan sonra avtotormozların qısa yoxlanışı aparılır, sonra isə lokomotiv briqadasının işçiləri və ya baş konduktor tərəfindən vaqonların təkərlərinin altından tormoz başmaqları götürülür və əl tormozları buraxılır.

7.21. Mənzildə dayanmış qatara arxadan gələn qatarın aparıcı lokomotivi açılmamaqla kömək göstərilməsi, müstəsnə hallarda, yalnız ADDY rəisinin müəyyən etdiyi sahələrdə və o şərtlə icra edilir ki, kömək göstərmək üçün istifadə olunan qatarın çəkisi və uzunluğu müəyyən edilmiş normalardan artıq olmasın. Kömək göstərilmənin bu üsulunun tətbiqinə icazə verilən sahələrin və mənzillərin müəyyənləşdirilməsilə yanaşı ADDY-nun rəisi tərəfindən bu əməliyyat zamanı işçilərin (qatar dispetçerlerinin, qatar lokomotivləri maşinistlərinin, stansiya növbətçilərinin və s.) fəaliyyət qaydaları da müəyyən edilməlidir.

7.22. Bu Təlimatın 7.10-cu bəndində nəzərdə tutulmuş hallarda mənzildə yük qatarı tərkibinin açılmış hissələrinin birləşdirilməsi üçün köməklik göstərilməsi, yalnız ayrılma baş verən tərkibin maşinistinin xahişi ilə icra edilir. Kömək, açılmış qatarın arxasında hərəkət edən tək lokomotivlə və ya arxadan gələn yük qatarından aparıcı lokomotiv açılmadan göstərilə bilər.

Bu hallarda qatar dispetçerinin kömək göstərmək barədə əmri aşağıdakı formada verilir:

"..... №-li qatarın lokomotivinin maşinistinə. Qabaqda dayanmış ..... №-li qatardan açılmış son vaqonlara qoşulun və həmin vaqonların tərkibin baş hissəsi ilə birləşməsinə kömək edin.

QD ..... "

Köməyin tək lokomotiv və ya arxadan gələn qatarın lokomotivi ilə birlikdə icra edilməsindən asılı olmayaraq kömək göstərən lokomotiv qatarın ayrılmış hissəsinin sonuncu va-

qonuna qoşulmalıdır. Bu tə'limatın 7.9-cu bəndində nəzərdə tutulmuş tələblərin yerinə yetirilməsindən sonrakı fəaliyyət birinci qatarın lokomotiv məşinistinin göstərişi ilə yerinə yetirilir, bununla belə, açılmış vaqonlar arasındaki məsafədən, tərkibin baş və açılmış hissələrində vaqonların sayından, yolun profilindən və s. asılı olaraq birləşmə (qoşulma) ya birinci qatarın baş hissəsinin geriyə basılması, ya da açılmış vaqonların birinci qatarın baş hissəsi ilə birləşməsinə qədər irəliyə basma yolu ilə icra edilə bilər. Açılmış hissələri birləşdirildikdən sonra ikinci qatarın məşinist köməkçisi lokomotivi sonuncu vaqondan açır və hər iki qatar avtobloklamanın işarələrini rəhbər tutaraq hərəkətə sərbəst davam edir.

7.23. Avtobloklama ilə təchiz olunmuş mənzildə tek lokomotiv və ya özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibi dayandırıqda, onların sonrakı sərbəst hərəkəti mümkün olmazsa, onların mənzildən yaxınlıqdakı stansiyaya dək çıxardılması (götürülməsi) arxadan gələn qatarın tərkibindən lokomotiv açılmadan da icra edilə bilər. Bu, həmçinin qatar dispətçerinin hər iki lokomotivin məşinistinə və qarşidakı stansiyanın növbətçisinə verdiyi əmr əsasında yerinə yetirilir. Bu halda dayanmış lokomotivin (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) arxadan gələn qatarın lokomotivinə qoşulması icra edilir. Yaxınlıqdakı stansiyaya qədər sonrakı hərəkət sürəti 25 km/saatdan çox olmamalıdır.

Sahələrdə belə qaydanın tətbiqinin mümkünülüyü yolun planı və profilindən asılı olaraq ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

7.24. Avtobloklama ilə təchiz olunmuş mənzildə hərəkət edən yüksək qatarı yoxuşda dayandırıqda, sonrakı hərəkətin mümkünülüyü üçün onun daha asan profilə geriyə basılması lazımdır, bu yalnız qatarın sonundan stansiyaya qədər olan sahənin qatarlardan boş olması zamanı qatar dispətçerinin lokomotivin məşinistinə və arxadakı stansiyanın növbətçisinə verdiyi qeydiyyatdan keçmiş əmrlə yerinə yetirilə bilər:

".....№-li qatarın məşinistinə. Tərkibi daha asan profilə geriyə basmağa icazə verirəm, yol sahəsi .....stansiyasının giriş

işarəsinə ("Stansiyanın sərhədi" işarə nişanına qədər) qədər qatarlardan boşdur. .....mənzili hərəkət üçün bağlıdır.

QD ....."

7.25. Motorvaqonlu qatarın mənzildə məcburi dayanması və onun sonrakı sərbəst hərəkəti mümkün olmadıqda, onu mənzildən çıxarmaq üçün arxadan gələn motorvaqonlu qatarı qoşmağa və birinci yoluüstü stansiyaya qədər ikili tərkiblə hərəkət etməyə icazə verilir. Hər iki qatarın avtotormozları ümumi magistrala qoşulmalıdır.

Tərkiblərin birləşdirilməsi qatar dispətçerinin hər iki qatarın məşinistinə verdiyi (bu məqsəd üçün bütün mövcud rabitə vasitələrindən istifadə etməklə) qeydiyyatdan keçmiş əmr ilə aşağıdakı formada yerinə yetirilir:

".....№-li və .....№-li qatarların məşinistləri, qatarları birləşdirin və ikili tərkibdə .....stansiyasına qədər hərəkət edin.

QD ....."

Birləşmiş qatarın birinci qatarın baş kabinasından idarə edilməsi mümkün olmadıqda, qatarın və tormozların idarə olunması ikinci qatarın baş kabinasından icra edilir, bu halda hərəkət sürəti 25 km/saatdan çox olmamalıdır. Birinci qatarın baş kabinasında hərəkəti izləməyə və lazım gələrsə, qatarı təcili tormozlama ilə dayandırmağa tədbir görmək üçün məşinist olmalıdır.

Birləşmə və ikili tərkiblə hərəkət zamanı hər iki qatarın lokomotiv briqadalarının fəaliyyət qaydaları yerli şəraitə uyğun olaraq ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

7.26. Mənzildə sonrakı sərbəst hərəkəti mümkün olmayan sərnişin qatarının məcburi dayanması zamanı ona köməkçi lokomotivlə kömək göstərilməsi həmin sərnişin qatarını irəlidə və ya arxada yerləşən stansiyaya çıxarmaqla həm baş, həm də arxa hissədən icra edilə bilər. Köməkçi lokomotivin məşinisti sonrakı hərəkətin istiqaməti haqda sərnişin qatarının məşinistini, o isə, öz növbəsində, sərnişin qatarının rəisi (briqadir-mexaniki) və bələdçiləri xəbərdar etməlidir.

**DU-64 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

.....№-li İcazəvericinin
kötüyü

Stansiya (stamp)

"....." ..... 20 il

.....
.....
.....

üçün ..... yolla ..... km-ə qədər
..... №-li qatarın ..... №-li
lokomotivlə.....

..... mənzilinə
yola düşməsinə icazə verirəm.
Bu icazəverici stansiya növbətçi-
sindən radiorabitə ilə verilən gös-
terisi alandan sonra stansiyanın çı-
xış işarəsinin qadağanədici göstəri-
cisinə keçməyə və avtobloklamanın
keçid svetoforlarının göstəricilərin-
dən asılı olmayaraq mənzildə hə-
rəkət etməyə hüquq verir.

Stansiya (post) növbətçisi

(imza)

(diagonal üzrə qırmızı zolaqlı)

**DU-64 forması ADDY rəisi tərəfindən
2001-ci ildə təsdiq edilmişdir**

.....№-li İcazəveri

Stansiya (stamp)

"....." ..... 20 il

.....
.....
.....

üçün ..... yolla ..... km-ə qədər
..... №-li qatarın ..... №-li
lokomotivlə.....

..... mənzilinə
yola düşməsinə icazə verirəm.
Bu icazəverici stansiya növbətçi-
sindən radiorabitə ilə verilən gös-
terisi alandan sonra stansiyanın çı-
xış işarəsinin qadağanədici göstəri-
cisinə keçməyə və avtobloklamanın
keçid svetoforlarının göstəricilərin-
dən asılı olmayaraq mənzildə hə-
rəkət etməyə hüquq verir.

Stansiya (post) növbətçisi

(imza)

(diagonal üzrə qırmızı zolaqlı)

Qeyd: İcazəvericidə qatarın bağlı mənzilə nə məqsədlə
göndərilməsi göstəriləlidir. Məsələn: "mənzildən ..... №-li
qatarın tərkibini ..... stansiyasına çıxarmaq üçün", "mən-
zildə dayanmış ..... №-li qatari itələmək və sonradan geri .....
stansiyasına qayitmaq üçün", "mənzildəki yolda təmir işləri
aparmaq üçün və iş rəhbərinin göstərişi əsasında sonra-
dan ..... stansiyasına (qəbul etməklə) qayitmaqla" və s.

Dəmir yollarında və tikililərdə iş aparıлarkən
təsərrüfat qatarlarının, özü hərəkət edən
xüsusi hərəkət tərkiblərinin hərəkəti

8.1. TİQ-nın 8.3-cü bəndinə uyğun olaraq tikili və qurğuların təmiri hərəkətin təhlükəsizliyini və təhlükəsizlik texnikasını tə'min etməklə, bir qayda olaraq, hərəkət qrafikini pozmamaq şərtlə yerinə yetirilməlidir.

Böyük həcmli təmir və tikinti işlərinin icrası üçün qatarların hərəkət qrafikində görülən işə əlaqədar "pəncərə"lərin (texniki fasılələrin) ayrılması və sür'ətin məhdudlaşdırılması nəzərə alınmalıdır.

Yolların, sün'i tikilişinin, kontakt şəbəkələrinin və İMB qurğularının cari saxlanışı işlərini yerinə yetirmək üçün ADDY rəisinin müəyyən etdiyi qaydaya uyğun olaraq qatarların hərəkət qrafikində 1-2 saat müddətinə, bu işlərin maşın kompleksləri, xüsusiləşdirilmiş briqadalarla və mexanikləşdirilmiş dəstlərlə aparılması zamanı isə 3-4 saat müddətinə nəzərdə tutulmuş texnoloji "pəncərə"lər (fasılələr) verilməlidir.

Qatarların hərəkət qrafikində nəzərdə tutulmayan vaxt müddətində yolların, kontakt şəbəkələrinin, İMB və rabitə qurğularının tə'miri üzrə işlər, bir qayda olaraq, mənzili bağlama-dan aparılmalıdır.

Əgər bu işlərin yerinə yetirilməsi hərəkətdə fasılə yaradarsa, onların dəqiq başlanma və qurtarma vaxtını iş rəhbəri ilə birlikdə Yolun hissə rəisi və ya Yolun Baş mühəndisi müəyyən edir və "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyinin rəisi ilə razılışdırır.

Hərəkətdə fasılə yarada bilən işlərin icrası müddətində, elə-cə də hərəkət qrafikində nəzərdə tutulmuş "pəncərə" zamanı iş rəhbəri işlərin icrası vaxtı qatar dispetçeri ilə daimi əlaqə (telefonla və yaxud radiorabitə ilə) yaratmalıdır.

Qatarların hərəkət qrafikində icrası günün qaranlıq vaxtı

üçün nəzərdə tutulmuş "pəncərə" sahələrində iş rəhbəri işin aparıldığı yeri işıqla təmin etməyə borcludur.

TİQ-nın 8.8-ci bəndinə uyğun olaraq işlərin aparılması üçün təkyolu sahədə mənzilin, yaxud ikiyolu və ya çoxyolu sahələrdə isə bir və ya bir neçə yolu bağlanması, əgər qonşu dövlətlərin dəmir yolları arasında müəyyən edilmiş hərəkət miqdarını dəyişmirsə, "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyi rəisinin razılığı və Yolun hissə rəisinin və ya Yolun Baş mühəndisinin icazəsi ilə icra edilir. Əgər bu cür bağlanması qonşu dövlətlərin dəmir yolları arasında müəyyən edilmiş hərəkət miqdarını dəyişsə, onda mənzilin və yaxud yolu bağlanması qonşu dövlətin dəmir yolu rəisinin razılığı və ADDY rəisinin icazəsi ilə icra edilir.

Mənzilin və ya yolların bağlanması zamanı qatarların ADDY-da dolayı yolla və başqa dövlətin dəmir yolu vasitəsi ilə buraxılması mümkün olduqda, buna yalnız, müstəsna hallarda, həmin dövlətin dəmir yolu rəhbərliyinin icazəsi ilə yol verilə bilər.

Öz xarakterinə görə mənzilin və ya stansiyanın baş yolu, həmçinin stansiyanın qəbul-göndərmə yolu bağlanması tələb edən təmir və tikinti işlərinin aparılmasına Yolun Baş mühəndisinin və ya Yolun hissə rəisinin icazəsi alınmalıdır.

Müvafiq icazə olduqda mənzilin (mənzilin və ya stansiyanın yolu) bağlanması və açılması işlərin başlanmasına qədər və onların qurtarmasından sonra qatar dispetçerinin əmrilə sənədləşdirilir.

8.2. İşlərin aparılması barədə icazədə, mənzilin və ya ayrılıqda yolu bağlanması razılışdırılmış vaxt və bu işlərə vahid rəhbərliyi icra edən şəxsin soyadı göstərilməlidir. Qatar dispetçeri iş rəhbərinin soyadını və vəzifəsini mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərinə xəbər verməlidir.

Yolun baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisinin icazəsində göstərilmiş işlərin rəhbəri olmadıqda mənzildə və stansiyalar-da işlərin aparılması üçün "pəncərə" verilməsi qadağandır.

8.3. İş rəhbəri mənzilin bağlanmasıdan qabaq mütləq mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaların növbətçilərinə və qatar dispetçerinə təsərrüfat qatarlarının, maşın və aqreqatların bağlı mənzilə göndərilməsi ardıcılığını, hər bir qatar və ma-

şinların bağlı mənzildə (və ya baş yolda) və stansiyada birinci dayanma kilometrini və iş qurtardıqdan sonra onların qayıdağı stansiya haqda yazılı sifariş verməli və dispetçer sərəncamları jurnalında qeydiyyat aparılmalıdır.

8.4. Qatar dispetçeri mənzilin bağlanması ilə işin başlama müddətində onun qatarlardan boş olmasını və ya ikiyolu və çoxiyolu sahələrdə müvafiq yolu boşluğunu müəyyən edir, bundan sonra mənzili məhdudlaşdırınan stansiyaların növbətçilərinə və iş rəhbərinə onun bağlanması haqda əmr verir.

Müstəsna hallarda iş yerində qatar dispetçeri ilə telefon və ya radiorabitə olmadıqda, mənzilin və ya yolu faktiki bağlanması haqda əmr iş rəhbərinə iş yerinə yaxın olan stansiya növbətçisi tərəfindən verilir (telefonla və ya iş yerində e'zam olunan işçi vasitəsilə).

Qatar dispetçerindən əmr (yazılı, telefonla və ya radiorabitə ilə) alanadək və iş yeri müəyyən edilmiş işarələrlə çəpərlənəndək iş rəhbərinin işə başlaması qadağandır.

8.5. Tikili və qurğuların tə'miri üçün ayrı-ayrı özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibləri daxil olmaqla təsərrüfat qatarlarının bağlı mənzilə (və ya mənzilin yoluna) göndərilməsi (bundan sonra bu Təlimatın 8-ci fəslində mənzilə gəndərildikdə təsərrüfat qatarı adlanır) diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması 98-ci səh. göstərilmişdir) ilə bu Təlimatın 9.24. bəndinin tələblərinə riayət etməklə icra edilir. İş rəhbərinin sifarişinə uyğun olaraq icazəvericidə hər bir qatarın və maşının mənzildə ilkin dayanma yeri (kilometr) göstərilir.

8.6. Bu Tə'limatın 8.2-ci bəndinə müvafiq olaraq bağlı mənzildə (yolda) eyni vaxtda ancaq Yolun Baş mühəndisi və ya hissə rəisinin icazəsində göstərilmiş bir işçinin rəhbərliyi altında bir neçə, o cümlədən, ayrı-ayrı təşkilatlara məxsus təsərrüfat qatarları işləyə bilər.

Hər bir təsərrüfat qatarı lokomotivinin maşinisti diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəvericidə (DU-64 forması) göstərilmiş yerdək hərəkət etməlidir. Birinci qatar müəyyən edilmiş sür'ətlə, sonrakılar işə 20 km/saatdan çox olmayan

sürətlə hərəkət etməli və qatarlar arasındaki məsafə 1 kilometrdən az olmamalıdır.

Göndərmə stansiyasından iş yerinə kimi olan məsafə eyni istiqamətdə hərəkət edən təsərrüfat qatarları arasındaki məsafənin 1 km-dən az olmayıaraq saxlanılmasına imkan vermədikdə, iş rəhbərinin sifarişinə uyğun olaraq hər bir təsərrüfat qatarına verilən diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəvericidə (DU-64 forması) ilk dayanacağıın kilometri və piketi göstərilməlidir.

Təsərrüfat qatarları bağlı mənzilə qonşu ayırma məntəqələrindən qarşı-qarşıya göndərilən zaman qatar dispetçerinin göstərişi ilə hər iki stansiyanın növbətçisi diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) ilə göndərmənin məqsədi barədə qeydiyyatdan sonra aşağıdakı formada qeyd edirlər.

"Mənzilə qarşı istiqamətdən ..... №-li təsərrüfat qatarı göndərilib. Xüsusi sayıqlığa riayət edin".

Müxtəlif ayırma məntəqələrindən bağlı mənzilə qarşı-qarşıya göndərilən təsərrüfat qatarları yalnız icazəvericidə göstərilən iş rəhbərinin göstərişi ilə qırmızı əl işarəsi ilə işarəçinin mühafizəsi altında **"Dayan!"** səyyar işarəsi qoyulan yerə qədər hərəkət etməlidir. Qarşı-qarşıya gələn qatarların dayanma məntəqələri arasındaki məsafə 1 km-dən az olmamalıdır.

Təsərrüfat qatının (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin) maşinisti icazəvericidə göstərilən yerdə dayandıqdan sonra qarşidan və arxadan gələn təsərrüfat qatarları və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibləri lokomotivlərinin maşinistlərinə radio rabitə vasitəsilə dayandığı yer haqda mə'lumat verməlidir.

Dayandıqdan sonra təsərrüfat qatarlarının (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) mənzil boyu sonrakı hərəkətləri iş rəhbərinin göstərişinə əsasən 20 km/saatdan artıq olmayan sürətlə xüsusi sayıqlıqla icra edilir. Qarşı-qarşıya gələn təsərrüfat qatarlarının (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) maşinistləri iş yerinin başlangıcına çatana kimi özlərinin sonrakı hərəkətlərini radio rabitə vasitəsilə bir-birinin nəzərinə çatdırmalıdır.

8.7. İşlər avtobloklama ilə təchiz edilmiş mənzildə aparıldığda, qatar dispetçerinin razılığı ilə mənzilin bağlanması gözləmədən təsərrüfat qatarlarını iş yerinə avtobloklamadan işarələri üzrə göndərməyə icazə verilir.

Hər bir qatarın maşinistinə iş rəhbərinin sifarişində göstərilmiş mənzildəki yerdə dayanması haqda xəbərdarlıq verilir.

Diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) belə qatarların bağlanacaq mənzilə göndərilməsi zamanı iş rəhbərinə və ya onun səlahiyyətli işçisinə verilir və öz növbəsində, qatarlar mənzilin şərtləndirilmiş yerində dayandıqdan və qatar dispetçerinin mənzilin bağlanması barədə əmrini aldıqdan sonra o lokomotivin maşinistinə təqdim edilir. Mənzil və ya müvafiq yol təsərrüfat qatarlarından əvvəl göndərilmiş qatarlardan boşaldıqdan sonra qatar dispetçerinin əmri ilə tə'mir işləri üçün bağlanır.

8.8. Hərəkət vaxtı çox olan, əlverişli planı və profili olan avtobloklama ilə təchiz edilməmiş mənzillərdə qatar dispetçerinin göstərişi ilə təsərrüfat qatarlarını mənzilin bağlanması gözləmədən iş yerinə, əvvəl göndərilmiş yük qatarının ardınca yalnız onun göndərilməsindən ən azı 5 dəqiqə keçidkən sonra göndərməyə icazə verilir.

İcazəverici mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalara və iş rəhbərinə qatar dispetçerinin qeydə alınmış əmrilə aşağıdakı formada verilir:

"İşin icrası üçün ..... mənzilin (mənzilin ..... yolunun) qarşidakı bağlanması ilə əlaqədar ..... stansiyasından həmin mənzilə təsərrüfat qatarlarının ..... yolla ..... №-li qatarın ardınca göndərilməsinə icazə verirəm.

QD ..... (imza)"

Bu halda hər bir təsərrüfat qatarı diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) ilə göndərilir. İş rəhbərinin sifarişinə müvafiq olaraq icazəvericidə hər bir qatarın mənzildə ilkin dayanma yeri (kilometr) göstərilir. Eləcə də birinci təsərrüfat qatarının maşinistinə aşağıdakı formada xəbərdarlıq təqdim olunur:

" .....saat .....dəqiqədə Sizdən qabaq, çatması barədə məlumat alınmamış .....№-li qatar göndərilib."

Təsərrüfat qatarlarının mənzildə hərəkəti zamanı bu Tə'limatın 8.6-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydalara riayət olunmalıdır.

8.9. Stansiyadan mənzildə eyni vaxtda (bərabər) işləmək üçün bir qatarda göndərilən təsərrüfat qatarları, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibləri mənzildə iş rəhbərinin göstərişi ilə açıla və birləşə bilər.

Belə qatarlarda özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin mümkün tərkibi və yerləşdirilməsi qaydalari iş rəhbəri tərəfindən, "Yol işlərinin aparılması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə Təlimata" uyğun müəyyən edilir.

Stansiyadan, mənzildə sonrakı işlər üçün bir-birinə qoşulmuş bir neçə təsərrüfat qatarı göndərilən zaman iş rəhbərinin göstərişi ilə hər bir təsərrüfat qatarına ayrı nömrə verməklə onların hər birinin maşinistinə ayrı-ayrılıqda diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) verilir.

8.10. Mənzildə və ya stansiya hüdudlarında təsərrüfat qatarları, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibi işlərin icrası zamanı iş rəhbəri və ya onun səlahiyyətli işçisi tərəfindən müşayiət olunmalıdır.

Yolun Baş mühəndisinin və ya Yolun hissə rəisinin göstərişi ilə təsərrüfat qatarlarına, zəruri hallarda, baş konduktorlar tə'yin edilə bilər.

8.11. Qatarların hərəkətində işlərin icrası üçün müəyyən edilmiş fasılənin qurtarma vaxtına sonuncular işi tam başa çatdırmalı, tikili və qurğular qatarların təhlükəsiz hərəkətini tə'min edən vəziyyətə gətirilməli və lazımlı olduqda sürəti azaltma işarələri və müvafiq işarə nişanları saxlanılmaqla dayanma işarələri çıxarılmalıdır.

8.12. Təsərrüfat qatarlarının mənzildən göndərilməsi iş rəhbərinin əvvəlcədən qatar dispetçeri ilə razılışdırıldığı göstərişə əsasən icra edilir.

Təsərrüfat qatarlarının mənzildən qayıtmasının nəzərdə

tutulmuş qaydası barədə qatar dispetçeri mənzili məhdudlaşdırın stansiyası növbətçilərini xəbərdar edir.

Təsərrüfat qatarlarının, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin işi qurtarmasından sonra iş rəhbəri şəxsən və ya tabeliyində olan işçilər vasitəsilə bütün iş sahəsi boyunca yola və ya tə'mir edilən digər qurğulara baxmalı, normal hərəkətə mane olan çatışmazlıqların dərhal aradan qaldırılmasını tə'min etməli, eləcə də müəyyən edilmiş əndazələr daxilində yükün olub-olmamasını yoxlamalıdır.

8.13. Avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə təsərrüfat qatarları işi qurtardıqdan sonra stansiyaya düzgün yolla göndərildikdə, maşınstılarda diaqonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64 forması) olmasından asılı olmayaraq onların hərəkəti müəyyən edilmiş sür'ətlə avtobloklamanın işarələri üzrə icra edilir.

Qalan hallarda işdən sonra mənzildən qayidan təsərrüfat qatarlarının (birincidən başqa) hərəkət sür'əti 20 km/saatdan artıq, onlar arasındaki məsafə isə 1 kilometrdən az olmamalıdır.

8.14. Mənzilin (yolun) açılması yalnız yol distansiyasının rəisi, ya onun vəkil etdiyi işçi (vəzifəsi yol ustasından aşağı olmayan) tərəfindən yol işlərinin və ya sün'i tikililərdəki işlərin qurtarması mənzildə təsərrüfat qatarlarının, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin (və ya onların ikiyollu mənzilin düzgün yolu ilə göndərilməsi haqda), həmçinin işi hansı təşkilatın yerinə yetirməsindən asılı olmayaraq qatarların təhlükəsiz hərəkəti üçün maneələrin olmaması barədə məlumat (yazılı, telefonla və ya radiorabitə ilə) alıqdan sonra qatar dispetçerinin əmri ilə icra edilir. Qatar dispetçerinə mə'lumat (bildiriş) bilavasitə və ya yaxınlıqdakı stansiyanın növbətçisi tərəfindən çatdırılır. Qatar dispetçeri telefonla və ya radio rabitə ilə alınan məlumatı dispetçer sərəncamları jurnalına yazar.

Mövcud İMB, rabitə və ya elektrik təchizatı (əgər onların işi pozulmuşdursa) qurğularının fəaliyyətinin bərpası uyğun olaraq İMB və rabitənin baş elektromexaniki və ya enerji dispetçerindən bildiriş alıqdan sonra icra edilir.

8.15. Avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə qatar dispetçerinə tə'mir və tikinti işlərinin qurtarması, qatarların hərəkəti üçün maneələrin olmaması, avtobloklama-nın saz fəaliyyəti və təsərrüfat qatarlarının (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) iş yerlərindən düzgün yolla göndərilməsi haqda məlumat alıqdan sonra bütün təsərrüfat qatarlarının (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) qonşu stansiyaya çatmasını gözləmədən mənzildə hərəkəti avtobloklama üzrə açmağa icazə verilir.

8.16. İşdən sonra mənzildən bir-birinin ardınca gələn təsərrüfat qatarları və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərini stansiyanın eyni yoluna və ya hərəkət tərkibi ilə tutulu yolu boş sahəsinə qəbul etməyə icazə verilir. Bununla belə, mənzildən qayidan qatarlar bu Təlimatın 9.30-cu bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada, giriş svetoforunun qadağanıcı göstəricisində, yolu boş sahəsinə qəbul edilir.

Qatar stansiyaya daxil olan zaman maşinist xüsusi sayıqlığa riayət etməli və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə qarşılaşdıqda qatarı, dərhal dayandırmağa hazır olmalıdır.

8.17. Buraxıcılıq qabiliyyətinin daha yaxşı istifadəsi üzrə lazımı tədbirlərin (birləşmiş qatarların buraxılması, qatarların vaxt ayrılığı ilə hərəkəti, müvəqqəti avtobloklama qurğularının tətbiqi, tək müvəqqəti postların açılması və s.) yeri-nə yetirilməsi nəzərə alınmaqla yollandan birinin tə'mir üçün bağlanması dövründə qatarların ikiyollu və çoxyollu mənzillərdə qalan yolu hərəkət qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

8.18. Öz xarakterinə görə mənzilin bağlanması tələb olunmayan yolu, tikililərin və qurğuların təmiri üzrə işlər, bir qayda olaraq, qatarlar arasındaki fasılələrdə yerinə yetirilir. Belə işlər zamanı təhlükəsizliyin təminini qaydaları ADDY-nun Təlimatları ilə müəyyənləşdirilir.

8.19. Təsərrüfat qatarlarının tikili və qurğuların təmiri üzrə iş aparılmayan və ya işin xarakteri mənzilin (yolun) bağlanması tələb etməyən mənzillərə (mənzillərin yoluna) göndərilməsi qatar dispetçerinin şifahi göstərişi ilə yerinə yetirilir.

Göstərilmiş qatarlar mənzilə müvafiq işarəvermə və əlaqə vasitələri üçün nəzərdə tutulmuş icazəverici ilə göndərilir.

İş rəhbərinə və maşinistə qatarın stansiyaya çatması (qayıtması) vaxtı haqda xəbərdarlıq verilir. Mənzili xəbərdarlıqda göstərilmiş vaxtdan çox tutmaq qadağandır.

Təsərrüfat qatarı mənzildən çıxanadək, iş rəhbəri qatarların normal hərəkəti üçün maneələrin olmadığını əmin olmalıdır.

8.20. İkiyollu və ya çoxyollu mənzilin yollarından birində, həmçinin stansiyanın qəbul-göndərmə və ya baş yolunda özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin işi zamanı qonşu yol "Yol işlərinin aparılması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə Təlimat"da müəyyən edilmiş qayda-da göstərilən işarələrlə çəpərlənir. Bu yol ilə hərəkət edən qatarlara iş rəhbərinin sifarişinə uyğun xəbərdarlıq verilir.

8.21. Vəqon tipli qartəmizləyən və ya vərdənə (yol hamarlayan maşın), ballastdöşəyən, yolqoyan, qaldırıcı kran, çinqiltəmizləyən və başqa maşınlar ikiyollu və ya çoxyollu sahələrdə, həmçinin stansiyanın qəbul-göndərmə və ya baş yolunda işləyən zaman qonşu yoldan keçən qatarların maşinistlərinə aşağıdakı formada xəbərdarlıq verilir:

".....mənzilinin (stansiyasının) ..... yolunda yol maşını (qartəmizləyən) işləyir. Mənzildə (stansiyada) hərəkət edərəkən xüsusi sayıqlığa riayət etməli, pis görünən yerlərin qarşısında sürəkli xəbərdarlıq fıləri verməli".

Bu xəbərdarlıq qatar dispetçerinin göstərişi ilə stansiya növbətçiləri tərəfindən verilir.

8.22. Stansiya yollarındaki işlər "Texniki İstismar Qaydaları"nın 8.7-ci bəndinin və "İşarəvermə Təlimatı"nın 3.10. və 3.11-ci bəndlərinin tələblərinə riayət etməklə icra edilir.

Stansiya növbətçisi baxış jurnalında iş rəhbərinin qeydlərinin məzmunu ilə tanış olduqdan sonra post növbətçilərinə, işarəçilərə, yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə, qatar tərtibatçılarına və onların vasitəsi ilə stansiyada işləyən lokomotivlərin maşinistlərinə bu və ya digər yollara və yolların sahələrinə girişin yolverilməzliyi, sur'ətin azaldılması və ya iş aparılan yollarda hərəkət zamanı xüsusi sayıqlıq göstərmək

və s. barədə göstərişlər verir, qatarların buraxılacağı və manevr işinin aparılacağı haqda isə iş rəhbərini qabaqcadan mə'lumatlandırır.

Belə işlər aparılan yollara qatarların qəbulu zamanı maşinistlərə, lazım gəldikdə sur'ətin azaldılması və ya digər ehtiyat tədbirlərinin görülməsi barədə də xəbərdarlıqlar verilir.

Kontakt şəbəkəsində iş aparıлarkən baxış jurnalında hansı yolların, yoldəyişenlərin və ya kontakt şəbəkəsi seksiyalarının bütün qatarların və ya yalnız elektrik hərəkət tərkiblərinin hərəkəti üçün bağlılığı göstərilməlidir.

Qatarların qəbulu və göndərilməsi

Ümumi tələblər

9.1. TİQ-nin 15.1-ci bəndinə uyğun olaraq texniki-sərəncam aktı qatarları stansiyada təhlükəsiz və maneəsiz qəbul etmək, göndərmək və buraxmaq, stansiya ərazisində manevr işinin təhlükəsizliyinə və təhlükəsizlik texnikasına riayət edilməsini və ümumiyyətlə, stansiyanın texniki vasitələrindən istifadə qaydalarını müəyyənləşdirir.

Bütün birlik (xidmət) işçiləri üçün texniki-sərəncam aktında göstərilmiş qaydaların yerinə yetirilməsi məcburidir.

Hər bir qatarın qəbulu və ya göndərilməsi üçün marşrut vaxtında hazırlanmalı və giriş (çıxış) svetoforu elə hesabla açılmalıdır ki, qəbul edilən (göndərilən) qatarın maşinisti işarənin açıq vəziyyətini vaxtında başa düşsün və qatar stansiyaya daxil olarkən müəyyən edilmiş sürətin azaldılmasına və ya qatar stansiyadan göndərilərkən onun ləngidilməsinə yol verilməsin.

Stansiya növbətçisi hər bir qatarın qəbulundan və göndərilməsindən əvvəl qəbul (göndərmə) yoluna və marşrutuna çıxan hərəkət tərkibinin qatarın hərəkət marşrutuna çıxmاسını istisna etmək mümkün olmayan yollarda yoldəyişənləri mühafizə vəziyyətinə qoymaqla manevrləri dayandırmağa borcludur.

Stansiya növbətçisinin manevrlərin faktiki dayandırılmasına əmin olanadək işarəni açması, qatarın qəbuluna və ya göndərilməsinə başqa icazə verməsi qadağandır.

Stansiya növbətçisinin manevrlərin dayandırılması barədə sərəncam verilməsi və onların yerinə yetirilməsinə əmin olma qaydaları stansiyanın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyənləşdirilir.

Qatarların göndərilməsi zamanı stansiyaların çeşidləmə-göndərmə parklarında manevrlərin aparılma qaydası Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən

müəyyən edilir və stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

9.2. Yoldəyişənləri və işarələri mərkəzləşdirilmə ilə təchiz olunan stansiyalarda qatarların qəbul və göndərmə marşrutlarının hazırlanması üzrə bütün əməliyyatlar şəxsən stansiya növbətçisi və ya onun göstərişi ilə mərkəzləşdirilmə postunun operatoru tərəfindən yerinə yetirilir. Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlərin icra postlarından idarə olunması zamanı stansiya növbətçisi qatarların qəbul və göndərmə marşrutlarının hazırlanması barədə mərkəzləşdirilmənin icra postlarının operatorlarına sərəncamları verir və idarəetmə aparatında sərəncamın yerinə yetirilməsini müvafiq fəaliyyətlə təsdiq edir. Verilmiş sərəncamların yerinə yetirilməsinin düzgünlüğünə mərkəzi idarəetmə aparatı cihazlarının göstəriciləri ilə nəzarət edilir.

Yoldəyişənlərin və işarələrin mərkəzləşdirilmə qurğularından istifadə qaydaları, həmçinin qatarların qəbulu, göndərilməsi və buraxılması üçün marşrutların hazırlanması zamanı stansiya növbətçilərinin və mərkəzləşdirilmiş postların operatorlarının fəaliyyəti “İMΒ qurğularından istifadə qaydaları haqqında Təlimat”la və stansiyanın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyən edilir. İstər mərkəzləşdirilmiş, istərsə də mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənləri olan stansiyalarda işçilərin fəaliyyət qaydaları həmin sənədlərlə müəyyənləşdirilir.

9.3. Mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənləri olan stansiyaların növbətçiləri qatarın qəbul və ya göndərmə marşrutunun hazırlanması barədə sərəncamı marşrutun hazırlanmasında iştirak edən bütün yoldəyişmə postlarının böyük növbətçilərinə eyni vaxtda, müəyyən edilmiş danışıqlar reqlamentinə riayət etməklə, dəqiq və aydın vermelidirlər. Yoldəyişmə postlarında böyük növbətçilərin növbəsi müəyyən edilmədikdə, marşrutun hazırlanması barədə sərəncamlar bilavasitə yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə verilir.

Giriş (çıxış) boğazında qatarların qəbulu və göndərilməsi marşrutlarının hazırlanmasında, qəbul yolunun sonu qarşısında yerləşən yoldəyişmə postları, həmçinin hərəkət tərkibi-

nin qatarın qəbul və ya göndərmə marşrutuna çıxması mümkün olan digər postlar da iştirak etməlidir.

9.4. Stansiya növbətçisi yoldəyişmə postlarına və ya mərkəzləşdirilmənin icra postlarına marşrutun hazırlanması barədə sərəncamı zəruri əməliyyatların qurtarmasının mümkününü nəzərə almaqla, müvafiq işarənin vaxtında açılmاسını tə'min etməklə verməlidir.

9.5. Stansiya növbətçisi marşrutun hazırlanmasının düzgünlüyünü idarəetmə aparatı cihazlarının göstəriciləri ilə yoxlayır.

Bələ cihazlar olmayan stansiyalarda stansiya növbətçisi marşrutun hazırlanmasının düzgünlüyünü yoldəyişmə postlarının baş növbətçilərinin və ya növbətçilərinin məruzələrinə əsasən yoxlamalıdır.

9.6. Stansiyada ayrı-ayrı yoldəyişənlər yoldəyişmə postundan uzaq məsafədə yerləşdikdə və onlar, bir qayda olaraq, normal vəziyyətdən çıxarılmadıqda (baş yollar arasındakı keçidlər, baş və qəbul-göndərmə yollarındaki yol birləşmələri və s.), onların vəziyyətinin və sazlığının yoxlanması qaydası hər bir qatarı qəbul etməzdən və göndərməzdən əvvəl deyil, vaxtaşırı – növbəyə daxil olarkən və növbə zamanı müəyyən edilə bilər. Bundan başqa həmin yoldəyişənlərin vəziyyəti və sazlığı, marşrutun hazırlanmasından əvvəl manevr hərəkəti, baxış, tə'mir və s. üçün çəvrildiyi hallarda mütləq yoxlanılmalıdır. Bu yoldəyişənlərin açarları idarəetmə aparatında yerləşməli olan nəzarət kilidləri ilə təchiz olunmalı, açar asılılığı olmadıqda isə stansiya növbətçisinin yanında saxlanmalıdır.

Bələ qaydanın tətbiqinə icazə verilən stansiyaların siyahısı, yoldəyişənlərin nömrələri göstərilməklə, Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən təsdiq edilir.

Bu yoldəyişənlərin vəziyyətinin yoxlanma qaydası stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

9.7. Qatarın qəbulu və göndərilməsi üçün marşrutun hazır olması barədə məruzədən sonra marşrutu hazırlanmış qatar stansiyaya çatmamış və ya stansiyadan göndərilməmiş yol-

dəyişmə postları növbətçilərinin, işarəçilərin və stansiya növbətçilərinin növbəni təhvil vermələri qadağandır. Qatarın çatmasına və ya göndərilməsinə qədər növbənin dəyişilməsi lazımlı gəldikdə, növbəni qəbul edən yeni işçi növbəni təhvil verən işçinin bu əməliyyatın yerinə yetirilməsinə istinad etmədən (əsaslanmadan) marşrutun düzgün hazırlanmasına şəxsən əmin olmalıdır.

9.8. Yük qatarlarını, bir qayda olaraq, sərnişin binası ilə sərnişin qatarı dayanan yol arasında saxlamaq qadağandır. Müstəsna hallarda yük qatarı sərnişin binası ilə sərnişin qatarı arasındaki yolda dayandıqda, yük qatarı açılmalı və sərnişinlər üçün kecid (əgər kecid körpüsü və ya tunel yoxdur) yaradılmalıdır. Bununla bələ tərtibatçı briqadaları olmayan stansiyalarda bu əməliyyatların yerinə yetirilmə qaydaları onu görməyə cəlb edilə biləcək işçilərin siyahısı göstərilməklə Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Dayanmış sərnişin qatarı ilə sərnişin binası arasında yerləşən yollardan qatar, manevr tərkibi və ya lokomotiv buraxmaq lazımlı gəldikdə, stansiya və vağzal növbətçiləri sərnişinlərin minməsi və düşməsinin təhlükəsizliyini təmin edən tədbirlər görməlidirlər.

Dayanmış sərnişin qatarı ilə sərnişin binası arasında yerləşən yollarla qatarların və manevr tərkiblərinin buraxılması qaydaları stansiyanın texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmalıdır.

9.9. Qəbul-göndərmə yollarında elektrik izoləsi olmayan stansiyaların növbətçiləri sərnişin, poçt-bağaj, tərkibində insan olan yük qatarlarının qəbulundan əvvəl qatarın hansı yola qəbul ediləcəyi barədə qatar dispetçerinə mə'lumat verməlidirlər.

9.10. Qatarın stansiyanın texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmayan yola qəbuluna və ya yoldan göndərilməsinə yalnız qatar dispetçerinin qeydiyyata alınmış əmri ilə, müstəsna hallarda, yol verilə bilər. Sərnişin, poçt-bağaj, yük-sərnişin və insanla tutulu qatarların bələ yollara qəbuluna icazə

verməzdən əvvəl qatar dispetçeri öz fəaliyyətini Yolun və ya hissənin növbətcisi ilə razılaşdırmalıdır. Bu hallarda stansiya növbətcisində marşrutdakı yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzarət etməyə imkan verən idarəetmə aparatları olmadıqda, onların sərnişin, poçt-bağaj, yük-sərnişin və insanla tutulu qatarların qəbul və göndərmə marşrutunda düzgün qoyulması stansiya rəisi və ya onun müavini, stansiya və ya park növbətcisi tərəfindən yoxlanılmalıdır.

Stansiya növbətcisi sərnişin qatarının texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmayan yola qəbulu, həmçinin cədvəl üzrə dayanacağı nəzərdə tutulmayan stansiyada sərnişin qatarının lengidilməsi barədə lokomotivin maşinistini radio-rabitə vasitəsilə xəbərdar etməlidir.

9.11. Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənləri olan stansiyalarda elektrik dərti qatarının qəbulu və göndərilməsi üçün variant marşrutlarından istifadə lazımlıqdır, stansiya növbətcisi belə qatarın hərəkət marşrutunda kontakt şəbəkəsinin olub-olmamasına əmin olmalıdır.

Qatarların qəbulu

9.12. TİQ-nin 16.6-cı bəndinə uyğun olaraq qatarlar stansiyaya ancaq açıq giriş işarəsi ilə, stansiyanın texniki-sərəncam aktında bunun üçün nəzərdə tutulan boş yollara, sərnişin qatarları isə, bundan başqa, avtomat lokomotiv işarəverici yol qurğusu ilə təchiz edilmiş yola qəbul edilməlidir. Sərnişin qatarlarının bu qurğularla təchiz olunmayan yollara qəbulu zamanı hərəkətin təhlükəsizliyinin təminini qaydaları ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

TİQ-nin 16.4-cü bəndinə uyğun olaraq stansiya növbətcisi qatarların vaxtında qəbulu üçün boş yolların olmasını tə'min etməyə borcludur və qatarların giriş işarəsinin qabağında lüzumsuz (ehtiyac olmadan) saxlanması görə cavabdehlik daşıyır.

Qatarların təhlükəsiz qəbulunun təmin edilməsi üçün aşağıdakılardan stansiya növbətcisinin borcudur:

a) qatarları stansiyanın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyən edilmiş ixtisaslaşmaya uyğun hərəkət tərkibindən boş yola qəbul etmək;

b) gələn qatarlarla yolların tutulma ardıcılığını əvvəlcə dən planlaşdırmaq və hər bir qatarın qəbulu üçün müvafiq yol hazırlamaq;

c) qəbul-göndərmə yollarının vəziyyətinin (boş və ya tutulu olmasının) hesabatını aparmaq (idarəetmə cihazlarının göstəriciləri ilə, icra edilmiş hərəkət qrafikinə əsasən və başqa üsullarla).

9.13. Mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənləri olan stansiyalarda stansiya növbətciləri, yoldəyişmə postlarının böyük növbətciləri və yoldəyişmə postlarının növbətciləri qatarların qəbulundan əvvəl marşrutların hazırlanması zamanı aşağıdakı qaydalara riayət etməlidirlər:

a) stansiya növbətcisi qatarın qəbulu üçün boş yol olduqda, qəbul marşrutuna daxil olan bütün yoldəyişmə postlarının böyük növbətcilərini (böyük növbətcilərin növbəsi müəyyən edilmədiqdə isə yoldəyişmə postlarının növbətcilərini) çağırır və onlara marşrutun hazırlanması haqda sərəncam verir.

Yoldəyişmə postu növbətcilərdən biri stansiya növbətcisinin göstərişi ilə telefondakı bütün işçilərin iştirakı ilə bu sərəncamı təkrar edir, qalanlar isə onun başa düşülməsini "Düzdür" sözü ilə təsdiqləyir. Stansiya növbətcisi sərəncamın düzgün başa düşülməsinə əmin olduqdan sonra onu "Yerinə yetirin!" sözü ilə təsdiq edir;

b) marşrutun hazırlanması haqda sərəncam alan yoldəyişmə postlarının böyük növbətciləri onu dərhal yerinə yetirmək üçün öz rayonundakı yoldəyişmə postlarının növbətcilərinə çatdırırlı, həmçinin sonuncuların onu düzgün başa düşməsinə əmin olmalıdır.

Marşrutun hazırlanmasında iştirak edən bütün işçilər dərhal sərəncamın yerinə yetirilməsinə başlamalıdır.

Marşrutun hazırlanmasında iştirak edən postun rayonunda gözlənilən qatarın qəbul yollarına və yoldəyişənlərinə çıxmışla aparılan manevr işi dərhal dayandırılmalı, manevr

tərkibi qəbul edilən qatarın hərəkətinə mane olmayan yolların sərhədində qoyulmalıdır və stansiya növbətçisi bu Təlimatın 9.1-bəndinə uyğun olaraq, həmçinin stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada buna əmin olmalıdır.

Stansianın əks tərəfinin sonunda manevrlər aparıllarkən, müvafiq yoldəyişmə postunun növbətçisi yoldəyişənləri manevr tərkibinin qəbul yoluna çıxmasının mümkünüyünü təcrid edən vəziyyətə qoymalı və onları qapamalıdır (bağlamalıdır).

Yoldəyişmə postlarının növbətçiləri marşrutu hazırlayarkən stansiyada müəyyən edilmiş qaydaya əsasən qəbul yoluğun boşluğunu yoxlamalı, yoldəyişənləri tələb olunan vəziyyətə çevirməli, marşruta daxil olan hər bir yoldəyişəndə tiyələrin çərçivə relslərinə yanaşmasının kipliyini yoxlamalı, onları cəftə və ya asma qıfil ilə bağlamalıdır.

Yoldəyişmə postlarının böyük növbətçiləri işə rəhbərlik etdikləri rayonlarda yoldəyişmə postları növbətçiləri tərəfindən öz rayonlarında marşrutun düzgün hazırlanmasını şəxşən yoxlamalı, yolu boşluğunun yoxlanmasına əmin olmalı və bağlı yoldəyişənlərin açarlarını götürməlidirlər;

c) marşrutun hazırlanması ilə əlaqədar bütün əməliyyatların qurtarmasına və onların düzgün yerinə yetirilməsinə tam əmin olduqdan sonra marşrutun hazırlanmasına tapşırıq alan yoldəyişmə postunun hər bir böyük növbətçisi (və ya növbətçisi) marşrutun hazır olması və yolu boşluğu barədə mə'rüzə üçün stansiya növbətçisini çağırır.

Stansiya növbətçisi marşrutun hazırlığı barədə məruzəni marşrutun hazırlanmasına tapşırıq alan yoldəyişmə postları növbətçilərinin hamisinin telefonda olması ilə qəbul etməlidir. Sonuncular ona marşrutun hazır olması barədə növbə ilə mə'rüzə etməlidirlər.

Verilmiş marşrutda yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzarət etməyə imkan verən idarəetmə aparati olan stansiyaların növbətçiləri marşrutun hazırlanması haqda sərəncamın yerinə yetirilməsinin düzgünlüğünə cihazların göstəriciləri ilə də əmin olurlar;

ç) stansiya növbətçisi bu Təlimatın 9.1-ci bəndinə uyğun olaraq marşrutun düzgün hazırlanmasına, yolu boşluğununa, marşrutun yollarına və ya yoldəyişənlərin çıxan manevrlərin dayandırılmasına əmin olduqdan sonra giriş svetoforunu açır və ya işarənin idarə edilməsi postda yerləşdikdə, onun açılması barədə yoldəyişmə postunun növbətçisinə sərəncam verir;

d) yoldəyişmə postlarının növbətçiləri hazırlanmış marşrutu mühafizə etməli və qonşu yollarda keçidlərin olmasını diqqətlə izləməlidirlər. Yoldəyişmə postlarının növbətçiləri qatarları müəyyən edilmiş işarələrlə və stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilmiş yerlərdə qarşılamalıdır;

e) yoldəyişmə postlarının növbətçiləri qatar keçən zaman vaqonların vəziyyətinə, yükün açıq hərəkət tərkibində yerləşdirilməsinin (vəziyyətinin) düzgünlüğünə, nəzərdə tutulmuş işarələrin olmasına və s. diqqət yetirməli, nəzərə çarpan (görünən) bütün pozuntular barədə dərhal yoldəyişmə postunun böyük növbətçisinə və ya stansiya növbətçisinə məlumat verməli, hərəkətin təhlükəsizliyinə və ya insanların həyatına təhlükə yaranan hallarda işə qatarın dayandırılması üçün tədbirlər görməlidirlər.

Qəbul yolu məhdudlaşdırılan yoldəyişənin daxil olduğu yoldəyişmə postunun növbətçisi son işarə ilə qatarın tam tərkibdə çatmasına əmin olmalı, onun hüdud sütuncuqlarının sərhədlərində yerləşməsini yoxlamalı və bu barədə stansiya növbətçisinə məruzə etməlidir.

Yoldəyişmə postlarının növbətçiləri qatarın qəbulundan (keçməsindən) sonra xüsusi sərəncam gözləmədən yoldəyişənləri normal vəziyyətə, yol tutulu olduqda isə boş yolu istiqamətinə qoymalıdır.

Qatarların qəbulu üçün marşrutların hazırlanması qaydası, eləcə də iki posta bir yoldəyişmə postunun növbətçisi tərəfindən xidmət edilən stansiyalarda qatarların qarşlanması qaydası stansianın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilir.

9.14. Giriş svetoforu açıldıqdan sonra stansiya növbətçisi

bətçisinin qəbul marşrutunun dəyişdirilməsi haqda göstəriş vermək hüququ yoxdur.

Müstəsna hallarda qatarın digər boş yola qəbulu lazımlı gəldikdə, marşrutun dəyişdirilməsi üçün stansiya növbətçisi bu barədə maşinisti xəbərdar etməli, giriş svetoforunu bağlamalı, verilmiş marşrutu ləğv etməli və yalnız bundan sonra, müəyyən edilmiş qaydada, yeni marşrutun hazırlanmasına tapşırıq verməlidir.

9.15. Stansiyaya ardıcıl olaraq bir neçə qatar qəbul etmək lazımlı gəldikdə, stansiya növbətçisinə onların biri üçün marşrutun hazır olduğu barədə mə'lumat aldıqdan sonra növbəti qatara marşrut hazırlamaq barədə yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə göstəriş verməyə icazə verilir. Bu halda birinci qatarın tam tərkibdə çatmasından və giriş svetoforu bağlandıqdan dərhal sonra ikinci qatara qəbul marşrutu hazırlanır. Birinci qatarın marşrutuna daxil olmayan yoldəyişənlər əvvəlcədən çevrilə və bağlana bilər. Stansiya növbətçisinə ikinci qatarın marşrutunun hazırlanması barədə mə'rüzə birinci qatarın çatması haqda mə'lumatla eyni vaxtda verilir.

9.16. Qatarın qəbulundan əvvəl yolu boşluğunun yoxlanma qaydası stansiyanın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyən edilir. Yoxlama üsulları aşağıdakılardan ola bilər:

- qəbul-göndərmə yolları elektrik izoləsi ilə təchiz olunmuş stansiyalarda idarəetmə aparatlarının nəzarət cihazları ilə;

- qəbul yolu müəyyən hissəsinin boşluğunun yoxlanması texniki sərəncam-aktında göstərilən stansiya işçisinin (birinin və ya ikisinin, onların işlədiyi rəyondan asılı olaraq) yoxlanılan yolu yaxşı görünməsi tə'min edilən yerədək keçməsi ilə aparılır;

- günün qaranlıq vaxtı və gündüz pis görünmə zamanı yoldəyişmə postu növbətçisinin və ya texniki sərəncam aktında göstərilən işçinin qəbul yolu boydan-boya keçməsilə;

- stansiyası dayanmadan keçən qatarların son işarələri ilə (bütün yolu yaxşı görünməsi zamanı).

Zəruri hallarda stansiya növbətçisinin sərəncamı ilə bir və

ya bir neçə qəbul yolu boşluğunun yoxlanması qatarların qəbulu üçün marşrutun hazırlanmasından sonra götürülen (səyyar) qırmızı işarələrlə əvvəlcədən hər bir yoxlanılan yolu hər iki tərəfdən çəpərlənməsi ilə icra edilə bilər.

Texniki qurğularдан, iş şəraitindən və yolların yerləşməsindən asılı olaraq yoxlanmanın digər üsulları da ola bilər, bununla belə müəyyən edilmiş qaydaya dəqiq riayət edilməsi qatarın tutulu yola qəbulunun mümkünüyünü istisna etməlidir.

9.17. Stansiyaya qəbul yolu faydalı uzunluğu sərhədində yerləşməyən qatar qəbul olunursa, stansiya növbətçisi radiorabitə vasitəsilə bu qatarın maşinistinə qəbul yolu çıxış (marşrut) svetoforunu, onun dirəyindəki sönmüş qırmızı işıqda ağ-ay işığı ilə dayanmadan (dayanma komandası və ya işarəsi alınana qədər) keçməyə icazə verə bilər.

Qəbul olunan qatarın maşinisti belə icazə almadıqda, çıxış (marşrut) svetoforunda ağ-ay işığı olduqda qəbul yolu çıxış (marşrut) svetoforunu keçmədən dayanmalıdır.

Belə qatarın çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi ilə göndərilməsi üçün geriye basılması lazımdır, lakin bu stansiya növbətçisinin əvvəlcədən geriye basılma marşrutunu hazırlamasından sonra maşinistə radiorabitə vasitəsilə verdiyi göstəriş ilə yerinə yetirilir.

9.18. Birinci sinif təhlükəli (partlayıcı maddələrlə) və əndazəsiz yüklü qatarlar stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilən yollara qəbul edilməlidir.

Tərkibində əndazəsiz və birinci sinif təhlükəli (partlayıcı maddəli) yüklü vaqonlar olan qatarların qəbulu və göndərilməsi zamanı riayət edilməsi lazımdır. Təhlükəsizlik tədbirləri “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları” ilə, dəmir yollarında əndazəsiz və ağır çəkili yüklerin daşınması üzrə Təlimatla və bu Təlimatın 16-ci fəsili ilə müəyyən edilir.

Qatarların göndərilməsi

9.19. TİQ-nin 16.17-ci bəndinə uyğun olaraq stansiya növbətçisinə, dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə isə qatar dispetçerinə qatarın göndərilməsi üçün marşrutun hazırlığına, yoldəyişənlərin bağlılığına, göndərmə marşrutun yoldəyişənlərində manevr işinin dayandırılmasına, tərkibə (qatara) texniki xidmətin və kommersiya baxışının qurtarmasına əmin olmadan çıxış svetoforunu açmaq və ya mənzili tutmaq üçün başqa icazəverici vermək qadağandır.

Stansiya növbətçisi çıxış svetoforunu açmadan və ya lokomotivin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin maşinistinə mənzili tutmaq üçün icazəvericini verməzdən əvvəl tərtibat stansiyalarında, vaqonların qatara qoşulması və açılması əməliyyatı aparılan stansiyalarda və ya qatarın sonunu bildirən işarə disklerinin dəyişdirilməsi nəzərdə tutulan stansiyalarda qatarı göndərərkən sonuncu vaqonda qatar işarəsinin olub-olmamasına stansianın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydalara uyğun əmin olmalıdır.

TİQ-nin 16.19-cu bəndinə uyğun olaraq çıxış svetoforları olmayan yerlərdə mənzili tutmağa, eləcə də çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın göndərilməsi zamanı aparıcı lokomotivin və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin maşinistinə stansiya növbətçisi şəxsən və ya bu qatarın lokomotiv briqadasının işçisi, post və park növbətçisi, operator, yoldəyişmə postunun növbətçisi, işarəçi və ya baş konduktor (qatar tərtibatçısı) vasitəsilə icazəverici sənəd təqdim edir.

Maşinist mənzili tutmağa verilən icazəverici sənədin düzgünlüyü əmin olmalıdır.

Lokomotivlərin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin maşinistlərinə hərəkətin təhlükəsizliyini təmin edən mənzili tutmağa icazəvericinin verilməsi qaydaları stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Yoldəyişənləri mərkəzləşdirilməmiş stansiyalarda stansiya növbətçiləri, yoldəyişmə postlarının böyük növbətçiləri və yoldəyişmə postlarının növbətçiləri qatarların göndərilməsi

zamanı marşrutun hazırlanmasında aşağıdakı qaydalara riyət etməlidirlər:

a) stansiya növbətçisi göndərmə marşrutuna daxil olan bütün yoldəyişmə postlarının böyük növbətçilərini (onların növbəsi müəyyən edilmədikdə yoldəyişmə postlarının növbətçilərini) çağırır və marşrutun hazırlanması barədə onlara sərəncam verir.

Stansiya növbətçisinin göstərişi ilə yoldəyişmə postunun növbətçilərindən biri telefonadı bütün işçilərin iştirakı ilə bu sərəncamı təkrar edir, qalanları isə onun başa düşülməsini "Düzdür" sözü ilə təsdiqləyirlər. Stansiya növbətçisi sərəncamın düzgün başa düşülməsinə əmin olduqdan sonra, onu "Yerinə yetirin!" sözü ilə təsdiq edir;

b) yoldəyişmə postlarının böyük növbətçiləri marşrutun hazırlanması haqda sərəncam aldıqda, onu dərhal yerinə yetirmək üçün öz rayonundakı yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə verməli, həmçinin sonuncuların onu düzgün başa düşməsinə əmin olmalıdırlar.

Göndərmə marşrutunun hazırlanması və stansiya növbətçisinə marşrutun hazırlığı barədə məruzə ilə əlaqədar bütün əməliyyatlar eynilə qəbul marşrutu üçün olan qaydada yerinə yetirilir.

c) stansiya növbətçisi mənzilin boşluğu və zəruri hallarda qonşu stansiya növbətçisinin razılığının olması zamanı göndərmə marşrutunun düzgün hazırlanmasına əmin olduqdan sonra çıxış svetoforunu açır və ya maşinistə mənzili tutmağa başqa icazəverici verir (radiorabitə ilə əmr, yazılı icazəverici və ya jezl);

ç) yoldəyişmə postunun növbətçiləri qatarı stansianın TSA-da nəzərdə tutulmuş yerlərdə, müəyyən edilmiş işarələrlə, eynilə qatarların qəbulu zamanı işlədilən qaydalarla müşayiət edərək yola salmalıdırlar. Marşrutun sonuncu çıxış yoldəyişənin daxil olduğu yoldəyişmə postunun növbətçisi qatarı yola saldıqdan və sonuncu vaqonda işarələrin olmasına əmin olduqdan sonra stansiya növbətçisinə qatarın tam tərkibdə göndərilməsi barədə məruzə edir.

Qatarın göndərilməsindən sonra yoldəyişənlər normal vəziyyətə, yolun tutulu hallarında isə boş yol istiqamətinə qoyulur.

9.20. Stansiya növbətçisinin qatarın göndərilməsi üçün çıxış svetoforunu açıldıqdan sonra marşrutun dəyişdirilməsi və başqa qatarın göndərilməsi üçün marşrutun hazırlanması barədə göstəriş vermək hüququ yoxdur.

Bu, müstəsna hallarda, ancaq çıxış işaretisi açılan qatar lokomotivinin maşinistini xəbərdar etdiķdən, çıxış svetoforunun bağlanmasıdan və verilmiş marşrutun ləgvindən sonra yerinə yetirilə biler.

9.21. Stansiya növbətçisinə, stansiyadan eyni istiqamətə ardiçil olaraq bir neçə qatarın göndərilməsi zamanı onlardan biri üçün marşrutun hazır olması haqda məlumat alındıqdan sonra yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə növbəti qatar üçün marşrutun hazırlanması barədə göstəriş verməyə icazə verilir. Bu halda birinci qatarın tam tərkibdə göndərilməsindən dərhal sonra ikincinin göndərilməsi üçün marşrut hazırlanır. Birinci qatarın marşrutuna daxil olmayan yoldəyişənlər vaxtından əvvəl çevrilə və bağlanı bilər. Stansiya növbətçisinə ikinci qatarın marşrutunun hazırlığı barədə məruzə birinci qatarın göndərilməsi haqda məlumatla eyni zamanda verilir.

9.22. Qatarların görüşməsi zamanı stansiya növbətçisinə qatarın qəbulu üçün marşrutun hazır olması barədə məlumat alındıqdan sonra yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə gələn qatarın qarşı istiqamətə göndərmə marşrutunun (qatarın çatmasından sonra) hazırlanması barədə göstəriş verməyə icazə verilir. Bu halda qatarın tam tərkibdə çatmasından dərhal sonra qarşidan gələn qatar istiqamətinə göndərmə marşrutu hazırlanır. Qəbul edilən marşruta daxil olmayan yoldəyişənlər vaxtından əvvəl çevrilə və bağlanı bilər. Stansiya növbətçisinə göndərmə marşrutunun hazırlığı barədə mə'ruzə qatarın çatması barədə mə'lumatla eyni vaxtda verilir.

9.23. Yalnız qatarın qəbulu zamanı yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzarəti tə'min edən marşrut-nəzarət qurğuları olan stansiyalarda həmin qurğulardan, imkan daxilində, göndər-

mə marşrutlarında yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzarət üçün də istifadə edilməlidir. Bu hallarda stansiya növbətçisi göndərmə marşrutunun hazırlanması barədə yoldəyişmə postlarına səren-cam verdikdən və onun yoldəyişmə postlarının növbətçiləri tərəfindən yerinə yetirilməsindən sonra hazırlanmış marşrutda qatarın bu yola qəbulu üçün yoldəyişənlərin çevrilməsinin düzgünlüyü blok gözlükler və marşrut dəstəkləri ilə yoxlanır.

Düzgün olmayan yolla hərəkət edən qatarların qəbulu zamanı, imkan daxilində yoldəyişənlərin çevrilməsinin düzgünlüğünün yoxlanması üçün marşrut-nəzarət qurğularından (əks marşrutların bloklanması ilə) da istifadə olunmalıdır.

9.24. Qatar stansiya yollarından çıxış svetoforunun qa-dağanedici göstəricisində, həmçinin çıxış svetoforu olmayan yollardan göndərildikdə aparıcı lokomotivin maşinistində mənzili tutmağa yazılı icazəverici olmasına baxmayaraq, qatarı stansiya növbətçisinin radiorabitə vasitəsilə verdiyi göstəriş və ya stansiya növbətçisinin, ya da onun göstərişi ilə post, park növbətçisinin, mərkəzləşdirilmə postu operatorunun, yoldəyişmə postu növbətçisinin və ya baş konduktörün (qatar tərtibatçısının) verdiyi yola düşmə işaretini olmadan hərəkətə gətirmək qadağandır. Yola düşmə (göndərmə) işaretinin verilmə qaydası stansiyanın TSA-da göstərilir.

Stansiya növbətçisinə göndərmə marşrutunun hazır olmasına müəyyən edilmiş qaydada əmin olmadan də'vətedici işaretini açmaq, maşinistə radiorabitə vasitəsi ilə qeydə alınmış əmr vermək və ya qatarın göndərilməsi üçün yazılı icazəverici təqdim etmək qadağandır.

Maşinistə yazılı icazəverici təqdim edildikdən sonra stansiya növbətçisi (stansiya işçisi), radiorabitə vasitəsilə ona yola düşmə (göndərmə) haqda göstəriş (yola düşmə işaretisi) verməlidir.

Stansiya növbətçilərinə çıxış svetoforunda də'vətedici işıq yandırıldıqdan və ya radiorabitə ilə qeydə alınmış əmr verdikdən sonra qatarın göndərilməsi üçün maşinistə əlavə göstəriş və ya göndərmə işaretini vermə tələb olunmur.

Stansiya növbətçisi qatarı, yol vərəqəsi və ya diaqonal üzrə bir və ya diaqonallar üzrə iki qırmızı zolaqlı yazılı icazəve-

rici ilə (müvafiq olaraq DU-50, DU-56, DU-64) göndərdikdə, göndərmə marşrutunun qapanması üçün çıxış svetoforunu icazəverici göstəriciyə aça bilər. Bu halda stansiya növbətçisi çıxış svetoforunu açmadan əvvəl radiorabitə ilə və ya digər üsulla maşinistdə mənzilin tutulmasına hüquq verən yazılı icazəvericinin olmasına əmin olmalıdır.

9.25. Stansiya növbətçisi və yoldəyişmə postlarının növbətçiləri qatarı yoldəyişənləri mərkəzləşdirilməmiş stansiyadan dayanmadan buraxıldıqda marşrutların hazırlanmasında və onların hazırlığı haqda məlumatın verilməsində qatarların qəbulu və göndərilməsi üçün müəyyən edilmiş eyni qaydalara riayət etməlidirlər.

Bu halda marşrutun hazırlanması barədə sərəncamların və onun hazırlığı barədə məlumatın verilməsi zamanı qatarın hərəkət marşrutuna daxil olan bütün yoldəyişmə postlarının böyük növbətçiləri (və ya böyük növbətçilər müəyyən edilməkdə növbətçilər) telefonlarda iştirak edirlər.

9.26. İntensiv hərəkətli sahələrdə stansiyadan bir neçə qatarın kiçik intervallarla eyni marşrutla eyni istaqamətdə hərəkəti zamanı stansiya növbətçisi birinci qatar üçün hərəkət marşrutunun hazır olması barədə məlumat alıqdə, həmin marşruta daxil olan yoldəyişənlərin çevrilməsinin qadağan edilməsi və bağlı saxlanması haqda göstəriş verir.

Bu halda yoldəyişmə postlarının növbətçilərinə birinci qatar keçəndən sonra hərəkət marşrutuna daxil olan yoldəyişənləri çevirmək qadağandır. Stansiya növbətçisi hər bir hərəkət edən qatara giriş və çıxış svetoforlarının açılması barədə yoldəyişmə postlarının növbətçilərini xəbərdar etməli, sonuncular isə qatarı müəyyən edilmiş qaydada qarşılamalı və yola salmalıdırlar.

Stansiya növbətçisi qəbul yolunun boşluğununa şəxsən və ya qatarın sonuncu vaqon işarələri ilə tam tərkibdə qəbul edilib göndərilməsi barədə ona mə'lumat verən yoldəyişmə postları (giriş və çıxış) növbətçilərinin məlumatlarına əsasən əmin olmalıdır.

9.27. Avtomat bloklama ilə təchiz edilmiş sahələrdə stan-

siyadan qatarların dayanmadan buraxılması üçün giriş, məşrut və çıxış svetoforlarının avtomat fəaliyyətə keçirilməsi zamanı onların icazəverici göstəricisi normaldır. Stansiya növbətçisi giriş, məşrut və çıxış svetoforlarının avtomat fəaliyyətə qoyulması haqda mərkəzləşdirilmiş icra postları operatorlarını, işarəçiləri və yoldəyişmə postları növbətçilərini xəbərdar etməlidir. Göstərilən işçilər bu halda stansiya növbətçisindən xüsusi sərəncamlar gözləmədən hər bir qatarı müəyyən edilmiş yerdə qarşılamalı və yola salmalı, nəzərə çarpan bütün nöqsanlar barədə dərhal sonuncuya məlumat verməli, hərəkətin təhlükəsizliyi və ya insanların həyatı üçün qorxu yaradan nasazlıqlar aşkar edildikdə isə qatarnın dayandırılması üçün tədbirlər görməlidirlər.

9.28. Vəqonlar qalan yoldan qatar göndərməzdən əvvəl bütün hallarda qatarın tərkibi ilə həmin vəqonlar arasında 5 metrdən az olmayaraq ayrılmış məsafə yaradılmalıdır. Yerdə qalan vəqonlar onların özbaşına hərəkətə gəlməsinin qarşısını almaq üçün e'tibarlı bərkidilməlidir.

Bu əməliyyatların yerinə yetirilməsi qaydası stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilir.

Giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarların stansiyaya qəbulu

9.29. TİQ-nin 16.8-ci bəndinə uyğun olaraq giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində və ya onun əsas işıqlarının sönmüş halında qatarın stansiyaya qəbuluna yol verilmir. Giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində və ya əsas işıqlarının sönmüş halında qatar stansiyaya dəvətedici işarə ilə və yalnız müstəsna hallarda bu Təlimatda nəzərdə tutulmuş qaydaya əsasən stansiya növbətçisinin xüsusi icazəsi ilə qəbul edilə bilər.

Qatarı stansiyaya dəvətedici işarə və ya stansiya növbətçisinin xüsusi icazəsi ilə qəbul edərkən hərəkət sürəti 20 km/saatdan çox olmamalı, bununla yanaşı maşinist qatarı xüsusi sayıqliqla idarə etməli və sonrakı hərəkət üçün maneə ilə qarşılaşarsa, dərhal dayandırmağa hazır olmalıdır.

Giriş (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarların stansiyaya qəbuluna aşağıdakı hallarda yol verilir:

a) nasazlıq səbəbindən giriş svetoforunun açılması mümkün olmadıqda;

b) qatarın texniki-sərəncam aktı ilə nəzərdə tutulmayan yola qəbulu ilə əlaqədar giriş svetoforunu açmaq mümkün olmadıqda;

c) itələyici lokomotivlər, stansiyada yerləşən depoya gələn lokomotivlər, depodan qatarların tərkibinə qoşulmağa gedən lokomotivlər yolların müəyyən sahələrinə qəbul edildikdə;

ç) sərnişin qatarları ilə tutulu olan yollardan başqa bərpa və yanğınsöndürən qatarları, köməkçi lokomotivlər, vaqonsuz lokomotivlər, qartəmizləyənlər, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibləri, həmçinin təsərrüfat qatarları (iş aparılların mənzili bağlamaqla) stansiya yollarının boş sahələrinə qəbul edildikdə.

9.30. Giriş (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarların stansiyaya qəbulu aşağıdakı kimi icra edilir:

a) stansiya növbətçisinin maşinistə radiorabitə vasitəsilə verdiyi qeydə alınmış əmri ilə;

b) stansiya növbətçisinin giriş svetoforunun yanında qu-rulmuş xüsusi telefonla verdiyi qeydə alınmış əmri ilə;

c) də'vətedici işarə ilə;

ç) stansiya növbətçisinin yazılı icazəvericisi ilə;

d) qatar dispetçerinin (dispetçer mərkəzləşdirilməsində) qeydə alınmış əmri ilə;

e) giriş svetoforunun dirəyində quraşdırılmış xüsusi manevr svetoforu ilə.

Giriş svetoforunun (və ya belə svetofor olmadıqda) qadağanedici göstəricisində düzgün olmayan yolla hərəkət edən qatarlar da stansiyaya eyni qayda ilə qəbul edilir. Bu icazələr o hallarda tətbiq edilir ki, giriş (marşrut) svetoforu qəflətən bağlanarkən bağlanmanı dərk etmiş (başa düşmüş) maşinist qatarı giriş svetoforunu keçidkən sonra saxlayacaq.

Stansiya növbətçisi sadalanan icazələrdən hər birini maşinistə yalnız qəbul marşrutunun hazırlığına əmin olduqdan sonra verə bilər.

Giriş (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın stansiyaya qəbulu barədə maşinistə verilən əmrlər bu Təlimatın Ümumi qaydalarının 8-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qayda ilə qeydə alınmalıdır.

Qatarın stansiyaya giriş (marşrut) svetoforunun qadağanedici göstəricisində və düzgün olmayan yolla qəbul zamanı işçilərin fəaliyyətinin konkret qaydaları stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

9.31. Giriş (marşrut) svetoforunda marşrut göstəricisini (parkın və ya qəbul yolunun) yandırmaq mümkün olmadıqda, qatar stansiyaya giriş (marşrut) svetoforunun icazəverici göstəricisi ilə maşinistə nasaz marşrut göstəricisini keçməyə əlavə icazə vermədən qəbul edilir. Bu hallarda maşinist stansiyaya hərəkət edən zaman xüsusi sayıqlıq göstərməlidir.

9.32. Giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın qəbulu haqda stansiya növbətçisinin radiorabitə vasitəsilə qeydə alınmış əmri aşağıdakı formada verilir:

"Əmr №..... Vaxt : saat, dəqiqə"

".....№-li qatarın maşinistinə. Mən, ...stansiyasının növbətçisi, Sizə giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində .... yola hərəkət etməyə icazə verirəm. Qəbul marşrutu hazırlır."

SN (Soyadı) ....."

Qatarın düzgün olmayan yolla hərəkəti və bu yolda giriş svetoforu olmadıqda qeydə alınmış əmr aşağıdakı formada verilir:

"Əmr №..... Vaxt : saat, dəqiqə"

".....№-li qatarın maşinistinə. Mən, ...stansiyasının növbətçisi, Sizə .....düzgün olmayan yoldan .....yola hərəkət etməyə icazə verirəm. Qəbul marşrutu hazırlır."

SN (Soyadı) ....."

Maşinist əmri təkrarladıqdan və stansiya növbətçisindən əmrin düzgün başa düşülməsinə təsdiq aldıqdan sonra qatarı stansiyaya daxil edir.

Giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində stansiya növbətçisinin qatarın stansiyaya hərəkəti haqda əmri, əgər bu icazə giriş svetoforunun ("Stansiyanın sərhədi" işarə nişanının) yanında qoyulmuş xüsusi telefonla verilirsə, eyni ilə

göstərilmiş formada vərilir. Bu telefondan ancaq lokomotiv briqadaları istifadə edə bilər.

Radiorabitə ilə əmr, bir qayda olaraq, maşinistə əvvəlcədən, qatar stansiyaya yaxınlaşdıqda verilir. Maşinistə xüsusi telefonla əmr qatar giriş svetoforunun ("**Stansyanın sərhədi**" nişanının) qarşısında dayandıqdan sonra verilir.

9.33. Dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın stansiyaya qəbulu bu Təlimatın 2.13-cü bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada yerinə yetirilir.

9.34. Giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın stansiyaya qəbulu stansiya növbətçisinin yazılı icazəvericisi ilə yalnız müstəsna hallarda, həmin məqsəd üçün bu Təlimatın 9.30-cu bəndində nəzərdə tutulmuş icazələrin digər formalarından istifadə mümkün olmadıqda, yerinə yetirilə bilər. Yazılı icazəverici aşağıdakı formada doldurulur.

".....№-li qatarın maşinistinə, stansyanın .....yoluna hərəkət etməyə icazə verilir. Qəbul marşrutu hazırlır."

SN .....(imza)"

İcazəverici onun doldurulma tarixi, vaxtı (saat, dəqiqə) göstərilməklə stansyanın şampı və stansiya növbətçisinin imzası ilə təsdiqlənir.

Qəbul olunan qatarın maşinistinə yazılı icazəvericinin vərilməsi üçün yoldəyişmə postlarının növbətçiləri, işarəcilər, mərkəzləşdirilmə postunun operatorları, tərtibatçı briqadasi-nin işçiləri və stansyanın texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmuş qaydada digər işçilər cəlb edilə bilərlər.

9.35. Maşinistə yazılı icazəvericini təqdim etmək üçün tə'yin olunan işçilər qatarı giriş (marşrut) svetoforunda, düzgün olmayan yolda isə (həmin yolda giriş svetoforu olmadıqda) – "**Stansyanın sərhədi**" işarə nişanının qarşısında yaxınlaşan qatar tərəfə gündüz – açıq qırmızı bayraq, gecə isə – əl fənərinin qırmızı işığını göstərməklə qarşılayırlar. Qatar dayandıqdan sonra maşinistə yazılı icazəverici təqdim edilir.

9.36. Stansiya yollarının boş sahələrinə (sərnişin, insanla tutulu və partlayıcı yüklü vaqonlar olan qatarlarla tutulmuş

yollardan başqa) bərpa və yanğınsöndürən qatarların, köməkçi lokomotivlərin, vaqonsuz lokomotivlərin, qartəmizləyənlərin və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin, eləcə də təsərrüfat qatarlarının (iş aparıllarkən mənzili bağlamaqla) qəbuluna, müstəsna hallarda, yalnız giriş işarəsinin qadağanedici göstəricisində, bu Təlimatın 9.30-cu bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada, icazə verilir, bununla belə, lokomotivlərin (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) maşinistləri stansiyaya qəbul haqda icazənin verilməsi ilə (o cümlədən, giriş svetoforunda də'vətedici işarəni yandırmazdan əvvəl) eyni vaxtda dayanmanın zəruri olduğu yer haqda xəbərdar edilməlidirlər.

Bu halda giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində stansiyaya hərəkət edən lokomotivlərin maşinistləri (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin sürücüləri) məlumatda göstərilən yerdə dayanmalı, sonra isə stansiya növbətçisinin, mərkəzləşdirilmə postu operatorunun, yoldəyişmə postu növbətçisinin və ya işarəçinin işarə və göstərişlərini əsas tutmalıdır.

9.37. Lokomotivlərin, itələyici lokomotivlərin, stansiyada yerləşən depoya və ya depodan, qonşu stansiyada yerləşən depodan qatar tərkiblərinə gələn lokomotivlərin stansiya yollarının müəyyən sahələrinə qəbulu qaydalarını hazırlayarkən "Texniki İstismar Qaydaları"nın 16.6-cı bəndinə uyğun olaraq onların stansyanın sərhədindən təyin olunmuş yerə - manevr svetoforuna və ya "**İtələyici lokomotivin dayanacağı**", "**Qatar tərkibi üçün gələn lokomotivin dayanacağı**", "**Depoya gedən lokomotivin (motorvaqonlu qatarın) dayanacağı**" yazıları olan xüsusi göstəricilərə qədər hərəkəti, eləcə də bu lokomotivlərin stansiya yolları ilə sonrakı hərəkəti qaydaları nəzərə alınmalıdır.

Həmin lokomotivlərin stansiyaya daxil olması üçün icazə bu Təlimatın 9.30-cu bəndində nəzərdə tutulmuş giriş svetoforunun qadağanedici göstəricisində qatarın stansiyaya qəbulu icazələrindən biri ola bilər. Müəyyən edilmiş qayda stansyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir və itələyici lokomotivlərin və depoya gələn lokomotivlərin (motorvaqonlu qatarların) maşinistlərinə e'lən edilir.

Qatar dispetçerinin işi

10.1. TİQ-nın 16.1-ci bəndinə uyğun olaraq, sahədə qatarların hərəkətinə ancaq bir işçi xidmət etdiyi sahədə qatarların hərəkət qrafikinin yerinə yetirilməsinə cavabdeh olan qatar dispetçeri rəhbərlik etməlidir.

Qatar dispetçerinin əmləri həmin sahədə bilavasitə hərəkətlə əlaqədar işçilər tərəfindən, sözsüz, yerinə yetirilməlidir.

Sahədə qatar dispetçerinin xəbəri olmadan qatarların hərəkətinə dair operativ göstəriş vermək qadağandır.

Aşağıdakılar qatar dispetçerinin vəzifə borcudur:

a) hərəkətin müəyyən edilmiş həcmini tə'min etmək, qatarların hərəkətini tezləşdirmək, onların stansiyada yola hazırlıq vaxtını azaltmaq üçün texniki vasitələrdən maksimum istifadə etmək, vaqon parkından, lokomotivlərdən və mənzillərin buraxma (daşıma) qabiliyyətindən daha səmərəli istifadə etmək;

b) hərəkət qrafikinə və qatarların tərtibat planına uyğun tərtibatı və göndərilməsi üzrə tapşırıqların yerinə yetirilməsinə dair stansiyaların işinə nəzarət etmək və tədbirlər görmək;

c) stansiya növbətçilərinə, lazım gəldikdə isə qatar lokomotivlərinin maşinistlərinə, qatarların hərəkəti ilə əlaqədar vaxtında göstərişlər vermək;

ç) qatarların mənzillərdə hərəkətinə, stansiyalarda vaxtında qəbulu, göndərilməsi və buraxılmasına, xüsusiylə İMB və rabitə qurğularının normal işinin pozulduğu zaman, sərnişin, yüksək-sərnişin, insanla tutulu qatarların, uzuntərkibli, ağırçəkili qatarların tərkibində 1-ci sinif təhlükəli (partlayıcı maddələrlə) və əndazəsiz yüklü vaqonları olan qatarları ötmələri və görüşmələri zamanı nəzarət etmək;

d) hərəkət qrafikinin yerinə yetirilməsi, təhlükəsizliyin təminini, lokomotiv briqadalarının müəyyən edilmiş fasılısız iş vaxtının pozulmasına yol verilməməsi üçün tədbirlər görmək.

10.2. Qatar dispetçeri növbəyə daxil olarkən sahədəki qatarların hərəkət vəziyyəti ilə tanış olmalı, bütün stansiya növbətçilərinin növbəyə daxil olmasını yoxlamalı, saatları yoxlamaq üçün dəqiq vaxtı onlara bildirməli, stansiyalardakı vəziyyətlə və sahədə qüvvədə olan xəbərdarlıqlarla tanış olmalı, şəraitdən asılı olaraq görüləcək iş barədə, o cümlədən, hərəkətin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə stansiyalara lazımi göstərişlər verməlidir.

Dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə qatar diçpetçeri növbəyə daxil olarkən, stansiya rəisləri və ya qatarların qəbulu və göndərilməsi üzrə əməliyyatların yerinə yetirilməsi həvalə olunan digər işçilər vasitəsilə texniki vasitələrin sazlığını yoxlamalı, sahənin stansiyalarındaki vəziyyətlə tanış olmalıdır.

10.3. İcra edilən hərəkət qrafikində avtomat qeydiyyat qurğuları ilə (qatarqraflarla) təchiz olunmayan sahələrdə qatar dispetçerinin sahədə yerləşən stansiyalardan hər bir qatarın qəbulu, göndərilməsi və ya keçməsi vaxtı haqqında mə'lumatı olmalıdır. Belə məlumat alarkən stansiyalar qatarların, xüsusiylə tərkibində 1-ci sinif təhlükəli (partlayıcı maddə) və əndazəsiz yüklü vaqonları olan, ağırçəkili və uzuntərkibli qatarların müəyyən edilmiş nömrələrinə və indekslərinə ciddi riayət olunmasına xüsusi diqqət yetirməlidir.

İntensiv hərəkətli, həmçinin qatarqraflarla təchiz olunmuş sahələrdə məlumatların verilmə qaydaları bu Təlimatın Ümumi qaydalarının 11-ci bəndinə müvafiq olaraq ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

10.4. Qatar dispetçeri qatarların hərəkəti barədə mə'lumatları, həmçinin sahədəki normal işin bütün pozuntularını və onların yaranma səbəblərini qeyd etməklə icra olunan hərəkət qrafikini aparır.

İcra edilmiş hərəkət qrafikində aşağıdakılar göstərilir:

a) qatarların və qatar lokomotivlərinin nömrələri, maşinistlərin soyadları, qatarların çəkisi və şərti uzunluğu, buraxılması xüsusi şərt tələb edən qatarlar. Müvafiq hərflərlə və indekslərlə tamamlanmış qatarların nömrəleri həmin hər-

flərlə və indekslərlə icra edilən hərəkət qrafikində aşağıdakılard qeyd edilir;

- b) qatarların sahənin stansiyalarına gəlmə (çatma), getmə və keçmə vaxtları;
- c) lokomotivlərdən istifadə edilməsi barədə mə'lumatlar;
- ç) günün müəyyən edilmiş dövründə stansiyaların qatar və yük işi barədə mə'lumatlar;
- d) aralıq stansiyalarda qəbul-göndərmə yollarına qoyulmuş tormoz başmaqlarını və ya vaqonların bərkidilməsi üçün stasionar qurğuları göstərilməklə ayrı-ayrı vaqonlarla və ya tərkiblərlə tutulu olması;
- e) sahənin stansiyalarının baş, qəbul-göndərmə yollarında və mənzillərdə kontakt şəbəkəsindən gərginliyin açılması (çıxarılması);
- ə) sür'ətin azaldılmasını tələb edən qüvvədə olan xəbərdarlıqlar;
- f) qatarların düzgün olmayan yolla hərəkəti;
- g) hərəkətə xidmət edən mənzillərin, yolların və digər qurğuların bağlanması.

Qatarların hərəkətinin intensiv olduğu ayrı-ayrı sahələrdə qatar dispetçeri üçün qatarların hərəkətinə və yük işinə aid mə'lumatların yazılıması üçün iş yerində avtomatlaşdırma cihazlarından və aparatlarından istifadə oluna bilər, həmçinin dispetçerə kömək məqsədi ilə operatorlar və ya hissənin (və ya sahənin) digər işçiləri tə'yin oluna bilər.

10.5. Qatar dispetçeri qatarların sahədəki hərəkətinə dair bütün sərəncamları stansiya növbətçilərinə və qatarların hərəkəti ilə əlaqədar başqa işçilərə, zəruri hallarda dispetçer sərəncamları jurnalında qeydə alınan (yazılan) əmrlərlə verir.

Qatar dispetçerinin dispetçer rabitəsi vasitəsi ilə bütün danışçıları danışçıların qeydiyyatı cihazında maqnit lentinə yazılmalıdır.

10.6. Dispetçer sərəncamları jurnalında qeydə alınması vacib olan əmrlər aşağıdakılardır:

- a) mənzillərin və ya mənzillərin ayrı-ayrı yollarının açı-

ması və bağlanması (o cümlədən, gərginliyin açılması ilə əlaqədar elektrik qatarlarının hərəkəti üçün) haqda;

- b) ikiyollu hərəkətdən biryollu hərəkətə keçmə və ikiyollu hərəkətin bərpası haqda;
- c) qatarların hərəkəti zamanı əlaqə vasitəlerinin birindən digərinə keçilmə haqda;

ç) ikitərəfli avtobloklama ilə təchiz olunmayan sahələrdə qatarların düzgün olmayan yolla göndərilməsi haqda;

- d) qatarların vaxt ayrılığı ilə göndərilməsi (bu Təlimatın XIV fəslində göstərilmiş hallar və qaydalar üzrə) haqda;

e) tərkibində 1-ci sinif təhlükəli (partlayıcı maddələrlə) və əndazəsiz yüklü vaqonları olan qatarların göndərilməsi haqda;

ə) sərnişin, poçt-baqaj, yük-sərnişin və insanla tutulu qatarların stansiyanın texniki-sərəncam aktında bu əməliyyatlar üçün nəzərdə tutulmayan yollara qəbulu və göndərilməsi haqda;

f) qrafikdə nəzərdə tutulmayan qatarların tə'yinatı, onların hərəkət qaydaları və qatarların ləğvi haqda. Tək lokomotivlərin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin və təsərrüfat qatarlarının sahə ilə buraxılması haqda əmrlər qeydə alınmaya da bilər;

g) avtomat lokomotiv işarəvericisinin nasaz halında qatarların hərəkəti haqda;

ğ) gecikən sərnişin qatarlarının buraxılma qaydaları haqda;

h) bu Təlimatın 1.15. və 1.22.-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş hallarda.

Sahədə qatarların hərəkəti ilə əlaqədar digər əmrlərin qeydə alınması dispetçerlərin istəyi ilə aparılır.

Dispetçer sərəncamları jurnalında, həmçinin qatar lokomotivlərinin maşinistlərinə ünvanlanmış bütün qeydə alınan əmrlər, eləcə də qonşu sahələrin dispetçerlərinin həmin sahənin dispetçerinə ünvanladığı bütün əmrlər yazılmalıdır.

Dispetçer əmrlərinin yazılmama vaxtını azaltmaq üçün Yol rəisiinin birinci müavininin və ya Yolun hissə rəisini icazəsi

ilə daha çox (tez-tez) verilən əmrlərin mətnləri yazılmış xüsusi ştamplardan istifadə oluna bilər. Dispetçer əmrləri bu təlimatda nəzərdə tutulmuş formalar üzrə əmrlərin mətnlərinin kompyuterdə yazılması ilə qeydə alınır.

Dispetçer sərəncamları jurnalında, həmçinin qatar dispetçerlərinin növbəni qəbul etməsi və təhvil verməsi də qeydə alınır.

10.7. Stansiya növbətçiləri və ya operatorlar qeydə alınan dispetçer əmrlərini dispetçer sərəncamları jurnalına yazırlar.

Dispetçer əmrini yanan stansiya növbətçisi və ya operator öz soyadını deyərək, qatar dispetçerinə onun məzmununu sözbəsöz təkrar edir. Əmrin düzgün qəbul edilməsinə əmin olan qatar dispetçeri onu "Yerinə yetirin!" sözü ilə təsdiqləyir.

Əmrin yoxlanma vaxtı və onu qəbul edən şəxsin soyadı qatar dispetçerinin və stansiyanın jurnalında qeyd olunur. Bu andan əmr qüvvəyə minir (fəaliyyətə başlayır).

Qatar dispetçerinin əmrini operator qəbul edib yazdıqda, o, bunu dərhal oxuyub tanış olmaq və imzalamaq üçün stansiya növbətçisinə təqdim etməlidir.

Məşinistə ünvanlanmış əmr şəxsən qatar dispetçeri tərəfindən və ya stansiya növbətçisi vasitəsi ilə verilir.

Dispetçer və ya stansiya növbətçisi məşinistə verilən əmrin düzgün başa düşülməsinə əmin olmalıdır. Məşinistin soyadı və əmrin verilmə vaxtı uyğun olaraq qatar dispetçerinin və ya stansiyanın jurnalında qeyd olunur.

10.8. Dispetçer əmri bir neçə stansiya ünvanlandıqda, onun yoxlanması üçün əmrin mətninin oxunması qatar dispetçerinin göstərişi ilə stansiya növbətçilərindən biri tərəfindən yerinə yetirilir, qalan stansiyaların növbətçiləri isə bu zaman əmrin düzgün yazılığını yoxlamalıdır.

10.9. Biryollu mənzillərin və ya ikiyollu və çoxyollu mənzillərdə bir və ya bir neçə baş yolu bağlanması qatar dispetçeri tərəfindən aşağıdakılara əsasən yerinə yetirilir:

a) planla nəzərdə tutulmuş yol - təmiri, tikintisi və ya bərpası, eləcə də kontakt şəbəkəsində tə'mir işləri aparılan za-

man Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisinin sərəncamlarına;

b) yolda dayanmış qatarın maşinistindən alınan tələbnamə və ya qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinə qorxu yaranan yolu, tikili və qurğuların gözlənilməyən nasazlığı zamanı yol, işarəvermə və rabitə, elektrik təchizatı distansiyası və s. işçilərin tələbnamələrinə.

Qatar dispetçeri alınmış tələbnamənin daxil olma vaxtını və kim tərəfindən verildiyini göstərməklə dispetçer sərəncamları jurnalına qeyd etməlidir.

Bütün yazılı tələbnamələr, bildirişlər, teleqramlar və telefonqramlar dispetçer sərəncamları jurnalı ilə birlikdə saxlanmalıdır.

10.10. Qatar dispetçeri mənzili məhdudlaşdırılan stansialara və ya yol postlarına, əgər onlar mənzildə varsa, mənzilin (yolu) bağlanması haqda əmri aşağıdakı (nümunəvi) formalardan biri ilə verir:

".....(görülən işin adı) işlərin aparılması üçün .....mənzilin .....yolu .....saat .....dəqiqdən iş rəhbəri.....sifarisi ilə (vəzifəsi və soyadı göstərilir) bağlı mənzilə göndərilən təsərrüfat qatarlarından başqa digər qatarların hərəkəti üçün bağlanılır."

".....km-də dayanmış .....№-li qatara kömək göstərmək üçün .....mənzilinin .....yolu .....saat .....dəqiqdən dayanmış qatarın .....stansiyasına çıxarılması üçün .....stansiyasından göndərilən köməkçi lokomotivdən başqa digər qatarların hərəkəti və ya "dayanmış qatarın itələnməsi və sonradan .....stansiyasına qayıtməsi üçün bağlanılır".

".....km-də bərpa işlərinin aparılması üçün .....mənzilinin .....yolu .....saat .....dəqiqdən bərpa qatarlarından başqa bütün qatarların hərəkəti üçün bağlanılır".

Ikiyollu və çoxyollu mənzillərdə yollardan biri bağlı olduğunu, qalan yoldan düzgün istiqamətdə göndərilən qatarlar üçün, ikitərəfli avtobloklaşdırma işi hər iki istiqamətdə mövcud işarəvermə və əlaqə vasitəleri saxlanılır. Düzgün olmayan istiqamətdə qatarların qalan yolla göndərilməsi zə-

rurətində (əgər ikitərəfli avtobloklama yoxdursa) bu yol üzrə mövcud işarəvermə və əlaqə vasitəsi bağlanılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsi üzrə aşağıdakı formada əmrin verilməsilə müəyyən edilir:

".....saat.....dəqiqədən .....mənzilinin .....yolu ilə bloklamanın fəaliyyəti bağlanır və qatarların hərəkəti biryollu hərəkət qaydaları üzrə telefon əlaqə vasitəsi ilə müəyyənləşdirilir".

Qatar şəraitindən asılı olaraq, qalan yolla qatarların hərəkətinin telefon əlaqə vasitəsi ilə müəyyən edilməsi haqda əmr yolu bağlanması haqda əmrlə birləşdirilə bilər.

10.11. Bağlanan mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalardan biri qonşu hissənin (sahənin) və ya başqa dövlətin dəmir yolu qatar dispetçerinin sərəncamında olduqda, yolu bağlanması haqda əmr həmin qatar dispetçeri ilə razılaşdırılır və əmrin surəti ona verilir.

10.12. Mənzilin və ya ayrıca yolu bağlanması barədə əmrin verilməsindən əvvəl qatar dispetçerini şəxsən mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərini çağırmalı, qarşidakı bağlanma barədə onları xəbərdar etməli, iş rəhbərinin soyadını və vəzifəsini, qatarların qalan yolla buraxılmasının nəzərdə tutulmuş qaydasını və digər zəruri mə'lumatları xəbər verməlidir.

10.13 Mənzilin və ya yolu açılması qatar dispetçerinin yaranmış maneənin aradan qaldırılması, işin qurtarması və mənzilin bu Tə'limatda nəzrdə tutulmuş qayda ilə boşaldılması haqda mə'lumat almasından sonra icra edilir.

Qatar dispetçeri alınmış mə'lumati, onun daxil olma vaxtını və göndərən şəxsin vəzifəsi və soyadını göstərməklə dispetçer sərancamları jurnalına yazmalıdır. İşin qurtarması və qatarların hərəkətinin mümkünlüyü haqda yazılı bildirişlər və ya telefonogramlar dispetçer sərancamları jurnalı ilə birlikdə saxlanılmalıdır.

10.14. Mənzilin və ya yolu açılması barədə qatar dispetçeri mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalara və yol postlarına (əgər belələri mənzildə varsa), aşağıdakı formada əmr verir:

".....tarixli.....№-li əmr ləğv olunur. .....saat ..... dəqiqədən .....mənzilinin .....yolunda qatarların hərəkəti .....(işarəvermə və əlaqə vasitəsi göstərilir) üzrə bərpa olunur."

10.15. Hər bir yolla (o cümlədən, lokomotiv svetoforunun göstəricisi ilə) bloklama üzrə ikitərəfli hərəkət üçün qurğularla təchiz edilməmiş ikiyollu mənzildə qatar dispetçeri tənzimləmə qaydasında qatarı düzgün olmayan yolla göndərərkən, bu yolu boşluğun yoxlaşdırıldıqdan sonra mənzilləri məhdudlaşdırılan stansiyalara və yol postlarına, əgər mənzildə belələri mövcuddursa, aşağıdakı formada əmr verir:

".....saat .....dəqiqədən .....(cüt və ya tək istiqamət göstərilir) qatarların hərəkəti .....mənzilinin .....yolunda dayandırılır. .....stansiyasından .....№-li qatarı düzgün olmayan yolla telefon əlaqəsi ilə biryollu hərəkət qaydaları üzrə göndərin".

Sərnişin qatarının düzgün olmayan yolla göndərilməsi haqda belə əmri verməzdən əvvəl, dispetçer sərəncamları jurnalında hissə (sahə) növbətçisinin aşağıdakı formada əmri yازılmalıdır:

".....stansiyadan .....№-li qatarı düzgün olmayan yolla göndərin".

Düzgün olmayan yolla bir-birinin ardınca iki və daha artıq qatar buraxılan hallarda əmrin mətni müvafiq olaraq dəyişir, bu zaman mənzildə yol postları varsa, onlardan zəruri hallarda düzgün olmayan yolla eyni vaxtda hərəkət edən qatarları ayırmak üçün istifadə edilə bilər ki, bu da həmçinin qatar dispetçerinin əmrində göstərilir.

Qatarın düzgün olmayan yolla buraxılması haqda əmr alan stansiya növbətçiləri qatar dispetçerinin nəzarəti altında bu Təlimatın 5.32-ci bəndində göstərilmiş formada telefonogramlarla mübadilə edirlər.

Yol postları növbətçiləri (blok-postlar istisna olmaqla) qatarların düzgün olmayan yolla hərəkəti haqda danışqlarda iştirak etmir, lakin qatarların göndərilməsi haqda telefonla xəbərdar edilir, onların hərəkət vaxtını isə qatarların hərəkət jurnalında qeyd edirlər.

Bir neçə qatar bir-birinin ardınca yol postları ilə ayrılmış düzgün olmayan yolla göndərilərkən bu postların növbətçiləri qonşu stansiyalara qatarların keçməsi barədə mə'lumat verirlər:

".....№-li qatar düzgün olmayan yolla .....saat .....dəqiqdə keçdi.

Post növbətçisi....."

Götürülən hərəkət vahidlərinin birtərəfli çəpərlənməsi tətbiq edilən birtərəfli yol bloklaması ilə elektrikləşdirilmiş ikiyolu sahələrdə, tənzimləmə qaydasında qatarın düzgün olmayan yolla göndərilməsini qatar dispetçeri enerji dispetçeri ilə qabaqcadan razılışdırmalıdır. Belə sahələrin siyahısı ADDY rəisi tərəfindən müəyyənləşdirilir.

İkitərəfli bloklama ilə, həmçinin lokomotiv svetoforlarının işarələri üzrə qatarların hərəkətini düzgün olmayan yolla təmin edən qurğularla təchiz edilmiş ikiyolu mənzillərdə qatarların düzgün olmayan yolla göndərilməsi, qatar dispetçerinin şifahi göstərişi ilə bloklamani müvafiq hərəkət istiqamətinə keçirdikdən sonra icra olunur.

10.16. Yalnız düzgün yolla hərəkət edən qatarlar üçün avtomat qurğularla təchiz olunmuş dəmir yolu keçidləri olan mənzillərin, həmçinin tutucu dalanları olan mənzillərin siyahısı, belə mənzillərdə qatarların düzgün olmayan yolla göndərilməsi zamanı hərəkətin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə lazımi tədbirlərin görülməsi ADDY rəisinin əmri ilə müəyyənləşdirilir. Bununla belə əmrədə hər bir göndərilmiş qatar haqda dəmir yolu keçidlərinin növbətçilərini əvvəlcədən mə'lumatlandırma qaydası nəzərdə tutulmalıdır. Qatar lokomotivlərinin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin maşinistləri və digər əlaqədar işçilər əmrlə tanış olmalıdır.

Tənzimləmə qaydası üzrə düzgün olmayan yolla göndərilən qatarların maşinistləri birtərəfli avtomat qurğular ilə təchiz edilmiş dəmir yolu keçidlərində aşağıdakı hərəkət sürətini tə'min etməlidirlər: növbətçi işçi tərəfindən xidmət edilənlər - 40 km/saatdan çox olmayan, növbətçi işçi tərəfindən xidmət edilməyənlərdə isə - 25 km/saatdan çox olmayan sü-

rətlə keçməyi. Aparıcı lokomotiv keçidi keçdikdən sonra maşinistin həmin mənzildə tə'yin olunmuş sürətlə hərəkət etmək hüququ vardır.

10.17. Stansiyadan qatarın düzgün olmayan yolla çatması barədə mə'lumat alan qatar dispetçeri mənzildə normal hərəkəti aşağıdakı formada əmr verməklə bərpa edir:

".....tarixli .....№-li əmr ləğv edilir. .....saat .....dəqiqdən .....mənzilinin .....yolu ilə..... (cüt və ya tək istiqamət göstərilir) qatarların hərəkəti .....(işarəvermə və əlaqə vasitələri göstərilir) ilə bərpa edilir."

10.18. Qatar dispetçeri hərəkət qrafiki ilə nəzərdə tutulmayan (insanların minməsi və düşməsi, yüklerin doldurulması və boşaldılması üçün) qatarın mənzildə dayanaraq, sonradan qonşu stansiyaya getməklə və ya göndərmə stansiyasına qayıtmaqla göndərilməsi lazım olan hallarda, qatar şəraitinə müvafiq olaraq qatarın mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalara göndərilmə vaxtını və mənzilin onunla tutulması müddətini göstərməklə icazə verir.

Belə qatarın göndərilməsi zamanı lokomotivlərin maşinistlərinə, həmçinin insanların minməsi və düşməsinə, yüklerin doldurulması və boşaldılmasına rəhbərlik edən işçilərə müvafiq xəbərdarlıqlar edilir. Bu qatarların maşinistləri mənzildə dayandıqdan sonra göstərilmiş işçilərin işarələri üzrə hərəkəti yenidən bərpa edirlər. Qatar dispetçeri və ya onun göstərişi ilə stansiya növbətçiləri mənzilə sonrakı eyni istiqamətli qatarların göndərilməsi zamanı, bu qatarların maşinistlərini piketi və kilometri göstərməklə cədvəldə nəzərdə tutulmayan dayanacaq haqqında radiorabitə vasitəsi ilə xəbərdar etməlidirlər.

Təsərrüfat qatarlarının, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin bağlı mənzillərə (yollara) göndərilməsi bu Təlimatın VIII fəsilində nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

10.19. Bu və ya digər mənzildə (yolda) qatarların hərəkəti zamanı işarəvermə və əlaqə vasitələrinin nasazlığı barədə məlumat alan qatar dispetçeri onu dispetçer sərəncamları jurnalına qeyd edir və stansiya növbətçiləri vasitəsilə mənzi-

lin (yolun) boşluğunu yoxlayaraq, hərəkətin telefon əlaqə vasitəsilə müəyyənləşdirilməsi barədə aşağıdakı formada əmr verir:

".....mənzilində (və ya .....mənzilinin .....yolunda) .....(əlaqə vasitəsinin) nasazlığı üzündən .....saat .....dəqiqdən qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsi ilə .....(biryollu və ya ikiyollu) hərəkət qaydaları üzrə müəyyənləşdirilir"

10.20. Mənzillərdə yol postları olduqda qatar dispetçerinin bir əlaqə növündən digərinə keçilməsi barədə əmri post növbətçilərinə də verilir, bununla belə şəraitdə aslı olaraq digər əlaqə növünə keçid bütün stansiyalararası mənzildə və ya ayrılıqda hər bir qatardan boş postlararası mənzildə yerinə yetirilə bilər.

10.21. Qatar dispetçeri işarəvermə və əlaqə vasitələrinin fəaliyyətinin bərpası barədə məlumat aldıqdan sonra onu dispetçer sərəncamları jurnalına qeyd edir və stansiya növbətçiləri vasitəsilə mənzilin (yolun) qatardan boşluğunu yoxlayaraq mənzili məhdudlaşdırın stansiyalara aşağıdakı formada əmr verir:

".....№-li əmr ləğv edilir. .....saat .....dəqiqdən .....mənzilində (.....mənzilinin .....yolu ilə) qatarların hərəkəti .....(işarəvermə və əlaqə vasitəsi göstərilir) üzrə bərpa edilir"

Stansiyalar göstərilmiş vaxtdan qatar dispetçerinin əmrində nəzərdə tutulan əlaqə növünə keçir.

Qatarların bir istiqamətdə hərəkəti üçün avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə avtoblokmanın fəaliyyətinin bərpası barədə əmr mənzilin düzgün yolla göndərmiş qatardan boşaldılmasına qədər verilə bilər.

10.22. Gecə-gündüz işləməyən ayırma məntəqələrinin və ya köməkçi postların açılması və ya bağlanması Yol rəisini birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən təsdiq olunan qaydada və qatar dispetçerinin mənzili məhdudlaşdırın stansiyalara aşağıdakı formada verdiyi əmrlə icra edilir.

" .....km-dəki postun fəaliyyəti .....saat .....dəqiqdən açıqdır (bağlıdır)".

10.23. Elektrik dərti sahələrində qatar dispetçeri enerji

dispetçeri ilə qarşılıqlı əlaqədə işləməli və elektrik təchizatı qurğularının normal işinin tə'mini üçün tədbirlər görməlidir.

Qatar dispetçeri kontakt şəbəkəsinin sıradan çıxması (zədələnməsi), dərti yarımtansiyalarının açılması və ya onların gücünün azalması zamanı enerji dispetçeri ilə birlikdə qatarların sahələr üzrə buraxılmasının daha səmərəli qaydasını müəyyənləşdirir.

Sırsıra (buzbağlama) əmələ gələn dövrə qatar dispetçeri enerji dispetçerinin sıfarişi ilə kontakt şəbəkəsində sırsıranın yüksək gərginlikli cərəyanla əridilməsi üçün "pəncərələr" (texniki fasılələr) təqdim etməlidir.

10.24. Qatar dispetçer rabitəsinin nasazlığı zamanı qatarların hərəkəti qatar dispetçerinin iştirakı olmadan icra edilir. Qatarların hərəkəti barədə əlaqə bilavasitə stansiya növbətçiləri arasında icra edilir.

Qatar dispetçer rabitəsinin nasazlığı zamanı qatar dispetçeri və stansiya növbətçiləri dispetçer sərəncamları jurnalında müvafiq qeydlər aparırlar.

Qatar dispetçer rabitəsinin fəaliyyətinin bərpası barədə qatar dispetçeri bütün stansiyaları dairəvi əmr ilə xəbərdar edir.

10.25. Stansiyalarda "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyi işçilərinin ştatı nəzərdə tutulmayan az fəaliyyətli sahələrdə qatar dispetçerinin iş qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Stansiyalarda manevr işi

Ümumi qaydalar

11.1. Manevr işi stansiyanın texnoloji iş prosesinə uyğun və plan əsasında aşağıdakıları nəzərə almaqla aparılmalıdır:

- qatarların vaxtında tərtib olunması və göndərilməsi;
- vaqonların yük əməliyyatları altına vaxtında verilməsi və onların yük əməliyyatları qurtardıqdan sonra götürülməsi (yığışdırılması);
- vaqonların hazırlığına az vaxt sərf edilməsi;
- bütün manevr vasitələrindən və texniki qurğulardan səmərəli istifadə edilməsi;
- qatarların stansiyaya fasiləsiz qəbulu;
- hərəkətin təhlükəsizliyi, manevrlə əlaqədar işçilərin təhlükəsizliyi və hərəkət tərkibinin saxlanması.

11.2. Stansiyalarda yolların inkişafından, manevr işinin xarakteri və həcmindən asılı olaraq yollar manevr rayonlarına bölünür. Manevr rayonlarının sərhədləri və onların hər birində işin xarakteri stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilir.

Hər bir manevr rayonunda, bir qayda olaraq, bir manevr lokomotivi işləyir. Zəruri hallarda ayrı-ayrı rayonlarda iki və daha artıq manevr lokomotivinin işləməsi, onların hərəkətinin təhlükəsizliyinin tə'mini qaydası stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Manevr işinə verilən lokomotivlər saz olmalı, sabit işləyən radiostansiyalara, müəyyən edilmiş işaretlərlə və inventarla təmin edilməlidir.

11.3. Manevr hərəkəti zamanı mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənlərin çevirilməsi manevr işinə rəhbərlik edən şəxsin sərəncamı ilə yoldəyişmə postunun növbətçisi tərəfindən icra edilir. Elektrik mərkəzləşdirilməsi olan stansiyalarda manevr hərəkəti zamanı yoldəyişənin çevirilməsi stansiya növbətçisi

və ya mərkəzləşdirilmə postunun operatoru tərəfindən yerinə yetirilir. Yoldəyişənlərin mərkəzdən yerli idarəetməyə keçirilməsi, həmçinin yoldəyişmə postunun növbətçisi tərəfindən xidmət edilməyən mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənlərdə manevrlər aparıldığda, yoldəyişənlərin qatar tərtibatçısı və lokomotiv briqadaları işçiləri, konduktorlar, park növbətçiləri, stansiya növbətçiləri, stansiya rəisi, yük və baqaj qəbul-təhvilçiləri, lokomotiv və vaqon deposu işçiləri və başqaları tərəfindən çevrilmesinə yol verilir.

Manevr zamanı yoldəyişənlərin göstərilən işçilər tərəfindən çevrilmesinə icazə verilən stansiyaların siyahısı, yoldəyişənlərin nömrəsi və onların çevriləməsi qaydaları Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilir və stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişəni çevirməzdən əvvəl ona xidmət edən işçi onun hərəkət tərkibi ilə tutulu olub-olmamasına, həmçinin qonşu yollara keçidin olmasına (şəxsən və ya başqa işçinin məruzəsi ilə) əmin olmalıdır. Elektrik mərkəzləşdirilməsində yoldəyişənin hərəkət tərkibindən boşluğu, idarəetmə aparatındaki nəzarət cihazları ilə müəyyənləşdirilir. Bu cihazların nasazlığı və ya müvəqqəti mərkəzləşdirilmədən açılması və ya yoldəyişənlərin manevr kalonkasından çevriləməsi zamanı yoldəyişənin hərəkət tərkibindən boşluğunun yoxlanma qaydaları stansiyanın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyən edilir.

Mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənlər (çəşidləmə yollarında yerləşən yoldəyişənlərdən və dirsəkli-oynaq birləşdiriciləri ilə təchiz edilmiş yoldəyişənlərdən başqa yollarda manevr işi daimi təkanlarla yerinə yetirilir) manevrlər zamanı cəftə ilə bağlanmalıdır.

11.4. TİQ-nın 15.14-cü bəndinə uyğun olaraq manevr işi zamanı göstərişlərin verilməsində əsas vasitə radiorabitə, lazımi hallarda isə ikitərəfli park rabitə qurğusu olmalıdır.

Manevr işi zamanı əl işaretəverici cihazları ilə işaretə verilməsinə icazə verilir.

Qatar tərtibatçısı saz səyyar radiostansiyaya malik olma-

lidir. Stansiyalarda olan radiorabitə və ikitərəfli park rabitəsi qurğuları manevr işinin təşkili və hərəkətin təhlükəsizliyinin tə'mini üçün istifadə olunmalıdır.

Radiorabitə və ikitərəfli park rabitəsi vasitəsilə verilən göstəriş və məlumatlar qısa və aydın olmalı, göstəriş verən onun manevr lokomotivinin maşinisti və digər işçilər tərəfindən (göstərişin qısa təkrarını dinləməklə, səs işaretisi və s. ilə müvafiq cavab olmaqla) düzgün başa düşülməsinə əmin olmalıdır.

Manevr işi haqda radiorabitə və ikitərəfli park rabitəsi ilə daha tez-tez işlənən göstərişlərin və mə'lumatların verilməsi üçün zəruri hallarda danışçıların aparılmasının nümunəvi reqlamenti müəyyənləşdirilir.

Radiorabitə və ikitərəfli park rabitəsi qurğularının konkret tə'yinatı və bu qurğulardan istifadə etmək hüququ verilən işçilər göstərilməklə hər bir manevr rayonunda onlardan istifadə qaydası stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyənləşdirilir.

Stansiyalarda radiorabitə və ikitərəfli park rabitəsinin istismar qaydaları ADDY-nun xüsusi tə'limatları ilə müəyyənləşdirilir.

11.5. Stansiya növbətçisi manevr marşrutlarını manevr işinin planına uyğun hazırlamalıdır.

Manevr marşrutu hərəkət istiqamətini dəyişdirmədən, bir qayda olaraq, manevr tərkibinin hərəkət edəcəyi bütün yol boyu hazırlanır. Belə marşrutun hazırlanması mümkün olmadiqda, stansiya növbətçisi maşinisti (manevr rəhbərini) marşrutun hansı yola və ya hansı svetofora qədər hazırlanması barədə xəbərdar etməlidir.

Manevr svetoforunun qadağanedici göstəricisini və ya sənmüş işığını hazır marşrutda keçməyə stansiya (post) növbətçisinin, mərkəzləşdirilmiş post növbətçisinin və ya operatorunun manevr lokomotivinin maşinistinə şəxsən, radiorabitə, ikitərəfli park rabitəsi və ya manevr rəhbəri vasitəsilə verdiyi göstərişə əsasən icazə verilir.

11.6. Tərkiblərin birləşdirici yollarla və ya dartı yolları vasitəsilə parkdan-parka yerdəyişməsi zamanı təhlükəsizliyin

tə'mini qaydaları və şərtləri stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilir. Bununla belə manevr tərkiblərinin vaqonlarla qabağa hərəkəti zamanı təhlükəsizliyin tə'minə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Yerli şəraitdən asılı olaraq ayrı-ayrı hallarda (parkların ardıcıl yerləşməsi, maşinistin kabinəsindən manevr lokomotivlərinin vaqondan açılması üçün qurğularla təchiz edilməsi və s.) tərkiblərin lokomotivlə qabağa, parkdan-parka yerdəyişməsi qatar tərtibatçısı briqadası işçilərinin müşayiəti olmadan da icra oluna bilər.

11.7. Manevrlərin "Dəmir yolunda yüklerin daşınma Qaydaları"na, həmçinin "Təhlükeli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınma Qaydaları"na uyğun aparılması zamanı ayrı-ayrı kateqoriyalı yüklü vaqonların, bərk yanacaqla işləyən parovozdan, təhlükəsiz yüklü vaqondan və ya boş vaqondan ibarət daldalanacağı olmalıdır.

Qatarlarda və manevr zamanı daldalanacaq normaları daşıma sənədlərində xüsusi möhürün (ştempelin) vurulması ilə göstərilir. Burada daldalanacaq vaqonlarının minimum sayı rəqəmlərlə işarə edilir, məsələn, **3/0-0-3-1**, burada:

birinci rəqəm - qatarlarda aparıcı lokomotivdən daldalanacaq vaqonlarının sayını (surətdə bərk yanacaqla işləyən parovozdan, məxrəcdə neft yanacığı ilə işləyən parovozdan, elektrovozdan və ya teplovozdan);

ikinci rəqəm - qatarlarda itələyici lokomotivdən;

üçüncü rəqəm - qatarlarda tərkibi insanlarla tutulu vaqonlardan;

dördüncü rəqəm - manevrlər zamanı bərk yanacaqla işləyən parovozdan daldalanacağı olduğunu;

"0" (sıfır) rəqəmi - daldalanacağın tələb olunmadığını bildirir.

İnsanlarla tutulu vaqonlar, o cümlədən, bələdçi lərlə, yüksəkliyi müsəyət etmək üçün ayrılmış xüsusi işçilərlə, qarovalularla, mühafizə dəstələri ilə vaqonlar, həmçinin ev heyvanları ilə tutulu vaqonlar birinci sinif təhlükəli yüklü (partlayıcı maddələrlə) vaqonların baş hissəsində olduğu kimi, son his-

səsində də ancaq daşima sənədlərində "Zəhərlidir" - ("Ядовито") və "Daldalanacaq" - ("Прикрытие") möhürləri olan təhlükəli yüklərlə dolu vaqonların qabağında qoyulmalıdır.

Tezalışan maye yüklü vaqonlar tərtibat stansiyasında qatar partlayıcı maddə (PM) olan (qatarın baş hissəsindən saymaqla) vaqonlardan sonra qoşulmalıdır.

11.8. Vagon və lokomotiv depolarının tə'mir yollarında manevr hərəkəti müvafiq xidmətin məsul işçisinin nəzarəti altında və şəxsi göstərişləri ilə icra edilməlidir.

11.9. Texniki və ya yük əməliyyatları aparılan vaqonlarla tutulu yollarda manevrlərin təkanla icrasına yol verilmir.

Əlverişsiz hava şəraitində (güclü külək, duman, çovğun), həmçinin işıqlandırılmayan yollarda manevr işi xüsusi sayıqlıqla, zəruri hallarda isə azaldılmış sür'ətlə icra edilməlidir.

11.10. Stansiya yollarında təsərrüfat qatarlarının və yol maşınlarının işi müvafiq xidmətin (yol, işarəvermə və rabitə və s.) məsul işçisinin rəhbərliyi altında icra edilir.

Göstərilən qatarların və maşınların bir yoldan digərinə və ya stansianın başqa rayonuna hərəkəti yalnız manevrlərə rəhbərlik edən şəxsin və ya stansiya növbətçisinin icazəsi ilə icra edilir.

Zəruri hallarda belə qatarların və yol maşınlarının hərəkətinə rəhbərlik üçün stansiya rəisinin göstərişi ilə stansianın müvafiq işçiləri təyin edilə bilərlər.

11.11. Stansiyalarda tormoz rezin boruların ayrılması və ya birləşdirilməsi texniki xidmət məntəqəsinin işçiləri və ya yerli şəraitdən asılı olaraq, texnoloji proseslə və ya stansianın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyən olunmuş başqa işçilər tərəfindən icra edilir.

Manevrlər aparılan zaman tormoz rezin boruların ayrılması və birləşdirilməsi tərtibatçı briqadaları və ya konduktorlar tərəfindən icra edilir.

Qatar lokomotivinin tərkibdən açılması və tərkibə qoşulması zamanı tormoz rezin boruların ayrılması və birləşdirilməsi lokomotiv briqadası, tərəfindən yerinə yetirilir.

11.12. Ayrı-ayrı vaqonları əllə hərəkət etdirməyə müstəsna hallarda və ancaq üfüqi yollarda icazə verilir.

Stansianın baş, qəbul-göndərmə və çeşidləmə yollarında vaqonların əllə hərəkət etdirilməsi qadağandır.

Vaqonları ancaq müvafiq xətti bölmə rəisinin tə'yin etdiyi məsul şəxsin bilavasitə rəhbərliyi ilə, sayı bir yüklü və ya iki boş vaqondan çox olmadıqda, əllə hərəkət etdirmək olar.

Vaqonların əllə hərəkət etdirilməsi zamanı aşağıdakılara yol verilmir:

onları 3 km/saatdan artıq sürətlə hərəkət etdirməyə, bununla belə vaqonlar mütləq qoşulu olmalıdır;

onları baş və qəbul-göndərmə yolları istiqamətində hündüd sütuncuğunun arxasına itələyib çıxarmağa;

tormoz başmaqları olmadan itələməyə başlamağa;

tormozlama üçün təkərlərin altına şpal, daş, ling və başqa əşyalar qoymağa.

İnsanla tutulu və təhlükəli yüklü vaqonları əllə itələmək qadağandır.

Vaqonların dolamaçarxla və digər mexaniki vasitələrə hərəkəti qaydası yerli şəraitdən asılı olaraq Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisinin təsdiq etdiyi xüsusi təlimatlarla müəyyənləşdirilir.

Manevr işinə rəhbərlik

11.13. TİQ-nin 15.13-cü bəndinə uyğun olaraq stansiya yollarında manevr ancaq bir işçinin – stansiya növbətçisinin, manevr dispetçerinin, çeşidləmə təpəsi və ya parkı növbətçisinin, dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə isə qatar dispetçerinin göstərişi ilə aparılmalıdır. Manevr işinə rəhbərlik edən işçilər arasında vəzifə borularının bölgüsü stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Manevr işini icra edən lokomotivin hərəkətinə, onların düzgün yerinə yetirilməsinə cavabdehlik daşıyan bir işçi – manevrlərin rəhbəri (qatar tərtibatçısı və ya baş konduktor) rəhbərlik etməlidir.

Çeşidləmə təpələrində manevr lokomotivlərinin hərəkətinə təpə növbətçisi rəhbərlik edə bilər.

Aralıq stansiyalarında manevr işi baş konduktorun rəhbərliyi altında aparıla bilər. Tərtibatçı briqadası və ya baş konduktor tərəfindən xidmət edilməyən lokomotivin (özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin) manevr hərəkətlərinə həmin rayonda manevrlərin aparılmasına sərəncam vermək hüququ olan işçi və ya onun göstərişi ilə işaretçi (yoldəyişmə postunun növbətçisi) rəhbərlik edir. Belə şəraitdə manevrlərin aparılmasına rəhbərlik üçün stansiya rəisləri, onların müavinləri və Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisinin müəyyən etdiyi qaydada digər işçilər cəlb oluna bilərlər.

11.14. Manevr işi tərtibatçı və ya tərtibatçı briqadası (tərtibatçı və onun köməkçisi), eləcə də baş konduktor və ya konduktor briqadası tərəfindən aparılır. Yerli şəraitdən asılı olaraq manevrlərin aparılması üçün tərtibatçı briqadası və ya bir tərtibatçının tə'yin edilməsi Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Manevrlə məşğul olan işçilərin yerləşdirilməsi manevr rəhbəri tərəfindən icra edilir.

Manevr lokomotivinə bir maşinist tərəfindən (köməkçisiz) xidmət edilməsinə lokomotivin növündən və yerli şəraitdən asılı olaraq ADDY rəisi icazə verir.

11.15. Qatar tərtibatçısı və ya baş konduktor manevr işinə aid tapşırığı yalnız manevrlərə sərəncam verən şəxsən almalıdır.

Manevr işinə aid tapşırıq dəqiq və aydın verilməli və manevr rəhbəri tərəfindən hər bir əlaqədar işçiyə çatdırılmalıdır.

Manevrlərin aparılması prosesində nəzərdə tutulmuş planda dəyişiklik etmək zərurəti yarandıqda, manevrlərdə iştirak edən bütün işçilər bu dəyişikliklərin xarakteri ilə əvvəlcədən tanış edilməlidirlər.

11.16. Manevr lokomotivinin (vaqonlarla və ya vaqonsuz) bir manevr rayonundan digərinə hərəkətinə yalnız stansiya növbətçisinin (təpə növbətçisinin) və ya manevr dispetçerinin icazəsi ilə hərəkətin gözləniləyi (gedəcəyi) rayonun müvafiq

post (park) növbətçisi və ya bu rayonda işləyən qatar tərtibatçısı ilə əvvəlcədən razılaşmasından sonra yol verilir.

Manevrlərin aparılması zamanı işçilərin vəzifələri

11.17. TİQ-nın 15.23-cü bəndinə uyğun olaraq manevr rəhbərinin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

manevr işi tapşırığını dəqiq və vaxtında yerinə yetirmək;
manevr işinin aparılmasında iştirak edən bütün işçilərin düzgün yerləşdirilməsini və onların plana əsasən qarşılıqlı fəaliyyətini və manevr işinin hansı üsulla görüləcəyini tə'min etmək;

qatarları texniki istismar Qaydalarının, ADDY-nun müvafiq təlimatlarının və göstərişlərinin tələblərinə uyğun tərtib etmək.

manevr işini elə təşkil etmək lazımdır ki, hərəkətin təhlükəsizliyi, manevr işində iştirak edən işçilərin şəxsi təhlükəsizliyi, hərəkət tərkibinin və daşınan yükün saxlanışı tə'min olunsun. İnsanla tutulu, əndazəsiz və 1-ci sinif təhlükəli yüklərlə (partlayıcı maddələrlə) dolu vaqonlarla manevr işləri xüsusi ehtiyatlıqla aparılmalıdır.

Tərtibatçı (baş konduktor) növbəyə daxil olan zaman öz rayonunun yollarında hərəkət tərkibinin olması və yerləşməsi ilə tanış olmalı, onun bərkidilməsinin e'tibarlılığını yoxlamalı, manevr rayonu üçün müəyyən edilmiş bərkitmə vasitələrinin olmasına əmin olmalı, yoxlanmanın nəticələri barədə stansiya növbətçisinə mə'rüzə etməlidir.

11.18. Manevr işinə başlamazdan əvvəl manevr rəhbərinin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

a) manevrlərdə iştirak edən bütün işçilərin, o cümlədən, lokomotiv briqadasının tam tərkibdə öz yerlərində olmasına əmin olmaq;

b) maşinisti və manevrlərdə iştirak edən stansiya işçilərini görülmək manevrlərin planı və onların yerinə yetirilməsi qaydaları ilə tanış etmək;

c) vaqonların hərəkəti üçün maneələrin (təkərlərin altın-dakı tormoz başmaqlarının və s.) olmadığını yoxlamaq.

11.19. Manevr rəhbəri yoldəyişmə postunun növbətçisinə və ya mərkəzləşdirilmə postunun operatoruna manevr marşrutunun bu və ya digər yola hazırlanması haqda tapşırığı stansiyanın texniki sərəncam-aktında müəyyən edilmiş qaydada şəxsən radiorabitə, ikitərəfli park rabitəsi, lokomotiv fiti, əl fiti və ya stansiyanın texniki təchizatından asılı olaraq başqa vasitələrlə verə bilər.

11.20. İş prosesində manevr rəhbərinin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

- a) manevr hərəkətinə aid olan işarə və göstərişləri dəqiq və vaxtında vermək;
- b) manevr hərəkətləri üçün yoldəyişənlərin hazırlanmasına, mərkəzləşdirilmə postunun operatorları, yoldəyişmə postlarının növbətçiləri və lokomotiv məşinisti tərəfindən işarələrin vaxtında və düzgün verilməsinə nəzarət etmək;
- c) manevr edən tərkibin və onun hərəkət marşrutu işarələrinin yaxşı görünməsini təmin edən yerdə dayanmaq; lokomotiv məşinisti ilə radiorabitə olmadıqda, (nasazlıq səbəbindən və ya lokomotiv manevr radiorabitəsi ilə təchiz edilmədiqdə) məşinistə və ya onun köməkçisinə əl ilə verilən işarələrin görünməsini təmin edən yerdə dayanmaq;
- ç) stansiya yollarında vaqonlarla qabağa hərəkət zamanı, bir qayda olaraq, hərəkət istiqamətində birinci vaqonun (və ya hərəkət tərkibinin) xüsusi ayaqqoyanında (keçid meydandasında, tamburda) dayanmaq, dayanmaq mümkün olmadıqda isə yolun arası və ya geriyə basılan vaqonların qabağında yolun kənarı ilə getmək, manevr svetoforlarının göstəricilərini, verilən işarələri, marşrut üzrə yoldəyişənlərin vəziyyətini, yolda manələrin və adamların olub-olmamasını izləmək, zəruri halda manevr tərkibinin dayanması üçün tədbirlər görmək. Radiorabitə olmadıqda, zəruri hallarda, işarələrin ötürülməsi üçün mərkəzləşdirilmə postunun operatorlarını, yoldəyişmə postlarının növbətçilərini və stansiyanın digər işçilərini buna cəlb etmək;
- d) manevrlərin böyük tərkiblərlə yolun əyri sahələrində və ya pis görünmə şəraitində (duman, çovğun, qar və s.) aparıl-

ması zamanı, təhlükəsizliyi təmin etmək üçün əlavə tədbirlər görmək, maşinistə tez-tez radiorabitə və ya ikitərəfli park rabitəsi ilə işarə və göstərişlər vermək;

e) kəsilmiş yoldəyişən müayinə və təmir edilməyənədək onun üzərindən hərəkət tərkibinin buraxılmasına yol verməmək;

ə) tərkibə yaxınlaşmadan əvvəl çəpərləmə işarələrinin olub-olmamasına əmin olmaq;

f) vaqonların bərkidilməmiş və ya nəzərdə tutulmuş dayanma vaxtından asılı olmayaraq onların stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş normadan az bərkitməklə qoyulmasına yol verməmək;

g) bütün vaqonların öz aralarında və lokomotivlə qoşulmasına əmin olmadan manevr tərkibinin (lokomotivlə qabağa və ya vaqonla qabağa) hərəkətinə yol verməmək;

ğ) təkanlarla manevrlər vaxtı açılmış vaqonların geriyə hərəkətinin və ya yolun sonunda hüdud sütuncuğunun arxasına çıxmasının mümkünüyünü istisna edən tədbirlər görmək;

h) təkanlarla manevrlər və ya tərkibləri təpəyə qabağa basma zamanı, avtomat qoşularda açılmış linglər işin şəraitinə görə "bufer" vəziyyətinə qoyulduqda, açılmış vaqon tərkibdən ayrıldıqdan sonra dərhal lingləri normal vəziyyətə gətirmək;

x) manevr lokomotivinin (tək və ya vaqonla) başqa vaqonları açmaq və qoşmaq üçün vaqonlarla tutulu bu və ya digər yola girməsi, həmçinin avtoqoşqusu açılmaq üçün dayanmış vaqonların avtoqoşqusunu sixarkən, vaqonların manevr lokomotivindən əks tərəfdə etibarlı bərkidilməsinə əmin olmanın bu əməliyyatların yerinə yetirilməsinə yol verməmək;

i) bu və ya digər yolda dayanmış, o cümlədən, müəyyən edilmiş norma ilə bərkidilmiş vaqonlar qrupuna əlavə vaqonların qoşulması nəticəsində əvvəlcə qoyulmuş başmaqların düzgün qoyuluşunun pozulub pozulmamasını, həmçinin bu başmaqların vaqonların artırılmış sayına kifayət edib etmədiyini yoxlamaq;

j) yüklerin doldurulması və boşaldılması yerlərində manevr tərkibinin hərəkətindən əvvəl hərəkət üçün manələrin olub-olmamasına əmin olmaq;

j) yüklenməsi və boşaldılması qurtarmayan vaqonlarla manevrlərin aparılmasını yalnız yüklemə və boşaltma əməliyyatlarına rəhbərlik edən işçi ilə razılaşdırıldıqdan sonra icra etmək;

k) tərtibatçı və konduktor briqadaları işçilərinə əməyin mühafizəsinə dair yerli təlimatla müəyyən edilmiş siyahı üzrə əndazəsiz və təhlükəli yerlərdə vaqonun xüsusi ayaqqoyanında getmək qadağandır.

11.21. Manevr rəhbəri işi elə təşkil etməlidir ki, hərəkət tərkibinin yolların əks tərəfindəki hüdud sütuncuqlarının (izolyasiya edilmiş calaqların və ya svetoforların) arxasına çıxmاسına yol verilməsin.

Manevr rəhbərinin göstərilmiş tələbin yerinə yetirilməsini təmin edən parkın (yolların) əks tərəfindəki sonunun işçiləri ilə fəaliyyətini razılaşdırma qaydaları stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilir.

11.22. Stansiya növbətçisi, manevr dispetçeri və ya təpə növbətçisi insanlarla tutulu və ya birinci sinif təhlükəli yüklerlə (partlayıcı maddələrlə), həmçinin daşima sənədlərində "**Təpədən buraxma!**" ("He спускать с горки!") və "**Təpədən ehtiyatla burax!**" ("Спускать с горки осторожно!") möhürü (şampi) olan başqa sinif təhlükəli yüklerlə dolu vaqonlarla manevrlərin aparılmasının zəruri hallarında qatar tərtibatçısını, sonuncu isə öz köməkçisini və manevr lokomotivinin maşinistini bu barədə xəbərdar etməlidir.

11.23. Təmir briqadalarının iş yerlərində (yol, İMB) dəmir yolu keçidlərinin kəsişmələrində, sərnişin platformlarının yanında, yük ambarlarının, yük rayonlarının yanacaq ambarlarının, vaqon və lokomotiv deposunun yollarında, zavodların, emalatxanaların və s. ərazisində manevrlərin aparılmasında tərtibatçı və lokomotiv briqadaları xüsusi sayıqlıq göstərməli, tərkibin yolun yanında və ya platformalarda dayanmış insanlara yaxınlaşlığı zaman vaxtında səs işarələri verməli, həmçinin yüklemədə, yük boşaltmadə, yolun, vaqonların və s. təmirində işləyən insanları tərkibin hərəkəti barədə xəbərdar etməlidirlər.

11.24. TİQ-nin 15.24-cü bəndinə uyğun olaraq manevr zamanı lokomotiv briqadasının vəzifə borcu aşağıdakılardır:

manevr işi tapşırığını dəqiq və vaxtında yerinə yetirmək; verilən işarələri diqqətlə izləmək, hərəkət haqqında işarələri və göstərişləri dəqiq və vaxtında yerinə yetirmək; yollarda olan insanların, yoldəyişənlərin vəziyyətini və hərəkət tərkibinin yerləşməsini diqqətlə izləmək; manevrin təhlükəsizliyini və hərəkət tərkibinin salamatlığını tə'min etmək.

TİQ-nin 15.15-ci bəndinə uyğun olaraq lokomotivin, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin maşinistinə manevr rəhbərindən radiorabitə, ikitərəfli park-rabitə qurğusu və ya əl işarə cihazları vasitəsilə şəxsən göstəriş almayıncə lokomotivi və ya özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibini hərəkətə gətirmək qadağandır. Maşinist manevr rəhbərinin göstərişi və ya işarəsindən başqa mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlər marşrutu çıxmazdan əvvəl manevr svetoforunda icazəverci işarənin olmasına əmin olmalı, mərkəzləşdirilməmiş yoldəyişənlərdə isə manevr hərəkəti üçün yoldəyişənlərin hazırlığı barədə yoldəyişmə postunun növbətçisindən işarə və ya bildiriş (şəxsən, radiorabitə, ikitərəfli park-rabitə qurğusu ilə) almalıdır.

Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlərə çıxışın qabağında manevr svetoforu olmadıqda, maşinist stansiya növbətçisindən yoldəyişənlərin manevr hərəkəti üçün hazır olması haqda bildiriş (şəxsən, radiorabitə, ikitərəfli park-rabitə qurğusu ilə və ya manevr rəhbəri vasitəsi ilə verilmiş) almalıdır.

Yoldəyişənləri və işarələri elektriklə mərkəzləşdirilmiş stansiyalarda yoldəyişənlər mərkəzləşdirilmədən yerli idarəetməyə keçirildikdə, yoldəyişənlər üzərində hərəkətə həmin yoldəyişənlərin çevrilməsi həvalə edilən işçinin göstərişi və ya işarəsi ilə icazə verilir.

TİQ-nin 15.25-ci bəndinə uyğun olaraq yiğma qatarları ilə işləyən, eləcə də manevr işi üçün ayrılmış lokomotiv briqadaları, konduktorlar və tərtibatçı briqadaları stansiyada manevr işinin texniki-sərəncam aktında göstərilən qaydalarını bilməlidirlər. Lokomotiv və tərtibatçı briqadalarını və konduktorları stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilən manevr işlərinin şərtləri ilə tanış etmə qaydalarını Yol rəisinin müavini və ya Yolun hissə rəisi müəyyən edir.

Manevr aparan lokomotivin машинистинə vaqonlar qalan yoldan çıxmaq üçün manevr rəhbərindən radiorabitə, ikitərəfli park rabitəsi, manevrdə iştirak edən digər işcidən onların bərkidilməsi barədə məlumat almadan və ya bu Təlimatın 14.41.-ci bəndində müəyyən edilmiş qaydaları yerinə yetirməklə şəxsən lokomotivi hərəkətə gətirməsinə icazə verilmir.

Manevrlər zamanı lokomotivin idarə edilməsi машинист tərəfindən yerinə yetirilir. Maşinist lokomotivin idarə edilməsini машинист köməkçisinə və ya əvəzediciyə yalnız öz nəzarəti altında e'tibar edə bilər.

11.25. Vaqonlarla qabağa hərəkət zamanı manevr rəhbəri yoldəyişənlər üzərinə çıxmaqla hərəkətin başlanması barədə işarəni, yalnız yoldəyişmə postunun növbətçisindən yoldəyişənlərin manevr hərəkəti üçün hazır olması barədə işarə alındıqdan və ya manevr svetoforunun açıq vəziyyətdə olmasına əmin olduqdan sonra verməlidir.

11.26. Tək lokomotivin машинистi stansiya yolları ilə hərəkət edərkən stansiya növbətçisinin, mərkəzləşdirilmə postları operatorlarının, yoldəyişmə postu növbətçilərinin lokomotivin машинистinə bilavasitə verdiyi işarə və mə'lumatları və ya manevr svetoforlarının göstəricilərini rəhbər tutur.

11.27. Maşinist radiorabitə və ya ikitərəfli park rabitə qurğuları ilə verilən işarələri, eləcə də alınan göstərişləri lokomotivin fiti və ya verilmiş göstərişin qısa təkrarı ilə təsdiq etməlidir.

Maşinist işarənin və ya göstərişin düzgün başa düşülməsinə əmin olmadıqda və ya manevr işinin planını bilmədikdə dayanmalı və vəziyyəti aydınlaşdırılmalıdır.

11.28. Sərnişin qatarının (qatarın ardınca) göndərildiyi yol onun tərəfindən tam boşalanadək, lokomotivlərin və manevr tərkiblərinin həmin yolla hərəkəti haqda işarələr və göstərişlər vermək qadağandır. Sərnişin qatarı ilə tutulu yolda dayanmış lokomotivlərin машинistləri, həmin yolu tam boşalması barədə mə'lumat almayıncə sərnişin qatarının ardınca hərəkət etməsi qadağandır.

11.29. Yoldəyişmə postları növbətçilərinin, mərkəzləşdirilmə postları operatorlarının və manevrlərin aparılması za-

manı yoldəyişənlərin çevriləməsi həvalə edilmiş digər işçilərin vəzifə borcları aşağıdakılardır:

a) yoldəyişənləri manevr rəhbərinin göstərdiyi marşrut üzrə düzgün və vaxtında çevirmək;

b) yoldəyişmə postunun növbətçisi yoldəyişənin çevriləməsindən sonra onu cəftə ilə bağlamaq, (bu Təlimatın 11.3-cü bəndində nəzərdə tutulmuş hallardan başqa) və tiyənin çərçivə relsinə kip (six) yanaşmasına əmin olmaq ;

c) manevr tərkibinin hərəkəti üçün işarənin və ya mə'lumatın verilməsindən əvvəl manevr marşrutunda yoldəyişənlərin vəziyyətinin düzgünlüyünü yoxlamaq;

ç) машинистə və tərtibatçıya işarə və məlumatları dəqiqliyə və vaxtında vermək;

d) manevr tərkibinin hərəkətlərini, verilən göstəriş və işarələri diqqətlə izləmək və onların tələblərini vaxtında yerinə yetirmək.

Vaqonların bərkidilməsi

11.30. TİQ-nin 15.21-ci bəndinə uyğun olaraq stansiya yollarında hərəkət tərkibi hüdud sütuncuqları ilə işarə edilmiş sərhəd daxilində yerləşdirilməlidir.

Stansiya yollarında lokomotivsiz dayanan qatar tərkibləri, vaqonlar və xüsusi hərəkət tərkiblərinin özbaşına hərəkətə gəlməsinin qarşısını almaq üçün onlar tormoz başmaqları, əl tormozları və ya ADDY tərəfindən müəyyən edilmiş başqa bərkitmə vasitələri ilə e'tibarlı bərkidilməlidir.

Stansiyalarda dayanan, yük əməliyyatına, təmizlənməyə, dezinfeksiya və tə'mir işlərinə cəlb edilməyən vaqonların qapıları bağlı olmalıdır.

Vaqonların stansiya yollarında bərkidilməsi bu Təlimatın 2-ci əlavəsində verilmiş normalara və qaydalara uyğun icra edilməlidir.

Yerli şəraitdən asılı olaraq vaqonların və tərkiblərin bərkidilmə qaydası, vaqonların və tərkiblərin yollarda necə bərkidilməsi, bu əməliyyatların kim tərəfindən yerinə yetirilməsi, eləcə də bərkitmə vasitələrinin vaqonların altından çıxarılma-

sı və ya əl tormozlarının buraxılması və göstərilmiş əməliyyatların yerinə yetirilməsi barədə kimlərə məruzə edilməsi qaydaları stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

11.31. Stansiya yollarına qoyulmuş qatar tərkibləri, vaqon qrupları və ayrı-ayrı vaqonlar bütün hallarda, stansiyanın texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmuş normalar üzrə, lokomotivin açılmasına qədər tormoz başmaqları ilə bərkidilməlidir. Mailliyi 0,0025-dən artıq olmayan yollarda sərnişin qatarlarının lokomotivləri dəyişdirilərkən tərkibin 15 dəqiqədən çox olmayan müddət ərzində bərkidilməsi üçün qatar avtotormozlarından istifadə edilməsinə icazə verilir. Lokomotivlərin göstərilmiş müddət ərzində dəyişdirilməsi mümkün olmadıqda, tərkib müəyyən edilmiş norma üzrə tormoz başmaqları ilə bərkidilməlidir.

11.32. Stansiyaya gələn qatar lokomotivlərinin maşinistlərinə onun tərkibinin bərkidilməsi haqda məlumat almadan lokomotivi qatardan açmaları qadağandır. Maşinistə belə məlumat stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada verilir. Lokomotivi qatardan açmazdan əvvəl maşinist bütün hallarda tərkibi avtomat tormozlarla tormozlamalıdır.

11.33. Stansiyaya uzunmüddətli dayanma üçün gətirilmiş vaqonlar (ehtiyatda olan, Vaqon Təmiri Zavoduna verilməsiనi gözləyən və i.a.), mailliyi 0,0025-dən artıq olmayan, qatarların hərəkət marşrutlarından izolə edilmiş yollara qoyulmalıdır. Belə vaqonların bərkidilməsi vaqon təkərlərinin tormoz başmaqlarına oturdulması ilə icra edilməlidir. Bərkidilmənin düzgünlüyü və e'tibarlılığı stansiya rəisi, onun müavini və ya stansiya növbətçisi tərəfindən yoxlanılmalıdır.

11.34. Yük qatarları aralıq stansiyalarında müvəqqəti olaraq lokomotivsiz qoyularkən, vaqonların müvafiq yol üçün bərkidilməsi stansiyanın texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmuş normalara uyğun vaqon təkərlərini tormoz başmaqları üzərinə oturtmaqla yerinə yetirilir. Belə qatar tərkiblərinin bərkidilməsinin düzgünlüyü və etibarlılığı qatar dispetçerinin göstərişi ilə əvvəlcədən stansiyaya çağırılan və ona bərkidilmənin düzgünlüğünün yoxlanılmasının aparılması

barədə məruzə edən stansiya rəisi və ya onun müavini tərəfindən yoxlanılmalıdır. Göstərilmiş rəhbərlərin çağırılması mümkün olmadıqda, bərkitmənin düzgünlüyü və etibarlılığı stansiya növbətçisi tərəfindən şəxsən yoxlanılır və bu barədə qatar dispetçerinə məruzə edilir.

11.35. Mailliyi 0,0025-dən artıq olan, vaqonların qatarların qəbul və göndərmə marşrutlarına və ona bitişik mənzillərə qaçmasının qarşısını alan qurğularla təchiz edilməyən stansiyalarda və ayrı-ayrı stansiya yollarında qatar tərkiblərinin lokomotivsiz qoyulmasına yol verilmir.

Belə stansiyaların və stansiya yollarının siyahısı ADDY rəisi tərəfindən müəyyənləşdirir.

11.36. TİQ-nın 15.18-ci bəndinə uyğun olaraq Hərəkət tərkibinin mənzilə qaçmaq təhlükəsi olan maillikdə yerləşən stansiya yollarında manevrancaq lokomotivi eniş tərəfdən qoşmaq, vaqonların avtomat tormozlarını birləşdirmək və yoxlamaqla aparılır. Lokomotivin eniş tərəfdən qoşulması mümkün olmayan yollarda manevrlər basma üsulu ilə aparılmalı, vaqonların avtomat tormozları isə birləşdirilməli və yoxlanılmalıdır. Belə yolları olan stansiyalarda hərəkətin təhlükəsizliyini tə'min edən manevretmə qaydaları bu Təlimatla müəyyənləşdirilir və stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Mailliklərdə yerləşən yollarda manevrlər aparılan bütün hallarda açılmış vaqonların manevr tərkibi ilə toqquşmasının, həmçinin vaqonların qatarların hərəkət marşrutlarına və ya digər manevr rayonlarına qaçmasının mümkünüyünü təcrid edən təhlükəsizlik tədbirlərinə (yoldəyişənlərin izolə vəziyyətinə qoyulması, ayrı-ayrı açılmış vaqonların altına başmaqların qoyulması və s.) riayət edilməlidir.

Manevrlər zamanı hərəkət tərkibinin qaçmasına təhlükə yaradan mailliklərdə yerləşən rayonların və yolların siyahısı, həmçinin hərəkətin təhlükəsizliyinin təmini üzrə əlavə tədbirlər stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

11.37. Aralıq stansiyalarında lokomotivsiz qoyulmuş qatar tərkibinin sərnişinlərin keçməsini tə'min etmək üçün açılması və ayrılması hallarında, tərkibin hər bir açılmış hissəsi da-

yandığı yol sahəsinin faktiki profiline uyğun olan normaya görə müvafiq sayda tormoz başmaqları ilə bərkidilməlidir.

11.38. Hərəkət tərkibinin birləşdirici və dalan yolları rayonlarından stansiyaya və ya mənzilə özbaşına qaçmasının qarşısını almaq üçün stansiya növbətçisi, tərtibatçı briqadaları, yoldəyişmə postlarının növbətçiləri manevr tərkibi birləşməyə gedəndən (çixandan) dərhal sonra qoruyucu dalanları və mühafizə yoldəyişənləri (o cümlədən, mərkəzləşdirilmiş), başmaq atıcıları və ya yoldəyişənləri normal vəziyyətə qoymalıdır.

11.39. Stansiya işçilərinin hər biri öz postunda, güclü külək gözlənilməsi barədə məlumat aldıqda və ya onlara bu barədə xəbər verilmədikdə, belə külək əsərkən hərəkət tərkibinin özbaşına hərəkətə gəlməməsi üçün onların e'tibarlı bərkidilməsini yoxlamalı və bu Təlimatın II əlavəsinin 9-cu bəndinə müvafiq olaraq onların altına əlavə tormoz başmaqları qoymalıdır.

11.40. Hərəkət tərkibinin mənzilə qaçma təhlükəsi yaranıqda, stansiya işçiləri onun dərhal dayandırılması üçün sərəncamlarında olan bütün vasitələrdən istifadə etməlidirlər. Hərəkət tərkibi mənzilə qaçarkən stansiya növbətçisi sərəncamında olan bütün vasitələrdən istifadə etməklə qarşıdan gələn qatarları dayandırmaq və qaçan hərəkət tərkibinin dayandırılması üzrə tədbirlər görmək üçün bu haqda mənzildə olan qatarların maşinistlərinə, qatar dispetçerinə, yol postlarının, qonşu stansiyanın, keçidlərin növbətçilərinə və digər işçilərə xəbər verməlidir.

11.41. Stansiya yollarında hərəkət tərkibinin bərkidilməsi üzrə əməliyyatların yerinə yetirilməsi zamanı işçilərin qarşılıqlı nəzarətini təmin edəcək aşağıdakı əsas qaydalara riayət olunmalıdır:

A. Qatarların tərkiblərinin bərkidilməsi zamanı:

baş və qəbul-göndərmə yollarında bərkitməyə rəhbərlik və nəzarət stansiya növbətçisi, ayrı-ayrı manevr rayonlarında isə manevr dispetçeri tərəfindən yerinə yetirilir;

stansiya növbətçisi lokomotivin açılmasına yalnız bu əməliyyatları yerinə yetirən icraçının məruzəsinə əsasən və ya tərkibin bərkidilməsinin düzgünlüğünə şəxsən əmin olduqdan sonra icazə verə bilər;

stansiya növbətçisinin qatar lokomotivinin maşinistinə şəxsən və ya bərkitmə aparan stansiya işçisi vasitəsilə, radiorabitə və park rabitəsi ilə verdiyi icazə olmadan lokomotivi tərkibdən açmaq qadağandır;

tərkibin altından tormoz başmaqlarının götürülməsinə yalnız stansiya növbətçisinin bu əməliyyatların icraçısına radiorabitə, park rabitəsi, stansiyanın digər işçisi vasitəsilə verdiyi göstərişə əsasən və ya şəxsən icazə verilir;

stansiya növbətçisi tormoz başmaqlarının götürülməsi haqda göstərişi yalnız maşinistin radiorabitə vasitəsilə mərzəsi və ya stansiya işçisi vasitəsi ilə lokomotivin tərkibə faktiki qoşulmasına əmin olduqdan sonra verə bilər.

B. Manevr işi zamanı:

manevrlərin aparılması zamanı hərəkət tərkibinin bərkidilməsinə manevr rəhbəri cavabdehdir;

manevr rəhbəri bütün hallarda lokomotivin (tək və ya vagonlarla) açılmasından əvvəl maşinistə yolda qalan vagonların sayı göstərilməklə onların bərkidilməsi, həmçinin tormoz başmaqlarının sayı və onların hansı tərəfdən qoyulması barədə məlumat verməlidir. Vagonlar (və ya başqa hərəkət tərkibi) qalan yoldan çıxmağa icazə istənilən zaman manevr rəhbəri qəbul-göndərmə yollarında manevrlər aparılarkən stansiya növbətçisinə, ayrı-ayrı manevr rayonlarında manevr dispetçerinə eyni məlumatı verməlidir, lokomotivin maşinisti isə həmin məlumatı- stansiya növbətçisinə (manevr dispetçerinə) radiorabitə ilə təkrarlamalıdır;

stansiya növbətçisi (manevr dispetçeri) maşinistin və manevr rəhbərinin verdiyi məlumatlara əsasən stansiyanın texniki-sərəncam aktında konkret yol üçün vagonların müəyyən edilmiş bərkitmə normalarına əmin olur və lokomotivə (ma-

nevr tərkibinə) həmin yoldan (həmin manevr rayonundan) çıxmaga icazə verir;

hərəkət tərkibinin bərkidilməsi üzrə əməliyyatların yerinə yetirilməsinin müfəssəl reqlamenti icraçılar və onlar haqqında məlumat verən konkret işçilər göstərilməklə stansianın texniki-sərəncam aktına əlavə olunur.

Manevrlər zamanı sürətlər

11.42. Manevrlər aşağıda göstərilən sürətdən çox olmayaq aparılır:

60 km/saat - sixilmiş hava ilə təchiz edilmiş tək lokomotivlərin, eyni zamanda avtomat tormozu birləşdirilmiş və yoxlanılmış, arxasına vaqonlar qoşulmuş lokomotivlərin boş yolla hərəkəti zamanı;

40 km/saat - arxasına vaqonlar qoşulmuş lokomotivlərin, həmiçinin özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin boş yolla tək hərəkəti zamanı;

25 km/saat - boş yolla vaqonlarla qabağa, eləcə də bərpa və yanğınsöndürən qatarların hərəkəti zamanı;

15 km/saat - insanlarla dolu vaqonlarla, eləcə də 4-cü, 5-ci və 6-ci sinifə aid yan və aşağı əndazəsiz yüklü vaqonlarla hərəkət zamanı;

5 km/saat - ayrılmış vaqonun başqa ayrılmış vaqona yaxınlaşması zamanı, təkanlarla manevrlər zamanı və təpəaltı parkda;

3 km/saat - lokomotivin (və ya onlarsız) vaqonlara yaxınlaşması zamanı;

Hərəkət tərkibinin vaqon tərəzisində hərəkət sürəti tərəzinin konsruksiyasından asılıdır və stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Manevr tərkiblərinin və tək lokomotivlərin 60, 40 və 25 km/saat sür'ətlə hərəkəti yalnız maşinist yolun boşluğu barədə xəbərdar edildikdə icra edilir. Maşinist yolun boşluğu barədə xəbərdar edilmədikdə, xüsusi sayıqlıqla və sonrakı hərəkət üçün manevr yarandıqda dayanmanın vaxtında tə'min edə biləcək sür'ətlə hərəkət etməlidir.

Çeşidləmə təpələrində və darti yollarında manevrlər

11.43. Vaqonları çəşidləmək üçün qurğuları olan stansialarda manevrlər Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisinin təsdiq etdiyi, tərkiblərin çəşidlənməsi prosesinin avtomatlaşdırılması qurğularından istifadə qaydaları əks olunan təlimata uyğun aparılmalıdır.

Çeşidləmə təpələrinin işi üzrə təlimatlarda vaqonların çəşidləmə yollarından, çəşidləmə təpəsinin boğazından əks tərəfə qaçmasının mümkünüyünü təcrid edən tədbirlər (çəpərləyici tormoz başmaqlarının qoyulması, açılmış vaqonların parkın ortasında tormozlanması, çəşidləmə təpəsinin və çəşidləmə parkının işçiləri arasında qarşılıqlı əlaqə) də nəzərə alınmalıdır.

11.44. Vaqonları çəşidləmə təpəsindən buraxmazdan əvvəl təpə növbətçisinin vəzifə borcu aşağıdakılardır:

a) yolların təpə tərəfdən boşluğu dərəcəsini və onlara keçidin olmasını yoxlamaq;

b) təpədən qarşıda gözlənilən buraxmanın planı, açılmış vaqonların yerləşdirilməsi ardıcılılığı, hər bir ayırmada vaqonların sayı, ayırmadan hərəkətetmə qabiliyyəti, buraxma zamanı xüsusi ehtiyat tələb edən uzunbazalı (daxili təkər cütlərinin oxlarının mərkəzləri arasındaki məsafə 11,3 m-dən çox olan) vaqonların olması və digər zəruri mə'lumatlarla tanış olmaq;

c) vaqonların həmin stansiya üçün müəyyən edilmiş qayda üzrə çəşidlənməsində iştirak edən digər işçilərin (sərəncam və icra postlarının operatorlarının, qatar tərtibatçlarının, vaqonların hərəkət sür'ətinin tənzimləyicilərinin və s.) qarşısında gözlənilən buraxmanın xarakteri ilə tanışlığını təmin etmək;

ç) çəşidləmə işlərinin avtomatlaşdırma qurğularını işə salmaq.

11.45. Təpə növbətçisi, sərəncam və icra postlarının operatorları, qatar tərtibatçıları, vaqonların hərəkət sürətinin tənzimləyiciləri buraxma prosesində çəşidləmə yollarının

tutulma dərəcəsindən asılı olaraq irəliyə basma sür'ətini və vaqonların tormozlama səviyyəsini, açılmış vaqonların yol-dəyişən sahəsinə və təpəaltı yollara keçməsi şərtlərini, açıl-maların (ayırmaların) həcmini, açılmış vaqonların çeşidləmə parkının yolları üzrə təyininin növbələnməsini və s. tənzim-ləməlidirlər.

Təpə növbətçisi, sərəncam və icra postlarının operatorları buraxma prosesində açılmış vaqonların (ayırmaların) hərəkətini izləməli, onların çeşidləmə parkının yolları üzrə hərəkətinin düzgünlüyünü yoxlamalı, çeşidləmə işlərini avtomatlaşdırma qurğularının işinə nəzarət etməli və zəruri hallarda, yaranmış vəziyyətdən asılı olaraq, onların işini tənzimləməlidir.

11.46. Çeşidləmə yollarında 1-ci sinif təhlükəli yüklü (partlayıcı maddələrlə) vaqonlar və maye qazla yüksəlmiş çən vaqonları olduqda, manevr dispetçerlər və çeşidləmə tə-pəsinin növbətçiləri belə vaqonların yerləşdiyi yolların dəqiqliyəsini aparmalıdır.

Yük sənədlərində "**Təpədən buraxma!**" ("He спускать с горки!") möhürlü (stampı) partlayıcı maddələrlə (PM) yüklü vaqonlar, maye qazla dolu və qazlardan boş olan çən vaqonları çeşidləmə yollarına qoyulduğdan sonra təpə, yarımtəpə və ya dərti yolu tərəfdən dərhal iki qoruyucu tormoz başlığı ilə hər iki relsə bir-birindən 25 metr aralı məsafədə qoyulmaqla çəpərlənir, çəpərlənmiş vaqonlara çeşidləmə qurğusundan sonra qoyulan birinci tormoz başlığına qədər olan ümumi məsafə 50 metrdən az olmamalıdır.

Bu yollara göndərilən növbəti açılmış vaqonlar 10 vaqondan az olmayan qrup yığılanadək qoruyucu tormoz baş-maqlarının yerləşdiyi yerin qarşısında saxlanılmalıdır. Va-qonların buraxılmasının və ya onların təkanla manevrləri zamanı belə yollara göndərilməsinin normal rejimi yalnız o halda bərpa oluna bilər ki, çəpərlənmiş vaqonlar əvvəl-cədən onlarla birləşdirilmiş həmin vaqonlar qrupu ilə dal-dalanmış olsun. Daşıma sənədlərində "**Təpədən buraxma!**" ("He спускать с горки!") möhürü olan çəpərlənmiş vaqonlardan təpə və dərti yolu tərəfdən park tormoz möv-

qeyinin sonuna qədər 50 metrdən az məsafə olduqda, bu yollara növbəti açılmış vaqonlar yalnız geriyə basma va-sitəsilə göndərilməlidir.

Təpə növbətçisi, sərəncam postunun operatoru və ya təpə tərtibatçısı buraxma prosesində ikitərəfli park və ya digər ra-bitə növlərinin köməyi ilə icraçı postların operatorlarını, va-qonların hərəkət sürətinin tənzimləyicilərini, yoldəyişmə postları növbətçilərini xüsusi ehtiyat tələb edən 1-ci sinif tə-hlükəli (PM) yüklü, bələdçilər, heyvanlar və s. açılmış vaqon-lar barədə daim xəbərdar etməlidir.

Açılmış belə vaqonlar təpələrdən buraxılarkən, həmçinin xüsusi ehtiyat tələb edən yüklü vaqonların dayandığı yola hər hansı bir açılmış vaqonun buraxılmasında iştirak edən bütün işçilər xüsusi dəqiqətlə olmalı, buraxmanın təhlükə-sizliyini və hərəkət tərkibinin qorunub saxlanması təmin etməlidirlər. Irəliyə (təpəyə) basma sürəti, həmçinin yavaşıdı-cılarda tormozlamanın gücü, açılmış vaqonlar arasında zəru-ri intervalların (məsafənin) yaradılması hesabi ilə və bu va-qonların digər vaqonlarla toxunması zamanı müəyyən edil-miş sürətlərə riayət etməklə tənzimlənməlidir.

İşçilərin təpədən buraxılan tərkibdə və çeşidləmə parkının yollarında xüsusi ehtiyatlıq tələb edən, "Dəmir yolunda yük-lərin daşınma Qaydaları"nda və "Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları"nda adları çəkilən ayrı-ayrı kateqoriyalara malik yüklü vaqonların olması barədə məlu-matlandırılması qaydaları yerli təlimatlarla müəyyənləşdirilir.

11.47. TİQ-nın 15.19-cu bəndinə uyğun olaraq təkanlarla manevr etmək və təpədən buraxmaq qadağandır:

yükləri müşayiət edən bələdçili (komandəli) vaqonlardan başqa, insanla tutulu vaqonları;

"Dəmir yolunda yüklerin daşınma Qaydaları"nda və "Təh-lükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınma Qaydaları"nda göstərilmiş ayrı-ayrı kateqoriyalı yüklə dolu vaqonları;

4, 5 və 6-ci dərəcəli aşağı və yan əndazəsiz yüklerlə, 3-cü dərəcəli yuxarı əndazəsiz yüklerlə dolu açıq və yarımvəqonları, yüklənmiş transportyorları;

qeyri-işlək halda olan lokomotivləri, motorvaqonlu hərəkət tərkiblərini, refrijerator qatar tərkiblərini, sərnişin vaqonlarını, dəmir yolunda hərəkət edən kranları;

"Təpədən buraxma!" ("С горки не спускать!") trafareti olan vaqonları və xüsusi hərəkət tərkibini;

Göstərilən hərəkət tərkibləri çeşidləmə təpəsindən ancaq manevr lokomotivlə buraxıla bilər.

TİQ-nin 15.20-ci bəndinə uyğun olaraq çeşidləmə təpəsin-dən keçirmək qadağandır:

12 və daha çox oxu olan yüklü və boş transportyorları, qoş-quda bir və ya iki açıq aralıq vaqonlu, yüksəltürmə qabiliyyəti 120 ton olan qoşqu növlü yüklü transportyorları, eləcə də "Tə-pədən keçirmə!" - ("Через горку не пропускать!") trafareti olan hərəkət tərkibini.

Təpə svetoforlarının müxtəlif göstəricilərində vaqonların çeşidləmə təpələrindən buraxılma sür'əti, həmçinin hərəkət tərkibinin saxlanışını təmin edən şərtlər təpələrin texniki təchizatından və yerli şəraitdən asılı olaraq ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir. Açılmış vaqonların başqa açılmış vaqonlara yaxınlaşma sürəti təpəaltı parkda 5 km/saatdan çox olmamalıdır.

Daşima sənədlərində "Təpədən buraxma!" – ("Не спускать с горки!") möhürü və ya üzərində "Təpədən buraxma!" ("С горки не спускать!") trafareti olan vaqonlarla və xüsusi hərəkət tərkiblərlə manevrlər lokomotivlə basılma və ya təpəaltı park tərəfindən "götürilmə" yolu ilə daldalanacaq normalarına riayət etməklə, xüsusi ehtiyatla təkan və qəfil dayanma olmadan aparılmalıdır. Belə vaqonların və xüsusi hərəkət tərkiblərinin başqa vaqonlarla və ya lokomotivlə qoşulması zamanı sür'ət 3 km/saatdan çox olmamalıdır. Onların çeşidləmə təpəsindən buraxılması yalnız lokomotivlə icra edilməlidir.

Çeşidləmə təpələrindən soyuducu maşınla təchiz edilmiş 12 və 5 vaqonlu seksiyaların, həmçinin avtonom vaqonların buraxılması zamanı onların təpəaltı parkın yollarında dayanmış vaqonlara, eləcə də növbəti açılmış vaqonların

onlarala zərbə toxunmasına yol verilmir. Göstərilmiş vaqonların buraxılması təpə svetoforunun sarı işığında icra edilir.

11.48. Yükü və ya heyvanları müşayət edən bələdçiləri olan (komandalarla) vaqonlar təpədən buraxılmazdan əvvəl, həmçinin belə vaqonlarla təkanla manevrlər aparmazdan əvvəl bələdçilər və komandalar qatar tərtibatçıları tərəfindən aparılacaq manevrlər barədə xəbərdar edilməlidirlər.

11.49. Vaqonların hər bir hərəkət sür'ətinin tənzimləyicisi təpədən buraxılma prosesində bu və ya digər çeşidləmə yolu-lunda vaqonların olub-olmamasını izləməli və o dolarkən bu barədə böyük tənzimləyiciyə, təpə növbətçisinə və ya təpə tərtibatçısına vaxtından əvvəl xəbər verməlidir.

Dəqiq və qəzasız işin tə'mini üçün vaqonların hərəkət sür'ətinin tənzimləyicilərinin vəzifə borcları aşağıdakılardır:

a) tərkibin buraxılmasına başlayarkən özlərinin xidmət etdikləri yollarda dayanmaq;

b) təpə növbətçisinin verdiyi məlumatları və komandaları, qatar tərtibatçısının və ya lokomotiv maşinistinin verdiyi işa-rələri diqqətlə izləmək;

c) yolların tutumundan daha tam istifadəni və təpəaltı par-kın yollarında dayanan vaqonlara yeni açılmış vaqonların tə-hlüksiz yanaşmasını təmin edərək vaqonları ehtiyatla tormoz-lamaq. Böyük ayırmalar təpədən buraxılarkən təkər cütlərinin altına əlavə tormoz başmaqları xüsusi çəngəllə qoyulur;

c) lokomotiv vaqonlarının birləşdirilməsi üçün yola girərkər tormoz başmaqlarını qatar tərtibatçısının və ya təpə növbətçisinin göstərişi ilə vaqonların altından götürmək;

d) onların iş rayonlarına ayırmaların intensiv hərəkəti za-manı qonşu yollara xidmət edən vaqonların hərəkət sürətinin tənzimləyicilərinə kömək etmək.

11.50. Stansiya yollarında vaqonların tormozlanması za-manı tormoz başmaqlarını aşağıda göstərilən yerlərdə qoymaq qadağandır:

a) bilavasitə rels calağı qarşısında (1 m və az) və rels ca-lağında (əgər o, qaynaq edilməyibse);

- b) yoldəyişənin çarpanı qarşısına;
- c) tiyənin çərçivə relsinə yanaşlığı yerdə;
- ç) əyrinin xarici relsinə

11.51. Nasaz (qırılmış başlıqla, oturacağı əzilmiş və əyilmiş və s.) tormoz başmaqlarından istifadə etmək qadağandır.

Tormoz başmaqları rənglənməli, (onların rəngi yaxşı görünüməli) müəyyən edilmiş damğaya malik olmalı və xüsusi yollararası sandıqçalarda və rəflərdə saxlanmalıdır.

11.52. Çeşidləmə parkında (təpə tərəfdən və ya çeşidləmə parkı yollarının əks tərəfindən) təpə növbətçisi (tərtibatçı) və tərtibatçı və ya çeşidləmə parkının əks tərəfdəki sonunun digər işçiləri arasında stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qayda ilə əvvəlcədən razılaşma olmadan vaqonların geriyə basılması və birləşdirilməsi qadağandır.

Tərtibatçı vaqonları geriyə basmazdan əvvəl vaqonların altında tormoz başmaqlarının olmadığına, vaqonların avtoqoşqlarını açma qollarının normal vəziyyətinə və hərəkət üçün maneələrin olub-olmadığına əmin olmalıdır.

11.53. Dartı yollarında manevrlər, bir qayda olaraq, təkanlarla (seriyali və ya tək-tək) aparılır.

Manevrlər seriyali təkanlarla aparılırkən stansiyanın texniki-sərəncam aktında bu üsulan manevr işinin təşkilində əsas götürüldüyü rayonlar üçün aşağıdakılardır göstəriləlidir: açılmış vaqonların tormozlanması qaydaları, texniki vasitələrin (rabitə, başmaqqoyucu, başmaqatıcı və s.) olması və onların tətbiqi qaydaları və təhlükəsizliyin tə'mininin digər şərtləri.

11.54. Qatar tərtibatçısı tərkibin təkan üçün açılmasını, açılmış vaqonun hərəkət (sürət) qabiliyyətini və çəkisini, çeşidləmə yollarının boşluğununu və atmosfer şəraitini nəzərə almaqla elə tənzimləməlidir ki, mərkəzləşdirilmə postu operatorları, yoldəyişmə postları növbətçiləri və vaqonların hərəkət sürətinin tənzimləyiciləri yoldəyişənin çevirilməsi və tormoz başmaqlarının qoyulması üçün lazımı qədər vaxta malik olsunlar və vaqonların bir-birinə dəyməsi müəyyən edilmiş sürəti keçməsin.

11.55. Manevrlərin normal aparılması pozulduqda (arxadan gələn açılmış vaqonun qabaqda gedənə çatması, açılmış vaqonun yoldəyişən boğazlığında dayanması və s.) təpə postları operatorları, yoldəyişmə postları növbətçiləri, vaqonların hərəkət sürətinin tənzimləyiciləri və manevrlərdə iştirak edən digər işçilər dərhal çeşidləmə təpəsinin növbətçisini, təpə tərtibatçısını xəbərdar etməli, dayanma komandası (işarəsi) verməli və hərəkətdə olan növbəti açılmış vaqonun dayandırılması üçün tədbirlər görməlidirlər.

Baş və qəbul-göndərmə yollarında manevrlər

11.56. TİQ-nın 15.17-ci bəndinə uyğun olaraq baş yollarda və ya onları kəsməklə, eləcə də çıxış yoldəyişənlərinə çıxmaqla manevrlərə hər bir halda manevr aparılan yollara və yoldəyişənlərə girişi çəpərləyən uyğun giriş svetoforlarının bağlı halında stansiya növbətçisinin icazəsi ilə yol verilə bilər.

Stansiyanın qəbul-göndərmə parklarında manevrlər yalnız stansiya növbətçisinin tərtibatçıya (baş konduktora) manevr işinə dair verdiyi tapşırıqda göstərilən yollarda (yoldəyişənlərdə) aparıla bilər.

11.57. TİQ-nın 15.17-ci bəndinə uyğun olaraq biryolu və düzgün olmayan yolla ikiyolu sahələrdə stansiyanın sərhədini keçməklə mənzilə qatar dispetçerinin və qonşu stansiya növbətçisinin icazəsi və maşinistə verilən müəyyən edilmiş icazəverici olmadan hərəkət tərkibinin manevr etməsi qadağandır. İkiyolu sahələrdə düzgün yolla hərəkət tərkibinə stansiyanın sərhədini keçməklə manevr etməyə qatar dispetçerinin razılığı və stansiya növbətçisinin şifahi icazəsilə yol verilir.

Biryolu mənzildə manevr edən tərkibin stansiyanın sərhədini keçməsinə aşağıdakı qaydada icazə verilir:

a) avtomat bloklama zamanı manevr edən lokomotivin maşinistinə müvafiq çıxış svetoforunu açıldıqdan sonra verilən jezl-açarla. Manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini açıq çıkış

svetoforu və jezl-açarı üzrə birinci çıkışından sonra mənzilə təkrar çıkışlar maşinistdə jezl-açarı olduqda çıkış svetoforunu açmadan icra edilir.

Yol svetoforları ilə əlaqəli xüsusi manevr svetoforları olan avtomat bloklama ilə təchiz olunmuş stansiyalarda manevr edən tərkibin stansiyanın sərhədindən çıkışı bu manevr svetoforunun icazəverici göstəricisi ilə icra edilir.

Stansiyanın sərhədindən çıxməqla aparılan manevrlər üçün jezl-açarı və ya xüsusi manevr svetoforu olmadıqda manevr lokomotivinin maşinistinə verilən yol vərəqəsi;

b) yarımautomat bloklama zamanı-həmin mənzilin jezl-açarı, o olmadıqda isə yol vərəqəsi;

c) elektrik jezl sistemində - həmin mənzilin jezli və ya jezl-açarı;

c) telefon əlaqəsində - yol vərəqəsi.

11.58. Manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçməklə biryollu mənzilə göndərildiyi bütün hallarda maşinistə yol vərəqəsinin verilməsi, yalnız qatar dispetçerinin mənzili məhdudlaşdırın hər iki stansiyaya eyni vaxtda verdiyi icazə ilə qatarların hərəkəti əsas işarəvermə və əlaqə vasitəsi bağlanmadan icra edilə bilər.

Belə icazənin alınmasından sonra stansiya növbətçiləri aşağıda göstərilən formada telefonoqram mübadiləsi edirlər:

"Stansiyanın sərhədini keçməklə manevr apara bilərəmmi?"

"Stansiyanın sərhədini keçməklə manevrin aparılmasına icazə verirəm".

Sonuncu telefonoqramın alınması bu Tə'limatın 5-ci fəslində nəzərdə tutulmuş yuxarısında əl ilə "*stansiyanın sərhədini keçməklə manevrlər*" qeydi edilən DU-50 formalı yol vərəqəsinin maşinistə verilməsi üçün əsasdır.

Göstərilən formalı telefonoqramların mübadiləsi qatar dispetçerinin nəzarəti altında qatar dispetçer rabitəsi ilə yerinə yetirilir.

Mənzil qarşısından gələn qatarla tutulu olduqda manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçməsi haqda sorğu etmək və ona icazə vermək qadağandır.

Manevrlər aparılan stansiyadan göndərilən qatarın mənzildə hərəkəti zamanı manevrə razılıq verildikdə, qonşu stansiyadan qatarın çatması haqda məlumat alınana və bu stansiyaya manevrlərin qurtarması barədə aşağıdakı formada bildiriş verilənə qədər mənzil tutulu hesab olunur:

"Manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçməsilə manevrlər qurtarmışdır".

Manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçməsi barədə bütün danışçılar qatar telefonoqramları jurnalında qeydlərlə rəsmiləşdirilir.

11.59. İkitərəfli yol bloklaması ilə təchiz edilməyən ikiyollu mənzilin düzgün olmayan yolu ilə manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçməsi lazımdır. Mənzilin bu yolunda bloklamanın fəaliyyəti müəyyən edilmiş qaydada bağlanılır. Bloklamanın bağlanmasıdan sonra manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçməsi lokomotivin maşinistinə bu Təlimatın 11.58-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada rəsmiləşdirilən yol vərəqəsinin verilməsi ilə yerinə yetirilir, yol vərəqəsinin yuxarısında "*düzgün olmayan yolla*" sözü qeyd olunur.

İkitərəfli avtomat bloklama zamanı blok-sistemin müvafiq hərəkət istiqamətinə keçirilməsindən sonra manevr tərkibinin stansiyanın sərhədini keçərək düzgün olmayan yolla getməsi biryollu mənzillər üçün nəzərdə tutulmuş qaydalarla icra edilə bilər.

11.60. Bir qayda olaraq, qəbul-göndərmə yollarının ayrı-ayrı vaqonlar və vaqonlar qrupu ilə tutulması qadağandır. Manevrlərin aparılması zamanı qəbul-göndərmə yollarının hərəkət tərkibi ilə müvəqqəti tutulmasına yalnız stansiya növbətçisinin icazəsi ilə yol verilə bilər.

Stansiya növbətçisinə aralıq stansiyalarında qəbul-göndərmə yollarının ayrı-ayrı vaqonlar və ya hərəkət tərkibi ilə müvəqqəti tutmasına yalnız qatar dispetçerinin icazəsi ilə yol verilə bilər.

Tutucu dalanları hər hansı bir hərəkət tərkibi ilə, qoruyucu dalanları isə sərnişin, insanlarla tutulu yük vaqonları, təhlükəli yüklə dolu yük vaqonları ilə tutmaq qadağandır.

Xəbərdarlıqların verilmə qaydası

Yoldəyişmə postlarının növbətçiləri tərəfindən xidmət edilməyən stansiya rayonlarında manevr işi

11.61. Manevr lokomotivinin yük rayonlarının, kömür ambarlarının, vagon və ya lokomotiv deposunun və s. yollara girməsi, lazımlı gəldikdə, stansiya növbətçisi və ya qatar tərtibatçısı tərəfindən vagonların verilməsi və ya götürülməsinin mümkünluğu həmin rayondakı iş rəhbəri ilə əvvəlcədən razılaşdırılmalıdır.

Razılaşdırma qaydası stansianın texniki-sərəncam aktında müəyyənləşdirilir.

11.62. Qatar tərtibatçısı manevr tərkibinin, yoldəyişənləri yoldəyişmə postlarının növbətçiləri tərəfindən xidmət edilməyən rayonların yollarına girməsindən əvvəl yolların və yoldəyişənlərin vəziyyətini xüsusi diqqətlə yoxlamalı və hərəkət üçün maneələrin olub-olmamasına əmin olmalıdır.

Bələ rayonlarda yoldəyişənlərin çevirilməsi qatar tərtibatçısı və ya stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilmiş digər işçi tərəfindən yerinə yetirilir.

11.63. Manevr lokomotivlərinin və tərkiblərin stansiya növbətçisinin icazəsi olmadan yoldəyişmə postları növbətçiləri tərəfindən xidmət edilməyən rayonlardan stansiya yollara getməsi qadağandır.

Manevr lokomotivlərinin bələ rayonlardan çıxması qaydası stansianın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilir.

12.1. TİQ-nın 16.31-ci bəndinə uyğun olaraq qatarların hərəkəti zamanı lokomotiv briqadalarının xüsusi sayıqlığını təmin etmək və işlərin aparılması barədə onları xəbərdar etmək üçün qatarlara yazılı xəbərdarlıq verilir.

Xəbərdarlıq aşağıdakı hallarda verilir:

yolun, kontakt şəbəkəsi qurğularının, keçid işarəvericisinin, sünü və başqa qurğuların nasazlığı, eləcə də yolda sürətin azaldılması və ya hərəkətin dayanmasını tələb edən tə'mir və tikinti işlərinin aparılması zamanı;

yeniyönlü işarəvermə və əlaqə vasitələrini işə salma zamanı, eləcə də yeni svetoforların qoşulması, işlək svetoforların yerinə dəyişdirilməsi, ləğvi və svetoforu bağlı vəziyyətə gətirmək mümkün olmadıqda onların nasazlığı zamanı;

avtomat lokomotiv işarəverici yol qurğularının nasazlığı zamanı;

qatar yüklemə əndazəsindən kənara çıxan yüklə göndərildiyi zaman, bələ qatarın hərəkəti zamanı onun sür'ətini azaltmaq və ya xüsusi şərtlərə riayət etmək tələb olunduqda;

ikiyollu mənzildə qartəmizləyən, ballast döşəyən, yolqoyan, qaldırıcı kran, çinqiltəmizləyən və sair başqa maşınların işi zamanı;

qatarın tərkibinə həmin sahə üçün müəyyən olunmuş sürətlə hərəkət edə bilməyən hərəkət tərkibinin qoşulması zamanı;

götürülən hərəkət vahidinin işləməsi, eləcə də yol arabacıqlarında ağır yüklerin aparılması zamanı;

sürətin azaldılması və ya qatarın yolda dayanması tələb olunan bütün digər hallarda, eləcə də qatarın xüsusi şərtlə hərəkət etməsi barədə lokomotiv briqadaları xəbərdar edilən zaman.

Bütün xəbərdarlıqlar üç növə bölünür:

a) müvafiq rəhbər işçi tərəfindən onun şərtlərinə görə qurtarmasının dəqiq vaxtı müəyyən edilməyən, təyin edildiyi andan ləğv edilənə qədər fəaliyyət göstərən;

b) iş rəhbərinin xəbərdarlıq vermək üçün sifarişdə təyin etdiyi müəyyən müddət ərzində fəaliyyət göstərən;

c) xüsusi şərtlərlə onların buraxılmasına riayət edilməsi lazımlı gələn ayrı-ayrı qatarlar üçün müəyyən edilən (qatarda müəyyən edilmiş sür'ətlə hərəkət edə bilməyən yükün və ya hərəkət tərkibinin olması, cədvəldə nəzərdə tutulmayan dayanma və i.a. hallarda);

12.2. Qarşidakı görüləcək işlərin aparılması ilə əlaqədar xəbərdarlıqların verilməsi barədə sifarişlər aşağıda göstərilən qaydada verilir:

a) yol ustaları, kontakt şəbəkə rayonlarının rəisləri və elektromexanikləri, işarəvermə və rabitə distansiyalarının elektromexanikləri tərəfindən aparılan işlər 12 saatdan artıq olmayan müddətə;

b) yol, işarəvermə və rabitə, elektrik təchizatı distansiyalarının rəisləri və ya onların müavinləri tərəfindən - 5 günə qədər müddətə;

c) Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən - 10 günə qədər müddətə.

Hərəkət cədvəlində nəzərdə tutulmayan uzunmüddətli xəbərdarlıqlar ADDY rəisinin əmri ilə müəyyənləşdirilir, bu zaman xəbərdarlığın təyin edilməsi barədə əmrədə Yol rəisi müvafiq işçilərə lazımı işləri yerinə yetirdikdən sonra xəbərdarlığı ləğv etmək və normal sürəti bərpa etmək hüququ verə bilər. Yol rəisinin təyin etdiyi xəbərdarlıqlar sifarişlərin qəbul edildiyi gün ərzində qeyd olunmalıdır.

Yolun yolölçən və defektoskop vəqonları ilə yoxlanması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinə qorxu yaradan yerlər aşkar edildikdə, xəbərdarlıqların tə'yin edilməsi barədə sifarişlər bu vəqonların rəisləri və ya onların müavinləri tərəfindən verilə bilər.

Yol ustaları, kontakt şəbəkə rayonlarının rəisləri və elektromexanikləri, işarəvermə və rabitə distansiyalarının elektromexanikləri xəbərdarlıqların tə'yin edilməsi barədə sifarişləri aşağıdakı hallarda verirlər: götürülən hərəkət vahidləri işlədikdə, ikiyollu və çoxiyollu mənzillərdə materiallar yollar

arasına boşaldıldıqda və ya qatarlar keçən yoldan qonşu yolda dayanmış qatarın vəqonlarına yüklerin yenidən yüklənməsi və ya boşaldılması icra edildikdə, yol arabacıqlarında ağır yükler daşındıqda.

Bundan başqa yol briqadirinin rəhbərlik etmək hüququ olan işlərin qarşısındaki icrası ilə bağlı xəbərdarlıqların təyin edilməsi barədə yol ustaları tərəfindən sifarişlər verilir. Həmin işlərin siyahısı yol işlərinin icrası zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə tə'limatla müəyyənləşdirilir.

12.3. Xəbərdarlıqların verilməsinə sifarişlər ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilmiş xəbərdarlıqlar verən stansiya növbətçilərinin, xəbərdarlıq təyin edilən mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərinin, dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə isə, həmçinin qatar dispetçerinin ünvanlarına yazılı telegram və ya telefonoqramla verilir. Sadalanmış stansiyalardan birinə verilmiş yazılı sifariş, onu imzalayan şəxs tərəfindən digər ünvanlara verdiyi telegram və ya telefonoqramla təsdiq edilməlidir.

Xəbərdarlıqların verilməsi barədə sifariş yol distansiyası rəisi və ya digər yüksək vəzifəli rəhbər tərəfindən verildikdə onun surəti iş rəhbərinə ünvanlanır.

Gözlənilən xəbərdarlıqların verilməsinə sifarişli teleqramlar (telefonoqramlar) elə hesabla verilməlidir ki, onları verən stansiyanın növbətçiləri tərəfindən xəbərdarlığın başlanmasına ən azı 3 saat qalmış, qatarların 3 saatdan çox dayanaqzsız hərəkət etdiyi istiqamətlərdə isə ADDY rəisinin müəyyən etdiyi vaxtdan gec olmayıaraq alınsın.

Xəbərdarlığın verilməsinə və ləğv olunmasına hər bir sifariş ayrıca teleqramla (telefonoqramla) rəsmiləşdirilməli və xəbərdarlıq verən stansiya növbətçisine ancaq yazılı formada çatdırılmalıdır.

Xəbərdarlıqların təyin edilməsi və ləğvi haqda sifarişli teleqram və ya telefonoqramların müəyyən edilmiş ünvanlara verilməsi və vaxtında çatdırılmasının təmini qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

Sifarişin icra üçün qəbuluna aşağıdakılardır:

a) qəbul vaxtını göstərməklə və müəyyən edilmiş ünvanlara vermək üçün teleqramın (telefonoqramın) qəbulu haqda teleqraf işçisinin (teleqraf olmadıqda stansiya növbətçisinin) imzası ilə verilən teleqramın (telefonoqramın) surəti;

b) yazılı sifarişin alınmasında xəbərdarlıq verən stansiya növbətçisinin imzası və ya xəbərdarlıqlar kitabında sifariş edən işçinin yazısının altında həmin stansiya növbətçisinin imzası.

12.4. Qatar dispetçeri və ya stansiya növbətçisi vasitəsilə qatarlara xəbərdarlıqların verilməsi təmin olmayıncı iş rəhbərinə işə başlamaq, işlərin təhlükəsiz aparılmasına cavabdeh olan şəxsə işə işə başlamaq haqda icazə vermək qadağandır.

12.5. Xəbərdarlıqların verilməsi barədə sifarişlərdə aşağıdakılardır göstərilməlidir:

a) xəbərdarlığın dəqiq fəaliyyət yeri (mənzil və ya stansiya, yolun nömrəsi, kilometr və piket);

b) qatarların hərəkəti zamanı təhlükəsizlik tədbirləri;

c) xəbərdarlığın başlanması və fəaliyyət müddəti.

12.6. Hərəkətin təhlükəsizliyini qorxu altına alan və "Dayan!" işarələri (zədəli relsin, yanlıqların, yoldəyişən tiyələrinin, bərabərləşdirici qurğuların elementlərinin, çar pazların tək-tək dəyişdirilməsi, qabarma olan yerlərdə yolların düzəldilməsi və i.a.) və ya sürətin azaldılmasını, "Cərəyan qəbuledicisini endir!" işarələri ilə çəpərlənməsi tələb olunan yolun və qurğuların aşkar edilmiş nasazlıqlarının aradan qaldırılması üzrə gözlənilməyən işlərin yerinə yetirilməsi üçün kontakt şəbəkə rayonu işçilərinin və ya elektrik təchizatı distansiyası rəisinin (elektromexanikin), İMB elektromexanikinin tələbi ilə sonradan bu barədə yol distansiyası rəisinə və ya müvafiq elektrik təchizatı distansiyasının, kontakt şəbəkə rayonunun və ya işarə vermə və rəbitə distansiyası rəisinə mə'lumat verməklə xəbərdarlığın təyin edilməsi barədə sifariş yol ustası (o olmadıqda yol briqadı) və enerji dispetçeri tərəfindən verilir.

12.7. Hərəkətin təhlükəsizliyini qorxu altına alan gözlənilməz vəziyyət yaranarkən, xəbərdarlıqların verilməsi barə-

də sifariş bilavasitə mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaların (və ya bu stansiyalardan birinin) növbətçilərinə verilir.

Mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçisi qonşu stansiya növbətçisindən alınmış sifariş və ya məlumat əsasında, radiorabitə vasitəsilə, birinci növbədə, mənzildəki təhlükəli yerə (kilometr, piket) tərəf hərəkət edən qatarların maşınıstlərinə təhlükəsizlik tədbirlərini xəbər verməli, mə'lumatın onlar tərəfindən düzgün başa düşülməsinə əmin olmalı və bu barədə qatar dispetçerinə mə'rüzə etməlidir. Bu istiqamətdə qatar stansiyaya yaxınlaşarkən və ya stansiyada olarkən radiorabitə vasitəsi ilə xəbərdarlıq vermək mümkün olmadıqda, yazılı xəbərdarlığın verilməsi üçün onu çıxış (marşrut) svetosforunun qarşısında saxlamaq lazımdır.

Qatar dispetçeri stansiya növbətçisindən mə'lumat aldıqda, mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalara, xəbərdarlıqlar vərən stansiyalara qatarlara xəbərdarlıqların verilmə qaydası haqda qeydə alınan əmr verir.

Qatar dispetçer rabitəsi kəsildikdə, mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçisi təhlükəli yer istiqamətinə göndərilən bütün qatarlara dispetçer rabitəsi bərpa olunana qədər xəbərdarlıqlar verməli, sonra isə qatar dispetçerinin göstərişlərinə uyğun fəaliyyət göstərməlidir.

Dispətçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə gözlənilməyən xəbərdarlıqların verilməsi barədə sifarişlər qatarlara xəbərdarlıqların verilməsini tə'min edən tədbirləri icra edən qatar dispetçerinə verilməlidir.

ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilmiş ayrı-ayrı sahələrdə hərəkətdə olan qatarların maşınıstlərinə gözlənilmədən yaranmış xəbərdarlıqlar barədə qatarı dayandırmadan radiorabitə vasitəsilə yazılı xəbərdarlıq məlumatlarının verilməsi üzrə qaydalar nəzərdə tutula bilər. Belə mə'lumatlar maşınıstə stansiya növbətçisi tərəfindən, dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə isə qatar dispetçeri tərəfindən mənzili məhdudlaşdırılan stansiyaya qatar yaxınlaşarkən çıxış işarəsi açılanda qədər qatarların hərəkət jurnalında və ya dispetçer sərəncamları jurnalında qeydə alınmaqla verilməlidir.

Yolun, kontakt şəbəkəsinin və digər qurğuların, qatarların hərəkəti üçün yaranan gözlənilməz, təhlükəli nasazlıqların, həmçinin bununla bağlı özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin və digər götürülən vahidlərin hərəkətinə əngəl törədən nasazlıqlar aşkar edilərək, onların aradan qaldırılması üzrə işlər iş yerinin müvafiq çəpərlənməsindən dərhal sonra yerinə yetirilir. Xəbərdarlığın təyin edilməsi zəruri olduqda, onların verilməsi haqda sifarişlər müəyyən edilmiş qaydada rəsmiləşdirilir.

12.8. Xəbərdarlıqlar barədə bütün sifariş və teleqramlar (o cümlədən, qatar dispetçerinin əmri ilə verilən) stansiya növbətçisi və ya operator tərəfindən xüsusi xəbərdarlıqlar kitabına yazılır və nömrələnir.

Xəbərdarlıqlar kitabının aparılması və qatarlara xəbərdarlıqların verilməsi qaydası stansianın texniki-sərəncam aktında müəyyənləşdirilir.

Xəbərdarlıq tə'yin edilən mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçisi sifarişin alınması barədə qatar dispetçerinə mə'rūzə edir.

Xəbərdarlıqların nömrələnməsi hər ay üzrə birinci nömrədən, sıfır saatdan başlayaraq, ayın ilk günündən aparılır.

Qüvvədə olan bütün xəbərdarlıqlar hər ayın birində kitaba yenidən yazılır.

Kitabdakı bütün qeydlər stansiya (park) növbətçisinin imzası ilə təsdiqlənməlidir.

Xəbərdarlıqları verən stansiyalarda onların qeydiyyatı üçün kitablar, bir qayda olaraq, hər bir istiqamət üçün ayrılıqda aparılır.

Stansiya rəisi və onun müavini xəbərdarlıqlar kitabını müntəzəm olaraq yoxlamalıdır.

12.9. Xəbərdarlıqların verilməsi qatarların tərtibat stansiyalarında və qatarların texniki ehtiyaclar üçün dayanacağı olan stansiyalarda icra edilir. Şəhərətrafi qatarlar üçün xəbərdarlıqların verilməsi həmin qatarların ilkin göndərmə stansiyaları tərəfindən icra edilə bilər.

Stansiyaların siyahısı və qatarlara xəbərdarlıqların verilmə

qaydası ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir. İş rəhbərləri (işlərin təhlükəsiz yerinə yetirilməsinə cavabdeh olan şəxslər), o cümlədən, qonşu dövlətin dəmir yolunda yerləşən qarşılıqlı sahələrdən xəbərdarlıqlar müəyyən edilməsi barədə teleqramları həmin stansiyalara ünvanlamalıdır.

12.10. Ayrı-ayrı qatarların xüsusi şərtlərlə hərəkəti barədə xəbərdarlıqlar qatarların tərtibat stansiyalarında və ya müəyyən edilmiş sürətlə hərəkət edə bilməyən hərəkət tərkibilərinin qatarlara qoşulduğu stansiyalarda verilir. Tərkibində xüsusi şərtlərlə hərəkətə riayət edilməsi lazımlı gələn hərəkət tərkibi və ya yükü olan qatarların sahəyə xəbərdarlıqsız gündərilməsinin mümkünüyünü istisna edən, lokomotivlərin və lokomotiv briqadalarının dəyişdirildiyi stansiyalarda belə xəbərdarlıqların verilmə qaydası Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilməli və stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilməlidir.

12.11. Xəbərdarlıq diaqonal üzrə sarı zolaqlı vərəqədə (DU-61 forması 183-cü səh. göstərilmişdir) yazılır və lokomotivin (motorvaqonlu qatarın) maşinistinə və ya onun köməkçisinə imza etdirilməklə şəxsən stansiya (post, park) növbətçisi tərəfindən və ya onun tapşırığı ilə operator, stansianın texnoloji mərkəzinin işçiləri, yoldəyişmə postun növbətçiləri, işarəçi və ya digər işçi tərəfindən təqdim olunur. Xəbərdarlıq maşinistin köməkçisinə təqdim olunduqda, o, dərhal onu maşinistə verməli, maşinist isə, öz növbəsində, xəbərdarlığın köməkçiyə verilib-verilmədiyini yoxlamalıdır.

Siyahısı Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyənləşdirilmiş stansiyalarda xəbərdarlıqlar kompüterlərdən və teletayp aparatlarından istifadə etməklə çap oluna bilər. Bu halda onların göndərilən qatarların lokomotivlərinin maşinistlərinə təqdim olunma qaydası əvvəlki kimi saxlanılır.

12.12. Xəbərdarlıq vərəqələri əvvəlcədən doldurulur (qatarın nömrəsindən başqa) və stansiya (park, post) növbətçisi tərəfindən imzalanır.

Xəbərdarlıq vərəqələri surəti çıxarılmaqla doldurularkən xəbərdarlığın mətni hər bir nüsxədə dəqiq və aydın yazılımalıdır.

Xəbərdarlıq vərəqəsində göndərilən qatarın nömrəsi maşinistə və ya onun köməkçisinə verilməzdən əvvəl yazılır.

Qatarın ikiqat dərti ilə hərəkəti zamanı xəbərdarlıq aparıcı lokomotivin maşinistinə verilir, o isə, öz növbəsində, xəbərdarlığın olması barədə ikinci lokomotivin maşinistini xəbərdar edir. Qatarın itələyici lokomotivlə hərəkəti zamanı həmçinin itələyicinin maşinistinə də xəbərdarlıq verilir.

Xəbərdarlıqların şəhərtrafi, yiğici və paylayıcı qatarlara, həmçinin itələyici lokomotivlərə verilmə qaydası Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən müəyyən edilir. Bu zaman xəbərdarlıqlar hər qatara deyil, ancaq müvafiq dövr üçün (briqadaların növbələri arasında) verilə bilər.

Xəbərdarlıq verilən birinci qatarın nömrəsi onu verən stansiyanın növbətçiləri tərəfindən qatar dispetçerinə xəbər verilməli, sonuncu isə icra edilmiş hərəkət qrafikində bunu qeyd etməlidir.

12.13. Xəbərdarlığın təyin edildiyi mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçisi qatar dispetçeri vasitəsilə onun fəaliyyət müddəti başlamazdan əvvəl, yaxınlaşmaqda olan qatarların maşinistlərinə xəbərdarlığın verilməsini dəqiqləşdirir.

Xəbərdarlıq verilməyən qatarlar onun təqdim olunması üçün dayandırılmalı və ya maşinistə radiorabitə vasitəsilə bu Təlimatın 12.7-ci bəndinə müvafiq olaraq ADDY rəisi tərəfindən nəzərdə tutulmuş qaydada xəbərdarlığın olması barədə məlumat verilməlidir.

12.14. Qatar ikiyollu mənzillərdə düzgün olmayan yolla göndərilərkən, stansiya növbətçisi qatar dispetçeri vasitəsilə bu yolda xəbərdarlığın olub-olmamasını yoxlamalı və xəbərdarlıq olduqda onu göndərilən qatarın maşinistinə təqdim etməlidir.

Çoxyollu mənzillərdə qatarlar bu və ya digər yolla göndərilərkən, xəbərdarlıqların verilməsi qaydası Yol rəisinin bi-

rinci müavini və ya Yolun hissə rəisi (hissənin hüdudlarında) tərəfindən müəyyənləşdirilir.

12.15. Ləğv olunana qədər təyin edilmiş xəbərdarlıqlar qatarlara ləğv olunma haqda bildiriş alınana qədər verilir.

Müəyyən müddətə təyin edilən xəbərdarlıqlar qatarlara yalnız həmin müddətə verilir. Belə xəbərdarlıqların ləğvi barədə sifarişlər verilmir və xəbərdarlığın qüvvədə olan müddətini artırmaq zərurəti barədə iş rəhbərindən mə'lumat alınmadıqda, onların qatarlara verilməsi dayandırılır.

İş rəhbəri xəbərdarlığı əmələ gətirən işləri hər hansı səbəb üzündən sifarişdə göstərilən müddətdə tamamlaya bilmədikdə, o, bu müddət başa çatana qədər işarəcini sürətin azaldılması üçün qoyulan səyyar işarənin (sarı rəngli kvadrat lövhənin) yanına göndərməli və mənzili məhdudlaşdırılan stansiya növbətçilərini işlərin başa çatmasının yeni müddətini göstərməklə xəbərdarlığın vaxtinin uzadılması barədə xəbərdar etməlidir.

Belə sifarişi alan stansiya növbətçisi bu Təlimatın 12.7-ci bəndinə müvafiq olaraq fəaliyyət göstərməlidir.

12.16. Ləğv olunana qədər təyin edilmiş xəbərdarlığı yalnız onu təyin edən işçinin və ya bilavasitə onun rəisinin ləğv etmək hüququ var.

Xəbərdarlığı təyin edən vəzifəli şəxslər tabeliklərində olan xətti bölmələrin rəhbərlərinə, müvafiq işləri yerinə yetirdikdən sonra təyin edilmiş xəbərdarlıqları ləğv etməyi və ya xəbərdarlıqda təyin edilmiş qatarların hərəkət sürətini artırmağı həvalə edə bilər. Xəbərdarlığın verilməsi sifarişində belə tapşırıq qeyd olunmalıdır.

Yolölçən və defektoskop vaqonları rəislərinin sifarişləri ilə verilən xəbərdarlıqların ləğvini yol distansiyasının rəisi və ya onun müavini icra edir.

12.17. Ləğv olunana qədər təyin edilmiş xəbərdarlıqlar onları əmələ gətirən səbəblər aradan qaldırıldığda, dərhal xəbərdarlıq təyin edilən zaman həmin ünvanlara teleqram (telefonoqram) verməklə ləğv olunur.

Xəbərdarlığın ləğvi onun verildiyi stansiyada yazılı və ya

ləğvi bildirən şəxs tərəfindən xəbərdarlıq kitabında ləğv olunmanın ayı, günü və vaxtı göstərilməklə yazılmış qeydiyyatdan sonra müəyyən olunan ünvanlara bu qeydiyyatı təsdiqləyən teleqramla (telefonqramla) aparıla bilər.

Stansiya növbətçisi xəbərdarlıqlar kitabında, xəbərdarlığın ləğvi barədə qeydlərin qarşısında ləğvin kim tərəfindən və nə vaxt (saat, dəqiqliq və tarix) daxil olduğunu göstərməklə yazmalıdır. Ləğv edilmiş, eləcə də fəaliyyət vaxtı qurtaran xəbərdarlıqların üstündən çarpez xətt çəkilir.

Mənzildə qatarların hərəkət sürətinin azaldılması ilə bağlı xəbərdarlıqların ləğvi və ya müəyyən müddətə təyin olunmuş oxşar xəbərdarlıqların fəaliyyətinin vaxtından əvvəl qurtarması barədə bildiriş alan stansiya növbətçisi bu haqda qatar dispetçerini xəbərdar etməlidir.

12.18. Lokomotivlərin (motorvaqonlu qatarların, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin) maşinistləri sahədə hərəkət edərkən verilən xəbərdarlıqları rəhbər tutmalı və yollarda qoyulmuş səyyar işarələri diqqətlə izləməlidirlər.

Qatarın xəbərdarlıqda göstərilmiş dövrədə (vaxtda) iş yeri-nə hərəkəti zamanı çəpərləmə işarələrinin olub-olmamasından asılı olmayaraq xəbərdarlıqda müəyyən edilmiş sürətə riayət olunmalıdır.

Çəpərləmə işarələri olmadıqda, maşinist bu barədə qatar dispetçerinə və ya mənzili məhdudulaşdırın stansiya növbətçisinə həmin pozuntunun aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi barədə xəbər verməlidir.

İş yerindən xəbərdarlıqda göstərilmiş vaxtdan tez və ya gec keçildikdə və yollarda sürətin azaldılması və ya dayanma işarələri olmadıqda, qatarın hərəkət sürəti azaldılmır.

İşlərin xəbərdarlıqda göstərilmiş vaxtdan tez qurtarması və ya xəbərdarlıqla təyin edilmiş sürətin artırılması barədə lokomotivin maşinistinə radiorabitə ilə qatar dispetçerinin qeydə alınmış əmri ilə bildiriş verilə bilər.

12.19. Stansiya növbətçisi mənzildə yolun, kontakt şəbəkəsinin, tikili və qurğuların nasazlığı barədə hər hansı bir şəxsdən məlumat alındıqda, onu baxış jurnalına qeyd etməli və

dərhal bu barədə qatar dispetçerini, qonşu stansiya növbətçisini və qurğulara xidmət edən işçini (yol ustasını, İMB elektromexanikini, kontakt şəbəkəsi elektromexanikini və s.) xəbərdar etməlidir.

Bu cür nasazlıq mənzildə hərəkət edən lokomotivin (motorvaqonlu qatarın, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin) maşinisti tərəfindən aşkar edildikdə, o, sürəti azaltmalı, lazımlı olduqda isə qatarı dayandırmalı, bu haqda qatar radiorabitəsi ilə öz arınca gələn qatarların maşinistlərinə, yaxınlıqdakı stansiya növbətçisinə və ya qatar dispetçerinə nasazlıq, onun xarakteri və aşkar edildiyi yeri (kilometri, piketi) göstərməklə xəbər verməlidir.

Əgər stansiya növbətçisinin aldığı məlumat (maşinistdən və ya digər şəxsdən) qatarların normal hərəkəti üçün maneələrin olduğunu sübut edərsə, o, alınmış məlumatın mənzildə hərəkət edən qatarların maşinistlərinə çatdırılması üçün tədbirlər görməli, məlumatın xarakteri qatarların hərəkətinin mümkün olmadığını sübut etdikdə isə maneənin aradan qaldırılması barədə bildiriş alana qədər onlara hərəkəti davam etdirməyi qadağan etməlidir. Stansiya növbətçisi mənzilin (yolun) bağlanması barədə əmri gözləmədən qonşu stansiya növbətçisinə də mənzilə başqa qatarların göndərilməsinin qadağan edilməsi barədə göstəriş verməlidir. Mənzildə olan qatarların lokomotivlərinin maşinistləri alınan məlumatdan asılı olaraq təhlükəli yeri xüsusi sayıqlıqla, lazımlı gəldikdə, azaldılmış sürətlə və dayanmağa hazır olmaqla keçməli və ya qatari dayandırmalı və hərəkəti yalnız maneənin aradan qaldırılması barədə bildiriş aldıqdan sonra bərpa etməlidirlər.

Normal hərəkət üçün maneənin olması haqda mə'lumat alınan mənzilə birinci qatar yol ustasının, o, olmadıqda isə yol briqadırının, kontakt şəbəkəsinin sıradan çıxması zamanı isə kontakt şəbəkəsi elektrik montyorunun müşayiəti ilə göndərilə bilər.

Yol ustası və ya yol briqadiri mənzildə olduqda və onların olduğu yer bilindikdə, qatarın maşinistinə təhlükəli yeri müşayiət etmək üçün qatarın dayanması və bu işçilərin qata-

ri təhlükəli yerdən müşayiət etməsi üçün minmələri haqda xəbərdarlıq verilir.

Xəbərdarlıqda nasazlıq aşkar edilən kilometrin hüdudlarında dayanmaq və qatarı müşayiət edən və ya təhlükəli yerin rayonunda olan işçinin göstərişi ilə hərəkət edilməsi göstərilir.

Qatarı müşayiət edən işçi növbəti qatarların buraxılma qaydalarını müəyyən edir, lazımlı olduqda isə, müvafiq qaydada qatarlara xəbərdarlıqlar verilməsi barədə sifariş verir.

12.20. ADDY rəisinin xəbərdarlıqlar haqda əmrləri müvafiq bölmələrin rəislərinə ünvanlanır və dərhal imza etdirilməklə xəbərdarlıqlar müəyyən edilmiş sahələrə xidmətlə əla-qədar qatar dispeçerlərinə, təlimatçı-maşinistlərə, qatar maşinistlərinə və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin maşinistlərinə (sürücülərinə) stansiya növbətçilərinə, yol ustalarına və yol briqadırlarınə elan edilməlidir.

Bu əmrlər stansiya növbətçilərinin və lokomotiv deposu növbətçilərinin otaqlarında asılır, həmçinin xəbərdarlıqlar kitabına yapışdırılır, onlardan çıxarışlar isə qatar lokomotivlərinin və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin maşinistlərinə (sürücülərinə) verilir.

Lokomotiv depolarının və özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkibinin məxsus olduğu təşkilatın rəisləri əmri alıqda, üç gün müddətində lokomotiv briqadalarının ADDY rəisinin əmri ilə tanış olmaları barədə xəbərdarlıqlar verən stansiya rəislərini xəbərdar etməlidirlər, bundan sonra qatara yazılı xəbərdarlıqların verilməsi dayandırılır.

Yolda xəbərdarlıqların və işarələrin mövcudluğundan asılı olmayıaraq, leysan yağışlar vaxtı ADDY rəisinin xüsusi əmrində göstərilmiş təhlükəli yerlərdə hərəkət zamanı lokomotiv briqadaları xüsusi sayıqlıq göstərməli və lazımlı olduqda sür'əti azaltmalıdır.

DU-61 forması ADDY rəisi tərəfindən 2001-ci ildə təsdiq edilmişdir

.....№-li Xəbərdarlığın kötüyü

Stansiya (stamp)

"....." 20..... ildə

.....№-li qatara xəbərdarlıq aldım

maşinist (maşinist köməkçisi).....

(imza)

DU-61 forması ADDY rəisi tərəfindən 2001-ci ildə təsdiq edilmişdir

.....№-li Xəbərdarlıq

Stansiya (stamp)

"....." 20..... il

.....№-li qatara xəbərdarlıq

Xəbərdarlığın fəaliyyət yeri, (km, piket, stansiya)	Xəbərdarlığın fəaliyyət vaxtı, (saat)	Sürət artıq olmamalıdır (km/saat)	Qırmızı işarədə dayanmaq, o, olmadığıda isə artıq olmayan sürətlə hərəkət etmək, (km/saat)	Qatarın hərəkətinin digər xüsusi şərtləri
15	ləğv edilənə qədər	25		
28	8-18	15		
123	8-16		25	
172-175	8-14		müəyyən edilmiş	Arabacıq işləyir.
Qaradağ				Həkimin düşürləməsi üçün dayanacaq
186	10-12		müəyyən edilmiş	Relsin dəyişdirilməsi
Ələt 3 №-li yoldaşlıq	ləğv edilənə qədər	40		
Xocalı 1-ci yol	ləğv edilənə qədər	30 - yük 40 - sərn.		

Stansiya növbətçisi.....

(imza)

(diagonal üzrə sarı zolaqlı)

Xəbərdarlıq vərəqəsinin doldurulmasına dair izahat

I qrafada qatarın hərəkəti üzrə xəbərdarlıqların təyin edil-diyi kilometrlər (piketlər) və ya stansiyalar (yolun nömrəsi, yoldəyişənin nömrəsi) ardıcıl qaydada yazılır.

II qrafada xəbərdarlıqların fəaliyyət müddəti qeyd edilir. Xəbərdarlıqların fəaliyyəti müəyyən vaxtla məhdudlaşdırıldıqda, müvafiq kilometrin qarşısında fəaliyyət saatları yazılır, məsələn, 8-16 xəbərdarlığın saat 8-dən 16-ya qədər fəaliyyətdə olmasını göstərir. Ləğv edilənə qədər təyin olunmuş xəbərdarlıqlar üçün vərəqdə müvafiq kilometrin qarşısında "*Ləğv edilənə qədər*" qeydi yazılmalıdır.

III qrafada müvafiq kilometrin, piketin, yolun nömrəsi, yoldəyişənin nömrəsi qarşısında qatarların bu kilometrlərdə, piketlərdə, stansiya yollarında və yoldəyişənlərində xəbərdarlıqlarla təy'in edilmiş hərəkət sürətləri yazılır.

IV qrafada qırmızı işarələrin qoyulması nəzərdə tutulan müvafiq kilometrlərin, piketlərin və s. qarşısında qırmızı işarənin olmadığı hallarda qatarların hərəkət qaydaları haqda qeydlər edir. Qırmızı işarə olmadığı qaydada, qatarın müəyyən edilmiş sürətlə hərəkətinə icazə verilirsə, onda "*Müəy. edil.*" sözü qeyd olunur, qırmızı işarə olmadığı qaydada, qatar aşağı sürətlə hərəkət etməlidirsə, onda həmin sürəti göstərən rəqəm yazılır, məsələn. "25".

Xəbərdarlıq hər hansı bir mənzillə əlaqəli olmadığıda, vərəqənin təmiz sahəsində sürətin azaldılması və ya məhdudlaşdırılması tələb edilən kilometrdən aşağıda yazılır, məsələn, "*Maksimum sür'ət 50 km/saat*"

V qrafada qatarların sahədə hərəkətinin digər xüsusi şərtləri qeyd edilir.

Qyed: Xəbərdarlıq vərəqəsi kompüterdə və ya teletayp aparatında çap olunarsa, ona sarı zolaq çəkilmir.

Stansiyalarda İMB qurğularının normal işinin pozulması şəraitində qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevrlərin aparılması qaydaları

13.1. İMB nəzarət cihazlarının normal göstəricilərində hər hansı pozuntu baş verdikdə stansiya növbətçisi, hər şeydən əvvəl, bunun aşağıdakıların nəticəsində olmadığını yoxlama-lıdır:

a) vaqonların qaçması, hərəkət vahidlərinin icazəsiz getməsi, yoldəyişənin kəsilməsi, hərəkət tərkibinin rəlsdən çıxməsi;

b) özünün və ya digər işçilərin səhv fəaliyyəti.

Bu zaman əlavə olaraq aşağıda göstərilənləri yoxlamaq la-zimdir:

qatarın hərəkətinin nəzərdə tutulmuş marşrut üzrə qəbul yolunun (birinci uzaqlaşma blok-sahəsinin) və izolə edilmiş sahənin həqiqətən boş olub-olmadığını;

marşruta daxil olan bütün yoldəyişənlərin, o cümlədən, mühafizə yoldəyişənlərinin vəziyyətinə nəzarətin olub-olma-dığını və onların düzgün çevirildiyini;

tələb edilən marşruta daxil olan yol və yoldəyişənlərin digər marşrutlarda qapalı qalıb-qalmadığını;

jezl-açarının aparatdan çıxarılib-çıxarılmadığını və onun aparata düzgün qoyulub-qoyulmadığını;

stansiyanın sərhədlərində və ya birinci uzaqlaşma blok-sahəsində yerləşən dəmir yolu keçidində və ya qatarların tərkiblərinin mərkəzləşdirilmiş çəpərləmə işarəsinin və s. qurğuların işində yaranmış nasazlığın xarakterində asılı olaraq, çəpərləmə svetoforunun qoşulu olub-olmadığını;

hazırlanmış marşrutun qatarın hərəkət marşrutuna və blok-lamanın müəyyən edilmiş istiqamətinə uyğun olub-olmadığını;

İMB qurğularından istifadə zamanı hər hansı digər səhv-lərə yol verilib-verilmədiyini.

13.2. Stansiya növbətçisi İMB qurğularındaki nasazlığı

müəyyən etdikdən sonra onu dərhal baxış jurnalında qeyd etməli və bu barədə elektromexanikə (işarəvermə və rabitə distansiyasının növbətçi mühəndisini) və lazımlı olduqda digər əlaqədar xidmətlərin işçilərinə mə'lumat verməlidir. Svetofor avtofəaliyyətdə olduqda avtofəaliyyəti ayırmak lazımdır.

Nasazlığın aradan qaldırılmasına qədər qurğuların işini müəyyən edilmiş qayda ilə yoxlamadan və baxış jurnalında İMB elektromexanikinin və əlaqədar təsərrüfat işçilərinin müvafiq qeydləri olmadan, o cümlədən, bu qeydlərə qədər izolə edilmiş seksiyaların boş və tutulu olmasına, mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzarət bərpa olunana qədər və ya idarəetmə pultunun göstəricilərində digər dəyişikliklər yarandıqda stansiya növbətçisinin qatar şəraitindən asılı olmayaraq nasaz qurğulardan (giriş, çıxış, marşrut və manevr svetoforlarını açması, yoldəyişənləri çevirməsi, nasaz qurğuların nəzarət cihazlarının göstəricilərini əsas tutaraq hərəkət tərkibini buraxması) istifadə etməsi qadağandır.

İMB qurğusunun nasazlığı dəvətedici işarənin düyməsindən plombun qırılması ilə əlaqədar olduqda, baxış jurnalındaki qeydiyyatda dəvətedici işarənin düyməsindən plombun qırılması haqqında da göstərilir. Məsələn:

“5-9 SP yoldəyişən izolə sahəsi yalnız tutulu göstərir. “N” dəvətedici işarəsinin düyməsindən plomb qırılıb.

SN .....(imza).

Stansiya növbətçisi həmçinin İMB qurğularının nasazlığına görə baxış jurnalında qatarların qəbulu və göndərilməsi düyməsi plomblanmayan dəvətedici işarə ilə yerinə yetirildikdə də müvafiq qeydlər edir (saygac olduqda), bu zaman jurnalda nasazlıq haqqında, qeydiyyat və qurğuların normal işinin bərpası haqqında saygacın göstəricisi də qeyd olunur.

13.3. Stansiya növbətçisi elektromexanikin gözləmədən nasazlığın xarakterindən asılı olaraq, yolların və yoldəyişənlərin xarici müayinəsi ilə İMB qurğularının normal işinin (fəaliyyətinin) pozulma səbəblərini aydınlaşdırmaq üçün sərəncamında olan bütün vasitələrdən istifadə etməlidir. Məsələn, aşağıdakıları yoxlamalıdır:

yoldəyişən sahəsində yanlış tutulu olduğu zaman – rels dövrəsinin kənar əşya ilə qapanıb-qapanmadığını;

yoldəyişən idarəetmə pultundan çevrilmədikdə, tiyə ilə çərcivə relsi arasına kənar əşyanın düşüb-düşmədiyini;

Xarici müayinədən sonra qurğuların normal işinin pozulma səbəbi müəyyənləşdirilib aradan qaldırıldıqda, stansiya növbətçisinə qurğulardan yenidən istifadəyə başlamağa icazə verilir.

Qurğuların normal işinin pozulmasının səbəbləri və onların aradan qaldırılması haqda stansiya növbətçisi baxış jurnalının son qrafasında qeydiyyat aparır.

13.4. Xarici müayinə ilə İMB qurğularının normal işinin pozulmasının səbəbi aşkar edilmədikdə və aradan qaldırılmadıqda, elektromexanik gələnədək və pozuntular düzəldiləndək stansiya növbətçisi yolun, yoldəyişənlərin boşluğunun və marşrutun hazırlığının yoxlanması stansiyanın texniki-sərəncam aktında belə hallar üçün nəzərdə tutulmuş qaydada tə'min etdikdən sonra qatarları qəbul etməli, göndərməli və manevrlərin aparılmasına icazə verməlidir.

13.5. Izolə edilmiş yoldəyişən sahələrin yanlış tutulu olduğu zaman müvafiq yoldəyişənlər köməkçi düymə vasitəsilə çevrilir, stansiya növbətçisi plombun qırılması və ya saygacın göstəricisi barədə baxış jurnalında qeydiyyat aparır. Stansiya növbətçisi belə yoldəyişənin hər dəfə çevrilməsi zamanı onun hərəkət tərkibindən boş olmasına, eləcə də qonşu yollara keçidin olmasına əmin olmalıdır. Bu Təlimatın 3.5-ci bəndində göstərilmiş hallardan başqa, yanlış tutulu sahələr daxil olan marşrutlar üzrə qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevr hərəkətləri svetoforların qadağanedicili göstəricilərində aparılır.

13.6. Qəbul yolu yanlış tutulu olduqda stansiya növbətçisi onun hərəkət tərkibindən boş olmasına şəxsən və ya müvafiq işçilər vasitəsilə əmin olmalıdır. Qatarların belə yollara qəbulu giriş (marşrut) svetoforunun qadağanedicili göstəricisilə icra edilməlidir.

13.7. Stansiya növbətçisi stansiya yolunun, yoldəyişənli və ya yoldəyişənsiz sahənin və ya birinci uzaqlaşma blok-sahəsinin faktiki tutulu olduğu zamanı, idarəetmə aparatının nəzərət cihazları onların boşluğununu (yanlış) göstərdiyi aşkar edildikdə, aşağıda göstərilənləri yerinə yetirmək onun vəzifə borcudur:

bu barədə dərhal baxış jurnalında qeydiyyat aparmaq və İMB elektromexanikini çağırmaq;

svetoforlar avtofəaliyyətdə olduqda – avtofəaliyyətdən ayırməq və onları fərdi idarəetməyə keçirmək.

Nasazlıq aradan qaldırılanadək stansiya növbətçisinə aşağıdakıları icra etməyə icazə verilir:

qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevr hərəkətləri üçün marşrutları yalnız izolə edilmiş sahənin hərəkət tərkibindən boşluğununa şəxsən və ya stansianın digər işçisi vəsítəsilə əmin olduqdan sonra hazırlamağa, birinci uzaqlaşma blok-sahəsinin yanlış boş olduğu aşkar edildikdə isə stansiya növbətçisi bu Təlimatın 1.16-cı bəndində onun yanlış tutulu olduğu zaman müəyyən edilmiş qaydada fəaliyyət göstərməlidir;

svetoforların qadağanedici göstəricilərində qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevr hərəkətlərini stansianın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada yerinə yetirməyə;

İMB elektromexaniki gələn kimi nasazlığı aradan qaldırımlı, bu mümkün olmadıqda isə işarələrdən istifadəni saxlamadan sahəni açmalıdır (ayırmalıdır).

13.8. Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlərin vəziyyətinə nəzərət olmadıqda, onların sazlığı və marşrutda düzgün qoyulması yerindəcə (şəxsən stansiya növbətçisi və ya stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilmiş digər işçi tərəfindən) yoxlanılmalıdır. Bundan başqa belə yoldəyişənlər cəftə və asma qıflıla bağlanmalı, onun elektrik intiqalında isə kontakt bloku açılmalıdır. Bağlanmış yoldəyişənin açarı stansiya növbətçisində və ya stansianın texniki-sərəncam aktına əsasən digər işcidə saxlanmalıdır.

Nasazlığın aradan qaldırılmasına və ya işarələrdən istifadə saxlanmaqla yoldəyişənlərin açılmasına qədər qatarların belə yoldəyişən üzrə hərəkəti svetoforun qadağanedici göstəricisilə icra edilir. İdarəetmə pultunda vəziyyətinə nəzarət edilən yoldəyişənlər olan marşrutlar üzrə qatarlar müvafiq svetoforların icazəverici göstəriciləri ilə buraxıla bilər.

İdarəetmə pultunda keçən qatarın (manevr tərkibinin) altında mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənin vəziyyətinə nəzarət itdikdə, stansiya növbətçisi (mərkəzləşdirmə postunun operatoru) bu yoldəyişən üzərində hərəkət edən qatarın (manevr tərkibinin) dayandırılması üçün tədbirlər görməlidir.

13.9. Yoldəyişən idarəetmə pultundan çevirilmədikdə, stansiya növbətçisi yoldəyişəni xarici müayinə etdikdən sonra elektromexanik gələnədək qatar dispetçerinin icazəsilə əl ilə idarəetməyə ("kurbellə") keçirə bilər. Yoldəyişənin kurbellə çevrilməsi stansiya növbətçisi, mərkəzləşdirilmə postu operatoru, işarəçi və ya stansianın texniki-sərəncam aktında göstərilən "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyinin digər işçisi tərəfindən yerinə yetirilir. Stansiya növbətçisi bu işçilərin məruzəsi əsasında yoldəyişənin müvafiq marşrutda olmasının düzgünüyüne əmin olur. Yoldəyişənin kurbellə çevrilməsindən sonra onun vəziyyətinə nəzarətə malik olmaq üçün idarəetmə pultunda yoldəyişənin müvafiq istiqamətə çevrilməsini yerinə yetirmək, yoldəyişənin dəstəyini döndərmək (vəziyyətə uyğun gələn düyməni basmaq) zəruridir. Yoldəyişənin daxil olduğu izolə edilmiş sahə tutulu göstərdikdə, yoldəyişənin boşüğunu və ona qonşu (bitişik) yollara keçidlərin olmasını yoxladıqdan sonra, əlavə olaraq yoldəyişənin çevrilməsi üçün köməkçi düymənin (lazım gəldikdə marşrutun sünü bölünmə düyməsinin) plombunu qırmaqla basmaq lazımdır. Bu zaman yoldəyişənin kurbellə çevrilməsindən sonra idarəetmə pultunda onun vəziyyətinə nəzarət saxlanılsarsa, qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevr hərəkətləri müvafiq svetoforların icazəverici göstəriciləri ilə yerinə yetirilir.

İdarəetmə pultunda yoldəyişənin vəziyyətinə nəzarət olmadıqda, qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevr hərə-

kətləri marşrutlarının hazırlanması bu Təlimatın 13.8-ci bəndində göstərilmiş qaydada yerinə yetirilir.

13.10. Açıq giriş (marşrut) svetoforunun icazəverici göstəricisi özbaşına qadağanediciyə dəyişikdə stansiya növbətçisi, əlavə olaraq, idarəetmə cihazlarının göstəricilərinə əsasən yoldəyişənlərin düzgün çevirilməsinə, izolə sahələrinin və qəbul yolunun boşluğuna əmin olmalı, bundan sonra giriş (marşrut) svetoforunu yenidən açmalıdır. Əgər svetofor açıllarsa, ondan gələcəkdə istifadə etməyə icazə verilir. İşarənin özbaşına bağlanması barədə stansiya növbətçisi baxış jurnalında qeyd etməli və bu barədə elektromexanikə xəbər verməlidir. Stansiya növbətçisi qatarı avtobloklama ilə təchiz edilmiş mənzilə göndərən zaman çıxış svetoforunun özbaşına bağlanması halında da həmin qayda ilə hərəkət edir, bu zaman svetoforu ikinci dəfə açmazdan əvvəl, birinci blok-sahənin əvvəlcə göndərilən qatarlardan boşluğunu, biryollu və ikitərəfli avtobloklama ilə təchiz edilmiş ikiyollu mənzillərdə isə, bundan əlavə, mənzilin (yolun) qarşısından gələn qatarlardan boşluğunu mütləq yoxlamalıdır.

Giriş (marşrut) svetoforunun özbaşına bağlanmasıdan sonra yoldəyişənlərin düzgün vəziyyətində, izolə edilmiş sahələrin və qəbul yolunun boşluğu zamanı (nəzarət cihazlarının göstəriciləri ilə yoxlanılan) svetofor ikinci dəfə (təkrar) açılmasa, qatarlar nasazlıq aşkar edilənə və aradan qaldırılana-dək bu Təlimatda və stansiyaların texniki-sərəncam aktında nəzərdə tutulmuş qaydada marşrut yoxlandıqdan sonra həmin svetoforun qadağanedici göstəricisilə qəbul edilməlidir. Stansiya növbətçisi çıxış (marşrut) svetoforu təkrar bağlandıqda da (nəzarət cihazlarının göstəricilərdən asılı olmayaraq) eyni ilə fəaliyyət göstərməlidir. Çıxış (marşrut) svetoforunun özbaşına bağlanması və təkrar açılması mümkün olmadıqda, stansiya növbətçisi avtobloklama olan mənzillərdə bu Təlimatın 1.14, 1.15-ci və 1.17-ci bəndlərindəki, yarım avtobloklamada isə – 3.5 və 3.6-ci bəndlərindəki tələbləri rəhbər tutmalıdır.

13.11. Açıq asılılığı ilə təchiz edilmiş yoldəyişənlərdə nəza-

rət kilidinin nasazlığı zamanı İMB elektromexaniki (montyoru) təmir üçün onu çıxarıır.

Qatarların belə yoldəyişənin daxil olduğu marşrut üzrə qəbulu və göndərilməsi, həmçinin manevr hərəkətləri svetoforların qadağanedici və ya icazəverici göstəricilərində yerinə yetirilir.

Qatarların və manevr tərkiblərinin işarələrdən istifadə saxlanılmadan hərəkəti zamanı yoldəyişən cəftə və asma qifilla bağlanır. Bu zaman İMB elektromexaniki (montyoru) yoldəyişənin nəzarət kilidinin açarını özündə saxlayır, işarələrdən istifadə saxlanılmaqla hərəkət zamanı isə onu yoldəyismə postu növbətçisinə (stansiya növbətçisinə) verir.

Qatarların qəbul, göndərmə və manevr marşrutlarında işarələrdən istifadə saxlanıldıqda, yoldəyişənin müvafiq vəziyyətə çevrilməsindən sonra o, xüsusi dəmir pərcim ilə bərkidilir, cəftə və asma qifilla bağlanır, onların açarı isə yoldəyişmə postunun növbətçisində (stansiya növbətçisində) olur. Yoldəyişmə post növbətçisinin stansiya növbətçisinə marşrutun hazır olması barədə məruzəsindən sonra marşrutun bağlanması üçün nəzarət kilidinin açarı stansiya növbətçisinin göstərişi ilə (və ya şəxsən özü tərəfindən) icra aparatına qoyulur.

13.12. Elektrik mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş stansiyalarda, qatarın svetoforların qadağanedici göstəricilərində dəvətedici işarə və ya müvafiq icazəverici ilə qəbulu və ya göndərilməsindən əvvəl stansiya növbətçisi dəvətedici işarənin düyməsini basmazdan və ya qatarın qəbulu və göndərilməsinə icazə verməzdən əvvəl aşağıdakıları yerinə yetirməyə borcludur:

a) yoldəyişən dəstəklərini (düymələrini) marşrutda yoldəyişənlərin vəziyyətinə uyğun qoymağa və nəzarət cihazları ilə marşrutun hazırlanmasının düzgünlüğünü əmin olmağa.

Marşruta daxil olan və mühafizə yoldəyişənlərin dəstəklərinin (düymələrinin) hamisəna qırmızı qapaqcıqlar taxmağa.

Lövhədə vəziyyətləri nəzarət edilməyən yoldəyişənlərin çevrilməsi və qapanmasının düzgünlüğünün yoxlanması bu

Təlimatın 13.8-ci bəndinə müvafiq qaydada icra edilir. Asılılıq qutusu olan elektrik mərkəzləşdirilməsi zamanı marşrutdakı yoldəyişənlər, bundan başqa, marşrut-işarəsi dəstəyinin çevrilməsi ilə bağlanılır.

Marşrutun hazırlanmasından və yoldəyişənlərin vəziyyətinin yoxlanılmasından sonra yolun qatarın hərəkət marşrutu üzrə boşluğu (şəxsən stansiya növbətçisi və ya onun göstərişi ilə stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş digər işçi tərəfindən), eləcə də marşruta daxil olan izolə edilmiş yoldəyişən sahələrin və qonşu əndazəsiz sahələrin boşluğu yoxlanılmalıdır;

b) manevr marşrutları olduqda, qatarın müvafiq qəbul və ya göndərmə marşrutunu yol boyu manevr svetoforlarını açmaqla manevr marşrutlarından ibarət hazırlamaq. Bu zaman işarələrin açılmasına qədər yoldəyişənin fərdi idarəetmə dəstəyini (düyməsini) yoldəyişənlərin marşrutdakı vəziyyətinə uyğun qoymaq (marşrut mərkəzləşdirilməsi zamanı) və onlara qırmızı qapaqcıqlar taxmaq. Yolun hərəkət marşrutu üzrə boşluğu idarəetmə pultunda işıqlanan ağ rəngli zolaqla, o olmadıqda isə "a" yarım bəndində göstərilmiş qayda üzrə yoxlanılır.

Bu halda manevr svetoforlarının yanından keçən qatarların maşinistləri yalnız dəvətedici işarənin göstəricisindən və ya qadağanedici göstəricili giriş, marşrut və ya çıxış svetoforundan keçməyə icazə verən müvafiq icazəvericiyə əsaslanırlar.

Manevr svetoforunu qatarın hərəkət marşrutu üzrə açmaq mümkün olmadıqda, marşrutun hazırlanması "a" yarimbəndində nəzərdə tutulmuş qaydada yerinə yetirilir. Bu zaman yoldəyişənlər xüsusi "**Yoldəyişənlərin qapanması**" düyməsi ilə (onlar idarəetmə pultunda olduqda) qapanır. Manevr marşrutları olmayan sahələrdə də marşrutun eyni ilə hazırlanması qaydası tətbiq edilir.

c) kod idarəetməsi olan elektrik mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş stansiyalarda onun nasazlığı olduqda, yoldəyişənlərin marşrutun müvafiq vəziyyətinə çevrilməsi yalnız eh-

tiyat (yerli) idarəetmə pultunda dəstəklərə qırmızı qapaqcıqlar taxmaqla icra edilir. Marşrutda yoldəyişənlərin vəziyyətinin düzgünlüyü ehtiyat (yerli) idarəetmə pultundakı nəzarət cihazları ilə, yolun boşluğu isə şəxsən stansiya növbətçisi və ya onun göstərişi ilə digər işçi tərəfindən yoxlanılır. Mərkəzi postun lövhəsinin kodla idarəetmə rayonuna aid hissəsindən istifadə etmək qadağandır.

ç) manevr svetoforlarını açmaq mümkün olmadıqda (onların nasazlığına və ya ayrılmamasına görə), manevr marşrutlarının hazırlanması "a" yarimbəndində göstərilən qaydada yerinə yetirilir.

13.13. Qurğuların normal işinin pozulması barədə mə'lumat alan elektromexanik nasaz qurğunun mərkəzləşdirilmədən (asılhıqdan) açılmasının tələb olunub-olunmamasını müəyyən etməli və bu barədə baxış jurnalında qeydiyyat aparmalıdır.

Elektromexaniklərə aşağıdakilar qadağandır:

stansiyalarda TİQ-nin 6.54-cü bəndinin tələblərinə uyğun olan xüsusi tə'limatlarda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, stansiya növbətçisinin icazəsi və baxış jurnalında qeydi olmadan İMB qurğularının nasazlıqlarının aradan qaldırılmasına başlamaq;

fəaliyyəti müvəqqəti dayandırılmış qurğuların tə'miri başa çatdıqdan və ya nasazlıq aradan qaldırıldıqdan sonra stansiya növbətçisi və ya mərkəzləşdirilmə postunun operatoru ilə birlikdə onları praktiki yoxlamadan keçirmədən və qurğuların sazlığına və idarəetmə pultunda nəzarət cihazlarının göstəriciləri ilə düzgünlüğünə əmin olmadan qurğuları işə salmaq.

13.14. İMB elektromexaniki tərəfindən mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlərin, izolə edilmiş sahələrin, yoldəyişən nəzarət kılıdlarının və digər qurğuların işarələrdən istifadə saxlanılmaqla açılması aşağıdakı müddətlərə icra edilir:

8 saatca qədər – böyük elektromexanikə və ya işarəvermə və rabitə distansiyasının növbətçi mühəndisində bildirməklə stansiya rəisinin, dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə isə-qatar dispetçerinin icazəsi ilə;

8 saatdan çox (5 günə qədər) – Yolun baş mühəndisi və ya

Yolun hissə rəisinin icazəsi ilə;

5 gündən çox – ADDY rəisinin icazəsi ilə;

Dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələrdə nasazlıqların aradan qaldırılması üçün yoldəyişənlərin və izolə edilmiş sahələrin açılması bütün hallarda yalnız stansiyanın ehtiyat idarəetməyə verilməsindən sonra icra edilir.

Yolun Baş mühəndisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən təsdiq edilən aylıq qrafiklərə uyğun olaraq, İMB qurğularını mərkəzləşdirilmədən açmaqla planlaşdırılmış işlər, qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin təmininə məs'ul işçinin təyin edilməsi ilə göstərilmiş rəhbərlərin teleqraf sərəncamı əsasında yerinə yetirilir.

İşarələrdən istifadəni saxlamaqla yoldəyişənlərin (izolə edilmiş sahələrin) açılması zamanı təhlükəsizliyinin təmini məqsədi ilə stansiya növbətçisinə kömək göstərmək və onun fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün stansiya rəisi və ya onu əvəz edən şəxs stansiyada olmalıdır.

Göstərilən qurğuların işarələrdən istifadəsi saxlanılmaqla açılması zamanı, onların marşrutda vəziyyətinin və bağlanması yoxlanılması xüsusü olaraq stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada icra edilir. Bu qaydada yoxlamadan sonra birinci qatarın qəbulu və ya göndərilməsi giriş, çıkış və ya marşrut svetoforunun qadağanedici göstəricisi ilə icra edilir. Bu zaman qatarın qəbul və ya göndərmə marşrutunu bu Təlimatın 13.12.-ci bəndinin “b” yarımbəndinə uyğun olaraq yol boyu manevr marşrutları ilə qapamağa icazə verilir. Növbəti qatarların qəbulu və göndərilməsi bu svetoforların icazəverici göstəriciləri ilə yerinə yetirilir.

Qəbul və göndərmə marşrutlarında işarələrdən istifadə saxlanılmaqla mərkəzləşdirilmədən açılan yoldəyişənlər daxil olduqda, stansiyadan qatarın buraxılması üçün giriş (marşrut) və çıkış svetoforlarının eyni vaxtda açılması qadağandır. Bu halda qatarın dayanmadan buraxılması üçün çıkış svetoforu yalnız qatarın baş hissəsi giriş (marşrut) svetoforunu keçidkən sonra açılmalıdır.

Stansiya növbətçisinə idarəetmə aparatında mərkəzləşdi-

rilmədən açılmış yoldəyişəni bərkidiciləri çıxarmaqla marşrutun dəyişdirilməsi və ya tənzimləmə işlərinin aparılması üçün çevirmək lazımdır, tiyələrdən (tiyədən) bərkidicilərin çıxarılması barədə sərəncam verməzdən əvvəl idarəetmə aparatında bu yoldəyişənin daxil olduğu marşrut üzrə işarələrin açılmasının mümkünüyünü istisna edən əməliyyatı (isi) yerinə yetirməlidir. Bərkidicilərin çıxarılması ilə çevirmə və ya tənzimləmə işləri aparılırkən yoldəyişən üzərində hərəkət qadağandır.

Yoldəyişənin çevrilməsi və ya onun üzərində tənzimləmə işləri qurtardıqdan sonra tiyələr (tiyə) və çarpatın hərəkət edən ürəkciyi müəyyən edilmiş qaydada tələb olunan vəziyyətdə bərkidilir və bağlanır, bu barədə cavabdeh işçi stansiya növbətçisinə mə'rüzə edir.

Mühafizə, o cümlədən cütləşdirilmiş yoldəyişənlərə (yoldəyişən keçidinə) xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bu yoldəyişənlər marşrutların bir-birinə zidd olmasını istisna edən vəziyyətlərə qoyulmalıdır.

Stansiya növbətçisi stansiya işcisindən göstərilmiş bütün işlərin düzgün yerinə yetirilməsi barədə məlumat alıqdən sonra (və ya şəxsən buna əmin olduqda), idarəetmə pultunda dəstəyi (düyməni) yoldəyişənin faktiki vəziyyətinə uyğun çevirir və qatarları svetoforların icazəverici göstəriciləri üzrə buraxmağa davam edir.

13.15. Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlər və izolə edilmiş sahələr, nəzarət kılıdları və digər qurğular işarələrdən istifadəsi saxlanılmadan açıldıqda, qatarların qəbulu və göndərilməsi giriş, marşrut və çıkış svetoforlarının qadağanedici göstəricisi ilə yerinə yetirilir, bu zaman marşrutda yolun boşluğunun, hər bir yoldəyişənin vəziyyətinin və qapanmasının yoxlanılması bu Təlimatla və stansiyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada icra edilir.

13.16. Yoldəyişənin və izolə edilmiş sahənin mərkəzləşdirilmədən açılmasının hər bir halında elektromexanik stansiya növbətçisi ilə birlikdə açılan qurğunun məhz baxış jurnalında qeyd olunan qurğu olduğunu nəzarət cihazları ilə yoxlamalıdır.

Yoldəyişənin və ya izolə edilmiş sahənin açılmasından əvvəl, stansiya növbətçisi və ya onun göstərişi ilə mərkəzləşdirilmə postu operatoru mərkəzləşdirilmədən açılan yoldəyişənlərin və ya açılan izolə edilmiş sahəyə daxil olan yoldəyişənlərin dəstəklərinə (düymələrinə) qırmızı qapaqcıqlar taxmalıdır.

Mərkəzləşdirilmiş yoldəyişənlər mərkəzləşdirilmədən açılmadan əvvəl aşağıdakı qaydada bərkidilməli və bağlanmalıdır:

- işarələrdən istifadəsi saxlanılmaqla (tiyələr ayrılmadan) – xüsusi dəmir pərçimlə, cəftə və asma qifilla;
- işarələrdən istifadəsi saxlanılmadan, tiyələr elektrik intiqalından ayrıldıqda – xüsusi dəmir pərçimlə, cəftə və asma qifilla;
- işarələrdən istifadəsi saxlanılmadan tiyələr elektrik intiqalından ayrılmadıqda – cəftə və asma qifilla.

Carpazın hərəkət edən ürəkciyi xüsusi qurğu ilə bərkidilir və asma qifilla bağlanır.

Yoldəyişənin təmiri və nasazlığı zamanı tiyələr arasında mexaniki əlaqə pozulduqda (tiyələrin ayrılması), onun tiyələri "Yol işlərinin aparılması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə Təlimat" a uyğun olaraq müəyyən qaydada bərkidilir. Bundan başqa çərçivə relsinə sıxılmış tiyə cəftə və asma qifilla bağlanır.

İşarələrdən istifadəsi saxlanılmadan cütləşdirilmiş yoldəyişənlərin açılması zamanı, üzərində təmir işi aparılmayan yoldəyişən cəftə və asma qifilla bağlanır, işarələrdən istifadəsi saxlanılmaqla ayrıldıqda isə o, xüsusi dəmir pərçimlə bərkidilir, cəftə və asma qifilla qapanır.

Bağlanmış yoldəyişənin (cütləşdirilmiş yoldəyişənlərin) açarı (açarları) mərkəzləşdirilmədən açılmanın bütün müdafiə ərzində stansiya növbətçisində (yoldəyişənə xidmət üçün ayrılmış işcidə və ya hərəkətin təhlükəsizliyinin tə'minənə cavabdeh olan rəhbərdə) saxlanılmahdır.

"Yol işlərinin aparılması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin təminini üzrə Təlimat" a uyğun olaraq, yol-

dəyişənin bərkidilmesi yol xidməti işçisinin baxış jurnalına qeydi və ya müvafiq telefonogram verməsi ilə icra edilir. Yoldəyişənin tiyələrinin (carpazın hərəkət edən ürəkciyinin) e'tibarlı bərkidilməsinə "Yol" İstehsalat Birliyinin işçisi cavabdehdir. Yoldəyişənin cəftə və asma qifilla bağlanması stansiya növbətçisinin göstərişinə əsasən onun marşrutda vəziyyətinin düzgünlüğünə və asma qifilla bağlanması etibarlılığına cavabdeh olan "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyinin işçisi tərəfindən icra edilir.

İşlərin qurtarmasından sonra, bərkidicilərin yoldəyişəndən çıxarılmasına qədər stansiya növbətçisi İMB elektromexaniki ilə birlikdə yoldəyişənin (hərəkət edən ürəkciyin) vəziyyətinin idarəetmə pultunda yoldəyişən dəstəklərinin (müvafiq düymənin basılmasına) vəziyyətinə və nəzarət göstəricisinə uyğun gəlməsini yoxlamalı və onun düzgünlüğünüə əmin olmalıdır.

13.17. Bu fəsildə yalnız stansiyalarda İMB qurğularının normal işinin pozulması zamanı qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevrlərin aparılmasına aid olan əsas müddəalar şərh edilmişdir. İMB qurğularının nasazlığı halında onların müayinəsi və təmiri zamanı mərkəzləşdirilmədən açılması və qoşulmasının müfəssəl qaydası "İMB qurğularının saxlanması və təmiri işlərinin aparılması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin təminini üzrə Təlimat" da göstərilmişdir.

Qatarların vaxt ayrılığı ilə hərəkəti

14.1. Qatarların vaxt ayrılığı ilə (bir-birinin ardınca) hərəkəti, müstəsna hallarda, hərəkət həcmi qəfl artdıqda ADDY rəisi tərəfindən müəyyən edilir.

14.2. Qatarların vaxt ayrılığı ilə göndərilməsi yalnız buraxma qabiliyyəti limitləndirilmiş avtobloklama ilə təchiz edilməyən yolun plan və profili tormozlama yolundan az olmayan məsafədə görməni tə'min edən ayrı-ayrı mənzillərdə, həmçinin bloklama qurğuları uzunmüddət sıradan çıxan avtobloklamalı mənzillərdə qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsi ilə müəyyən edildikdən sonra tətbiq edilə bilər.

14.3. ADDY rəisinin əmri ilə qatarların vaxt ayrılığı ilə göndərilməsinə icazə verilən mənzillər, ardınca göndərilən qatarların maksimal hərəkət sür'əti və göndərilən qatarlar arasında minimum vaxt ayrılığı müəyyən edilir.

14.4. Mənzildə birləşən dalan yollarına vaqonların verilməsi, eləcə də sonradan göndərmə stansiyasına qayıtmaqla göndərilən qatarın ardınca təsərrüfat qatarları göndərildikdə, vaxt ayrılığı ilə hərəkət qaydalarını Yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisi müəyyən edir.

14.5. Qatarların vaxt ayrılığı ilə hərəkəti qatar dispetçerinin müvafiq mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalara verdiyi qeydə alınmış əmrilə müəyyən edilir.

14.6. Vaxt ayrılığı ilə göndərmə zamanı birinci qatarın maşinisti mənzildə müəyyən edilmiş normal sürət hərəkət etməlidir. İkinci qatarın maşinisti isə qatarı ADDY rəisinin əmri ilə bu hallar üçün müəyyən olunmuş sürətdən çox olmayan sürətlə, xüsusi sayıqlıqla, sonrakı hərəkəti üçün manə ilə rastlaşıqdə dərhal dayanmağa hazır olmaqla idarə etməlidir.

14.7. Aşağıdakı qatarların vaxt ayrılığı ilə (bir-birinin ardınca) göndərilməsi qadağandır:

a) sərnişin, poçt-baqaj, sərnişin-yük və insanla tutulu, eləcə də tərkibində 1-ci sinif təhlükəli yüklü (partlayıcı maddə-

lər) vaqonlar və maye kazla dolu çən vaqonları olan qatarlar. Həmçinin bu qatarların ardınca digər qatarların göndərilməsinə də yol verilmir;

- b) vaqonlarla qabağa hərəkət zamanı;
- c) qabaqda gedən qatar üçün mənzildə dayanacaq nəzərdə tutuıldıqda;
- c) duman və çovğun vaxtı, eləcə də işarələrin görünməsini çətinləşdirən digər əlverişsiz şəraitlərdə.

14.8. Qatarların vaxt ayrılığı ilə göndərilməsi istər biryollu, istərsə də ikiyollu mənzillərdə yalnız telefon əlaqə vasitəsində biryollu hərəkət qaydaları üzrə və ya elektro-jezl sistemi üzrə icra edilir. Qatarların vaxt ayrılığı ilə hərəkətinə yol verilən mənzillərin jezl aparatlari vinti açılan jezllərə malik olmalıdır.

14.9. Qatar dispetçerinin qatarların hərəkətinin telefon əlaqə vasitəsi ilə müəyyən edilməsi və vaxt ayrılığı ilə göndərilməsi barədə əmri alındıqdan sonra, biryollu və ikiyollu mənzillərdə bu qatarların hərəkəti barədə telefonoqramlar aşağıdakı formada verilir:

"....№-li qatarı və onun ardınca ....dəqiqədən sonra.....№-li qatarı göndərə bilərəmmi ?".

"....№-li qatarı və onun ardınca ....dəqiqədən sonra .....№-li qatarı gözləyirəm."

Hər bir qatarın göndərilməsi və gəlməsi barədə bildirişlər bu Təlimatın 5.19-cu bəndində nəzərdə tutulmuş 3 və 4 №-li formalar üzrə verilir.

14.10. Telefon əlaqə vasitəsi zamanı, birinci qatarın ardınca mənzildə işlədikdən sonra göndərmə stansiyasına qayıdan qatar göndərildikdə, telefonoqramlar aşağıdakı formada tərtib edilir:

" .....№-li qatarı və onun ardınca ....dəqiqədən sonra .....km-ə qədər geri qayitmaqla ....№-li qatarı göndərə bilərəmmi ?"

" .....№-li qatarı və onun ardınca ....dəqiqədən sonra .....km-ə qədər geri qayitmaqla .....№-li qatarı gözləyirəm".

Hər bir qatarın göndərilməsi barədə mə'lumat 3 №-li forma üzrə, ardınca göndərilən qatar barədə isə ".....km-ə qədər geri qayitmaqla" sözlərini artırmaqla verilir.

Birinci qatarın gəlməsi barədə telefonoqram bu Təlimatın 5.20-ci bəndində nəzərdə tutulmuş 4 №-li forma ilə, ikinci qatarın qayıtması barədə telefonoqram 7 №-li forma ilə verilir.

14.11. İstər birinci, istərsə də ikinci qatarın maşinistinə bu Təlimatın 5.1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş qaydada yuxarısında birinci qatar üçün "*Ardınca - I qatar*", ikinci qatar üçün - "*Ardınca - II qatar*" qeydi edilmiş yol vərəqələri verilir. Belə qeydlər olduqda, lokomotivlərin maşinistləri mənzildə bu Təlimatın 14.3-cü bəndinə əsasən ADDY rəisinin verdiyi əmrde müəyyən edilmiş sürətlərlə hərəkət edirlər.

14.12. Elektrojezl sistemi ilə təchiz edilmiş mənzillərdə qatarlar qatar dispetçerinin əmri ilə vaxt ayrılığı ilə göndərildikdə, stansiya növbətçisi qəbul stansiyasının buna razılığını alıqdan və aparatdan jezli çıxardıqdan sonra jezlin "*Bilet*" yazılış hissəsini birinci göndərilən qatarın, "*Jezl*" yazılış ikinci hissəsini isə ardınca gedən qatarın maşinistinə verməlidir. Stansiya növbətçisi istər birinci, istərsə də ikinci qatarın göndərilməsi barədə qonşu stansiyanın növbətçisini xəbərdar etməlidir.

İkinci qatarnın göndərilməsi hər hansı səbəbdən baş tutmadıqda jezl sisteminin fəaliyyəti dayandırılır və qatarların hərəkəti telefon əlaqə vasitəsi ilə müəyyən edilir. Bu halda birinci göndərilən qatarla jezlin hissələrindən biri ikinci hissə ilə vintlənib bağlanmaq üçün qonşu stansiyaya göndərilir, bundan sonra jezl aparata qoyulur və jezl sisteminin fəaliyyəti bərpa olunur.

14.13. Elektrojezl sistemində qatarların vaxt ayrılığı ilə göndərilməsi zamanı, ikinci qatar mənzildən göndərmə stansiyasına qayıdarkən birinci qatara jezl, ikinciyə isə jezl-açırı verilir. Qonşu stansiyanın növbətçisi istər birinci, istərsə də ikinci qatarın göndərilməsi, eləcə də ikinci qatarın mənzildən qayıtması barədə xəbərdar edilir. Bu halda hər iki qatarın maşinistinə xəbərdarlıq verilir: birinci qatara-onun ardınca mənzildən qayıtmalı ikinci qatarın göndərilməsi barədə, ikinciyə isə vaxt ayrılığı ilə göndərilmə və mənzildən qayıtma vaxtı barədə.

Birinci sinif təhlükəli yüklərlə (partlayıcı maddələrlə) dolu vaqonlarla manevr işinin aparılması, qatarların tərtibatı və buraxılması qaydaları

Ümumi qaydalar

15.1. Partlayıcı maddələr (bundan sonra-PM) yüklənmiş vaqonları olan qatarların tərtibatı və manevr işinin təşkili zaman daşıma sənədlərində olan məlumatlardan istifadə olunur.

PM yüklü vaqonların daşıma sənədlərindəki "**Yükün adı**" ("**Наименование груза**") qrafasında yükün adı və ya onun şərti nömrəsi göstərilir.

PM yüklü vaqonların daşıma sənədlərinə möhürlər (stamplar) vurulur, o cümlədən:

a) 119, 126, 137, 141, 179, 182 şərti nömrəli PM-lərin daşınması zamanı qırmızı rəngli möhürlər ".....№-li PM, Xüsusi təhlükəli" ("Особо опасно, ВМ №...."), "Daldalanacaq", ("Прикрытие"), "Təpədən buraxma!" – ("He спускать с горки!"). ".....№-li PM, Xüsusi təhlükəli" möhürün əsasında bu Təlimatın 5-ci əlavəsinin 2-ci qrafasına uyğun daldalanacaq norması müəyyən edilir;

b) yerində qalan PM-lərin daşınması zamanı – "Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları"nda qırmızı rəngli möhürlər "PM" – ("BM"), "Daldalanacaq" ("Прикрытие"), eləcə də "Təpədən buraxma!" ("He спускать с горки!") möhürü, bundan başqa aşağıdakı əlavə möhürlər də vurula bilər:

- "Açma. Seksiyadır!" – ("Секция. Не расцеплять!");
- "Zəhərlidir" - ("Ядовито");
- "Mütəxəssisin müşayıti ilə" – ("В сопровождении специалиста");

- "Dəmir yolunun mühafizəsi" – ("Охрана ж.д.") və s.

"PM" möhürü daşınan yükün əl ilə yazılmış şərti nömrəsi ilə tamamlanmalı, "Daldalanacaq" ("Прикрытие") möhürü isə A sxeminin "3.6.6.-ci bəndi və ya B sxeminin 3.6.6-ci bəndi üzrə" qeydə tamamlanmalı və buna əsasən daldalanacaq norması (bu Təlimatın 5 №-li əlavəsinin 2-ci və 3-cü qrafalarına uyğun) müəyyənləşdirilməlidir.

15.2. 115, 119, 121, 126, 128, 130, 134, 137, 141, 143, 148, 154, 155, 156, 167, 168, 176, 179, 182, 199 şərti nömrəli PM yüklü vaqonlar üçün isə QU-38 formalı vaqon vərəqəsinin "**Daldalanacaq kodu**" qrafasında 9 kodu, qalan PM yüklü vaqonlar üçün 3 kodu göstərilir.

Bununla belə daldalanacaq kodu 9 olan PM-lə yüklü vaqonlar üçün "**Əndəzəsizlik, Heyvanlar, UB, ƏY**" ("Негабаритность, живность, ДБ, НГ") qrafasında 7 kodu (tərədən buraxılmasına icazə verilməyən vaqonlar) göstərilir.

15.3. Bütün çeşidləmə və sahə stansiyalarında boşaltma, yükləmə, bir vaqondan o biri vaqona yükləmə və vaqonları bir relsərəsi məsafəli yoldan başqasına keçirmə stansiyalarında, eləcə də zəruri hallarda digər stansiyalarda texniki-sərəncam aktlarına əlavə kimi "Daşıma proseslərini idarəetmə" Birliyinin rəisi və ya Yolun hissə rəisi tərəfindən təsdiq edilən "PM yüklü vaqonlarla iş qaydası" haqqında yerli təlimat işlənib hazırlanmalıdır.

"PM yüklü vaqonlarla iş qaydası" haqqında yerli təlimat "Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları"nın tələblərinə uyğun olmalıdır.

PM yüklü vaqonları olan qatarlar və yükü PM olan ayrı-ayrı vaqonlar haqda həmin qatarlara və vaqonlara xidmət göstərilməsində iştirak etməyən şəxslərə bu barədə mə'lumat vermək qadağandır.

PM yüklü vaqonlarla işlərin aparılması barədə mə'lumatları vermək üçün stansiyanın park rabitəsindən istifadəyə yalnız digər rabitə vasitələri olmadıqda yol verilir.

15.4. PM yüklü vaqonlar stansiyalarda qatarlardan kənar çeşidləmə parklarının yollarında, yiğim altında yerləşən va-

qonlar istisna olmaqla, stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilmiş xüsusi yollara qoyulmalıdır ki, onların dayanağı daha təhlükəsiz olsun. Belə vaqonlar bir-biri ilə qoşulu vəziyyətdə olmaqla onların özbaşına hərəkətə gəlməməsi üçün möhkəm bərkidilməli və səyyar "Dayan!" işarələri ilə çəpərlənməlidir. Belə vaqonların dayandığı yollara aparan yoldəyişənlər bu yollara hərəkətin mümkünlüyünü təcrid edən istiqamətə çevrilir və bağlanır. Bu yoldəyişənlərin bağlanma və açarlarının saxlanması qaydası stansiyanın texniki-sərəncam aktında göstərilir.

Mühafizə dəstəsi və ya yük göndərənin (yükalanın) mütəxəssisləri olan vaqonlar, onların müşayiət etdiyi PM yüklü vaqonlardan 50 metrdən uzaq olmayan məsafədə, həmin yola və ya qonşu yollardan birinə qoyulur. Stansiya yollarında PM yüklü vaqonların bərkidilməsi stansiyanın texniki-sərəncam aktı ilə müəyyən edilmiş qaydada və normalar üzrə icra edilir.

15.5. PM yüklü vaqonlar qatarlara qoşularkən və manevrlər zamanı, həmçinin onlar müəssisə və təşkilatların dağın yollarına verilərkən (götürülərkən), bu Təlimatın 5 №-li əlavəsində nəzərdə tutulmuş normalara uyğun daldalanacaları olmalıdır.

PM yüklü vaqonlarla hərəkət edən qatarlarda daldalanacaq kimi boş vaqonlar və ya təhlükəsiz yüklərlə dolu vaqonlar qoyulmalıdır.

Boş vaqonlar yük qalıqlarından və zibildən (tullantılarından) təmizlənməli, onların qapı və lyukları bağlanmalıdır. Boş çən vaqonları da yük qalıqlarından təmizlənməli, lyukların qapaqları bağlanmalıdır. Xüsusi çən vaqonlarından, eləcə də təhlükəli yüklerin daşınması üçün xüsusiləşdirilmiş çən vaqonlarından daldalanacaq kimi istifadəyə yol verilmir. PM yüklü vaqona bilavasitə qoşulan birinci vaqondan başqa daldalanacaq kimi boş və yüksələnmiş platformalar (o cümlədən bu Təlimatın 5 №-li əlavəsinin 10-cu bəndində göstərildiyi kimi), eləcə də transportyorlar da qoyulur.

15.6. Stansiya növbətçisi (manevr dispetçeri) və ya stan-

siyanın texniki-sərəncam aktında müəyyən edilmiş qaydada manevrlərə rəhbərlik edən digər stansiya işçisi vaqonları PM ilə yüklənməyə verməzdən əvvəl, VU-14 formalı jurnal üzrə vaqonların müayinə edildiyinə və “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları”nın tələblərinə uyğun olaraq texniki cəhətdən PM daşınmasına yararlı olmasına əmin olmalıdır.

15.7. Dalan yoluna xidmət üzrə yerli Təlimatda PM yüklü vaqonların boşaldılmaq üçün qəbulu və göndərilməsindən ötrü belə vaqonların verilmə və götürülmə marşrutları, manevr tərkiblərinin hərəkət sürəti, dəmir yolu keçidlərində hərəkət qaydası və marşrutların mühafizəsi, həmçinin, yerli şəraitdən asılı olaraq, təhlükəsizliyin tə'mini üçün zəruri olan digər tədbirlər müəyyən edilməlidir.

PM yüklü vaqonların arsenal, baza və ambarların dalan yollarına verilməsi və götürülməsi, bir qayda olaraq, maye yanacaqla işləyən teplovoz və ya parovozla icra edilir.

Qatarların tərtibati

15.8. 1-ci sinif təhlükəli yükler (PM) qatarların hərəkət qrafiki ilə nəzərdə tutulmuş çəki və uzunluq normaları hüdudunda, bütün hallarda müvafiq daldalanacağın qoyulması ilə tək vaqonlarla, vaqonlar qrupu ilə yük qatarlarında, eləcə də onların hərəkət etdiyi sahələrdə qəbul-göndərmə yollarının tutumundan çox olmayaraq tərtib edilmiş marşrutlarla daşınır.

PM yüklü vaqonları aşağıdakı qatarlara qoşmaq qadağandır:

- sərnişin və poçt-baqaj (Müdafia Nazirliyinin və Daxili İşlər Nazirliyinin, digər hərbiləşdirilmiş dövlət təşkilatlarının qarovalı və komandalarının və dəmir yolu hərbiləşdirilmiş naryadlarının tabel silahı və onun döyüş sursatları daşınan qatarlardan başqa);

- tərkibində insan olan (hərbi eşelonlardan başqa), həmçinin tərkibində insanlar olan ayrı-ayrı vaqonları (eşelonun

şəxsi heyəti ilə tutulu olan vaqonlardan başqa);

- birləşdirilmiş;
- tərkibində üçüncü üst, üçüncü alt və daha böyük dərəcəli, dördüncü yan və daha böyük dərəcəli əndazəsiz yüksək yüklü vaqonları olan;
- qatarların hərəkət qrafiki ilə müəyyən edilmiş uzunluğu keçən.

Bundan başqa şərti nömrələri bu Təlimatın 15.2-ci bəndində göstərilmiş PM yüklü vaqonları tərkibində “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları”na uyğun aşağıda göstərilmiş təhlükəli yüklü vaqonları olan yüksək qatarlarına qoşmaq qadağandır;

- sıxlımlı və mayeləşdirilmiş qazlar (2-ci sinif);
- tez alışan (tez alovlanan, asanlıqla alovlanan) mayelər (3-cü sinif);
- tezalışan bərk maddələr, özü-özünə yanmış maddələr və su, həmçinin havanın rütubəti ilə qarşılıqlı əlaqəyə girdikdə özü alışan qazlar ayrılan maddələr (4-cü sinif);
- oksidləşən (turşulaşan) maddələr və üzvi peroksidlər (5-ci sinif);
- zəhərli maddələr (6.1-ci yarımsinif).

15.9. PM yüklü vaqonlar tərtibat planına uyğun olaraq çeşidləmə və sahə stansiyaları arasında bütün yüksək qatarlar ilə hərəkət edə bilər. Belə vaqonlar aralıq stansiyalardan ya xınıldakı sahə və ya çeşidləmə stansiyalarına və eks istiqamətə yiğma, daşıyıcı qatarları və ya dispetçer lokomotivləri ilə, qoşaq stansiyaları və qoşaqqabağı stansiyalar arasında isə ötürücü və daşıyıcı qatarlar ilə hərəkət edə bilər.

Tərkibinə PM yüklü vaqonlar qoşulmuş yiğma qatara tərtibatçı və ya konduktor briqadasının işçisi, baş konduktoru vəzifəsini icra edən maşinist köməkçisi tərəfindən xidmə edilməlidir.

PM yüklü vaqonların göndərilməsi üçün tərtibat plan üzrə daha uzun məsafəli qatarlar nəzərdə tutulduğda, həmçinin bu vaqonların yaxın məsafə qatarlarına qoşulmasına yol verilmir.

Yolun hissə (və ya sahə) növbətçisi və ya "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyinin dispetçeri, stansiya və manevr dispetçerləri qatar işinin planlaşdırılması zamanı stansiyaya daxil olan PM yüklü vaqonların az sayda qatarlarla ilk növbədə göndərilməsinin mümkünlüyünə xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

15.10. PM yüklü vaqonların ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə işçiləri tərəfindən müşayiət edilməsi üçün 5 vaqondan uzaq olmayan məsafədə tormoz meydançası olan vaqon və ya xüsusi örtülü boş vaqon qoyulmalıdır.

ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə işçiləri tərəfindən müşayiət olunan vaqonlar qrupu qatarda elektrovozdan və ya teplovozdan 5 vaqondan uzaq olmayan baş hissədə yerləşdikdə, tormoz meydançalı vaqon olmazsa, hərbiləşdirilmiş mühafizə atıcılarının qatar lokomotivinin kabinəsində getməsinə maşinist onları lokomotivdə getmə qaydaları barədə əvvəlcədən təlimatlandırdıqdan sonra, icazə verilir.

Tərkibində PM yüklü hərbi nəqliyyat olan qatarlara həmin nəqliyyata aidiyatı olmayan PM yüklü vaqonlar qoşula bilər.

PM yüklü vaqonlar yük göndərənin (yük alanın), mütxəssisləri və ya hərbi gözətçiləri, həmçinin ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə dəstələri tərəfindən müşayiət olunarkən mühafizə olunan vaqonlar qatara qrup halında qoşulur. Bu Təlimata əsasən həmin vaqonların qatara təhlükəsiz yüklerlə və ya bu vaqonlar qrupuna aid olmayan boş vaqonlarla bir-birindən daldalanacaqla qoşulduqda belə, daldalanacaq minimal normaları keçməməlidir.

PM yüklü vaqonlarla, xüsusi seksiyanın (sxemin) tərkibinə daxil olan, müşayiət olunan vaqonlar arasına başqa vaqonların qoyulması tələb olunmur.

15.11. Hərbi eşelonlarda PM yüklü vaqonların bu eşolona məxsus olan, digər təhlükəli yüklerlə birgə daşınmasına onlar arasında bir vaqondan az olmayaraq daldalanacaq qoşulması ilə yol verilir.

Döyüş sursatları ilə təchiz edilmiş tanklar, özü hərəkət

edən artilleriya qurğuları, artilleriya dərticiləri (yedəkçiləri) və örtülü zirehli avtomobilər (bronetransportyorlar) olan açıq vaqonlar və yarımvəqonlar hərbi eşolonun tərkibində daldalanacaqsız hərəkət edə bilər.

Tərkibində PM yüklü vaqonlar olan qatarların hərəkəti

15.12. Tərkibində PM yüklü vaqonlar olan qatarların sahələrdə maneəsiz və təhlükəsiz hərəkətini tə'min edən tədbirləri yerinə yetirərkən qatar dispetçeri, stansiya növbətçiləri bu qatarların hərəkətini daimi nəzarət altında saxlamalıdır.

Tərkibində PM yüklənmiş vaqonlar olan tranzit qatarların iri dəmir yolu qovşaqlarına girmədən buraxılma qaydاسını ADDY müəyyənləşdirir.

Tərtibat stansiyasının növbətçisi tərkibində PM yüklü vaqonlar olan qatarın göndəriləcəyi gözləniləndikdə, bu barədə qatar dispetçerinə əvvəlcədən xəbər verir.

15.13. "PM" hərfəri olan qatarın nömrəsi qatarların hərəkət jurnalında, icra edilmiş hərəkət qrafikində, lokomotivin maşinistinə verilən yazılı icazəvericilərdə və xəbərdarlıqlarda, natura vərəqələrində və qatarların qəbulu və göndərilməsi ilə bağlı olan digər sənədlərdə də yazılmalıdır.

15.14. PM yüklü vaqonlarla iş qaydası haqda yerli Təlimata uyğun olaraq stansiya növbətçisi PM yüklü qatarın gəlməsinin gözləniləndiyi barədə texniki xidmət və kommersiya baxış məntəqələrini, ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə dəstəsi işçilərini, qatarın qəbulunu və PM yüklü vaqonların yola salınmasını yerinə yetirən digər işçiləri xəbərdar etməlidir.

15.15. PM yüklü vaqonları olan qatarların aralıq stansiyalarında lokomotivsiz qoşulmasına yol verilmir.

Müstəsna hallarda (qəza şəraiti yarandıqda) "Daşima proseslərini idarəetmə" Birliyinin rəisi və ya Yolun hissə rəisinin yazılı əmri ilə tərkibində PM yüklü vaqonlar olan qatar aralıq stansiyasında müvəqqəti olaraq lokomotivsiz saxlan-

bilər. Bu zaman “Daşima proseslərini idarəetmə” Birliyi və hissənin daşima şöbəsinin rəhbərləri və işçiləri müvəqqəti saxlanmış PM yüklü vaqonları olan tərkibin tə'yinat üzrə göndərilməsinin tezləşdirilməsi üçün bütün lazımi tədbirləri görməlidirlər. “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları”na uyğun olaraq tərkibində PM yüklü vaqonları olan qatarın aralıq stansiyasında müvəqqəti lokomotivsiz saxlanması mümkinlüyü üçün mənsubiyətindən (aidiyətindən) asılı olaraq aşağıdakılardan razlaşdırılmalıdır:

Əgər yük Müdafiə Nazirliyinə məxsusdursa – dəmir yolu sahəsi və stansiyalarının hərbi komendantları ilə;

Əgər yük Daxili İşlər Nazirliyinə, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinə, həmçinin Daxili İşlər Nazirliyinin daxili qoşunlar qarovul dəstələrinin mühafizə etdiyi başqa nazirliklərə, idarələrə, təşkilatlara məxsusdursa – DİN-in xüsusi daşima şöbəsi ilə.

Qatarda ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə işçisi tərəfindən mühafizə edilən PM yüklü vaqonlar olduqda, qatar dispetçeri sahəsində yerləşən yaxınlıqdakı hərbiləşdirilmiş mühafizə dəstəsinin rəisini bu barədə xəbərdar edir.

15.16. ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə işçisi tərəfindən müşayiət olunan PM yüklü ayrı-ayrı vaqonlarda, həmçinin xüsusi hərəkət tərkiblərinin (sxemlərin) seksiyalarının tərkibinə daxil olan vaqonlarda, hərbi nəqliyyatlarda və eşelonlarda hərəkət zamanı aşkar edilən texniki və kommersiya nasazlıqlarının aradan qaldırılması, onlarının xarakterindən, işin şəraiti və həcmindən asılı olaraq açılmaqla və sonra bu məqsəd üçün ayrılmış ayrı-ayrı yollara verilməli olduğu kimi, tərkibdən açılmadan da icra edilə bilər.

ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizəsi ilə müşayiət olunan PM yüklü vaqonlar qrupundan stansiyalarda texniki və kommersiya nasazlıqları səbəbindən ayrı-ayrı vaqonların açılmasına yalnız o vaxt yol verilir ki, açılmış vaqonların mühafizəsi təmin edilsin. Əks təqdirdə hərbiləşdirilmiş mühafizə dəstəsi tərəfindən qorunan bütün vaqonlar qrupu açılır.

Stansiya rəisi əlavə hərbiləşdirilmiş mühafizə dəstəsi çağırmalıdır və onlar gəldikdən sonra açılmış qrupdakı saz vaqonları tə'yinat üzrə göndərməlidir.

Hərbi qarovul və ya yük göndərən (yük alan) mütəxəssislərin müşayiəti ilə hərəkət edən vaqonların hərbi nəqliyyatdan, həmçinin vaqonlar qrupundan açılması qadağandır. Nasazlıqların aradan qaldırılması və ya yüklerin nasaz vaqonlardan saz vaqonlara yüklənməsi üçün bütün nəqliyyat (vaqonlar qrupu) saxlanılır və bu barədə stansiya növbətçisi (stansiya rəisi) hissə növbətçisinə və ya “Daşima proseslərini idarəetmə” Birliyinin böyük yol dispetçerinə məlumat verməlidir, sonuncular isə müəyyən edilmiş qaydada dəmir yolu sahəsi və stansiyalarının hərbi komendantını və DİN-nin xüsusi daşımalar şö'bəsini həmin nəqliyyatın saxlanması barədə xəbərdar etməlidirlər. Təmir və ya üçün bir vaqondan digər vaqona yüklənməsi qurtardıqdan sonra vaqonlar saxlanmış nəqliyyat (vaqonlar qrupu) tərkibinə daxil edilməli və tə'yinat üzrə göndərilməlidir.

PM yüklerinin daşınması üçün xüsusi hərəkət tərkibi seksiyasının tərkibinə daxil olan, həmçinin xüsusi sxemlə tərtib edilən vaqonların təmirə açılma zərurəti yarandıqda, vaqonlar yalnız yükü müşayiət edən mütəxəssisinin, gözətçi rəisinin razılığı və nəzarəti altında seksiyadan (sxemdən) açdırılaraq təmir yoluna verilə bilər. Bu halda tərkibdən açılmaqla təmir tələb edən vaqonun aşkar edildiyi bütün seksiyanın (sxemin) tərkibi saxlanılır. Təmir olunmuş vaqonlar seksiyanın (sxemin) müvafiq yerinə qoşulmalıdır. Seksiyanın (sxemin) boş vaqonu texniki nasazlıq üzündən təyinat stansiyasına hərəkət edə bilmədikdə, yükü müşayiət edən mütəxəssislərin və ya gözətçi rəisinin sıfarişilə o seksiyadan (sxemdən) açılmaqla və daşima sənədləri müvafiq qaydada rəsmiləşdirilməklə yeni tə'yinat üzrə göndərilə bilər.

Bütün göstərilmiş hallarda ADDY-nun hərbiləşdirilmiş mühafizə dəstəsinin, hərbi gözətçinin və ya yük göndərən (yük alan) mütəxəssislərin müşayiət etdikləri saxlanmış hərbi nəqliyyat vaqonlarının, xüsusi hərəkət tərkibləri seksiyaları

(sxemləri), həmçinin PM yüklü vaqonlar qrupu bu Təlimatın 15.19-cu bəndinin tələblərinə müvafiq olaraq stansiyanın texniki-sərəncam aktında PM yüklü vaqonların dayanacağı üçün nəzərdə tutulmuş yola qoyulur.

PM yüklü qatarlara və vaqonlara texniki xidmət göstərilməsi və kommersiya baxışının keçirilməsi qaydaları ADDY tərəfindən müəyyənləşdirilir.

Qəza hallarında fəaliyyət

15.17. Qatarların hərəkəti ilə əlaqədar işçilər “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması zamanı təhlükəsizlik və qəza vəziyyətinin aradan qaldırılması Qaydaları”ni bilməli və onların tələblərini dəqiq yerinə yetirməlidirlər.

PM yüklənmiş vaqonu olan qatarla təhlükə (buksların qızması, oxun qırılması, hərəkət tərkibinin relsdən çıxması, vaqonun və ya yükün yanması və s.) yarandıqda, lokomotiv və konduktor briqadaları, yüklerin mühafizə və müşayiət edilməsini yerinə yetirən şəxslər, stansiya növbətçiləri, eləcə də qatarların qəbulu, göndərilməsi, buraxılması və xidməti ilə əlaqədar digər işçilər onun dayandırılması və təhlükənin aradan qaldırılması üçün onlardan asılı olan bütün tədbirləri görməlidirlər.

Hərəkət tərkibinin və onun işlek hissələrinin texniki vəziyyətinə avtomat nəzarət vasitələri ilə aşkar edilmiş nasazlıqları olan vaqonlarla qatarın hərəkəti qadağandır.

15.18. Mənzildə bu Təlimatın 15.17-ci bəndində göstərilmiş hallar baş verdikdə, lokomotivin masinisti və ya baş konduktor, əgər o, qatarı müşayiət edirsə, tədbirlərin görülməsi üçün bu barədə dərhal qatar dispetçerinə və ya yaxınlıqdakı stansiya növbətçisinə xəbər verməlidir. Bu zaman qəza (hərəkət tərkibinin relsdən çıxması və i.a.), yanğın halında onların şəraiti, qatarın tərkibində PM və digər təhlükəli yüklə dolu vaqonların olması və yerləşdirilməsi haqda xəbər vermək, qəza kartoçkalarının nömrələrini (yol cədvəlinin arxa tərəfində göstərilmiş) və ya qəza kartoçkalarının məzmu-

nunu (onlar daşıma sənədlərinə əlavə edildikdə) çatdırmalı, elektrikləşdirilmiş sahələrdəki qatar dispetçeri bu məlumatı alıqda, zəruri halda kontakt şəbəkəsindən gərginliyin açılması haqda enerji dispetçerinə göstəriş verməlidir. Yaranmış şəraitdən asılı olaraq lokomotivin masinisti və ya baş konduktor qəza şəraitinin və onun nəticələrinin aradan qaldırılması üçün qatar dispetçerinin göstərişini, vəzifə təlimatının və qəza kartoçkalarının tələblərini, PM və digər təhlükəli yüklerlə dolu vaqonları müşayiət edən mütəxəssilərin göstərişlərini əsas tutaraq mümkün olan bütün tədbirləri yerinə yetirir.

Stansiya növbətçisi qatarın masinistindən qəza haqda məlumat alıqda, onun məzmununu tam şəkildə qatar dispetçerinə çatdırmalı və onun göstərişlərinə uyğun fəaliyyət göstərməlidir.

15.19. PM yüklü vaqonu olan qatarda hərəkət zamanı hər hansı bir yükün və ya hərəkət tərkibinin yanması aşkar edildikdə qatar dayandırılmalıdır. Qatarın dayanacağı yer insan tələfati və ətraf mühitin çirkənməsi, tunellərin, körpülərin, yaşayış və stansiya binalarının, ambarların və i.a. sıradan çıxmasına yaranan təhlükənin nəticələrinin cüzi olacağı nəzərə alınmaqla seçilir.

Qatar dayandıqdan sonra lokomotiv briqadası PM yüklü vaqonları müşayiət və ya mühafizə edən şəxslərlə birlikdə dərhal yanın vaqonların açılmasını və onların başqa hərəkət tərkibindən aralanmasını icra etməli, tərkibin qalan hissəsini, müəyyən edilmiş qaydada, əvvəlcədən bərkitməklə və həmin yükün xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, yanğınsöndürən gələnə qədər yanığın aradan qaldırılması üçün lokomotiv və motorvaqonlu hərəkət tərkibində yanğınsöndürmə təhlükəsizliyinin təminini üzrə Təlimatda nəzərdə tutulmuş tələblərə uyğun lazımı tədbirlər görməlidir.

15.20. Stansiyanın hüdudlarında PM yüklü vaqonlarla qəza vəziyyəti yarandıqda, stansiya növbətçisi hadisə haqqa qatar dispetçerinə və stansiya rəisinə mə'lumat verməli və qatarların buraxılmasının, manevr işinin aparılmasının müm-

künlüğünü və şərtlərini müəyyən etməli və zəruri halda qatarların hərəkətinin və manevrlerin dayandırılması üçün tədbirlər görməlidir.

PM yüklü vaqonda və ya yaxınlıqdakı binada, qurğuda, tikilidə yanğın baş verdiyi halda, PM yüklü vaqonlar yanğın zonasından 100 m-dən az olmayaraq təhlükəsiz məsafəyə uzaqlaşdırılmalıdır.

15.21. Belə qatarlarla və vaqonlarla baş verən bütün hadisələr haqda qatar dispetçeri hissə (və ya sahə) növbətçisinə və “Daşima proseslərini idarəetmə” Birliyinin böyük yol dispetçerinə məlumat verməli və onlarla birlikdə qəza vəziyyətinin nəticələrinin tezliklə aradan qaldırılması üçün təcili tədbirlər görməlidir.

Hissə (və ya sahə) növbətçisi hadisə haqda ADDY rəisinin müəyyən etdiyi əlaqədar işçilərə, eləcə də hissə rəisinə və ya Yolun “Daşima proseslərini idarəetmə” Birliyinin rəisinə və birliyin böyük yol dispetçerinə məlumat verməlidir.

“Daşima proseslərini idarəetmə” Birliyinin böyük yol dispetçeri hadisə haqda ADDY rəisinin müaviniñə məlumat verməlidir.

15.22. PM yüklü vaqonla qəza vəziyyətinin nəticələrinin aradan qaldırılması və təhlükəsizlik tədbirlərinin yerinə yetirilməsi üzrə digər işlər, yaranmış vəziyyətdən asılı olaraq, “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması zamanı təhlükəsizlik və qəza vəziyyətinin aradan qaldırılması Qaydaları”na və “Təhlükəli yüklerin dəmir yolu nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları”na əsasən aparılmalıdır.

“ADDY-nun qatarların hərəkəti və manevr işinə dair Təlimat”a I Növbəti əlavə

Qatarların hərəkəti zamanı müxtəlif işarəvermə və rabitə vasitələrində stansiyadan qatarların göndərilməsi üçün verilən icazələrin

S İ Y A H I S I

Qatarların göndərilmə şərtləri	Mənzilli tutmaq üçün maşinistə verilən icazələr	Çıxış işarəsinin açılması və ya mənzilin tutulmasına icazə verən əsaslar
	<i>A. Avtomat bloklama-biryollu sahə</i>	Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu (nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən), qatar dispetçerinin razılığı (qatar dispetçer rabitəsinin nasazlığı zamani qonşu stansiya növbətçisinin razılığı)
1. Qatarların fərdi çıxış svetosforları olan yollardan göndərilməsi	Çıxış svetosforunun icazəverici göstəricisi	

2. Qatarların gönderme yolunun marsrut göstəriciləri ilə təchiz olumannı qrup svetoforları ilə göndərilməsi	Çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi ve marsrut göstəricisində göndərme yolunun rəqəmlü nömrəsi (yaşıl rəngdə)	Eyni ilə
3. Qatarların gönderme yolunda qrup svetoforunun icazəverici göstəricisinin təkrarəedicilərində marsrut göstəriciləri olmayan qrup svetoforu ilə göndərilməsi	Təkrarəedicili svetofordakı yaşıl işıq (qrup svetoforunda icazəverici göstəricinin görünməsi ilə eyni vaxtda yanır)	Eyni ilə
4. Qatarların gönderme yolunun marsrut göstəricisinin və ya qrup svetoforunun təkrarəedicisinin nasaz halında marsrut göstəriciləri olmayan qrup svetoforları ilə göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin qatarın müvafiq yoldan göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi əmri və ya 2-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici (hər ikisi машинistə qrup svetoforunun icazəverici göstəricisində verilə bilər)	Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu (nezareti cihazlarının göstəricilərinə əsasən), qatar dispeçerinin razılığı (qatar dispeçer rabitəsinin nasazlığı zamanı qonşu stansiya növbətçisinin razılığı)
5. Qatarın çıxış svetoforu olmayan yoldan və ya çıxış svetoforunun nasazlığı zamanı göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin qatarın müvafiq yoldan göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi əmri və ya 1-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu, qatar dispeçerinin çıxış svetoforunun qadağanedici göstəricisində stansiyadan qatarın göndərilməsi və mənzilin qarsından gələn qatarlardan boş olması barədə qeydə alınmış əmri, avtomobilənin müvafiq istiqamətə dəyişdirilməsi, mənzilin jezəçəmin idarəetmə aparatından çıxarılması

6. Qatarın başı çıxış svetoforunu ötüb keçdiğdə (bağladıqda) və onu icazəverici göstəriciye açmaq mümkün olmadıqda göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin qatarın müvafiq yoldan göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi əmri və ya 1-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici, svetofor başlığının arxasındaki icazəverici göstərici (o olduqda və машинistə göründükdə)	Eyni ilə
--	---	----------

<p>7. Qatarın göstəricisi maşınısta görünməyən açıq çıxış svetosoru ilə göndərilməsi</p> <p>8. Bütün mənzil boyu itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarın göndərilməsi</p> <p>9. Qatarın mənzilin bir hissəsindən itələyici lokomotivin geri qayıtması ilə göndərilməsi</p>	<p>Stansiya növbətçisinin radiorabitə ilə maşınısta verdiyi əmr və ya 2-ci bändi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici</p> <p>Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi. Geriyə qayıtmaq üçün itələyicinin maşınının vərilən jezl-açarı</p> <p>Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi. Qatar stansiyadan göndərilməzden əvvəl qatarın mənzildən geri qayıtması üçün maşının istəmək üçün iş rəhbərini təqdim edilən jezl-açarı.</p> <p>11. Jezl-açarı olmadıqda və ya o nasaz olduqda, qatarların və ya itələyici lokomotivlərin geri qayıtmaqla göndərilməsi yalnız telefon əlaqə vasitəsinə keçidikdən sonra mümkündür</p>	<p>Eyni ilə</p> <p>Eyni ilə</p> <p>Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu (nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən), qatar dispeçerinin razılığı (qatar dispeçer rəbitəsinin nasazlıq zamanı qonşu stansiya növbətçisinin razılığı)</p> <p>Eyni ilə</p> <p>Eyni ilə</p> <p>Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu (nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən), həmçinin qatarın geri qayıtmaqla göndərilməsinə qatar dispeçerinin icazəsi</p> <p>Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğuna (nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən) qatar dispeçerinin emri və qonşu stansiyanın qəbuluna razılıq verən qatar telefonuqramı</p> <p>B. Automat bloklama-ikiyollu sahə (qatarın düzgün yolla göndərilməsi)</p> <p>12. Qatarın avtobloklamanın nasaz halında göndərilməsi</p> <p>13. Qatarların fərdi çıxış svetoforları olan yollardan göndərilməsi</p> <p>14. Qatarların göndərme yolunun marsrut göstəriciləri ilə təchiz olunmuş qrup svetosorları ilə göndərilməsi</p> <p>15. Qatarların göndərme yolunda qrup svetosorumun icazəverici göstəricisinin təkraredicilərindən marsrut göstəriciləri olmayan qrup svetosoru ilə göndərilməsi.</p>
--	--	---

16. Qatarların gönderme yolunun marşrut göstəricisinin və ya qrup svetosforunun təkaredicisinin nəsaz halında marşrut göstəriciləri olmayan qrup svetosforları ilə göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin qatarın müvafiq yoldan göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi əmr və ya 2-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici (hər ikisi maşınısta ancaq qrup svetosforunun icazəverici göstəricisində verilib)	Eyni ilə
17. Qatarın çıxış svetosforu olmayan yoldan göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin qatarın müvafiq yoldan göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi əmr və ya 1-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Eni ilə
18. Qatarın başı çıxış svetosforunu ötüb keçdikdə (bağladıqda) və onu icazəverici göstəriciyə aymaqlı mümkünün olmadığıda göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin göndərılan qatarın maşınıstına radiorabitə vasitəsilə verdiyi əmr, 1-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici, svetosfor başlığının arxasındaki (o olduqda) icazəverici göstərici	Eyni ilə

19. Qatarın göstəricisi maşınıstə görmümmən açıq çıxış svetosforu ilə göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin maşınıstə radiorabitə ilə verdiyi əmr və ya 2-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Eyni ilə
20. Bütün mənzil boyu itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarın göndərilməsi	Çıxış svetosforunun icazəverici göstəricisi	Eyni ilə
21. Qatarın mənzilin bir hissəsindən itələyici lokomotivin geri qayıtması ilə göndərilməsi	Çıxış svetosforunun icazəverici göstəricisi, geriə qayıtmak üçün itələyicinin maşınıstına verilən jezl-açarı	Eyni ilə
22. Qatarın mənzildən geriye qayıtmaqla göndərilməsi	Çıxış svetosforunun icazəverici göstəricisi. Qatar stansiyadan göndərilməzdən əvvəl qatarın mənzildən geri qayıtması üçün maşınıstə vermek üçün iş rəhbərinə təqdim edilən jezl-açarı	Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu (nezərət cihazlarının göstəricilərinə əssən), eləcə də qatar dispetçerinin qatarın geri qayıtmaqla göndərilməsinə icazəsi
23. Jezl-açarı olmadığıda və ya o nəsəz olduqda, qatarların və ya itələyici lokomotivlərin geri qayıtmaqla göndərilməsi yalnız telefon əlaqə vasitəsinə keçidkən sonra mümkündür		

24. Qatarın çıxış svetosorumun nasaz halında göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin qatarın müvafiq yoldan göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi emr və ya 1-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici və ya çıxış svetosorundakı dəvətedici işarə	Bir və ya daha çox blok-sahənin boşluğu (nəzarət cihazlarının göstəricilərinə əsasən)
25. Qatarın avtobloklamamın nasaz halında göndərilməsi	DU-50 formalı yol vərəqəsi	Birinci qatar üçün qatar dispetcherinin avtobloklamamın bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi haqda əmri. Növbəti qatarlar üçün qonşu stansiyadan əvvəl göndərilən qatarın çatması (keçməsi) haqda qatar telefonogramı.
26. Qatarların fərdi çıxış svetosorumları olan yollardan göndərilməsi	Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi	Qonşu stansiyadan razılıq-bloklama işaretinin olması və ya blok-sistemin müvafiq hərəkəti istiqamətinə çevrilməsi
V. Yarımavtomat bloklama-hıryolu sahə		
27. Çıxış svetosorumun bağlanmasından (o cümlədən, özbənnə) sonra ləngidilmiş və ya digər qatarın həmin istiqamətə göndərilməsi	1-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Eyni ilə
28. Çıxış svetosorumun təkrar açılmasına imkan verən qurğularla təchiz edilmiş stansiyalarda qatarın həmin istiqamətə gənərilməsi qatar dispetcherinin razılığı ilə, ikinci dəfə açılmış svetosoru ilə icra edilir.	Stansiya növbətçisinin maşınıstä radiorabitə ilə verdiyi emr və 2-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Qonşu stansiyadan razılıq-bloklama işaretinin olması və ya blok-sistemin müvafiq hərəkəti istiqamətinə çevrilməsi
29. Başı icazəverici çıxış svetosorumun arxasında olan qatarın göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin maşınıstä radiorabitə ilə verdiyi emr və 2-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Qonşu stansiyadan razılıq-bloklama işaretinin olması və ya blok-sistemin müvafiq hərəkəti istiqamətinə çevrilməsi
30. Yolları və yoldaşlışçıları elektriklə izolə edilmiş stansiyalarda, çıxış svetosoru izolə sahəsinin tutulu olduğuuna görə açılması üçün "Göndərmə marsrutlarında izolə edilmiş yoldaşlışçılarının sahələrin boşluğununa nəzarəti səndürmə" düyməsindən (belə düymələr olan stansiyalarda) istifadə edilə bilər.		Qatar dispetcherinin bloklamamın bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi haqda əmri və qonşu stansiyadan qatarın qəbuluna razılıq verən qatar telefonoqramı
31. Başı qadağanedicili göstəricili çıxış svetosorumun arxasında olan qatarın göndərilməsi	DU-50 formalı yol vərəqəsi	DU-50 formalı yol vərəqəsi

32. Çıxış svetosorumun bağlanmasından sonra qarşı istiqamət dən qatarın göndərilməsi	DU-50 formalı yol vərəqəsi	Eyni ilə
33. Qatarın göndərmiş yolunun marsrut göstəriciləri ilə təchiz olunmuş qrup svetosorları ilə göndərilməsi	Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi və marsrut göstəricisi sində göndərmiş yolunun rəqəmlə nömrəsi (yaşlı rəngli)	Qonşu stansiyadan razılıq-bloklama işarəsinin olması və ya blok-sistemin müvafiq hərəkat istiqamətinə çevrilmesi
34. Qatarın qrup svetosorunda göndərmiş yolunun marsrut göstəricisinin nasaz hələndə qrup svetosoru ilə göndərilməsi	Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi və stansiya növbətçisinin qatarın göndərilməsi barədə radiorabitə ilə verdiyi əmri və ya 2-ci bəndi doldurulmuş DU-54 formalı yazılı icazəverici	Bloklammanın bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi barədə qatar dispetçerinin əmri və qonşu stansiyadan qatarın qəbuluna razılıq verən qatar telefonogramı
35. Qatarın çıxış svetosoru,..,n açılması mümkün olmadıqda göndərilməsi	DU-50 formalı yol vərəqəsi	
36. Çıxış svetosoru mənzilin boşluğu zamanı, izlə edilmiş yoldaşısan sahəsinin yanlış tutulu olduğu səbəbindən açılmadıqda, onu qatar dispetçerinin razılığı ilə "Göndərmə marsrutlarında izlə edilmiş yoldaşısan sahərinin boşluğununa nəzarəti söndürmə" düyməsini (belə düymələr olan stansiyalarda) əvvəlcədən basmaqla açmaq olar.		
37. Qatarın mənzildən geri qayıtmaqla göndərilməsi	Bağlı çıxış svetosorunda jezlağıcıları	Bloklamının bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi barədə qatar dispetçerinin əmri və ya qonşu stansiyadan qatarın qəbuluna razılıq verən qatar telefonogramı, həmçinin qatarın geri qayıtmaqla göndərilməsinə qatar dispetçerinin icazəsi
38. Qatarın mənzilin bir hissəsindən itələyici lokomotivin geri qayıtması ilə göndərilməsi	Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi. Geri qayıtmaq üçün itələyicinin maşınıstının vərilişinə jezlağıcıları	Qonşu stansiyadan razılıq-bloklama işarəsinin alınması və ya blok-sistemin müvafiq hərəkat istiqamətinə çevirilmesi
39. Qatarlar və ya itələyici lokomotivlər üçün jezlağıcı olmadıqda və ya mövcud olanlar nasaz olunduqda, qatarın və ya itələyicinin geri qayıtmaqla mənzilə göndərilməsi yalnız telefon əlaqə vasitəsinə keçidikdən sonra icra edilir.		
40. Bütün mənzil boyu itələyici lokomotivlə hərəkət edən qatarın göndərilməsi	Çıxış svetosorumun icazəverici göstəricisi	Qonşu stansiyadan razılıq-bloklama işarəsinin alınması və ya blok-sistemin müvafiq hərəkat istiqamətinə çevrilmesi

41. Qatarın bloklamanın nasaz halında göndərilməsi.	DU-50 formalı yol vərəqəsi	Bloklamının bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi haqda qatar dispetçerinin əmri. Qonşu stansiyadan qatarın qəbuluna razlıq verən qatar telefonoqramı
Q. Yarmavtomat bloklama-ikiyolu sahə		
42. Qatarların fərdi çıxış svetoforları olan yollardan göndəriməsi	Çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi	Əvvəl göndərilmiş qatara gəlmə bloklama işarəsinin alınması
43. Çıxış svetoforunun bağlanmasından (o cümlədən, özbaşına) sonra ləngidilmiş və ya digər qatarın göndərilməsi	1-ci bəndi doldurulmuş DU-52 formalı yazılı icazəverici	Eyni ilə
44. Çıxış svetoforunun təkrar açılımasına imkan verən qurğularla təchiz edilmiş stansiyalarda qatarın göndərilməsi qatar dispetçerinin razılığına əsasən ikinci dəfə açılmış çıxış svetoforu ilə icra edilir.	Çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi və marşrut göstəricisində göndərəmə yolumun rəqəmi nömrəsi (yasıl rəngli)	Əvvəl göndərilmiş qatara gəlmə bloklama işarəsinin alınması
45. Qatarın göndərəmə yolumun marşrut göstəricilərlə təchiz olunmuş qrup svetoforları ilə göndərilməsi	Çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi və marşrut göstəricisində göndərəmə yolumun rəqəmi nömrəsi (yasıl rəngli)	Çıxış svetoforunun icazəverici göstəricisi və 2-ci bəndi doldurulmuş DU-52 formalı yazılı icazəverici və ya stansiya növbətçisinin qatarın göndərilməsi barədə radiorabitə vasitəsilə əmri
46. Qatarın qrup svetoforunda göndərəmə yolumun marşrut göstəricisinin nasaz halında qrup svetoforu ilə göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin maşinistə radiorabitə ilə verdiyi əmri və ya 2-ci bəndi doldurulmuş DU-52 formalı yazılı icazəverici	Eyni ilə
47. Başı icazəverici çıxış svetoforunun arxasında olan qatarın göndərilməsi	Stansiya növbətçisinin maşinistə radiorabitə ilə verdiyi əmri və ya 2-ci bəndi doldurulmuş DU-52 formalı yazılı icazəverici	Eyni ilə
48. Yolların və yoldaşışənləri elektriklə izolə edilmiş stansiyalarda çıxış svetoforu izolo sahəsinin tutulu olduğuna görə açılmadıqda, svetoforun açılması üçün "Göndərəmə marsrutlarından izole edilmiş yoldaşışənin sahələrin boşluğununa nəzarəti söndürmə" düyməsindən (belə düymələr olan stansiyalarda) istifadə edilə bilər.	Bloklamının bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi barədə qatar dispetçerinin əmri	Bloklamının bağlanması və telefon əlaqəsinə keçiləməsi barədə qatar dispetçerinin əmri
49. Başı qadağanedicili çıxış svetoforunun arxasında olan qatarın göndərilməsi	DU-50 formalı yol vərəqəsi	Eyni ilə
50. Qatarın çıxış svetoforunun açılması mümkün olmadıqda göndərilməsi	Eyni ilə	Eyni ilə

51. Çıxış svetosoru mənzilin boşluğun boşluğu zamanı, izole edilmiş yoldaşının sahəsinin yalnız tutulu olduğu sebəbindən açılmadıqda, onu qatar dispetcherinin razılığı ilə "Göndərme marsrutlarında izole edilmiş yoldaşının sahələrinin boşluğununa nəzarəti səndürmə" düyməsini (belə düymələr olan stansiyalarda) avvalcədən basmaqla açmaq olar.	Bağlı çıxış svetosorunda jezlaçarı açarı	Övvəl göndərmiş qatarə gəlmə bloklama işarəsinin alınması, eləcə də qatarın geri qayıtmashaqla göndərilməsinə qatar dispetcherinin icazəsi.
52. Qatarın mənzildən geri qayıtmashaqla göndərilməsi		

Hərəkət tərkibinin bərkidilməsinin normaları və əsas qaydaları

1. Bu Təlimatın XI fəslində ifadə edilmiş tələblərə uyğun olaraq vaqonların stansiya yollarında bərkidilməsi zamanı aşağıdakı minimal normaları əsas tutmaq zəruridir :

1.1. Üfiqi yollarda və mailliyyi 0,0005 qədər olan yollar da daxil olmaqla, istənilən sayıda (miqdarda) vaqonların hər iki tərəfdən (tərkiblər, vaqonlar qrupu və ya tək vaqon) bir tormoz başlığı ilə bərkidilməsi;

1.2. Mailliyyi 0,0005-dən çox olan yollarda bərkitmə normaları aşağıdakı hesab üstürləri üzrə müəyyən edilir:

1.2.1. Tək və onların, eləcə də tərkiblərin və ya çəkisi (brutto) eyni növdən ibarət olan hərəkət tərkibi qruplarının bərkidilməsi zamanı; yüklü və boş vaqonların növündən asılı olmayaraq, motorvaqonlu hərəkət tərkibi daxil olmaqla sərnişin parkı vaqonlarının, qrupda (seksiyada) bütün vaqonların yüklü və ya həmisinin boş olması şərti ilə refrigerator vaqonlarının (o cümlədən, maşın şöbəsi olan boş seksiya); işlek olmayan (fəaliyyətsiz) vəziyyətdə qoşulu halda bir neçə lokomotivin;

1.2.2. Yüklü və boş vaqonlardan və ya müxtəlis çəkidiə yüklü vaqonlardan ibarət olan qarışıq (çəkisinə görə müxtəlis növlü) tərkiblərin və ya qrupların bərkidilməsi zamanı yerinə yetirilən şərtlər: tormoz başmaqları yüksək ağırlığı düşən hər oxa 15 tondan az olmayan vaqonların, belə vaqonlar olmadıqda isə bərkidiləcək qrup üçün hər oxa maksimal yüksək ağırlığı düşən vaqonların altına qoyulur.

1.2.1. və 1.2.2-ci bəndlərdə göstərilmiş şərtlərə riayət edilərkən bu düstur (1) tətbiq olunur:

$$K = \frac{n}{200} (1,5 \cdot i + 1) \quad (1)$$

burada: K – tormoz başmaqlarının zəruri miqdari (sayı); n – tərkibdə (qrupda) oxların miqdari; i – yolun mailliyyinin orta qiyməti və ya yol kəsiyinin mində biri; $(1,5i + 1)$ – hər 200 oxa düşən tormoz başmaqlarıının miqdarını bildirir.

1.2.3. Çekisinə görə müxtəlif növlü vaqonlardan ibarət olan qarışq hərəkət tərkiblərinin və ya qruplarının bərkidilməsi zamanı, tormoz başmaqları boş vaqonların, qrupda hər oxa 15 tondan az yük ağırlığı düşən vaqonun və ya hər oxa naməlum yük ağırlığı düşən vaqonun altına qoyulduğda, bu düstur (2) tətbiq olunur:

$$K = \frac{P}{200} (4i+1); \quad (2)$$

burada: $(4i+1)$ – hər 200 oxa düşən tormoz başmaqlarının miqdari.

1.2.4. Verilmiş düsturlar üzrə hesablanmış bərkidilmə normaları stansiyanın texniki-sərəncam aktında (TSA) göstərilir.

Tormoz başmaqlarının zəruri miqdari ADDY-nun təsdiq etdiyi bərkidilmə normasının avtomatlaşdırılmış hesablama sistemindən istifadə etməklə müəyyən oluna bilər.

2. Kəsr qiyməti alındıqda, başmaqların sayı böyük tam rəqəmə qədər yuvarlaqlaşdırılır:

Misallar:

a) 80 oxu olan qarışq vaqonlar qrupunun 0,0025 mailliyində bərkidilməsi və boş vaqonların altına qoyulması üçün (və ya oxa düşən yük ağırlığı mə'lum olmadıqda) tələb olunan tormoz başmaqlarının sayı:

$$\frac{80(2,5 \cdot 4 + 1)}{200} = 4,4 \approx 5 \text{ (tormoz başlığı);}$$

Həmin vaqonlar qrupunu və tormoz başmaqlarını ağırlığı hər oxa 15 tondan az olmayan vaqonların altına qoyarkən (və ya qrupda belə vaqonlar olmadıqda, həmin qrup vaqonların oxu altına maksimal yüklə) tələb olunan tormoz başmaqlarının sayı:

$$\frac{80(2,5 \cdot 1,5 + 1)}{200} = 1,9 \approx 2 \text{ (tormoz başlığı);}$$

b) 240 oxu olan kömür marşrutunun və ya boş vaqonlardan ibarət tərkibin 0,0015 maillikdə bərkidilməsi üçün tələb olunan tormoz başmaqlarının sayı:

$$\frac{240(1,5 \cdot 1,5 + 1)}{200} = 3,9 \approx 4 \text{ (tormoz başlığı);}$$

c) sərnişin qatarı tərkibinin 72 oxunun (18 vaqonun) – 0,003 maillikdə bərkidilməsi üçün tələb olunan tormoz başmaqlarının sayı:

$$\frac{72(3 \cdot 1,5 + 1)}{200} = 1,98 \approx 2 \text{ (tormoz başlığı);}$$

3. Reislərinin üstü (səthi) yağılanmış stansiya yollarında (məye yükler dolan yollar, çən-vaqonların təmizlənməsi və yuyulması və i.a.) bu Əlavənin 1-ci bəndində göstərilmiş bərkitmə normaları 1,5 dəfə artırılır.

4. Sınıq (qırıq) profilli yollarda, yolların tam uzunluğu hüdudlarında yerləşən qatar tərkiblərinin və ya vaqon qruplarının bərkidilməsi yolun uzunluğu üçün mailliyin orta qiyməti ilə hesablanır. Vaqonlar ayrı-ayrı yolların kəsiyində qoyulduğda, onların tormoz başmaqları ilə bərkidilməsi həmin kəsiyin mailliyinin faktiki qiymətinə müvafiq icra edilməlidir.

5. Yükün boşaldılması üçün verilmiş vaqon qrupları bərkidilərən, tormoz başlıqları sonuncu boşalacaq vaqonların altına qoyulmalıdır və ya onlar üçün bərkitmə norması bu Əlavənin 1; 2; 3-cü yarımbəndinə müvafiq hesablanmalıdır.

6. Tormoz başmaqları saz olmalı və tərkibin müxtəlif oxlarının altına elə qoyulmalıdır ki, başmağın xızəyinin ucu təkərin çəmbərinə toxunsun. Tormoz başmaqlarının daimi qoyulduğu yerlərdə qumla dolu yesiklər qoyulmalıdır ki, onlardan buz, qirov əmələ gəldikdə istifadə olunsun. Bərkitmə iki və daha artıq başmaqla aparıldıqda, onları eyni vaqonun oxu altına qoymaqla olmaz.

Vaqonların bərkidilməsi üçün xızəyi buzlaşmış və ya yağılanmış tormoz başmaqlarından istifadə etmək qadağandır.

7. Maili yollarda başmaqlar eniş tərəfdən qoyulur. Mailliyi 0,0005-dən çox və 0,001-ə qədər olan yollar da daxil olmaqla həmin mailliklərdə vaqonlar enişə əks istiqamətdəki tərəfdən əlavə olaraq bir tormoz başlığı ilə də bərkidilir.

8. Tormoz başlığı bərkidilən qrupun qaça biləcək tərəfdən sonuncu (qıraqdakı, kənardakı) vaqonunun altına qoyulduğda,

həmin vaqonla bu qrupun bütün digər vaqonlarının qoşulmasının e'tibarlılığı bir daha yoxlanılmalıdır.

9. İstiqaməti vaqonların qaça biləcək tərəfə təsadüf edilən güclü küləkdə (saniyədə 15 metrdən çox), bu əlavənin 1-ci bəndinə uyğun hesablanması (bərkidilən qrupun hər 200 oxuna) bərkidilmə norması vaqonların təkərlərinin altına üç əlavə tormoz başmağıının, çox güclü (fırtınalı) küləkdə isə yeddi tormoz başmağı qoymaqla artırılır.

10. Motorvaqonlu qatarların və qeyri-işlək vəziyyətdə olan lokomotivlərin, müstəsna hallarda isə digər hərəkət tərkiblərinin bərkidilməsinə kifayət qədər tormoz başmağı olmadıqda, hərəkət tərkibinin əl tormozlarından bu hesabla istifadə oluna bilər: 5 tormoz oxunu 1 tormoz başmağı əvəz edir.

Üfqi yollarda və ya mailliyyi 0,0005 və az olan yollarda hərəkət tərkibi qoşulan qrupun hər hansı hissəsində bir vaqonun (lokomotivin) əl tormozunun işə salınması onun hər iki tərəfdən tormoz başmaqları ilə bərkidilməsini əvəz edir.

Xüsusi ehtiyat tələb edən yüklü vaqonların və xüsusi hərəkət tərkiblərinin qatarlara qoşulması qaydaları

1. Xüsusi ehtiyat tələb edən yüksək dolu vaqonlar (sisternlər), qatarlara qoşularkən bəzi hallarda lokomotivlərdən, insanlarla tutulu vaqonlardan və öz aralarında daldalanacağı olmalıdır. Xüsusi ehtiyat tələb edən yüklerin daşınmasının şərtləri barədə mə'lumatlar, onların siyahısı və müəyyən edilmiş daldalanacaq normaları yüklerin daşınma Qaydalarında göstərilir.

Daşınma sənədlərində belə yükün əsas xüsusiyyətlərini xarakterizə edən mə'lumatlar, həmçinin zəruri daldalanacaq normaları da yük göndərən tərəfindən göstərilir.

2. İşlək (hərəkət edən) hissələri saz olan qatarın tərkibində hərəkət etmək üçün yararsız sayılan tək vaqonlar təmir məntəqələrinə yalnız vaqon depoları və ya yuyucu-buxarlayıcı stansiyaları tərəfindən müəyyən edilmiş göndərme sənədlərinin tərtibindən sonra ayrıca lokomotivlə göndərilməlidir.

3. Əndazəsiz və ağır çəkili yüklerin daşınmasına dair Tə'limatla müəyyən edilmiş 4, 5 və 6-ci dərəcəli yandan və aşağıdan əndazəsiz yüklü vaqonların qatarın baş və son hissəsində bir əndazəli yüklü və ya boş vaqondan az olmayaraq daldalanacağı olmalıdır.

Yandan və aşağıdan əndazəsizliyi olan əndazəsiz yüklü vaqonların (1-3-cü dərəcəli əndazəsiz yüklerdən başqa) uzuntərkibli qatarlara qoşulması qadağandır.

Yuxarı zonada nəzarət çərçivəsinin görünməsinin yaxşılaşdırılması üçün nəzarət çərçivəli vaqon baş hissəyə və ya arada bir boş açıq vaqon olmaqla lokomotivdən sonra qoşulur.

Yüksek dərəcəli əndazəsiz yüklü vaqon qatarın tərkibinə nəzarət çərçivəsi olan vaqondan ən azı arada 20 vaqon olmaqla qoşulur.

Nəzarət çərçivəsi ilə yüksək dərəcəli əndazəsiz yüklü vaqon xüsusi qatarda ayrıca lokomotivlə daşınan zaman, belə yüklü vaqon nəzarət çərçivəsi olan vaqondan arada 5 vaqondan yaxın olmayaraq yerləşdirilməlidir.

Belə yüklü vaqonun qatarın sonundan əndazəli yüklü və ya bir boş vaqondan az olmayaraq daldalanacağı olmalıdır.

Qatarların tərkibinə yükgötürmə qabiliyyəti 240 tona qədər olan yüksək transportyorları qoşmağa icazə verilir.

Yükgötürmə qabiliyyəti daha yüksək olan transportyorların istər yüksək, istərsə də boş vəziyyətdə hərəkəti qaydası bu transportyorların texniki istismar şərtləri ilə və ya ADDY-nun xüsusi göstərişləri ilə müəyyən edilir.

Oxlarının sayı 12 və daha çox olan yüksək transportyorlar qatara qoşularkən (bir və ya iki aralıq açıq vaqonlu yükgötürmə qabiliyyəti 120 ton olan qoşqu növlü transportorlardan başqa), onların yanında hər iki tərəfdən yükü 40 tondan çox olmayan iki dördoxlu və ya istənilən növlü boş vaqonlardan daldalanacaq qoyulmalıdır. Qatarda bir neçə belə transportyor hərəkət edərkən, onların arasında üç belə vaqondan az olmayıraq daldalanacaq qoyulur.

Dördoxlu və yük götürmə qabiliyyəti 120 ton olan qoşqu növlü boş və yüksək transportyorlar qatara daldalanacaqsız qoşulur.

8 və daha çox oxu olan boş transportyorların, eləcə də yükgötürmə qabiliyyəti 120 ton olan qoşqu növlü transportyorların (3960 və 3961-ci növlərin kodu) çəkisi 3 min tondan çox olan qatarlarda hərəkəti zamanı, onları yalnız qatar tərkibinin sonuncu dördə bir hissəsinə qoşmaq olar. Göstərilmiş transportyorları azçəkili qatarın istənilən hissəsinə qoşmaq olar.

4. Hopper-dozatorların dəmir yollarında işlədilməsinə yalnız qapalı marşrutlarla, hər bir marşrutda xidmətçi hey'ət üçün bir xidməti vaqonla icazə verilir.

Hər bir marşrutda hopper-dozatorların sayı texnoloji tələblərlə və onların boşaldılması şərtləri ilə müəyyənləşdirilir. Ballast materiallarının digər dövlətlərin dəmir yollarından qış anbar bazarlarına yığılmaq üçün gətirilməsi, bir qayda olaraq, ikiqat qoşlaşmış marşrutlarla aparılmalıdır.

Qatarların hərəkət qrafikində müəyyən edilmiş uzunluq və ya çəki normasından az tərtib olunmuş boş və yüksək hopper-dozator marşrutlarının, aralıq stansiyalarda açılması tələb edilməyən və marşrutların, hərəkət sür'ətini məhdurlaşdırmayan dumpkarlardan başqa (6 BC-60, 7 BC-60 və BC-66 növləri istisna olmaqla) istənilən tərkib ilə tamamlamağa icazə verilir. Bununla belə ÇNII-2 və ÇNII-3 hopper-dozatorlardan ibarət yüksək marşrutların (yüklənmiş tərkibin) ümumi çəkisi 2600 tondan artıq olmamalıdır. Belə yüksək qatarlarının hərəkət sür'əti qatarda olan hopper-dozatorların hərəkət sür'ətindən artıq olmamalıdır.

Hopper-dozatorlardan ibarət marşrutun məşinisti, onun sahədə yüksək və ya boş vəziyyətdə müəyyən edilmiş icazəverici sürətlə hərəkətə hazır olması, hopper-dozatorların bütün boşaltma-səpələmə qurğularının yoxlanılması, müayinə və tam nəqliyyat vəziyyətinə gətirilməsi haqda daşıma sənədlərində qeydlər aparmalıdır. Belə qeydlər yüksək vəziyyətdə hərəkət edərkən qaimədə, boş vəziyyətdə hərəkət etdikdə isə göndərmə cədvəlində aparılır.

Hopper-dozatorların səpələmə qurğularına texniki xidmət göstərilməsi onlara xidmət edən briqadaların gücü ilə yerinə yetirilir.

Vaqon hissələrinin müayinəsi və lazımlı gəldikdə tə'miri texniki xidmət məntəqələrinin işçiləri tərəfindən adı qaydada aparılır.

Hopper-dozatorlar yük qatarlarında müşayiətsiz, yalnız istehsalçı-zavodların, vaqon depolarının, tə'mir zavodlarının, yol təsərrüfatı bölmələrinin sifarişləri ilə onların təhkim edildiyi yerə, tə'mirə və tə'mirdən buraxılması lazımlı gəldikdə tənzimləmə qaydاسında və i.a. qüvvədə olan stansiya hesabatının aparılması və nəsəz vaqonların tə'mirinin hesaba alınması göstərişlərinə uyğun olaraq daşımanın rəsmiləşdirməklə göndərilə bilər.

Hopper-dozatorların göndərilməsinə qədər göndərici onları tam nəqliyyat vəziyyətinə gətirməli, göndərmə stansiyasında hərəkət üçün hazır olması və icazə verilən hərəkət sür'ətləri barədə daşıma sənədlərində müvafiq qeydlər etməlidir.

Nasazlılığına görə dövri hərəkət qatarından açılan yüksək hopper-dozator tə'mirə göndərilənə qədər boşaldırmalı və bundan sonra tam nəqliyyat vəziyyətinə gətirilməlidir. Stansiya rəisi hopper-dozatorları, yalnız göndərmə üçün sifariş, göndərmə və daşıma sənədləri olduqda göndərir.

5. ADDY-nun dəmir yollarında müxtəlif nazirlik və idarələrin müəssisə və təşkilatlarına məxsus dumpkarların işləməsinə, ADDY-nun hüdudlarında ADDY rəisi müavininin göstərişi əsasında və müəyyən edilmiş şərtlərlə, iki və daha artıq dövlətin dəmir yollarının hüdudlarında – həmin dövlətlərin dəmir yollarının razılığı ilə icazə verilir.

ADDY-da dumpkarların hərəkətinə icazə verilməzdən əvvəl onlar hərəkətin təhlükəsizliyi üzrə inspektor, vaqon deposu və stansiya rəisi (RB, VÇD və DS-in) tərəfindən birgə komissiyon müayinə edilərək sifarişdə onların nəzərdə tutulmuş şərtlərlə istismara yararlılığı yoxlanılır. Vaqonların texniki vəziyyətini və onların ADDY-da işləməsinə yararlı olmasına əks etdirən müayinənin nəticələri barədə akt tərtib olunur.

ADDY-da hərəkət aşağıdakı kimi icra edilir: 6BC-60, 7BC-60 və BC-66 dumpkarları tam tərkibli marşrutlarla və böyüdülmüş qruplarda boş halda, yüklü vəziyyətdə isə tərtibat planına uyğun olaraq istənilən hərəkət tərkibi ilə tamamlanmaqla yük qatarları üçün müəyyən edilmiş sür'ətlə; müvafiq növlü dumpkarlar üçün müəyyən edilmiş sür'ətlə; bütün digər növ dumpkarlarla çəkisi 2600 tondan çox olmayan ayrıca marşrutla, müəyyən edilmiş uzunluğa qədər boş vəziyyətdə istənilən hərəkət tərkibi ilə, yüklü vəziyyətdə isə göstərilmiş çəkiyə qədər tamamlanmaqla.

Dumpkar marşrutlarının yalnız elə hərəkət tərkibləri ilə tamamlanmasına icazə verilir ki, aralıq stansiyalarda onların açılması tələb olunmasın və dumpkar marşrutlarının sürətini məhdudlaşdırmasın.

Dumpkarlardan ibarət marşrutlar və bütün növlərdən olan böyük dumpkarlar qrupu müəssisə və təşkilat sahibi tərəfindən tə'yin edilən dumpkarların quruluşu və istismarını bilən maşinist və maşinist köməkçisindən ibarət briqada tərəfindən müşayiət edilir.

Təmirə və iş yerinə göndərilən və ya təmirdən qaydan dumpkarların göndərilməsi, yalnız boş vəziyyətdə yük qatarları üçün müəyyən edilmiş sürətlə (BC-100 və 2BC-105 dumpkarları üçün 80 km/saatdan çox olmayan sürətlə) icra edilir. Bu zaman 6BC-60, 7BC-60 və BC-66 dumpkarları qatarların istənilən hissəsinə, yerdə qalan növləri isə-yük qatarının sonuna qoşula bilər.

ADDY-da hərəkət edən dumpkar vaqonlarına texniki-xidmət ADDY-nun vaqon parkı ilə eyni səviyyədə aparılır.

Yüklü dumpkarların texniki və kommersiya nasazlıqları səbəbindən marşrutlardan açılması yüksərin bir qaimə ilə marşrutlar və vaqon qrupları ilə daşınması qaydalarına uyğun olaraq rəsmiləşdirilir. Göndərmə sənədlərində əsas daşima sənədlərindəki xüsusi qeydlər göstərilir, bu zaman mütləq VU-23 formalı bildiriş tərtib edilir.

6. Ağır tipli yol maşınları (yolqoyan, çıngıltəmizləyən, qarṭəmizləyən və sair), dəmir yolu üzərində hərəkət edən kranlar və xüsusi hərəkət tərkibinin digər vahidləri (səyyar elektrik qurğuları, kontakt şəbəkəsi dayaqları altına bünövrələrin salınması üçün çalalar qazan maşınlar və s.) hərəkət üçün stansiyalardan (yük qatarlarında və ya ayrıca lokomotivlə) yalnız bu aqreqatların sahibi olan təsərrüfat vahidlərinin sifarişi ilə qeyri-işlək vəziyyətdə göndərilir.

Onların qeyri-işlək vəziyyətdə hərəkətinə hazırlıq işləri müvafiq aqreqatlar üçün işlənib hazırlanmış texniki şərtlərdə (tə'limatlar da) nəzərdə tutulmuş tələblərə və ya aqreqatın pasport mə'lumatlarına əsasən yükgöndərən tərəfindən aparılır. Aqreqatın nəqliyyat vəziyyətinə gətirilməsi barədə daşma sənədlərində göndərici tərəfindən qeydlər edilməlidir.

Aqreqatın qeyri-işlək vəziyyətdə hərəkətə hazırlığı yolun Baş mühəndisi və ya yolun hissə rəisinin tə'yin etdiyi komissiya tərəfindən yoxlanır.

Aqreqatın yük qatarları tərkibinə qoşulması texniki şərtlərdə (tə'limatlarda) və ya müvafiq aqreqatın istismar qaydalarını müəyyən edən pasport məlumatlarında nəzərdə tutulmuş qaydalarla əsasən icra edilir.

Texniki şərtlərə (tə'limatlara) və ya pasport məlumatlarına əsasən aqreqat hərəkət qarşılığında yük qatarları üçün müəyyən edilmiş sürətdən aşağı sür'ətlə buraxılmalı olduqda, aqreqatın nəqliyyat vəziyyətinə gətirilməsi barədə qeyddə göndərici həmin sür'əti göstərməlidir.

7. Qeyri-işlək vəziyyətdə olan lokomotivlərin göndərilməsi onun texniki vəziyyəti yoxlanıldıqdan və müəyyən edilmiş formada tərtib edilən aktla rəsmiləşdirildikdən sonra depo rəisinin, yaxud zavod müdürüyyətinin sifarişinə əsasən icra edilir. Stansiya rəisinin sifarişlə birlikdə təqdim olunan aktda lokomotivin icazə verilən hərəkət sür'əti göstərilir. Aktın ikinci nüsxəsi lokomotivin bələdçisinə təqdim edilir, üçüncü nüsxə isə göndəricidə qalır.

Yük qatarları ilə qeyri-işlək vəziyyətdə başqa dövlətin dəmir yoluna göndərilən elektrovozlar və teplovozlar iki bir seksiyaldan, yaxud bir üçseksiyaldan (və ya ikiseksiyalı) artıq olmayıaraq qatarın tərkibinə aparıcı lokomotivdən sonra, ADDY-nun hüdudlarında isə Yol rəisinin müəyyən etdiyi sayıda qoşular.

ADDY-nun göstərişi ilə başqa dövlətin dəmir yoluna çox sayıda lokomotiv göndərilərkən, həmin dövlətin dəmir yolu rəisinin razılığına əsasən hər metrə 8,1 tondan çox olmayan yükə sayı 3-dən 10-a qədər ikiseksiyalı, 7 üçseksiyalı və ya 20 birseksiyalı bir-birinə qoşulmuş lokomotivlərin (aparıcı lokomotivi hesaba almadıqda) göndərilməsinə icazə verilir, bu zaman qoşqudakı lokomotivlərdən biri aparıcı lokomotiv ola bilər.

Yük qatarlarında qeyri-işlək dizel-qatarları göndərildikdə on-

lar qatarın axırına qosular. Qeyri-işlək (soyuq) vəziyyətdə başqa dövlətin dəmir yoluna göndərilən tenderli parovozlar aparıcı lokomotivin ardınca bir ədəddən artıq olmayıaraq, yolun hüdudlarında isə ADDY rəisinin müəyyən etdiyi sayda (miqdarda) qosular. Qeyri-işlək parovozun ikiqat dərti ilə yük qatarının baş hissəsinə (əvvəlinə) qosulması yolun üst quruluşundan və səni tikililərdən asılı olaraq icra edilir və ADDY rəisi tərəfindən icazə verilir. Dörd və altıoxlu tenderli parovozları tenderlə irəli gəndərməyə icazə verilir, üçoxlu tenderli parovozlar isə qatara yalnız borusu irəli olmaqla qosular.

8. Xüsusiləşdirilmiş tərtiblərin yerlərinin dəyişdirilməsinə onların rəislərinin sifarişləri əsasında ADDY hüdudlarında yol rəisinin birinci müavini və ya Yolun hissə rəisinin, iki və daha çox dövlətin dəmir yolu hüdudlarında isə həmin dövlətlərin dəmir yolu rəislərinin əmrləri ilə icazə verilir.

Xüsusiləşdirilmiş tərtiblərin xarakterindən və hərəkət tərkibinin növündən asılı olaraq, əmrde hərəkətin təhlükəsizliyini təmin etməklə yerdəyişdirmənin şərtləri göstərilir.

9. Metropoliten vaqonları qrup halında (12 vaqona qədər) tərtib edilməklə və iki boş yük vaqonundan daldalanacaq qosmaqla göndərilir. Qrupun hər iki başına bir ədəd daldalanacaq vaqonu qosular. Bu vaqonlar metropoliten vaqonları ilə qosulduqları tərəfdən standart avtoqoşqu əvəzinə keçidli qosqu ilə təchiz olunur.

Metropoliten vaqonlarının müşayiət edilməsi üçün onlara gəndərici tərəfindən bələdçilər tə'yin edilir, yay vaxtı metropoliten vaqonlarından biri, qış vaxtı isə daldalanacaq vaqonlarından biri qızdırılaraq gediş üçün istifadə olunur.

Göndərilən metropoliten vaqonlarının hərəkətə yararlı olduğunu müəyyən etmək üçün onlar göndəricinin tə'yin etdiyi komissiya tərəfindən müayinədən keçirilir. Komissiyanın tərkibinə ADDY-nun texniki-xidmət məntəqəsinin nümayəndəsi də daxil edilir. Komissiya ADDY-nun təsdiq etdiyi TU-25 forma üzrə üç nüsxədə göndərilən vaqonların texniki vəziyyətinin yoxlanılması aktını tərtib edir və onun birinci nüsxəsi vaqonları göndərən depoda və ya zavodda qalır, ikincisi bələdçi qrupunun başçısına təqdim edilir, üçüncüüsü isə vaqonların göndərilməsi üçün stansiyanın sifarişində istifadə edilir.

Hazırlanmış qrupun göndərilməsi ayrıca lokomotivlə icra edi-

lir. Metropoliten vaqonlarının qatar tərkibinə qosulmasına, eləcə də onların çeşidləmə təpələrindən buraxılmasına icazə verilmir.

Metropoliten vaqonları ADDY-nun düz və əyrik radiusu 300 metrdən çox olan yollarında hərəkət sürəti 75 km/saatdan artıq olmayıaraq yük qatarları üçün təyin edilmiş sürətlə buraxılır. Radiusu 300 metrdən kiçik olan əyrikərdə hərəkət sürəti aşağıdakılardan artıq olmamalıdır: əyrinin radiusu 60 m – 15 km/saat, radiusu 100 m – 30 km/saat, radiusu 300 m – 60 km/saat.

Metropoliten vaqonları qrupunun hərəkət marşrutları ADDY İdarəsi tərəfindən müəyyən və e'lan edilir.

Götürülən növlü drezinlərin hərəkəti qaydalarının əsas müddəaları

1. Götürülən növlü drezinlərin hərəkəti qatar dispetçerinin əmri
rinə əsasən mənzilin bağlanması ilə icra edilir.

Tunelləri və ya böyük khşpüləri, eləcə də yollarının planı və
profilini mürəkkəb olan mənzillərdə drezinlərin hərəkəti ADDY rəisi
tərəfindən müyyəyen edilir.

Drezinlərin hərəkəti qatarların cədvəl üzrə hərəkətinin pozul-
masına səbəb olmamalıdır.

Drezinlər mənzilə göndərilərkən, onların hərəkəti haqda keçid
növbətçilərinə xəber vermə qaydaları ADDY rəisi tərəfindən
müyyəyen edilir.

2. Drezinlərin mənzili tutmaqla hərəkətinə qatar dispetçeri
tərəfindən “Yol” İstehsalat Birliyinin mə'sul işçisinin (vəzifəsi yol
briqadirindən aşağı olmamaqla) və ya digər birliliklərin işçilərinin
(elektromexanikin və ya kontakt şəbəkəsi rayonu ustanının) sıfari-
şı ilə icazə verilir. Drezinin sürücüsünə mənzili tutmaq üçün dia-
gonal üzrə qırmızı zolaqlı DU-64 formalı yazılı icazəverici verilir.

3. Günün qaranlıq vaxtında, eləcə də duman, qar, külək və ley-
san yağışlar zamanı, temperatur – 5°C-dən aşağı olduqda, drezin-
lərin mənzilə göndərilməsi qadağandır.

4. Hərəkət zamanı drezinlərin “ADDY-nun İşarə vermə Təlli-
matı”na uyğun işarələri olmalıdır.

İşarələri olmayan drezinləri yola qoymaq qadağandır.

5. Dispetçer mərkəzləşdirilməsi olan sahələdə drezinlərin hərə-
kəti qaydaları ADDY rəisi tərəfindən müyyəyen edilir.

6. Drezinin müşayiət edən işçilərin sayı: TD-5 drezinləri üçün 4
nəfərdən, İD və SM-4 drezinləri üçün 2 nəfərdən az olmamalıdır.

Drezinin müşayiət edənlərin başçısı vəzifəcə yol briqadirindən,
kontakt şəbəkəsi rayonunun elektromexanikindən aşağı olmayan
işçi ola bilər, onlar olmadıqda isə drezinin sürücüsü başçı sayılır.

Yoldan götürülmüş drezin elə qoyulmalıdır ki, tikintinin ya-
xınlığında əndazəsi pozulmasın.

7. Stansiyadan göndərilən drezin hər hansı bir işin icrası üçün
mənzildə dayanmalı olduqda, stansiya növbətçisi mənzili tutmağa

hüquq verən icazəvericidən başqa bu Təlimatın 8.19-cu bəndinə
uyğun olaraq xəbərdarlıq verir. Mənzili xəbərdarlıqda müyyəyen
edilmiş vaxtdan artıq tutmaq qadağandır.

8. Drezinin sürücüsü “Texniki İstismar Qaydaları”,
“İşarə vermə Təlimatı”, “Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair
Təlimat”¹, “Yol işləri aparılan zaman qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin təminini üzrə Təlimat”¹, texniki təhlükəsizlik qaydaları
üzrə sınaq imtahani verməlidir və drezini idarəetmə vəsiqəsi daima
onun üstündə olmalıdır.

Sürücülərin drezini idarəetmə hüququ olmayan şəxslərə ida-
rəetməyə verməsi qadağandır.

9. Drezinin müşayiət edən böyük işçi drezinin hərəkətinin və on-
da olan işçilərin təhlükəsizliyinə cavabdehdir. Onun özündə qatar-
ların hərəkət qrafiki olmalı və stansiyadan mənzilə göndərilməz-
dən əvvəl öz saatını stansiya növbətçisinin saatı ilə tutuşturmalı,
eləcə də getməzdən əvvəl drezinin sazlığına əmin olmalı, drezində
işarələrin olub-olmamasını və yanacaq tə'minatını yoxlamalıdır.

Drezinin müşayiət edən böyük işçinin stansiya növbətçisinin
icazəsi olmadan stansiya hündürlərində hərəkət etmək, eləcə də
qatar dispetçerinin əmri və ya müvafiq icazə olmadan mənzilə
getmək hüququ yoxdur.

Böyük işçi stansiyaya daxil olarkən xüsusilə diqqətlə olmalıdır.

10. Drezinin sürücüsü növbətçi işçilər tərəfindən xidmət edil-
məyən dəmir yolu keçidlərindən və yol işləri aparılan sahələrdən
keçərkən xüsusi sayıqlığa riayət etməlidir.

11. Drezinin müşayiət edən böyük işçi mənzildən stansiyaya
çatan kimi, şəxsən və ya telefonla, bu barədə dərhal stansiya növbətçisinə
xəber verməli, bundan sonra onun göstərişlərinə əsasən
hərəkət etməlidir.

Stansiya növbətçisi qatarların hərəkət jurnalında drezinin göl-
mə vaxtını qeyd etməli və bu barədə göndərmə stansiyasının növbətçisinə
və qatar dispetçerinə mənzili açmaq və qatarların hərəkətini əsasən
əlaqə vasitəsi ilə bərpa etmək üçün məlumat verməlidir.

Drezinlərin sonuncu hərəkət məntəqəsi mənzildə yerləşdikdə
onun yoldan götürülməsi və əndazə məsafəsində qoyulması başa
çatdıqdan sonra qatarların hərəkəti məsul iş rəhbərinin bu barədə
qatar dispetçerinə və ya mənzili məhdudlaşdırılan stansiyalardan
birinin növbətçisinə verdiyi məlumatata əsasən bərpa edilir.

12. Drezinin əsas hərəkəti qabağa (fənərlə icrə) hərəkətidir. Ar-

xaya hərəkətə, istisna kimi, stansiyalarda manevrlər zamanı icazə verilir.

13. TD-5 drezininin hərəkət sür'əti mənzillərdə – 50 km/saatdan, stansiya yollarında – 25 km/saatdan, yoldəyişənlərdə isə – 15 km/saatdan artıq olmamalıdır. Pis görünmə zamanı drezinin hərəkət sür'əti 25 km/saatdan artıq olmamalı və işıqlandırma vasitəsi (fara və arxadakı qırmızı işarə fənəri) yandırılmalıdır.

14. Drezinlərin qoşqu ilə və qoşquların öz aralarında qoşulmasına yalnız standart cihazlarla icazə verilir və drezinlərin quruluşu, onlara baxılması (qulluq edilməsi) və xidmət edilməsi üzrə tə'limata uyğun olaraq aparılır. Hərəkət zamanı drezinlərin özbaşına açılması istisna edilməlidir.

Drezini platformalara və vaqonlara qoşmaq qadağandır.

15. Hərəkət zamanı aşağıdakılardan qadağandır: drezində və ya qoşquda dayanmaq, bortlarda oturmaq, qoşqudan qoşquya keçmək, hərəkət zamanı tam dayanmaya qədər drezindən və ya qoşqudan düşmək, onlara minmək, hərəkət zamanı, eləcə də drezinə yanacaq doldurularkən dayanacaqlarda siqaret çəkmək.

16. Eyni vaxtda gediş üçün işçilərin sayı: TD-5 drezində – 6 nəfərdən, yüksənməmiş qoşquda – 10 nəfərdən, yüksənmiş qoşquda ancaq onun dayandırılması üçün, bir nəfərdən artıq olmamalıdır. Yüklərin bilavasitə drezinlərdə daşınmasına icazə verilmir.

17. Drezin qoşqularla işçilərin və ya yüklerin daşınması üçün getdikdən, onun işinə ümumi rəhbərlik vəzifəcə yol briqadirindən, kontakt şəbəkəsi rayonu elektromexanikdən aşağı olmayan işçi tərəfindən yerinə yetirilir.

Qoşqularda işçi qrupları daşındıqda hər bir qoşquya məsul şəxs ayrılır. Həmin qoşquda olan təcrübəli işçi (qrup başçısı) müvafiq qaydalara riayət olunmasına və onda daşınan insanların təhlükəsizliyinin təmininə nəzarət etməlidir.

Qoşqularda tormozlama üçün ayrılmış işçi olmadıqda, drezinin qoşqularla hərəkəti qadağandır. Yükləmədən sonra tormoz qolunun sərbəst hərəkətinə əmin olmaq lazımdır. Tormoz qolunun daşınan yüklə bağlanması qadağandır.

**Birinci sinifə aid təhlükəli yüklə
(partlayıcı maddələrlə) dolu vaqonlar üçün
qatarlarda və manevr zamanı minimum
daldalanacaq normaları**

Daldalanacaq tələb olunan şərtlər	Daldalanacaq vaqonlarının sayı	
	A sxe-mi üzrə	B sxe-mi üzrə
1	2	3
Aparıcı lokomotivdən: bütün PM yüklü (dartının və yanacağı növündən asılı olmayaraq) xüsusi siləşdirilmiş örtülü vaqonlar	3	3
PM yüklü platforma və yarımvagonlar: -bərk yanacaqla parovozdan digər lokomotiv növlərindən	5 3	5 3
Sonuncu vaon hesaba alınmaqla qatarın sonundan, o cümlədən, itələmə zamanı	3	3
Eşalonun şəxsi heyəti ilə tutulu vaqonlardan	3	3
Bələdçiləri, yüklerin müşayiəti üçün ayrılmış xüsusi işçiləri, gözətçiləri, mühafizə dəstələri olan hərəkət tərkibindən (qeyri-işlək vəziyyətdə olan vaqonlar, lokomotivlər, dəmir yolu ilə hərəkət edən kranlar və digər mexanizmlər)	3	1
Təhlükəli yüklü (2,3,4 və 5-ci siniflərə və 6.1-ci yarımsinifə aid (təhlükəli yüklü vaqonlardan başqa) vaqonlardan	3	3
2,3,4 və 5-ci siniflərə və 6.1-ci yarımsinifə aid təhlükəli yüklü vaqonlardan	Qadağandır	3

1	2	3
Təhlükəli yüklerin daşınması üçün nəzərdə tutulmuş boş çən vaqonlarından	1	1
Şərti işaretli: 115, 119, 121, 126, 128, 130, 134, 137, 141, 143, 148, 154, 155, 156, 167, 168, 176, 179, 182, 199 PM yüklü vaqonlardan	3	3
Digər PM yüklənmiş vaqonlardan	3	0
Sonuncu tırın və transportyorların hüdudlarından kənara çıxmışla yüklenmiş meşə materialları, polad və dəmir tırlar, relslər, bərulara və bunlara bənzər yüklerlə dolu platforma və yarımvəqonlardan	1	1
Manevrlər zamanı və PM yüklü vaqonların dalan yollarına verilməsi (götürüləməsi) zamanı bərk yanacaqla işləyən parovozdan, teplovazdan	1	1

Marşrutların hazırlanması barədə danışçı reqlamentlərinin nümunəvi siyahısı

Qatarların qəbul və göndərmə marşrutlarının hazırlanması barədə sərəncamlar, eləcə də onların yerinə yetirilməsi barədə mə'ruzələr dəqiq və aydın olmalıdır. Stansiya növbətçiləri və yoldəyişmə postlarının növbətçiləri danışçı reqlamentinə aşağıda göstərilən nümunəvi siyahıya uyğun riayət etməlidirlər.

Stansiya növbətçiləri və yoldəyişmə postlarının növbətçiləri bu siyahı ilə nəzərdə tutulmayan hallarda qatarların qəbulu və göndərilməsi üçün marşrutların hazırlanması barədə danışçıları dəqiq və aydın aparmalıdır. Qatarların qəbul və ya göndərmə marşrutunun hazırlanması ilə bağlı hər hansı sərəncamın verilməsinə, eləcə də onların yerinə yetirilməsi barədə məlumatlar alınana qədər stansiya növbətçisi onu dinleyənlərin və ya ona məruzə edənlərin həqiqətən buna hüququ olan həmin şəxslər olduğuna əmin olmalıdır. Göstərilən sərəncamları buna hüququ olmayan şəxslərə vermək və ya onların yerinə yetirilməsi barədə onlardan məruzələr qəbul etmək qadağandır.

1	2	3
Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作
Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作
Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作
Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作	Yükləmə və卸下操作

1	2	3
Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin nümunəvi siyahısının 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi
Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi
Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi
Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi	Qatarın qəbul və göndərilməsi barədə danışçı reqlamentlərinin 1-ci maddəsi

SİYAHISI

Danışqların məz'munu	Danışqların forması
1 Marşrutun hazırlanması barədə stansiya növbətçisinin sərəncamı: a) qatarın qəbulu üçün	<p>"Tovuzdan gələn ..... №-li qatara 1-ci yola qəbul marşrutu hazırlama!"</p> <p>Stansiyam marşrutun hazırlanmasında iştirak edən bütün postlara eyni vaxtda verilir.</p> <p>Qatar itəleyici lokomotivlə hərəkət edərkən stansiya növbətçisi və sərəncamı təkrar edən yoldəyişmə postunun növbətçisi "təkənci ilə" sözünü əlavə edir.</p>

Danışqların məz'munu	Danışqların forması
1 b) qatarın göndərilməsi üçün	<p>".... №-li qatara 1-ci yoldan Zəyəne göndərme marşrutunu hazırlayın!"</p> <p>Stansiyam marşrutun hazırlanmasında iştirak edən bütün yoldəyişmə postlarına eyni vaxtda verilir.</p> <p>Qatar itəleyici lokomotivlə hərəkət edərkən stansiya növbətçisi və sərəncamı təkrar edən yoldəyişmə postunun növbətçisi "təkənci ilə" sözünü əlavə edir.</p>

Danışqların məz'munu	Danışqların forması
c) qatarın buraxılması üçün	<p>"... №-li qatarnın Zəyəndən- Tovuza 2-ci yolla qəbul və göndərme marşrutunu hazırlamalı"</p> <p>"1-ci post ... №-li qatarı Qovlardan Tovuza 2-ci yolla qəbul və göndərme marşrutunu hazırlamalı."</p> <p>Stansiyam marşrutunun hazırlanmasında iştirak edən bütün yoldəyişmə postlarına eyni vaxtda verilir.</p> <p>Qatar itəleyici lokomotivlə hərəkət edərkən stansiya növbətçisi və sərəncamı təkrar edən yoldəyişmə postunun növbətçisi "Düzdür" sözü ilə təsdiqləyir.</p>

1	2	3
<p>Yoldaışına postlarımın növbətçilərinin stansiya növbətçisinə məruzası:</p> <p>a) qəbul marsrutunun hazırlığı barədə.</p> <p>b) göndərme marsrutunun hazırlığı barədə</p>	<p>Stansiya növbətçisi telefonla marsrutun hazırlanmasında istirak edən bütün yoldaışına postlarının növbətçilərinin məruzəsini eyni vaxtda dinləyir.</p> <p>Stansiya növbətçisi telefonla marsrutun hazırlanmasında istirak edən bütün yoldaışına postlarının növbətçilərinin məruzəsini eyni vaxtda dinləyir.</p>	<p>"1-ci post. Tovuzdan gələn ... №-li qatarın 1-ci yola qəbul marsrutu hazırlır, yol boşdur"</p> <p>Marsrutun hazırlanmasında istirak edən bütün yoldaışına postlarının növbətçiləri məruzə edirlər.</p> <p>"2-ci post ... №-li qatarın 1-ci yoldan Zəyəne göndərme marsrutu hazırlır".</p> <p>Marsrutun hazırlanmasında istirak edən bütün yoldaışına postlarının növbətçiləri məruzə edirlər.</p>
<p>c) qatarın buraxılması üçün marsrutun hazırlığı barədə</p>	<p>Stansiya növbətçisi telefonla qəbul və göndərme marsrutunun hazırlanmasında istirak edən bütün yoldaışına postları növbətçilərinin məruzəsini eyni vaxtda dinləyir.</p>	<p>"2-ci post. Zəyəndən gələn ... №-li qatarın 2-ci yola qəbul marsrutu hazırlır, yol boşdur".</p> <p>"1-ci post ... №-li qatarın 2-ci yoldan Tovuzda göndərme marsrutu hazırlır, yol boşdur".</p> <p>Birbaşa buraxma marsrutunun hazırlanmasında istirak edən bütün yoldaışına postlarının növbətçiləri məruzə edirlər.</p>
<p>d) qatarın çatması barədə</p>		<p>"1-ci post. Tovuzdan gələn ... №-li qatar 1-ci yola tam tərkibdə çatdır. Keçid var".</p> <p>Qatar itələyici lokomotivle geldikdə, "itələyici ilə" sözü əlavə edilir.</p> <p>"2-ci post. ... №-li qatar Zəyəmə 1-ci yoldan tam tərkibdə göndərilid".</p> <p>Qatarın göndərilməsi itələyici ilə icra edildikdə "itələyici ilə" sözləri əlavə edilir.</p>

**ADDY-nun Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair
Təlimatda istifadə olunan əsas texniki terminlərin
azərbaycanca-rusca qısa**

LÜĞƏTİ

A	
Avtoqoşqu	автосцепка
Ağırçəkili	тяжеловесный
Ayırıcı qol	расцепной рычаг
Ayırıcı kran	разобщительный кран
Aparıcı lokomotiv	ведущий локомотив
Altılıq	подкладка
Ayırma məntəqəsi	раздельный пункт
Avadanlıq	оборудование
Açılmış vaqon (ayırma)	отцеп
Atıcı başmaq və ya yoldəyişən	сбрасывающий башмак или стрелка
Ayırıcı	разъединитель
Alçaq svetofor	карликовый светофор
Ağ-ay işığı	лунно-белый огонь

B

Bir-birinə qoşulmuş bir neçə lokomotivin birgə hərəkəti	сплотовка
Bufer fənərləri	буферные фары
Blok sahə	блок-участок
Bel tiri	хребтовая балка
Buks	букса
Başmaqatıcı	башмакосбрасыватель
Bolt	болт
Butlek tağı	бутлежная перемычка
Bölmən, paylanma	распределение
Buraxma	роспуск
Blok gözlük	блок очки
Birləşdirici qol (dartı)	соединительная тяга
Birləşdirici kəmər	соединительная полоса
Birləşdirici	соединитель
Biryollu sahə	однопутный участок
Bildiriş	извещение
Bildiriş işaretəsi	оповестительный сигнал
Bərk vaqon	жесткий вагон
Blok-post	блок-пост
Birbaşa, dayanmadan buraxma	сквозной пропуск

Cəftə	<i>C</i>	закладка
Calaq		стык
Cütləşdirilmiş yoldəyişən		спаренная стрелка
Ciddi hesabat vərəqələri (blankları)		бланки строгой отчетности

Çarpaz	<i>G</i>	крестовина
Cəşidləmə		сортировка
Cəvrici qol		переводная тяга
Cəşidləmə təpəsi		сортировочная горка
Cəvrici mexanizm		переводной механизм
Çərcivä relsi		рамный рельс
Çəpərləmə		ограждение
Çəpərləyici svetofor		загородительный светофор

Damğa	<i>D</i>	клеймо
Dayaq		опора
Dartı yarılməstansiyası		тяговая подстанция
Defektoskop arabacığı		дефектоскопные тележки
Dəyişkən (sınıq) profilli yol		путь с ломанным профилем
Dövriyyə məntəqəsi		пункт оборота
Dövriyyə deposu		оборотное депо
Diyircəkli yastıq		подшипник роликовый
Diyirlənmə səthində yeyilmə		прокат по кругу катания
Dartı yol		вытяжной путь
Dəmir yol keçidi		переезд
Diklik		крутизна
Drossel tağı		дроссельная перемычка
Dəyişməz radiostansiya		стационарная радиостанция
Dəst		гарнитур
Dəfedici tir		отбойный брус
Dövri hərəkət tərkibi		вертушка
Diagonal üzrə qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-64)		разрешение на бланке белого цвета с красной полосой по диагонали (ДУ-64)
Dioqanallar üzrə iki qırmızı zolaqlı yazılı icazəverici (DU-56)		разрешение на бланке белого цвета с двумя красными полосами по диагонали (ДУ-56)
Dirəkli svetofor		мачтовый светофор
Disklər		диски
Də'vətedici işarə		пригласительный сигнал
Dördgöstəricili svetofor		четырехзначный светофор
Düzgün olmayan yol		неправильный путь
Düzgün yol		правильный путь
Dispetçer sərəncamlar jurnalı		журнал диспетчерских распоряжений

Elektrik dərti cemperi 6
Elektrik hərəkət tərkibi
 (EHT) .....
Elektrik çevricisi .....

электротяговой джемпер
 электроподвижной состав
 (ЭПС)
 электропривод

Əndazələr .....
Əndazəsiz yüksək .....
Əks siğal yoldəyişən .....
Əks qəcici .....
Əl işarəsi .....
Əl yoldəyişəni .....

габариты
 негабаритный груз
 противошерстная стрелка
 противоугон
 ручной сигнал
 ручная стрелка

Fider .....
Fiksator .....
Fərdi idarəetmə .....
Fasiləsiz avtomat lokomativ işarəvericisi (FALİ) .....

фидер
 фиксатор
 индивидуальное управление
 автоматическая
 непрерывная локомотивная
 сигнализация (АЛСН)

Gərgin yüklü sahə .....
Gəlmə bloklama işarəsi .....
Geniş əhatəli iş yeri .....
Girişqabağı svetofor .....
Geriyə basmaq .....
Gəlib çatma .....
Görüşmə məntəqəsi .....

грузнонапряженный участок
 блокировочный сигнал
 прибытия
 место работы с развернутым
 фронтом
 предвыходной светофор
 осаживать
 прибытие
 пункт скрещение

Hərəkət tərkibi .....
Hüdud sütuncuğu .....
Hava aralığı .....
Hərəkət istiqaməti .....

подвижной состав
 предельный столбик
 воздушный промежуток
 направление движения

Xızəyin ucu .....
Xəbərdaredici svetofor .....
Xarici rels .....
Xəbərdarlıq .....
Xidməti vagon .....

носок полоза
 предупредительный светофор
 наружный рельс
 предупреждение
 служебная теплушка,
 турный вагон

İtələyici lokomotiv .....
İzolyator .....
İzolyasiya edilmiş calaq .....
İntiqal (çevirici) .....
İçlik .....
İkiyollu sahə .....
İslək qol .....
İdarəetmə pultu .....
İzolə edilmiş sahə .....
İşarəçi .....
İşarə lövhələri .....
İcazəverici sənəd (blank) .....
İş rəhbərinin sifarişi .....
İdarəetmə aparatında .....
İşiq əksetdiricisi .....
İşıqlı zolaq .....
İkiyollu hərəkət .....
İkiyollu sahə .....
İcra edilmiş hərəkətin qrafiki .....

толкач
 изолятор
 изолирующий стык
 привод
 вкладыш
 двухпутный участок
 рабочая тяга
 пульт управления
 изолированный участок
 сигналист
 сигнальные щиты
 бланк разрешения
 заявка руководителя работ
 на аппарате управления
 светоотражатель
 светящая полоса
 двухпутное движение
 двухпутный участок
 график исполненного
 движения

Jezl-açarı .....
Jezl dəyişdirən .....
Jezl telefon rabitəsi .....

ключ-жезл
 жезлообмениватель
 жезловая телефонная связь

Kar kəsişmə .....
Kəskin (dik) eniş .....
Kəsişən yoldəyişən .....

глухое пересечение
 крутой спуск
 перекрёстный стрелочный
 перевод

Keçid əyrisi .....
Keçmək .....
Kontakt asqısı .....
Kontakt şəbəkəsi .....
Kontakt naqili .....
Kurbel .....
Kurbel qoruyucusu qapağı .....
Konsol .....
Kostıl .....
Kontrrels .....
Kontakt şəbəkəsinin izolyatoru .....
Keçid meydançası .....

переходная кривая
 проследовать
 контактная подвеска
 контактная сеть
 контактный провод
 курбель
 курбельная заслонка
 консоль
 костыль
 контррельс
 изолятор контактной сети
 переходная площадка

<i>Q</i>	
<i>Qarmaq</i>	стяжка
<i>Qazma torpaq yatağı</i>	выемка .
<i>Qatarların hərəkəti zamanı hərəkət tərkibinin texniki vəziyyətinə avtomat nəzarət cihazı (TANC)</i>	автоматический контроль технического состояния подвижного состава поезда на ходу (ПОНАБ)
<i>Qatar radiorabitəsi</i>	поездная радиосвязь
<i>Qatarın geriyə basılması</i>	осаживание поезда
<i>Qol</i>	рычаг
<i>Qoyma bolt</i>	закладной болт
<i>Qoruyucu svetafor</i>	светофор прикрытия
<i>Qabağa basmaq</i>	надвиг
<i>Qatar telefonoqramları jurnalı</i>	журнал поездных телефонограмм
<i>Qeydiyyata alınan əmr</i>	регистрируемый приказ
<i>Qatarların hərəkət jurnalı (DU-2; DU-3)</i>	журнал движения поездов (ДУ-2; ДУ-3)
<i>Qatarın nişanlanması</i>	обозначение поездов
<i>Qatarın aralanması, avtoqoşqunun qırılması</i>	разрыв поезда
<i>Qatar displayləri (QD)</i>	поездной диспетчер (ДНЦ)
<i>Qarşı gələn qatar</i>	встречный поезд
<i>Qatar telefonoqramları jurnalı (DU-47)</i>	журнал поездных телефонограмм (ДУ-47)
<i>Qum basqını</i>	заносы песчаные
<i>Qar basqını</i>	заносы снежные
<i>Qatarların görüşməsi</i>	скрещивание поездов

<i>L</i>	
<i>Leyter (svetoforumdırayındəki nömrə)</i>	лейтер
<i>Lövhələr</i>	щиты

<i>M</i>	
<i>Manevr radiorabitəsi</i>	маневровая радио-связь
<i>Marşrutun düzəldilməsi</i>	установление маршрута
<i>Motorvaqonlu hərəkət tərkibi</i>	моторвагонный подвижной состав
<i>Məhdudlaşdırıcı</i>	ограничитель
<i>Mənzili məhdudlaşdırılan stansiya</i>	станция ограничивающая перегон
<i>Mühafizə yoldəyişəni</i>	охранная стрелка
<i>Mərkəzləşdirilmədən açılma</i>	выключение из централизации

<i>Məsamə (ara məsafəsi)</i>	зазор
<i>Marşrut nəzarət qurğuları</i>	маршрутно-контрольные устройства
<i>Marşrut göstəricisi</i>	маршрутный указатель
<i>Müəyyən edilmiş rənglər</i>	установленные цвета

<i>N</i>	
<i>Natura vərəqi (DU-1)</i>	натурный лист (ДУ-1)
<i>Nişan qoyma</i>	заложить знак
<i>Nəfəsli şeypurlar</i>	духовые рожки

<i>O</i>	
<i>Oynaqlarda boşluq</i>	люфт в шарнирах
<i>Oxa düşən yük</i>	нагрузка на ось

<i>Ö</i>	
<i>Örtülü vaqon</i>	крытый вагон
<i>Örtük</i>	коух
<i>Ötmə məntəqəsi</i>	обгонный пункт

<i>P</i>	
<i>Poçt-baqaj qatarı</i>	почтово-багажный поезд
<i>Partlayıcı (taraqqa)</i>	петарда
<i>Pərçimləyici halqa</i>	стопорные кольца
<i>Partlayıcı yük</i>	разрядный груз
<i>Perron</i>	перрон
<i>Ploblamaq</i>	пломбировать
<i>Pult lövhəsi</i>	пульт-табло

<i>R</i>	
<i>Rels başlığı</i>	головка рельса
<i>Relsin çökəməsi</i>	просадка рельса
<i>Relsarası məsafənin genişlənməsi</i>	уширение колеи
<i>Relsarası məsafənin daralması</i>	сужение колеи
<i>Refrijerator vaqonu</i>	рефрижераторный вагон
<i>Rixtovka (yolun plana görə pozulması)</i>	рихтовка
<i>Relsin oturacağı</i>	подошва рельса
<i>Rels dövrəsinin şuntlanması</i> ...	шунтирование рельсовой цепи
<i>Razılıq bloklama işarəsi</i>	блокировочный сигнал согласия

Sabit radio-rabitə .....
Sim .....
Sonluq işarə .....
Sonluq kran .....
Sərnişin qatarı .....
Səyyar torpaqlama şanqası....
Seksiya izolyatoru .....
Sixac boltu .....
Sığal yoldəyişəni .....
Səyyar radiostansiya .....
Səviyyə üzrə .....
Sovuşma məntəqəsi .....
Sürüşkən .....
Sürüşkənli yastıq .....
Sürünəcəin olması .....
Sixilmış tiyə .....
Sifariş .....
Svetoforların işıqları .....
Səsli işarələr .....
Səyyar (köçürürlən) işarələr ....
Stansiya növbətçisinin (SN-nin) qeydiyyata alınan əmri .....
Stansiyanın boğazı .....
Svetofor dirəyi .....
Stansiyanın sərhədi .....

устойчивая радиосвязь
струна
хвостовой сигнал
концевой кран
пассажирский поезд
переносная заземляющая штанга
секционный изолятор
клемный болт
пошерстный стрелочный перевод
переносная радиостанция по уровню
разъезд
скользун
подшипник скольжения
наличие ползуна (выбоины)
прижатый остряк
заявка
огни светофоров
звуковые сигналы
переносные сигналы
регистрируемый приказ ДСП
горловина станции
мачта светофорная
граница станции

Tiyənin sərbəst gedişi .....
Texnoloji "pəncərə" (fasilə) .....
Tormoz mövqeyi .....
Tormoz qolu .....
Tiyənin ərazisi .....
Tiyənin boynu .....
Tiyənin bərkidilməsi (tikilməsi) .....
Tiyələrin ayrılması .....
Təkan .....
Təkərin topu .....
Təkər cütü darağında iti sonlu yayılma .....
Təkər cütü darağı .....
Təkər darağında şaquli kəsik .....
Təkərin diyirlənmə səthində sürüngəc .....
Təkər cütünün pərcimlənməsi .....
Triangel .....
Təkərin çənbəri .....
Tikmək .....
Texniki xidmət məntəqəsi (TXM) .....
Tormoz rezin borusu (xortumu) .....
Tormoz başlığı .....
Tərkibində insan olan yük qatarı .....
Təkraredici svetofor .....
Təpədən buraxma .....
Təpədən keçirmə .....
Təpədən ehtiyatla burax .....
Təlilikatçı-maşinist .....
Təbaşir qeydiyyatı .....
Təhlükəli yük .....
Tormoz dəstəyi .....
рукав
тормозной башмак
людей поезд
повторительный светофор
не спускать с горки
не пропускать с горки
спускать с горки осторожно
машинист-инструктор
меловая разметка
опасный груз
рукоятка тормозная

Uzun məsafəli eniş (sürəkli eniş) .....
Uzun məsafəli yoxuş (sürəkli yoxuş) .....
Uzununa profil .....
Uzun tərkibli .....
Uzun bazalı vagon .....

затяжной спуск
затяжной подъём
продольный профиль
длинносоставный
вагон длиннобазный

Şablon üzrə .....
Şaqlı yeyilmə .....
Şaxələnmə yolu .....
Şəffaf ağ işıq .....
Şurup .....
Şpal .....
Şunt həssaslığı .....

по шаблону
вертикальный износ
путь отвествления
прозрачно элыг огонь
шуруп
шпал
шунтовая чувствительность

Tarazlayıcı (pərsəng) .....
Tir .....
Torpaqlama .....
Tutucu pəncə .....
Tutucu dalan .....

балансир
брюс
заземление
лапка удержки
улавливающий тупик

Ü

Üfiqi yol	горизонтальный путь
Üfiqi yeyilmə	горизонтальный износ
Üstünlük təşkil edən istiqamət	преимущественное направление

V

Vaqon yavaşıcıısı	вагонные замедлители
Vaqon təmiri zavodu (VTZ)	Вагоно-ремонтный завод (ВРЗ)
Vaqonların yiğimi	Скопление вагонов

Y

Yanlış tutulu	ложная занятость
Yanlış boş	ложная свободность
Yarımvaqonun baş qapısı	торцевая дверь полуваагона
Yük-sərnişin qatarı	грузо-пассажирский поезд
Yolun mailliyi	уклон пути
Yol svetoforu	путевой светофор
Yol nişanları	путевые знаки
Yoldəyişən	стрелка
Yoldəyişən qurğu	стрелочный перевод
Yoldəyişmə postu	стрелочный пост
Yavaşıcı (sürəti azaldan)	замедлитель
Yastılanma	накат
Yanlıq	накладка
Yoldəyişən başlığıının yana əyilməsi	перекос стрелочного башмака
Yay	пружина
Yolun çökməsi (yatması)	просадка пути
Yolun çarpaz yatması	перекос пути
Yoldəyişdirici	стрелочник
Yoldəyişən izolə sahəsi	стрелочный изолированный участок
Yoldəyişənin vəziyyətinin nəzarəti	контроль положения стрелки
Yoldəyişənin qapanması	запирание стрелки
Yoldəyişən keçidi	съезд
Yazılı bildiriş	письменное извещение
Yol birləşməsi	примыкание
“Yol işlərinin aparılması zamanı qatarların hərəkətinin təhlükəsizliyinin tə'mini üzrə Tə’limat”	“Инструкция по обеспечению безопасности движения поездов при производстве путевых работ”
Yoldəyişən boğazlığı	стрелочная горловина

“Yollara, yoldəyişənlərə, İMB, rabitə və kontakt şəbəkəsi qurğularına baxış jurnalı” (DU-46) .....

Yol postu .....

Yol arabacığı, təmir qülləsi .....

Yolların qovuşması (hörüklenməsi) .....

Yumşaq markalı çarpaz .....

Yoldəyişən kilidi .....

Yenidən yükləmə .....

Yazılı əlaqə .....

Yüksək çəkili qatar .....

Yol təmiri maşınları stansiyası .....

I sinif – partlayıcı materialar (PM) .....

II sinif – təzyiq altında sıxlımlı, mayeləşdirilmiş və həllədilmiş qazlar .....

III sinif – tezalısan mayelər (TAM) .....

IV sinif – tezalısan bərk maddələr (TBM), öz-özünə alışan maddələr (ÖM) .....

V sinif – Oksidləşdirici maddələr (OM) və üzvü pereoksidlər (ÜP) .....

VI sinif – Zəhərli maddələr (ZM) və yolkucu maddələr (YM) .....

VII sinif – radioaktiv materiallar (RM) .....

VIII sinif – aşındırıcı və korroziyaedici maddələr (AKM) .....

IX sinif – qeyri-təhlükəli maddələr .....

“Журнал осмотра путей стрелочных переводов, устройств СЦБ, связи и контактной сети” (ДУ-46) путевой пост

путевая вагонетка, ремонтная вышка сплетение путей крестовина пологих марок замок стрелочный перегрузка письменное сношения поезд повышенного веса машино-путевая станция

I класс – взрывчатые вещества (ВВ)
II класс – газы сжатые, сжиженные и растворенные (СЖГ)
III класс – легковоспламеняющиеся жидкости (ЛВЖ)
IV класс – легковоспламеняющиеся твердые вещества и материалы (ЛВМ)
V класс – окисляющие вещества (ОК) и органические перекиси (ОП)
VI класс – ядовитые (токсичные) вещества (ЯВ)
VII класс – радиоактивные материалы (РМ)
VIII класс – едкие и корозные вещества (ЕК)
IX класс – прочие опасные вещества

**"Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair
Təlimat"ın gələcək nəşrlərini daha da
təkmilləşdirmək məqsədilə öz rə'y və təkliflərinizi
44-20 və 44-21 №-li telefonlarla ADDY-nun
hərəkətin təhlükəsizliyi üzrə inspektorluq
aparatına bildirməyiniz xahiş olunur.**

Qeyd üçün

MÜNDƏRİCAT

ÖN SÖZ	3
1-ci BÖLMƏ	
Ümumi qaydalar.....	5
2-ci BÖLMƏ	
QATARLARIN HƏRƏKƏTİ VƏ MANEVR İŞİ	
I Fəsil. Avtomat bloklama zamanı qatarların hərəkəti.....	13
Qatarların qəbulu və göndərilməsi	17
Avtobloklamanın nasazlıqları zamanı fəaliyyət qaydaları	21
Avtomat bloklamanın fəaliyyətinin dayandırılması.....	29
A. Biryollu mənzillərdə	29
B. İkiyollu mənzillərdə	30
Hərəkətin avtomat bloklama ilə bərpası	30
A. Biryollu mənzillərdə	30
B. İkiyollu mənzillərdə	31
Sərbəst işarəvermə və əlaqə vasitəsi kimi tətbiq edilən avtomat lokomotiv işarəvericisi zamanı qatarların hərəkət qaydası	31
II Fəsil. Dispetçer mərkəzləşdirilməsi ilə təchiz edilmiş sahələrdə qatarların hərəkəti.....	35
Qatarların qəbulu və göndərilməsi	36
Manevrlərin aparılması	38
Dispetçer mərkəzləşdirilməsi qurğularının nasazlıqları zamanı fəaliyyət qaydaları	39
III Fəsil. Yarımavtomat bloklama zamanı qatarların hərəkəti	43
Qatarların qəbulu və göndərilməsi	43

Yol postları (blok-postları) olan mənzillərdə qatarların hərəkəti	50
Yarımavtomat bloklamanın nasazlığı zamanı qatarların hərəkəti	51
IV Fəsil. Elektrojezl sistemində qatarların hərəkəti	55
Qatarların qəbulu və göndərilməsi	56
Yol birləşmələri olan mənzillərdə qatarların hərəkəti	59
Elektrojezl sisteminin nasazlığı zamanı qatarların hərəkəti və jezl aparatlarında jezllərin sayının tənzimlənməsi qaydaları	60
V Fəsil. Telefon əlaqə vasitəsi zamanı qatarların hərəkəti	64
Qatar telefonoqramları jurnalının aparılma qaydası	66
Qatarların ikiyollu sahələrdə hərəkəti zamanı telefonoqramların formaları	72
VI Fəsil. Bütün işarəvermə və əlaqə vasitələrinin işinin fasiləsi zamanı qatarların hərəkət qaydaları	76
Biryollu mənzillərdə qatarların hərəkət qaydaları	77
İkiyollu mənzillərdə qatarların hərəkət qaydaları	82
VII Fəsil. Bərpa və yanğınsöndürən qatarların, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin və köməkçi lokomotivlərin hərəkəti	85
Qatarın mənzildən göndərmə stansiyasına qaytarılması	90
Mənzildə dayanmış qatara arxadan gələn qatarın lokomotivi ilə kömək göstərilməsi	93

VIII Fəsil. Dəmir yollarında və tikiilərdə iş aparıklärən təsərrüfat qatarlarının, özü hərəkət edən xüsusi hərəkət tərkiblərinin hərəkəti.....	100
IX Fəsil. Qatarların qəbulu və göndərilməsi	
Ümumi tələblər.....	110
Qatarların qəbulu	114
Qatarların göndərilməsi.....	120
Giriş svetoforunun qadağanedicisi göstəricisində qatarların stansiyaya qəbulu	125
X Fəsil. Qatar dispetçerinin işi	130
XI Fəsil. Stansiyalarda manevr işi	
Ümumi qaydalar	142
Manevr işinə rəhbərlik	147
Manevrlərin aparılması zamanı işçilərin vəzifələri.....	149
Vaqonların bərkidilməsi	155
A. Qatarların tərkiblərinin bərkidilməsi zamanı	158
B. Manevr işi zamanı	159
Manevrlər zamanı süretlər	160
Çəşidləmə təpələrində və dartı yollarında manevrlər.....	161
Baş və qəbul-göndərmə yollarında manevrlər	167
Yoldəyişmə postlarının növbətçiləri tərəfindən xidmət edilməyən stansiya rayonlarında manevr işi	170
XII Fəsil. Xəbərdarlıqların verilmə qaydası	171
Xəbərdarlıq vərəqəsinin doldurulmasına dair izahat	184

XIII Fəsil. Stansiyalarda İMB qurğularının normal işinin pozulması şəraitində qatarların qəbulu, göndərilməsi və manevrlərin aparılması qaydaları.....	185
XIV Fəsil. Qatarların vaxt ayrılığı ilə hərəkəti	198
XV Fəsil. Birinci sinif təhlükəli yüklərlə (partlayıcı maddələrlə) dolu vaqonlarla manevr işinin aparılması, qatarların tərtibatı və buraxılması qaydaları.....	201
Ümumi qaydalar	201
Qatarların tərtibatı.....	204
Tərkibində PM yüklü vaqonlar olan qatarların hərəkəti	207
Qəza hallarında fəaliyyət	210
Əlavələr	
№1. Qatarların hərəkəti zamanı müxtəlif işarəvermə və rabitə vasitələrində stansiyadan qatarların göndərilməsi üçün verilən icazələrin siyahısı.....	213
№2. Hərəkət tərkibinin bərkidilməsinin normaları və əsas qaydaları	227
№3. Xüsusi ehtiyat tələb edən yüklü vaqonların və xüsusi hərəkət tərkiblərinin qatarlara qoşulması qaydaları	231
№4. Götürülən növlü drezinlərin hərəkəti qaydalarının əsas müddəələri	238
№5. Birinci sinifə aid təhlükəli yük (partlayıcı maddələrlə) dolu vaqonlar üçün qatarlarda və manevr zamanı minimum daldalanacaq normaları	242
№6. Marşrutların hazırlanması barədə danışq reglamentlərinin nümunəvi siyahısı	244

VIII. Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi
-cənəvən mədən və qazlı zənginliklər
281. - rəsədçənəvən və qazlı zənginliklər 100

284. - Qazlı zənginliklər və qazlı zənginliklər 9. Əmək VIX
- Umumi tətbiq
- bəzi tətbiqlərin) obyektlər ilə ümüttəriq Nini işçilər 100
- sənaye və mədən və qazlı zənginliklər işçilər (əmək 120

105. - mədən və qazlı zənginliklər işçilər işçilər 100
105. - mədən və qazlı zənginliklər işçilər işçilər 125
205. - mədən və qazlı zənginliklər işçilər işçilər 125
X. - Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi
X. - Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi
X. - Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi
X. - Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi
X. - Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi
X. - Əmək haqqı və müvafiq tətbiq məqsədi

01. - Güneyindən 100. Əmək VIX
- Umumi tətbiq 142
Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolunun
Qatarların hərəkəti və manevr işinə dair
Təlimatı 147

112. - 1. Əmək haqqı və müvafiq tətbiq
- Umumi tətbiq 147
112. - 2. Əmək haqqı və müvafiq tətbiq
- Umumi tətbiq 147
112. - 3. Əmək haqqı və müvafiq tətbiq
- Umumi tətbiq 147
355. - Cənab Əli Əliyev, 1. Əmək VIX
- (dəfələrinin nüvəsi); əlavə 100. Əmək VIX 205
- 100. Əmək VIX 100. Əmək VIX 100
315.

Yığılmağa verilmiş 01.07.2001
Çap'a imzalanmış 18.02.2002
Həcmi 16,5 ç.v.
Formatı 60x84 1/16

Sayı 5000 nüs.
Ofset çapı.
Sərbəst qiymət
Nina Mətbəəsində çap olunmuşdur

Tel.: 39 12 11, faks: 30 12 11